

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

**КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН
ЛЮДСЬКОГО ДУХУ**

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

Збірник тез доповідей

V Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів

21-22 листопада 2019 року

Львів – 2019

«Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)». – Збірник тез доповідей V Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів 21-22 листопада 2019 року. – Львів: ЛДУ БЖД, 2019. - с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Андрій КУЗИК, доктор сільськогосподарських наук, професор

Марта ЛАБАЧ, кандидат філологічних наук, доцент

Галина ХЛИПАВКА, кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Ірина БАБІЙ, кандидат педагогічних наук, викладач

Збірник укладено за тезами доповідей V Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)». 21-22 листопада 2019 року.

Матеріали друкуються українською, польською та англійською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій

Секція 1 Соціокультурний вимір науки.

Секція 2. Соціально-психологічні чинники культури творення.

Секція 3. Інформаційно-комунікаційні технології як новітня форма існування культури.

Секція 4. Етичне й естетичне в культурі.

Секція 5. Релігія як сфера культури.

Секція 6. Українська культурно-національна складова світової цивілізації.

Секція 7. Мова й культура – головні ідентифікатори нації (до 250 річниці від Дня народження Івана Котляревського).

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідають автори матеріалів та їхні керівники.

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

«Творімо культуру всіма силами нації!», Іван Огієнко
(Митрополит Іларіон)

Духовно-культурна самобутність кожного народу – величезна цінність, особливо в час потужного процесу глобалізації, який шириться планетою. А сенс цього процесу не однозначний, бо разом із позитивами тенденціями (розширення контактів, можливість подорожувати, жити й працювати, де людина бажає, ділитися своїми цивілізаційними надбаннями й запозичати їх у інших) таїть загрозу втрати національної ідентичності, оригінальності, послаблення статусу деяких країн і особливо тих народів, які мали колоніальне минуле, зникнення деяких мов і культур узагалі.

Негативи посилюються масштабним розвитком новітніх інформаційних технологій, які полонять особливо молоду людину, впливають на її свідомість і підсвідомість, відвертають увагу від насущних проблем і загроз, а тому, скажімо, безпека держави, культурний контекст життя людини, функціонування державної мови для неї виглядають і зовсім не важливими, а такими, що якимось вирішаться чи врегулюються самі собою. Додає сюди негативу й спеціально поширювана ідеологія космолітизму, яка проповідує цілком шкідливу концепцію: «Де добре, там і батьківщина», яку тепер виправдовують, власне, глобалізаційними процесами.

Саме тому ми вважаємо, що повинні вибудувувати стратегію протидії подібним тенденціям, а в цьому надзвичайно важливу роль має відіграти усвідомлення кожним українцем величезного значення наших могутніх оберегів: мови, культури, національної ідентичності, бо саме вони не дадуть нам стати пилом історії, а допоможуть воздвигнути фортецю нашого духа.

Хочемо підкреслити, що в нашій конференції беруть участь представники з восьми країн – у їхніх матеріалах наша ідея підтверджена: культура кожного народу є його могутньою охоронною грамотою.

Матеріали цього збірника розміщено за секціями: «Соціокультурний вимір науки», «Соціально-психологічні чинники культуротворення», «Інформаційно-комунікаційні технології як новітня форма існування культури», «Етичне й естетичне в культурі», «Релігія як сфера культури», «Українська культурно-національна складова світової цивілізації», «Мова й культура – головні ідентифікатори нації (до 250 річниці від Дня народження Івана Котляревського)». Ці матеріали всебічно, як нам видається, охоплюють окреслену вище проблематику.

Свого часу український філософ Сергій Кримський назвав Київ «гаванню духу на березі великого степового океану азіатських просторів». Хотілося б, щоб такою гаванню для українського народу була наша культура, в якій ми черпали б духовну силу, міць і могли щедро ділитися цим з іншими народами, будучи, за словами Павла Грабовського, «європейцями на ґрунті українському». Пам'ятаймо, що «культура – посланець душі України та її інтелекту, її людська і творча суть. Лише культура може відстояти національну ідентичність нашої Батьківщини» (Оксана Пахльовська).

Щиро дякуємо всім, хто відгукнувся на наше запрошення й у різній формі взяв участь у цій конференції. Переконані, що робимо спільну й важливу справу – зміцнюємо наш духовний капітал, долучаємося до збереження того, що й робить людину людиною – її духовності!

Пленарне засідання

УДК 37.035

САМОБУТНЯ УКРАЇНСЬКА МОВА – ДУХОВНА ОСНОВА БУТТЯ НАЦІЇ

Г. Васянович

Професор кафедри гуманітарних дисциплін і соціальної роботи,

доктор педагогічних наук, професор

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Свого часу В. Винниченко справедливо писав про те, що історію України неможливо читати без брому. Підтвердженням цього є достатньо як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Сьогодні, досліджуючи питання української мови, її творення, розвитку, самобутності, статусу в сучасному суспільстві, неможливо оминати питання історії України. Вона має і поступальний, і колоподібний рух, і прогресивні, й регресивні вектори, характеризується і становленням свободи, і пролиттям крові, і брязкотом заліза. “Історія є і біографією духу, і завершенням суду над людством чи шляхом до спасіння, і відтворенням людини у формах її утилітарної діяльності. І все ж таки історія відрізняється від буденності високими смислами та цілями, що ставить людина”, – писав видатний філософ ХХ–ХХІ ст. С. Кримський [9, с. 254]. Натомість історію України дуже любляють писати росіяни, зазвичай, на свій лад, далекий від об’єктивності, отже, тим самим спотворюється історія українського народу, його культура, мова, традиції, звичаї і т. ін. Далеко не один російський автор ставив і ставить під сумнів питання самостійного розвитку України як держави, доцільності українського руху за своє визволення і незалежність, наявності самобутньої української мови тощо. Усе це робиться, як правило, з позиції російської імперської свідомості, з позицій надзвичайно нетолерантних, амбіційних, але, на нашу думку, позбавлених нормального людського сенсу й історичної перспективи. На підтвердження викладеного у цій статті ми будемо переважно посилатися на текст книги, яка видана у Москві (1998 р.) з промовистою назвою: “Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола” [24].

Аналізу окреслених проблем присвятили свої праці вітчизняні вчені: В. Антонович, В. Винниченко, М. Грушевський, Я. Дашкевич, Д. Дорошенко, М. Костомаров, М. Коцюбинський, І. Крип’якевич, П. Куліш, С. Кульчицький, І. Огієнко, М. Максимович,

О. Потебня, Г. Сагач, О. Субтельний, Леся Українка, К. Ушинський, Ю. Федькович, І. Франко, Т. Шевченко та багато інших.

Із різних позицій історичної правди і неправди викладали свої ідеї у визначеному контексті російські історики і мовознавці: М. Бахтін, В. Белінський, О. Волконський, І. Гальперін, О. Герцен, В. Даль, М. Добролюбов, В. Ерн, В. Жуковський, І. Ільїн, К. Кавелін, М. Карамзін, В. Ключевський, О. Лосєв, Ю. Лотман, Д. Писарєв, О. Пушкін, В. Розанов, В. Соловйов, С. Соловйов, А. Савенко, Л. Толстой, П. Флоренський, А. Царинний, М. Чернишевський, Г. Шпет та ін.

Історична правда і неправда про походження України й українців. Князь О. Волконський у праці “Історична правда й українофільська пропаганда” у 1920 р. писав: “Одне з найбільш неочікуваних явищ, що викликане світовою війною, є український сепаратизм. Підготовлене нашими супротивниками, але неочікуване навіть для нас, росіян, явище це застало західноєвропейську суспільну думку абсолютно невідповідною. На шпальти газет Заходу увірвалися небувалі назви – ucraini, ruteni, lituani, piccoli, grandiebianchirussi – і низка голослівних тверджень про те, що в древності південь Росії жив окремим життям, що Київ був столицею не Росії, а якоїсь Рутенії, що в XVII столітті існувала незалежна козацька держава (StatoCosacco). Читачі не знали, як ставитися до цих заяв. Одні повірили в існування українського народу і природного визволення його, поряд із польським, від іноземного-російського панування. Інші з сумнівом запитували себе: “Що це за тридцятимільйонний народ, що живе десь не в безкраїх просторах Сибіру, а в сусідстві з Австрією? На його території знаходиться добре відомий нам Київ і ніби-то й Одеса, так легко нам доступна. Як же це ми раніше ніколи не чули про його існування?” [2, с. 26]. Далі автор, як відомий персонаж А. Чехова з оповідання “Лист до вченого сусіда”, намагається довести, що ні України, ні українського народу не було і не могло бути тому, що цього просто не могло бути. Різниця тут полягає у тому, що Чехівський персонаж був, як він сам зізнавався, “старый старикашка” і “нелепая душа человеческая”, а тут перед нами князь, полковник Генштабу російської армії, пізніше священик, який вважав себе по-європейськи освіченою, культурною людиною. Саме він нам і пояснює, що російське слово “украйна” (польське ucraina) означає “межова земля” (італійською paesediconfine); російський прикметник “ukrainij” означає “те, що знаходиться скраю, близько межі” (pressoilbordo: presso-y, bordo – край). Надзвичайно цікавим є значення цього слова, адже зрозуміло: те, що називається Україною, не є чимось самостійним; така назва може бути надана відомій місцевості лише із-зовні, урядом або народом, який розглядав цю місцевість як певний придатак до своєї держави [2, с. 28]. Отже, на рівні “придатка”, чогось маловартісного для “великовартісної” Росії Україна ще могла бути, але жодним чином не самостійною, незалежною.

Цьому автору підспівує хор інших “учених-професорів” – П. Богаєвський, І. Лінниченко, Б. Ляпунов, А. Стороженко, А. Савенко, Т. Флоринський, які, до речі, свого часу закінчили університет Св. Володимира в Києві. Так, А. Савенко у праці “До питання про самовизначення населення південної Росії” пише, що “Корінне російське населення Малої Русі, або Малоросії, є споконвічною і найбільш древньою російською областю і колискою російської державності, не визнаючи існування особливого українського народу і вважаючи, що малороси є південною гілкою єдиного російського народу...” [18, с. 291]. І далі автор пише, що “... корінне населення Малої Русі ніколи впродовж багатьох віків не вважало і не вважає себе *українцями*: воно завжди і незмінно самовизначало себе російським народом і своїм національним іменем завжди вважало “*росіянин*” [18, с. 291].

Не був оригінальним у своїх “наукових” пошуках і професор А. Стороженко, який намагався довести, що українці не здатні були виокремити себе з росіян і називати себе українцями. На його думку, ніби-то вперше висловив погляд про окремішність українців від росіян Ян Потоцький у книзі, яку він видрукував французькою мовою “Нарис історичної та географічної Скифії, Сарматії і Славян” (1795 р.). Я. Потоцький відносить до глибокої древності та зараховує до українців літописних полян, древлян, тиверців і сіверців. А відомий засновник Кременецького ліцею Фадей Чацький у книзі “Про назву України і виникнення козаків” вважав, що українці походять від *укрів*, які були начебто дикунським слав’янським племенем, що прийшло до Дніпра із Заволжжя в перші століття після різдва Христового. Попри все, наголошував А. Стороженко, Україна – це російський прикордонний край і доки живе Київ і живе в ньому російська мова, то український туман щодо своєї окремішності, своєрідності розсіється і російське сонце зійде [22, с. 287-290].

Можна було б значною мірою продовжити презентацію реального вияву російської імперської свідомості в минулому часі. Прикро, що і сьогодні, на початку XXI століття, нічого не змінилося для деяких горе-вчених, політиків, громадських діячів не лише Росії, а й рідної України. Так, професор М. Смолін і нині вважає, що “найбільшою внутрішньонаціональною проблемою для росіян нині повинне вважатися “українське” питання. Нерозв’язаність цього питання може призвести до справжньої трагедії, розміри якої важко собі передбачити. Можливі будь-які варіанти, подібні до війни за югославським сценарієм. Якщо російське суспільство і держава будуть бездіяльними, визнаючи здійсненням факт появи на малоросійських землях держави “Україна”, не прагнучи розвіяти різні можливі російськофобні міфи, які посилено впроваджуються в українське суспільство і у свідомість малоросів, що мешкають на території Росії, то через дуже невеликий термін наша Батьківщина зіштовхнеться, можливо, вже з нездоланими проблемами у стані держави “Україна”, яка вступила в НАТО і готова до війни з Росією в будь-яких коаліціях” [21, с. 6]. Ось такі прогнози “цивілізованого науковця”, наукою

якого не здивуєш (О. Грибоєдов). Не відстають і політики: імперські, більшовицькі та сучасні. Кремлівські правителі Російської Федерації в особі В. Путіна та його оточення стоять на тих ще давніх, підходах. У квітні 2008 р. на саміті країн НАТО в Бухаресті В. Путін заявив президенту США Дж. Бушу: “Україна – це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її території – це східна Європа, а частина, і значна, це та, що подарована нами” [20, с. 57]. Саме тому й реалізовується стратегічний план реставрації Великої Росії, передусім завдяки інкорпорації до її складу “подарованої нами України”. Гірко усвідомлювати той факт, що у цьому ж руслі розмірковують і деякі українські міністри та вчені (Д. Табачник, В. Сочка-Боржавін, І. Рибинцев та ін.). Так, доктор філологічних наук І. Рибинцев (м. Вінниця) пише: “Володимир Путін, глава уряду Російської федерації, сказав: “Росія – автономна цивілізація”. Але це твердження слід розширити, – пояснює доктор філології, – автономною цивілізацією є вся територія так званого Російського світу, що охоплює простір сучасної України, Білорусії та більшої частки Росії – те, що ми вважаємо східно-слов’янським простором. Володимир Володимирович, думаємо, саме це мав на увазі, але не захотів дратувати зарубіжних гусей...” [17, с. 2]. Зауважимо, що “скромність” В. Путіна просто вражаюча, особливо коли він говорить: “Мы будем их (чеченців) “мочить” везде: в лесу, дома, в сортирах и т. д.”. Але вражає й інше: як вчений, що проживає в Україні, з великим піднесенням говорить про Росію, і так зневажливо – про Україну й українців: “Лише українські манкурти не знають і не бажають знати, що Україну в сучасних її кордонах як державу створила Росія” [17, с. 2]. Так і хочеться сказати: слава творцям і нашим благодійникам росіянам! Але протестує жива природа проти такої зловмисної неправди.

Виявляється, що українці – це такі примати, які ухилилися від загальноросійського типу в бік відтворення предків чужої тюркської крові, які стояли у культурному відношенні значно нижче російської раси. Звідси вже один крок до висновку: в нижчих расах втілюються духи також нижчих душевних якостей, а до них належать українці. Тому “українці” характеризуються, як правило, “тупістю розуму, вузькістю світогляду, дурною впертістю, крайньою нетерпимістю, гайдамацьким звірством і моральною розбещеністю. Такі властивості нижчого духу повною мірою притаманні найбільшому українському святому і пророку Тарасу Шевченку. Поезія його діє на душі шанувальників не піднесенням, а нижчим чином”, – пише А. Царинний [28, с. 251–252]. У такому разі слід би пам’ятати скільки тюркської крові, отже, нищості в російській расі. Варто пригадати слова Наполеона, які він не раз повторював: “Пошкрябай росіянина: завжди дошкрябаєшся до татарина”. Це по-перше. По-друге, якби поезія Тараса Шевченка не підносила людину, то чи вона була б перекладена більш ніж 170 мовами світу?! По-третє, хто давав право автору говорити у такому расистському вияві про цілу українську націю? Яка вже тут духовність, моральність? Біда полягає ще й у тому, що цей автор

(А. Царинний), вигодований Україною, походив із давнього козацького роду. Це ніхто інший, як А. Я. Стороженко – випускник Київського університету імені Святого Володимира. Він вважався свого часу одним із видатних спеціалістів малоросійської історії та культури. Його вустами і до цього часу говорить велика і нахабна історична неправда.

Справжня історична правда, на наше глибоке переконання, є такою, що засвідчує факт окремішності буття українського народу, його культури, традицій тощо. Звернемося до поглядів видатних учених, які неупереджено досліджували ці питання.

Українські й іноземні історики, етнологи, культурологи, мовознавці М. Грушевський, В. Гумбольдт, М. Добролюбов, Л. Залізняк, В. Липинський, П. Могила, А. Кримський, І. Крип'якевич, С. Кульчицький, І. Огієнко, Я. Пастернак, Ю. Покорний, О. Потебня, О. Субтельний, І. Франко, В. Щербаківський, Я. Ярема стверджували, що з'ясувати корені будь-якого народу, його етногенез можна тоді, коли досліджуються всі попередні етноси, які упродовж тисячоліть проживали на нашій етнічній території та передавали йому свою спадщину – матеріальну і духовну культуру, свою кров, іншими словами, прямо чи опосередковано були причетні до формування всіх його етногенетичних компонентів – господарсько-духовної культури та антропологічно-расових властивостей. “Ніщо не зникає безслідно, – пише Л. Залізняк, – протягом останніх 5-ти тисяч років на українських теренах у різний час розвивалося не менше сотні стародавніх етносів, слідами яких є чисельні археологічні культури. Немає сумніву, що культурні надбання сотень стародавніх народів, які мешкали на українських землях, до появи тут українців, стали складовою нашої культурної спадщини” [6, с. 57-58]. У цій здатності соціального наслідування культура виступає як етнокреативна сила, оскільки актуалізує не лише втілені в життя, а й нездійсненні можливості історичного процесу, уможлиблює розбудову життя за допомогою досвіду минулих поколінь. Ось чому врешті-решт культура виступає як національна культура та надає нестандартного погляду на явища національного відродження і розвитку. Як справедливо пише С. Кримський, “цей нестандартний погляд потребує розкриття історії в її метаісторичному аспекті, тобто не як такого, що минає (бо з тим, що сплигло, ми не можемо мати контакту), а як “подвиг його пробудження” (Гегель), бачення того, що зберігається у часі, намагнічує тлінне духом вічності. Адже українська культура належить до тих унікальних історичних утворень, коріння яких сягають у тисячоліття прадавньої історії. І хоч у даному разі йдеться про “коріння”, а не про власне етнічне підґрунтя, сам феномен прямого, безпосереднього підключення до джерел етногенезу прадавніх культур інших народів та часів є досить показовим” [9, с. 301]. І далі вчений підкреслює слушну думку про те, що історичні передумови етногенезу українців визначаються в чітких культурно-географічних межах однієї й тієї ж території. Завдяки цьому, попри змінювання народів на території, що становила ареал майбутнього формування

українського етносу, культурно-історичне підґрунтя цього процесу готувалося тисячоліттями. Адже, за даними археології, на цій території лишався певний автохтонний антропологічний субстрат, хоч і не був слов'янським, проте сприяв безпосередній трансляції стародавньої індоєвропейської культурної традиції.

Отже, особливість етногенного процесу в Україні полягала в тому, що він живився не просто засвоєнням певних елементів світової культури й історичного досвіду (як це було у всіх етносах), а характеризувався прямою естафетою передавання культурних цінностей і традицій у тому єдиному геокультурному руслі, яке уможлиблює безпосередньо ввести в етнотворення українців тисячолітній досвід інших народів. Тому не випадково, що українська мова характеризується серед більшості слов'янських мов своєю наближеністю до індоєвропейської мовної єдності та до мовного шару носіїв трипільської культури, що довів у своїх наукових розвідках Ю. Мосенкіс [14].

Етногенетичні процеси в Україні почали вивчатися досить пізно. Лише у XIX ст. до цієї справи долучаються І. Коперницький, П. Чубинський, Ф. Вовк. Вчені на основі археологічних пошуків доводили, що українці є окремим слов'янським народом, антропологічно близьким до південних і західних слов'ян, а не "етнографічною групою росіян". У той час, коли російські вчені, як ми бачили, намагалися заперечити існування єдиного українського народу, зараховуючи українців до росіян, Ф. Вовк та його учні представили українців як *єдиний народ, який має однорідний антропологічний тип* із незначними варіантами.

У 50-60-ті роки XX ст. антропологічна експедиція під керівництвом В. Дяченка в основному підтвердила висновки Ф. Вовка. Результати досліджень висвітлені у фундаментальній праці вченого "Антропологічний склад українського народу" (1965).

Автор монографії "Етногенез українського народу" Л. Терлецький довів, що у процесі расогенезу (початок I тисячоліття до нашої ери) на прадавній території України перетнулися три етнопопуляційні компоненти: у Південно-Західному лісостепу і Карпатах – фракійці, на Південному Сході у степах – іранці, а у Східних степах – праслов'яни. Внаслідок столітніх асиміляційно-інтеграційних процесів на цих трьох етно-лінгвістично-популяційних складниках переміг слов'янський. Так сформувалася нова історична спільнота – поляни-русини. "Бо Черняхівсько-Антська культура вперше охопила всі наявні популяційно-антропологічні компоненти в українському народі: слов'янські, фракійські та іранські...". Отже, в сукупності Черняхівсько-антська культура була "не тільки культурною лісостепово-чорноземно-хліборобською, а насправді Черняхівсько-Антсько-Праукраїнською" [23, с. 169, 248].

У вченого були всі підстави зробити висновок про те, що "Слов'янство в Україні є вже деякою мірою і українством з часу започаткування етногенезу в Черняхівсько-антську добу" II-VII століття нашої ери. А вже у VIII-XIII століттях етногенез продовжували нащадки східних

антів – поляни, які незабаром стали називатися Руссю. Далі Л. Терлецький пише: “Між Черняхівцями-антами і праполянками-полянами-русинами, просто нащадками східних антів загалом жодного розмежування не було. Поляни-русини, створивши власну державу, а з тим і високу етнічну самосвідомість, завершили процес українського етногенезу” [23, с. 169, 248].

Цілком природно, що упродовж VIII-IX століть слов'янські племена на території давньої України обрали спільну назву і стали народами Руської землі (Русь, руси, руські, русини).

Популяційно-антропологічно-расові структури проторосіян та протобілорусів формувалися дещо інакше, а саме: з праслов'янських племен північно-східного та північно-західного регіону, а також із північних угро-фінів і балтів. Слов'янські племена – північно-східні проторосійські та північно-західні протобілоруські проживали переважно у лісовій геосфері нечорноземної території. То були значно гірші ґрунти порівняно з лісостеповим чорноземом для основного господарства – хліборобства. Це зумовило значне запізнення етногенезу проторосіян і протобілорусів, яке припадає на останню третину I тисячоліття нашої ери, тобто на кількасот літ від етногенезу праукраїнців.

Вважаємо слушним твердження історика Ю. Сливки, який пише, що наприкінці I тисячоліття до нашої ери й упродовж I тисячоліття нашої ери внаслідок асиміляційно-інтеграційних процесів на основі різних популяційно-антропологічно-расових компонентів, переважно слов'янських, сформувалися три історичні спільноти: поляни-русини, проторосіяни та протобілоруси. Це засвідчує, що теза радянських і більшості минулих і сучасних російських істориків про існування “єдиного древнерусского народу” не відповідає дійсності [20, с. 60].

Як зазначав М. Грушевський, ця теза ніколи українським народом позитивно не сприймалася і натомість все ширше й ширше в ужиток входили назви “Україна”, “український” [4, с. 2]. Далі відомий історик пише: “Ім'я “України” зростається зі змаганнями і надіями, з цим бурхливим вибухом українського життя, що для пізніших поколінь стає провідним вогнем, невичерпним джерелом національного і суспільно-політичного усвідомлення, надій на можливість відродження і розвитку” [4, с. 2].

Український рух. Як відомо, найбільшим повстанським рухом українського народу за своє визволення було створення Запорізької Січі та її тривалої боротьби проти загарбників під проводом Б. Хмельницького й інших гетьманів. З цього приводу І. Крип'якевич писав: “Що час нової Української держави назрівав, це було помітно від кінця XVI ст., як тільки козаччина почала виявляти сильніший розвиток. ... Козацькі самостійницькі стремління заломлювались і безнастанно, повстання за повстанням, спливали кров'ю, але ці змагання поновлювались постійно з дедалі більшою енергією. У довголітній боротьбі витворився цінний державницький

матеріал, що тільки чекав будівничого, який ужив би його для завершення будови. Цим будівничим став Богдан Хмельницький” [10, с. 170].

Російська історіографія послідовно фальсифікує звитяжність українського народу за самостійність і незалежність. Часто-густо справжнє народне повстання під проводом Б. Хмельницького проти Польщі кваліфікується лише як його особиста помста за наругу над дітьми й дружиною, що гетьман буцімто не мав державної програми тощо. Проте це не відповідає дійсності. Фактично вся влада в переможний час (1648-1653 рр.) перейшла до Запорізького війська. Військовий штаб гетьмана, генеральна старшина набрали функцій кабінету міністрів і зайнялися організацією держави. Всю територію було поділено на полки і сотні, військові старшини виконували також функції цивільної влади. Але і самі результати повстання та підписання Переяславського договору (1654 р.) також фальсифікуються. На перший план виступає “благодійність старшого брата”, отже, нібито безкорисна допомога малоросіянам. З іншого боку, в багатьох публікаціях усе виглядало так, що малороси, себто українці, з великою симпатією ставилися до росіян, навіть прагнули бути під їх “крилом”. Знайшлися і такі професори, які протестують проти того, щоб називати Переяславський договір договором і надання в ньому українцям суверенної влади. Так, П. Богаєвський пише: “Ставлячи питання про Переяславську раду, необхідно найбільш рішучим чином протестувати проти намагань поширення легенди про договірний характер встановленого у 1654 році порядку... Москва уявляла собі союз не інакше як у формі приєднання України до Московської держави...” [1, с. 128].

Звичайно, що Москва спала і бачила, щоби, скориставшись тяжким станом українців, приборкати їх назавжди собі. Про цей факт Т. Шевченко з журбою дорікатиме Б. Хмельницькому:

Стоїть в селі Суботові
 На горі високій
 Домовина України,
 Широка, глибока.
 Ото церков Богданова.
 Там-то він молився,
 Щоб москаль добром і лихом
 З козаком ділився.
 Мир душі твоїй, Богдане!
 Не так воно стало;
 Москалики, що заздріли,
 То вже очухрали.

Могили вже розривають
 Та грошей шукають,
 Льохи твої розкопують
 Та тебе ж і лають,
 Що й за труди не знаходять!
 Отак-то, Богдане! [29, с. 246].

Фальсифікації з боку російських істориків, політологів підлягають й інші визвольні змагання українців, зокрема під час російсько-шведської, першої та другої світової війн. Особливо це стосується особистостей гетьмана І. Мазепи, С. Петлюри, С. Бандери, Є. Коновальця, Р. Шухевича та ін. Всім їм одна честь – “зрадник”, “запроданець”, бо ж воювали проти Московії за українську національну ідею. Проте детально на цих питаннях зупинитися у цій статті немає можливості.

Питання української мови. Загальновідомо, що мова будь-якого народу є головною складовою його культури. Немає мови – немає й народу. Ось чому так старалися і стараються наші московські брати позбавити нас рідної мови. З цією метою підключається величезний пропагандистський апарат, добре оплачувані вчені, що гірше – українці, у яких, за словами Т. Шевченка, за шмат гнилої ковбаси, у них хоч матір попроси”...

Загальновідомо, що А. Ахматова, яка своїм життям і творчістю пов’язана з Україною, ніде й ніколи не сказала про неї доброго слова, відверто заявляла, що “поезий Шевченко не любить”. М. Булгаков не міг подолати у собі обмеженість шовініста, “віддячив” землі, яка його годувала, українофобськими випадками у своїй “Білій гвардії”. О. Твардовський нав’язував білорусам думку про те, що їхня мова є неповноцінною, вів недостойні чвари, принизливу балаканину з А. Малишком про українську мову як іще один діалект його рідної великоруської мови.

Був закомплексований на зневазі до України Є. Євтушенко, хоча писав:

Я хохол, не забудь.
 Если в гены мои заберешься,
 в них найдешь где-нибудь
 непокорную кровь запорожца...

О. Блок відмовлявся перекладати лірику І. Франка саме тому, що на його думку, української мови взагалі не існує [19, с. 11-12]. Думаємо, не міг поет не знати, що І. Франко здійснив переклад величезної кількості кращих творів митців світу, зокрема з давньогрецької, давньоримської, староарабської, староісландської, староіндійської, австралійської, англійської, американської, болгарської, китайської, німецької, норвезької, польської, португальської, румунської, словацької, тюркської, угорської, циганської, шотландської, швейцарської, чеської

та ін. Водночас І. Франко перекладав твори російських письменників і поетів: О. Пушкіна, М. Лермонтова, В. Гаршина, Ф. Достоевського, М. Морозова, М. Некрасова, М. Пом'яловського, О. Афанасьєва-Чужбинського, В. Соловйова, Г. Успенського, М. Чернишевського та ін. Отже, І. Франко не ділив мову на більш вартісну і меншовартісну.

Об'єктивність аналізу цих питань засвідчує, що були і є російські письменники, які позитивно ставились і ставляться до України, українського народу, його культури. Серед них відомі письменники-демократи ХІХ століття О. Герцен, М. Добролюбов, М. Чернишевський та ін. Так, М. Добролюбов у статті “Кобзарь” Тараса Шевченка” писав, що поезії геніального українського поета саме тим вирізняються, що у них немає нічого неприродного, що він “поет абсолютно народний, такий, на якого ми не можемо вказати у себе... У Шевченка ... все коло його дум і співчуття знаходиться в цілковитій відповідності зі смислом і устроєм народного життя” [5]. Надзвичайно позитивно ставився до української мови, культури російський письменник І. Бунін. Як справедливо писав О. Гончар, “здається, крім нього, з іногородців хіба що Рільке підіймався до такого розуміння душі українського народу, що був, може, найближче до Бога ...”. І далі: “Треба зробити все, щоб Україна Буніна знала краще” [13, с. 500–502].

У російського поета з українським корінням В. Маяковського є вірш “Борг Україні”. Він досі актуальний, а його адресати – всі російські шовіністи, усі вражені синдромом імперської свідомості:

Я скажу тобі: товаришу москаль,
на Україну зуби не скаль.
Вивчіть мову цю зі стягів,
лексиконів мас повсталих.
Велич в мові й простота:
Чуєш, сурми заграли,
Час розплати настав... (Пер. Л. Первомайського).

Але повернемося до так званих наукових праць, спеціально призначених проблемі мови, авторами яких є російсько-українські вчені.

Ось праця професора Б. Ляпунова “Єдність російської мови в її діалектах”. Автор однозначно наголошує на тому, що “в наш час російська жива мова поділяється на наріччя *великоросійське, білоруське і малоросійське*, причому... малоросійське наріччя є відмінним від інших лише двома або трьома рисами фонетики: 1) зміною “о” і “е” в закритих складах... 2) твердістю приголосних перед древнім “е”, и (і)...” [12, с. 389, 392]. Як це виявляється все просто і зрозуміло: всього дві малесенькі відмінності, а решта в українській мові все точнісінько так, як у російській (?!). Ой та професор, ой та Ляпунов! Тяпкін-Ляпкін Вам чисто за рідного брата! Далі – більше. Виявляється, що і Т. Шевченко, і Ю. Федькович і П. Куліш не

мали жодного наміру виокремити свою рідну мову від російської літературної мови [12, с. 395]. Винні хіба-що львівські вчені, оскільки вони навмисне уникають збіжності з російською науковою термінологією і змінюють польські звуки на українські. А С. Смаль-Стоцький навіть обґрунтовує “недоречне з наукового погляду прагнення довести *первісну самостійність* малоросійської мови поряд із великоросійською та іншими слов’янськими. Між тим правильна точка зору ... може бути одна: *малоросійська і великоросійська мови – дві рідні сестри, діти мови давньоросійської до половини XII століття*, і кожна з них може порівнюватися з іншими слов’янськими не самостійно, а лише з допомогою приведення до мови праросійської, яка в головних рисах збереглася ще в давньоросійській мові до XII століття” [12, с. 396].

Питанням української мови переймався й інший професор – Т. Флоринський, який тривалий час викладав у Київському університеті Св. Володимира й очолював Київське слов’янське благодійне товариство. У публікації “Малоросійська мова і “українсько-руський сепаратизм” він починає з питання: Що таке малоросійська мова? Або інакше: яке місце посідає малоросійська мова серед багатьох мов і діалектів слов’янського племені, зокрема у якому відношенні вона знаходиться до протонародних російських діалектів, великоросійської і білоруської літературної мови?” Як у названій праці, так і в критичних нотатках щодо творчості Івана Франка Т. Флоринський пише: “малоросійська мова (діалект) поряд із великоросійським і білоруським народним діалектами і загальноросійською літературною мовою належить до однієї російської діалектної групи, яка лише в повному своєму складі може бути протиставлена іншим слов’янським діалектним групам відповідного обсягу, як-то: польській, чеській, болгарській, сербохорватській, словенській та іншим. Тісний внутрішній зв’язок і близька спорідненість між малоросійською мовою, з одного боку, і великоросійською, білоруською і загальноросійською літературними мовами – з іншого, настільки очевидні, що виокремлення малоросійської з російської діалектної групи в якусь особливу групу такою ж мірою немислима, якою немислиме й виокремлення, наприклад, великопольського, сілезького і мазурського діалектів із польської діалектної групи або моравського діалекту – із чеської діалектної групи, або рупланського діалекту – з болгарської діалектної групи” [25, с. 332-333]. Далі вчений робить висновок, згідно з яким “факт цілісності та єдності російських діалектів у сенсі приналежності їх до однієї діалектної групи вважається у сучасній науці істиною, яка не потребує доведення” [25, с. 333].

Дуже шкода, що у таких фундаментальних речах вченому не потрібні доведення. На наше глибоке переконання, доведення, аргументація завжди потрібна науковцю. Адже посилання на О. Пипіна про те, що російська етнографія, ЛІТЕРАТУРА включає великоросійську, білоруську, малоросійську, а також літературу Галичини, Буковини як часткову літературу російської мови, нічого позитивного, істинного науці не додає, а лише

вводить в оману. Надто невдалим і перекрученим у цьому сенсі є посилання Т. Флоринського на О. Потебню, який писав, що російська мова є цілісною і відмінною від інших мов. Але подібнення почалося значно раніше XII століття. Що ж стосується української мови, то, як справедливо доводить О. Потебня, вона є найбільш відмінною від російської серед слов'янських мов. Цього якраз і не помітив Т. Флоринський. Видатний філософ мови Олександр Опанасович Потебня вслід за В. Гумбольдом підкреслював, що мова – це вияв народного духу, його самобутності. Для мови характерними є *постійний розвиток, самобутність і спадковість* на рівні спільнот народів. Вчений підкреслює, що оскільки народи утворюються з індивідів і спілкуються між собою з допомогою індивідів, то все сказане про самобутність і замкнутість особистості застосовується і до поняття “народ” настільки, наскільки його єдність подібна до єдності особи. Взаємний вплив народів є теж лише взаємним збудженням. О. Потебня висловлює надзвичайно цікаву думку щодо сутності внутрішнього і зовнішнього у мові та їх єдності. Вчений засвідчує хибність думки, згідно з якою відмінність між мовами є лише зовнішня і несуттєва, як про це дехто думає і сьогодні. Якби це було так, то прив'язаність до рідної мови можна було б вважати лише справою звички, позбавленою глибоких основ, і люди змінювали б мову з такою легкістю, з якою змінюють одяг. Відмінність між мовами має глибинний внутрішній сенс. Мова народу є відображенням мислення, думок народу, його своєрідності. Мови відмінні не лише за ступенем своєї користі для думки, а й якісно, отже так, що дві мови, які порівнюються, можуть мати однаковий ступінь удосконалення при глибокій відмінності своєї побудови. “Загальнолюдські властивості мов суть за звуками – членороздільність, із внутрішнього боку – те, що всі вони суть системи символів, які служать думці. Потім вся решта їх властивостей суть *племінна*, а не загальнолюдська. Немає жодної граматичної та лексичної категорії, обов'язкової для всіх мов”, – писав О. Потебня [16, с. 163]. Для великого вченого не було жодного сумніву в тому, що українська мова є оригінальною, самобутною, а не якимось російським діалектом, як про це писали М. Колосов, А. Савенко, Б. Ляпунов, О. Соболевський, І. Ягич, О. Шахматов, Т. Флоринський та інші сучасні лже-вчені. Доречно зазначити, що таким поглядам давали достойну відсіч українські вчені-філологи, літератори К. Михальчук, О. Огоновський, Ф. Міклошич, В. Стефанік, М. Павлик, Леся Українка, І. Франко, М. Грушевський, І. Огієнко та ін. Так, К. Михальчук категорично заперечував Т. Флоринському, який постійно наголошував, що українська мова не посідає особливого або самостійного місця поряд із польською, чеською, болгарською мовами, а входить до складу категорії, яка носить назву “російська мова”. І. Франко аргументовано довів: українська мова потребує розширення соціокультурної бази, що унеможлиблює її перетворення на жаргон, діалект; важливим є розуміння письменниками і перекладачами духу живої народної мови, яка не терпить мертвих, схоластичних правил граматики; культура мови

залежить від загального рівня культури і – навпаки; літературна мова гуманізує відносини між людьми; стиль літературної української мови має бути зрозумілим народові. Вважаючи слово, мову найпотужнішим знаряддям людського духа, І. Франко вірив у реальні можливості української мови і літератури, виступаючи проти приниження їх всілякими недругами, які намагалися зобразити українську мову лише як зіпсований діалект тієї чи іншої слов'янської мови. Поет і патріот боровся за вихід української мови, культури на міжнародну арену:

Діалект, а ми його надишем
 Міццю духу і огнем любови
 І нестертий слід його запишем
 Самостійно між культурні мови [26, с. 156].

Зауважимо, що І. Франко неодноразово висловлював думку про нерозривний обопільний взаємозв'язок літературної мови з діалектами. Він вважав, що останні певною мірою живлять літературну мову. “Кожна літературна мова доти жива і здібна до життя... доки має тенденцію збагачуватися чимраз новими елементами з питомого народного життя і з відмін та діалектів народного твору” [27, с. 207]. Про те, що українська літературна мова сформувалася на базі Середньої Наддніпрянщини, а не на базі російської мови, І. Франко писав: “От тут літературна мова... робиться справді репрезентанткою національної єдності, спільним і для всіх діалектів рідним огнивом, що сполучає їх в одну органічну цілість” [27, с. 208].

Цієї ж думки дотримувався й М. Грушевський, який у відомих працях “Справа українсько-руського університету”, “Українство і питання дня в Росії”, “Про українську мову і українську школу”, “Питання про українські кафедри і потреби української науки”, шеститомному виданні “Історія української літератури” рішуче відкинув версії українофобів про початок історії української нації, її мови, літератури, культури лише з XIV-XV ст. й обґрунтував теорію, згідно з якою основи не лише цієї нації (народу), а її держави виявлені значно раніше існування Київської Русі. Для М. Грушевського історія рідної мови, словесності – це, по-перше, історія розвитку оригінальної, еволюціонуючої, але цілісної естетичної системи, генетично спорідненої з буттям, долею, світосприйняттям, філософією, духовністю нації; по-друге, і голос пам'яті, і гарант грядущого народу: його відродження, державної мудрості й волі, нового культурно-естетичного поступу; а по-третє, і образ народу, його візитна картка при взаємодії з іншими, і форма пізнання інших народів та збагачення рідної культури, “пречистої книги буття нашого народу”. “Життя українського народу заповнило надзвичайно велику сторінку в книзі історичного розвитку народів, щоб її можна було викреслити або обійти без шкоди для прагматичного взаємозв'язку, для розуміння історичної еволюції та взаємних впливів розв'яже невірною багатьма питаннями, не володіючи достатнім знанням історії України...”, – писав М. Грушевський [3, с. 19]. Така ж доля, зауважував вчений, спіткає історика культури,

філолога, етнолога, економіста, який досліджує будь-яке питання, в якому відіграє роль Україна, український народ, його культурно-мовна історія тощо. Українській мові, зазначає М. Грушевський, характерний поетичний симфонізм, бо в ній є душа народу, який визначається м'якістю й добротою натури, ліризмом і нахилом до філософської мінливості, загостреним відчуттям свободи, а упродовж віків змушений був навіть за плугом носити меча, музику церковних соборів і храмів захищати “музикою” мушкетів і гармат.

Українська літературна мова розвивається і збагачується, передусім, за допомогою нової лексики, вироблення чітких граматичних правил і правописних правил, розширення літературних стилів, засобів вираження думки тощо. І. Огієнко послідовно доводив, що справжній українець-патріот на етнопсихологічному, внутрішньоособистісному рівні має виховати в собі відповідне ставлення до культурних надбань свого народу (і надто мова) та виявляти повсякчас за будь-яких ситуацій спілкування україномовну стійкість. З особливою силою цю ідею І. Огієнко сформулював у “Науці про рідномовні обов’язки” [13]. Ці обов’язки у наш час знайшли закріплення на Конституційному рівні, де чітко виписано: “Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя на своїй території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України” [8, с. 5]. Проте для деяких українських політиків, які мали б бути взірцем у дотриманні конституційних норм, такі приписи – річ формальна. Свідченням цьому і став підписаний у липні 2012 р. Головою Верховної ради України В. Литвином і затверджений Президентом України В. Януковичем мовний закон “Про засади державної політики” (авторами якого стали С. Ківалов та В. Колісниченко). Усе це відбулося на основі правового шахрайства, крутіїства горе-політиків, із грубим порушенням статей 118-124 Закону “Про регламент Верховної ради України”. Народні депутати проголосували за документ, якого у правовому сенсі не існує, за документ-фантом, до того ж – знову з порушенням ст. 84 Конституції України, яка вимагає особистого голосування кожним народним депутатом, чого не було зроблено. Отже, цей документ-фантом суперечить мовній політиці, визначеній ст. 10 Конституції України та рішенням Конституційного суду України від 14 грудня 1999 р. №10-рп/99 про офіційне тлумачення ст. 10 Конституції України, а це передбачає моральну, політичну і кримінальну відповідальність за скоєне. Проте є й інша проблема. Ця проблема в нас самих, у нашій слабкій активності, рішучості захищати своє рідне слово, свою культуру. Хіба не бачимо, що наші книгарні завалені російськомовним (переважно попсовим) читивом, або те, що в газетних кіосках рідко можна знайти україномовні видання (навіть у типово україномовних регіонах!), або чи зробимо зауваження водію звичайної маршрутки, який крутить на ефемці примітивну російську попсу чи показує своїм пасажиром такий же примітивний російський фільм (нерідко ще й з

образливим для українців підтекстом)? У коридорах вищої влади мало коли почуєш українську мову, що й говорити про столицю нашої держави.

Сучасний талановитий поет України Я. Камінецький з цього приводу пише:

Тужу я в Україні за Вкраїною,
Як серед переплеску слів-розмов,
Уривків фраз і чуженецьких мов
Не чую солов'їно-української.

А мова ця – державності основа,
Що підіймається із попелу сторіч,
Народ вкраїнський лиш вона оновить,
Без неї, мов без сонця, людям – ніч.

Без мови не народ ми, – люду жменька,
Що рабських не позбудемось оков.
Плекаймо мову генія Шевченка
І бережимо, як титан Франко [7, с. 12].

На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Український народ має тривалу історію свого розвитку, він є самобутнім, окремішнім від будь-якого іншого, хоча у його творенні відіграли значну роль інші племена, етноси, нації.

2. Український народ вів постійну боротьбу за своє гідне, самостійне існування проти різних поневолювачів і загарбників. Ідея про український сепаративізм у Росії є надуманою – такою, що не має жодних підстав.

3. Головною складовою культури будь-якого народу є його мова. Українська мова є рівною серед рівних інших народів. Вона є духовною основою буття народу, а не якимось діалектом чи наріччям.

4. Українська мова, згідно Конституції України, є державною, і будь-які намагання змінити її статус є антиконституційним, антинародним актом.

5. Український народ, його культура, його мова були, є, і завжди будуть, такою є Божа воля і воля народу.

До подальших питань дослідження, на нашу думку, можуть належати такі: українська мова і світова культура; вплив глобалізаційних процесів на розвиток української мови; українська мова у сфері українознавства тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богаевский П. М. Присоединение Малороссии к Московскому царству / Петр Михайлович Богаевский // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : “Москва”, 1998. — С. 124—130.
2. Волконский А. М. Историческая правда и украинская пропаганда / А. М. Волконский // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — С. 25—123.
3. Грушевский М. Вопрос об украинских кафедрах и нужды украинской науки / Михаил Сергеевич Грушевский. — С.-Петербург, 1907. — 48 с.
4. Грушевський М. Історія України-Руси / Грушевський Михайло Сергійович / В 11 т., 12-ти книгах. Т. 1. До початку XI віка / Редкол. : П. С. Сохань (голова та ін.). — К. : Наук. Думка, 1991. — 736 с.
5. Добролюбов Н. А. Собрание сочинений. В. 3-х т. Т. 3. Статьи и рецензии 1860-1861. Из “Свистка”. Из лирики / Сост. Ю. Буртина; примеч. Е. Буртиной. — М. : Худож. Лит., 1987. — С. 120—130.
6. Залізняк Л. Українці: витоки та історичні долі / Леонід Залізняк. — Київ : 2011. — 380 с.
7. Камінецький Я. Любов і пісня. Вибрані поезії. — Львів : світ, 2002. — 392 с.
8. Конституція України. прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — Київ : Українська правнича фундація, 1996. — 63 с.
9. Кримський Б. С. Під сигнатурою Софії / Сергій Борисович Кримський. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. — 367 с.
10. Крип'якевич І. Історія України / Іван Петрович Крип'якевич / Відп. ред. Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. — Львів : Світ. — 1990. — 520 с.
11. Линниченко И. А. Малорусский вопрос и автономия Малороссии. Открытое письмо профессору М. С. Грушевскому / Иван Андреевич Линниченко // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник // Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — С. 252—279.
12. Ляпунов Б. М. Единство русского языка в его наречиях / Борис Михайлович Ляпунов // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М.: “Москва”, 1998. — С. 285—398.

13. Мит. Ларіон. Князь Костянтин Острозький і його культурна праця: Історична монографія / Мит. Ларіон. — Вінніпег: Віра й культура, 1958. — 216 с.
14. Мосенкіс Ю. Трипільський прасловник української мови / Юрій Леонідович Мосенкіс. — К. : Видавничий дім А + С, 2002. — 360 с.
15. Огієнко І. І. Наука про рідномовні обов'язки. — Львів : Фенікс, 1995. — 46 с.
16. Потебня А. А. Язык и народность / Александр Афанасьевич Потебня. — К. : СИНТО, 1993. — 192 с.
17. Рыбинцев И. В поисках утерянного континента / Иван Рыбинцев / Киевский вестник. — № 25 (6973), 6 марта 2012 года. — С. 2.
18. Савенко А. И. К вопросу о самоопределении населения Южной России / А. И. Савенко // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — С. 291—295.
19. Сікорський П. Іван Огієнко про українську мову, її виникнення і визначення в житті народу / П. Сікорський // Іван Огієнко [Текст] : наук. праці / упоряд. Та наук. ред. Д. Герцюк, П. Сікорський. — Львів : СПОЛОМ, 2012. — С. 11—29.
20. Сливка Ю. Ю. Етногенез українців та зародження і становлення державності / Юрій Юрієвич Сливка // Вісник Львівської державної фінансової академії : гуманітарні науки / Голов. ред. Сливка Ю. Ю. — Л. : ЛДФА. — С. 57—66.
21. Смолин М. Б. “Украинский туман должен рассеяться, и русское солнце взойдет”. Укратинофільство в Росії. Идеология раскола / М. Б. Смолин // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. : Москва, 1998. — С. 5—22.
22. Стороженко А. В. Малая Россия или Украина? / А. В. Стороженко // Идеология национального раскола. Сборник // Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — С. 280—290.
23. Терлецький Л. Етногенез українського народу : монографія / Любомир Терлецький / Упорядник та науковий редактор Юрій Сливка. — Львів : Інтелект-Бізнес , 2007. — 631 с.
24. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — 432 с. (Пути русского имперского сознания).
25. Флоринский Т. Д. Малорусский язык и “українсько-руський” літературний сепаратизм / Т. Д. Флоринский // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального

раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — С. 330—384.

26. Франко І. На старі теми / Іван Франко // Зібрання творів у 50 т. Т. 3. Поезія. — К. : “Наукова думка”, 1976. — 446 с.

27. Франко І. Літературна мова і діалекти / Іван Франко // Зібрання творів у 50 т. Т. 37. Літературно-критичні праці (1906-1908). — К. : “Наукова думка”, 1982. — С. 205.

28. Царинный А. Украинское движение. Краткий исторический очерк, преимущественно по личным воспоминаниям // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. Сборник / Вступительная статья и комментарии М. Б. Смолина. Оформление М. Ю. Зайцева. — М. : Москва, 1998. — С. 133—252.

29. Шевченко Т. Г. Кобзар / Тарас Григорович Шевченко. — К. : “Дніпро”, 1982. — 608 с.

ТЕМА МАЛОРОСІЙСТВА В ЕСЕЇСТИЦІ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

Н. М. Момот

доцент кафедри міжнародних відносин та журналістики,

кандидат філологічних наук, доцент

Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ)

Національний поет в еміграції Євген Маланюк в українському літературному житті та в його ключових віхах посів місце такої непересічної постаті, вагоме слово якої ширилося в інших світах – поза Україною, уникаючи колонізаторської політики. Його духовний образ завжди залишався ідентичним українському, і складне політичне буття тих часів його не змінило. Він не перейшов у статус жертви, а постійно виробляв власну модель існування – не втратити свободу і духовну пам'ять. Маланюк зводить свою поетичну творчість не тільки до питань політичних, він тонкий лірик, естет, символіст і водночас українець, який болісно переживає трагедію України, її приниження.

Творчість Є. Маланюка стала поступово відкриватися читачеві завдяки науковим розвідкам та дослідженням Г. Клочека, В. Панченка, Л. Куценка, Т. Салиги, П. Іванишина та ін. Класична поетична мова та її образні трансформації у більшості знайшли своє відображення у сучасних роботах літературознавців. Але актуальним та маловивченим залишається питання глибокого дослідження есеїстики письменника: літературознавчі, культурологічні та історіософські статті, розвідки, есе, нариси. Історичні обставини сучасної України актуалізують теми, яких торкався у своїх статтях Маланюк. З цим пов'язане перевидання окремо статті «Малоросійство» (2015 р.) з широкою передмовою Г. Клочека.

Роздуми письменника врешті вилилися у цілу низку есеїстичних творів. Наскрізним для всієї публіцистики Маланюка є бажання висловити якісь засадничі принципи того, що ж стало причиною колонізації України, її багатовікового рабського існування. Ці причини письменник знаходить у багатьох процесах: історичних, культурних, соціально-політичних. Тому завдання цієї розвідки полягає у тому, щоб на прикладі статті «Малоросійство» проаналізувати особливості публіцистики Маланюка та її роль для українського суспільства у період бездержавності.

«Малоросійство» – саме під такою назвою у 1959 році у Нью-Йорку була опублікована стаття Маланюка. Письменник усвідомив неможливість аналізу національного минулого і тим більше майбутнього відокремлено від світових процесів історії. Саме такий цивілізаційний підхід розпочинає статтю. Політика Давнього Риму – очільника світової імперії, віденської

імперії Габсбургів, на думку автора, «не носили характеру чогось упланованого» [4, 28]. Тобто це був природний розвиток подій навіть не держав або політичних систем, а світового суспільства, яке мало різні релігійні, територіальні та політичні характеристики. Маланюк трактує поняття «малоросійство» як суспільне явище, притаманне кожній багатонаціональній державі. Воно змальовує пересічний тип імперської людини: австрійця, хорвата, чеха, поляка тощо. Письменник подає малоросійство не як комплекс меншовартості українців, а як більш глибоку, історично витворену проблему. Тенденція до гляйшальтування в Австро-Угорщині визначається як зловісна назва. Вирівнювання, фактично стирання особовостей визнається в СРСР як процес творення типу малороса. Розмисли Маланюка у цій есеїстичній статті формують громадську думку з особистих позицій українця, який відмовився стати малоросом. Щоб бути переконливішим, він будує виклад власної позиції на засадах філософсько-політичного трактату. Відчутними є знання історії, політики, світових тенденцій. Маланюк-есеїст вдало оперує словом, текст насичений як суспільно-політичною лексикою (що абсолютно доречно), так і образними висловами художності (хоча текст у міру емоційно-образний). Ця образність есеїста не надмірна, навпаки вона вдало доповнює зміст. Власне ця емоційність, експресія робить текст невід'ємною частиною творчої спадщини Маланюка.

Російська імперія у статті означена по-різному: нині СРСР, просто Росія, Московська імперія, Петербурзька імперія тощо. Кожне з них несе в собі якусь сторінку історії. Є також спроби визначити і населення цієї імперії, розібратися з поняттями «нація – етнос»: імперський тип росіянина, старі національні організми, московська маса, єдинонеділимий нарід – руській, російський чи советський. Отже, мішанина понять «нація – етнос» зводиться до питання: що ж таке малорос? Навіть сьогодні функціонує сталінське визначення нації, хоча доповнене: єдність людей, яка має спільні мову, територію, культуру; спільність економічних, соціально-політичних та духовних інтересів [6]. Сучасні політологи вказують на те, що тільки тоді, коли в етносу виникає потреба у самовизначенні, він стає нацією. Певним дороговказом у самовизначенні стає національна ідея [6]. Концепція національної ідеї І. Франка ґрунтується на поняттях етносу як «раси», а нації як «суцільного культурного організму» [5]. Загрозлива виродженість українців, генетична хвороба бездержавності увиразнюється та тривожно-застережливо поглиблюється. Це вада не фізична, а духовна, тобто антиукраїнська мораль, закладена на генетичному рівні, породжує цілі покоління звироднілого українського суспільства. Маланюк-есеїст, аналізуючи складний, фатальний для України процес змалоросійщення, у викладі думок досить лаконічний. Використовуючи яскраву публіцистичну мову («советські спеці», «модерні здобутки а la Павлов», «мозковий центр нації» тощо), письменник творить фактично політичну доповідь. Аналітичні коментарі у тексті вибудовані на уривчастих історичних фрагментах, подекуди навіть фразах, які торкаються якоїсь гострої

проблеми. Можливо, деталізація цих моментів була б зайвою, не так дієво впливала на читача, оскільки б експресію художнього слова поглинуло інформаційне навантаження. Відповідно є можливість спонукати читача до осмислення проблеми, посилити його власні відчуття і таким чином зробити зримим, а то і довести до кульмінації емоційно-експресивний виклад. Письменник посилює словесний арсенал, щоб вплинути на свідомість читача.

Сучасний спалах малоросійства підштовхнув учергове звернутися до Маланюка та його публіцистики. Вона не втрачає своєї актуальності, тобто не є журналістською, написаною «на злобу дня», а дає глибоке розуміння найбільш серйозних і глобальних проблем української спільноти. Історичні колізії змушували Маланюка мислити прогресивно, з почуттям відповідальності за Україну. Обмірковуючи причини нещастя, він не обмежувався тільки антиукраїнською політикою Москви, а вбачав суть проблем в обкраданні національної ідеї своїми «запроданцями». Маланюк розважливо підходить до цього питання. Деякі резюмуючі вислови звучать емоційно, але разом з тим письменник не дає різких закликів чи гасел, не підштовхує до національної конфронтації. Він змушує людей думати, відійти від невизначеності, не маскувати в собі українське, не втрачати національні орієнтири. Ця стаття – теж не догма, навпаки, вона допомагає відійти суспільству від консерватизму і стати вільними у своєму мисленні, відмовитися від спотвореної історії, відкриваючи для себе таких особистостей, як Євген Маланюк.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клочек Г. Енергія художнього слова / Г. Клочек. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – 448 с.
2. Клочек Г. «Малоросійство» Євгена Маланюка і сьогодення / Г. Клочек // Є. Маланюк. Малоросійство. – К. : Український пріоритет, 2015. – С. 3 – 27.
3. Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. – Торонто: Гомін України, 1966. – Т. 2. – 480 с.
4. Маланюк Є. Малоросійство / Є. Маланюк. – К. : Український пріоритет, 2015. – 48 с.
5. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіж / І. Франко // Зібрання творів у 50 т. – Т. 45. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 401 – 409.
6. Шляхтун П. Політологія / П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005. – 576 с.

ПОЗИВНІ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ НА ДОНБАСІ

Л. В. Сюзєва

*Наук. керівник – О. М. Шелюх, доцент кафедри гуманітарних наук,
кандидат філологічних наук*

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Кожен свідомий громадянин нашої країни знає, що з 2014 року в Україні триває війна, так звана ООС або АТО (Антитерористична операція), у якій загинуло й постраждало чимало людей.

На початку цих подій багато хто намагався приховати своє справжнє ім'я з різною метою – хтось, щоб приховати свою присутність, а хтось навпаки, щоб навіяти на ворога страх. Тому для маскуванню своїх справжніх імен, воїни, хлопці та дівчата, брали собі вигадані імена – позивні. Поняття позивні часто ототожнюється із псевдонім й псевдо, і тут варто пам'ятати, що в кожного із них спільне призначення – «приховати, замаскувати» справжнє ім'я носія. І очевидно, що псевдонім має найширшу сферу застосування (окрім військово-політичної, також мистецтво, ЛІТЕРАТУРА). Термін псевдо використовують стосовно учасників національно-визвольних змагань (ОУН – УПА), і нині ним послуговуються бійці багатьох добровольчих батальйонів. Та найуживанішим у сучасному дискурсі є все-таки поняття позивний.

Позивний – це умовне слово чи поєднання букв, цифр, що присвоюють командирам та іншим військовослужбовцям з метою прикриття справжніх імен у випадку їх виклику за допомогою технічних засобів зв'язку.

У мовознавстві псевдоніми тлумачать як: специфічний розряд антропонімів, придбане (вигадане) особове іменування, яке використовують представники окремих груп суспільства; самоназви, що виникли в результаті свідомого вибору автором мотиву номінації та способів і засобів мови для його реалізації.

Використання позивних в історії українського війська бере початок ще в часи княжої доби, потім традиція поширюється на козацтво, далі на партизанські братства, та актуальне і сьогодні в боротьбі за незалежність українських земель.

Історично склалося, що бійці самі обирали, як їх величати, а згодом, після визначних боїв, побратими стали підбирати прізвиська, так звані позивні, відштовхуючись від того, як себе повела людина в тій чи іншій ситуації. На ті часи були поширені такі позивні, як Хоробрий, Кожум'яка,

Натепер в українському мовознавстві зібрано, опрацьовано й систематизовано псевдоучасників визвольних змагань українського народу 40–50-х років ХХ ст. А от новітні позивні військовослужбовців, які беруть участь в антитерористичній операції на Донбасі, ще не були об'єктом ґрунтовних досліджень

Внаслідок аналізу виокремлюють різні групи позивних, утворення яких зумовленерізними чинниками, як от:

1. Позивні-прізвища, узяті на честь відомих історичних постатей, науковців, істориків, філософів: Цезар, Сократ, Гомер, Пушкін, Спартак, Одісей, Шекспір; окремо можна винести позивні, які походять від імен відомих українських постатей, гетьманів: Гонта, Сірко, Богун, Байда, Мазепа, Шевченко, Гетьман, Мудрий і багато інших. Інколи були і імена старих богів : Сварог, Нептун, Зевс, Перун.

2. Позивні іншомовного походження та іноземні імена: Джонні, Джексон, Арні (Арнольд), Сталоне. Не рідко хлопці використовували як позивні свої справжні імена: Федір, Макс, Радік, Денчик. Бували випадки, коли замість своїх справжніх імен військовослужбовці брали собі інші існуючі імена, наприклад хлопця з позивним Семен звали Андрій. Також маємо позивні, які є похідними від прізвищ: друг Число з дружиною Цифрою, Антон (від Антоненко), Шева (Шевчук), Назар (Назаренко), Крава (Кравченко). І траплялись просто по батькові: Васильович, Іванович, Мухтарич.

3. Позивні з назв тварин та птахів: Вовк, Койот, Лев, Ворон, Заєць, Чаєчка, Кіт, Ведмідь, Грізлі, Лис. Сюди ж можна віднести і персонажі з мультфільмів: Чіп і Дейл, Балу, Умка, Сімба, Бабай, Відьма, Хоттабич, Герда, Кощей.

4. Позивні, що утворені від назви міст, звідки приїхав боєць: друг Чернігів, Київ, Харків, Одеса, Фастів, Волинь, та прив'язані до певної місцевості: Гуцул, Мадяр, Вуйко, Чечен, Грузин, Татарин, Німець, Болгар.

5. Позивні, що пішли від природних явищ: Грім, Дош, Вітер, Бріз, Сонечко (жінка-парамедик ДУК ПС), Тайфун, Ураган.

6. Позивні, що пішли від виду професії та заняття до війни: Коваль, Маєстро, Бухгалтер, Фінік, Маляр, Бармен, Морячок, Піаніст, Артист, Професор, Журналіст, Фотограф, Док.

Є безліч бійців, і безліч позивних.

Нам доводилось часто чути таке слово, як КІБОРГ, яке не асоціюється з якимись голлівудськими кінострічками. Навпаки, майже всі одразу згадують про захисників донецького аеропорту, котрі мужньо пішли на захист своєї землі. Хоча таке прізвисько вони отримали від ворога, але воно припало їм до душі. За незламність, силу духу та небажання поступатись противнику. «Вони встояли, не вистояв бетон» – усе частіше чуємо вислів, що набуває ознак

афоризму. І щоб називати цих військових на позивні, потрібно багато часу. Але назвемо хоч кілька імен найхаризматичніших бійців:

- Бріз. – Боєць доброволець, родом з Одеси, який завжди був там, де гаряче.
- Міф – доброволець, боєць 1 ОШР ДУК ПС, відомий на весь світ оперний співак, Василь Сліпак, який загинув на сході України, не зміг бути осторонь подій на рідній землі.
- Чайка – дівчина-парамедик, привітна та тендітна, яка любить сміятись, і яка врятувала на полі бою не одне життя.
- Відьма – жінка, яку боялись та поважали, за її незламність, упевненість, можливість передбачати та аналізувати певні ситуації.
- Вітер – боєць 93 бригади, який міг бути всюди одночасно, завжди встигав та приходив на допомогу побратимам, коли було необхідно.

Про них можна говорити довго.

Попри те, що поширена думка, що у війни нежіноче обличчя, на Сході країни на захист суверенітету нашої держави вийшло багато дівчат. Найчастіше вони обирають собі псевдо жіночого року різного походження: Квітка, Руда, Дика, Дама, Тайра, Небо, Іскра, Марго, Кроха, Вітамінка, Сова, Емка, Лисичка та багато інших.

У мене теж було декілька позивних. Почалось із Рудої, бо на час приїзду в зону АТО, колір волосся був рудий. Потім через те, що часто могла передбачити ситуацію називали Відьмою, а потім закріпився позивний Мілка – через скорочення імені – Людмила, тобто Люда або Міла. Хоча бійці моєї батальйону намагались прикріпити ще псевдо Валькірія, через те, що я була медиком в населеному пункті Піски, і в мене був шеврон Валькірії на фоні медичного хреста, тому я завжди намагалась бути на полі бою поруч з найкращими бійцями. Проте мене швидко перейменували на Ангела, аргументуючи тим, що Валькірія забирала душі загиблих, а Ангел тіла поранених, яких намагався повернути до життя.

Таким чином, позивні військових у зоні АТО (ООС) не лише «маскують» свого носія, а й увиразнюють фізичні, психічні, інтелектуальні якості людини, показують її світогляд, уподобання, звички, відображають її соціальний статус, свідчать про територіальне й етнічне походження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтерв'ю з бійцями та з волонтерам
2. Сайт: <https://uk.m.wikipedia.org>
3. ekmair.ukma.edu.ua › handlePDFПідкуймуха Л. М. ПОЗИВНІ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИ - eKMAIR

4. Антонюк О. В. Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Антонюк Олена Вікторівна. – Донецьк, 2011. – 296с.

УДК 82.32

ПОЕТ, НАРОДЖЕНИЙ ВІЙНОЮ (БОРИС ГУМЕНЮК)

М. Г. Буць

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Нинішня війна з Московією повинна залишити глибокий слід у свідомості українців, а допомогти цьому мають українські прозаїки і поети.

У 2018 році Борис Гуменюк презентував нові видання своїх творів – двотомник «Вірші з війни» і «100 новел про війну». Це чесне правдиве Слово про несподівану війну, яка увиразнила прірву між «братськими народами» і змусила українців переосмислити і себе, і свою країну, і своє мистецтво.

«Ці книжки писалися п'ять років, починалися з маленької збірки «Вірші з війни», яка творилася на передовій. Якщо буде нова книжка, то вона теж називатиметься «Вірші з війни». Доки триває війна я не бачу іншої назви для своєї книжки. Ця збірка засвідчила, що у нас народжується нова українська ЛІТЕРАТУРА, яка здатна всерйоз, з болем і любов'ю говорити живу правду.

Зараз ці тексти розрослися до двох книжок: з трьох розділів віршів і 100 новел про війну. Представлені прозові і віршовані тексти однаково поетичні. Адже новели – це та ж сама поезія. Жанр поезії в прозі сьогодні нібито не такий і популярний, але Борис Гуменюк доводить свої творами протилежне.

«До 2014 року не існувала поета Бориса Гуменюка, і якби не війна, то він не з'явився б ніколи. Я б волів щоб цього поета не було, так само, як не було цієї війни. Але ця війна є, і вона вже вросла мені в кістки, в мою плоть. Я писатиму про цю війну, я сакралізуватиму українського воїна. Вірші і новели – це немов жарини, вихоплені з багаття. У перспективі сподіваюся написати роман про війну з багатьма сюжетними лініями».

Картини для мене – певний релакс, певна втеча від реальності. Очевидно, ці роботи зовсім не схожі на мої вірші. Це такий спосіб реабілітації. А наші ветерани цієї реабілітації не мають, але так її потребують. Солдатам треба приділяти більше тепла і уваги. Війна залишає глибокий відбиток і це практично не лікується. Ветеранський синдром був завжди. Маємо докласти всіх зусиль, аби ця реабілітація все ж відбулася.

Художній керівник театру української традиції «Дзеркало» Володимир Петранюк розповів, що актори його театру розмовляють цитатами з творів Бориса Гуменюка, а поетичне слово цього митця вже стало фольклором. Також В. Петранюк порівняв творчість Б. Гуменюка з Шевченковою. У хрестоматійних творах Кобзаря ми бачимо гнівного трибуна, а його повістях ніжну, незахищену людину, яка так не схожа на цього трибуна. Так само дві різні людини ховаються в Борисі Гуменюку. Його вірші – це не просто художні твори, це пропущене через серце поета віддзеркалення того страшного часу, у якому ми живемо. А ніжні картини зовсім не подібні до цих жахливих текстів.

Сьогодні ті, хто взяв до рук зброю, одночасно творять духовну пам'ять про цю війну. Один з перших серед них – Борис Гуменюк. Саме завдяки йому ми можемо бути впевненими, що ці визвольні змагання не загубляться. У віршах і новелах Гуменюка можна побачити не героїв минулого, таких як Теліга чи Ольжич, а наших сучасників з позивними «Хан», «Гестапо», які творять нову історію України і нову історію ОУН.

Крім літературної творчості Б. Гуменюк встигає займатися активною громадською і політичною діяльністю, а час на створення віршів та новел у нього залишається лише вночі.

Директор видавництва «Ярославів вал» Михайло Слабошпицький зазначає, що коли прочитав «Вірші з війни», то зрозумів, що в нас дійсно з'явилася інша ЛІТЕРАТУРА. «Заповіт» Бориса Гуменюка – це один з кращих віршів української літератури останніх десятиліть. І таких віршів у нього кілька. Як вважає М. Слабошпицький, наша ЛІТЕРАТУРА сьогодні можливо найконсервативніша з того, що сьогодні є в духовному житті України. Але з'явилися грандіозні тексти, які нам дають можливість відчутти сьогоднішній час і нас у цьому часі, те, що зараз відбувається з нами. Важко визначити, де у Гуменюка закінчується поезія і починається проза, і навпаки.

Гуменюк асоціюється з архетипом воїна. Художній стиль його творів досить нетрадиційний. Бо реалії і бруд війни Борис зображує дуже своєрідно. Брутально, жорстко, але не жорстоко і цинічно. Його жорсткі тексти перейняті неймовірною ніжністю. Завдяки нетрадиційному поєднанню бруталності і ніжності кожен текст формує певний емоційний шлейф.

У Борисових віршів дуже характерна інтонація. Тут немає надриву, пафосу, тому їх важки читати на публіці. Маємо дві постановки за творами Гуменюка в Театрі української

традиції «Дзеркало» та Дніпровському академічному українському музично-драматичному театрі. Це дуже вдалі сценічні представлення його творів. Але це театральне, драматичне виконання творів, а я бажаю знайти актора, з уст якого б звучало сценічне, художнє читання цих поезій.

Твори Бориса Гуменюка – це первинний текст про війну, якого ще не було в історії нашого народу. Це особисті світовідчуття, які він нам передає через свої оригінальні твори.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Вірші бачили все...» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://litakcent.com/2015/12/23/virshi-bachyly-vse/>

2. «Фронтіві вірші» від Бориса Гуменюка – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://poglyad.te.ua/podii/frontovi-virshi-vid-borysa-humenyuka.html>

УДК316.74

СТАВЛЕННЯ ЦЕРКВИ ДО ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ

О. В. Кравич

Наук. керівник – М. Сивак, протоієрей, кандидат богословських наук, доцент

Львівська православна богословська академія Православної церкви України

Офіційно одностатеві стосунки не підтримує жодна існуюча нині світова релігія. Окремі ініціативи локальних церков з дозволу одностатевих шлюбів трапляються, але піддаються критиці. Одностатеві відносини традиційно розглядаються як гріх у християнстві, іудаїзмі, ісламі. Засуджуються вони і в буддизмі. Але, за словами релігієзнавців, ставлення до цього питання у буддистів все-таки більш «м'яке». І називається скоріше не гріхом, а «неправильною сексуальною поведінкою».

До гомосексуалів ставилися як до грішників протягом практично всієї історії християнства – як у православ'ї, так і в католицизмі. У мусульман гомосексуальні стосунки, згідно з одноголосною думкою богословів, є забороненими.

Однією з найбільш лояльних до гомосексуалів вважають Церкву Швеції – найбільшу християнську деномінацію Швеції. Це найбільша лютеранська церква Всесвітньої лютеранської федерації, членами якої є близько 6,4 мільйонів людей або трохи більше половини населення країни. Після 2000 року ця церква відокремлена від держави.

Церква Швеції почала благословляти одностатеві шлюби у 2007 році, а з 2009 року почала їх реєструвати. Таким чином, вона стала однією з перших в світі церков, яка почала відходити від гетеросексуального шлюбу як традиційного. До речі, згідно з дослідженням 2008 року, 71% шведів вважали, що потрібно дозволити одностатеві шлюби.

У листопаді 2009 року світ облетіла новина про те, що Церква Швеції в сан єпископа звели першу в світі відкриту лесбійку-священнослужителя. 55-річна Єва Брунне стала першим у світі єпископом-лесбійкою і п'ятою жінкою-єпископом Швеції. Церемонію рукопокладання бойкотували представники деяких національних церков, а архієпископ і глава Церкви Швеції на заході й зовсім не з'явилися, делегувавши на нього тільки своїх представників.

Глава Православної церкви митрополит Епіфаній заявив, що Православна церква України не буде «втілювати в життя» одностатеві шлюби. Про це він сказав в інтерв'ю журналу «НВ».

«Православне християнство – частина європейської цивілізації, ми завжди були європейцями. Ми можемо принести в Західну цивілізацію духовно добре, але точно не будемо втілювати в життя речі, які суперечать біблійному вченню, наприклад, одностатеві шлюби, а ми бачимо, наскільки це там популярно», – заявив глава ПЦУ.

Біблія, Левіт 20:13: *«А хто лежатиме з чоловіком як із жінкою, гідоту вчинили обоє вони, будуть конче забиті, кров їхня на них!»*. Цей текст чітко вказує бажану позицію послідовників Христа відносно сексуальних стосунків між чоловіками. З чого виходить, що вінчання подібного союзу є гріхом в очах Господа, воно не претендує на благословення та не може вважатися священним.

Буття 2:24: *«Покине... чоловік свого батька та матір свою та й пристане до жінки своєї, – і стануть вони одним тілом»*. Тут описуються встановлені Творцем норми шлюбного устрою і навіть натяку немає на жодну альтернативу. Тобто відзначені лише два суб'єкта різної статі. На користь цього висновку існують слова Христа, написані в Матвія 19:4: *«Хіба ви не читали, що той, хто створив їх, на початку створив їх як чоловіка і жінку?»*, що остаточно підтверджують неможливість, з біблійного погляду, іншого роду шлюбів як таких.

Ставлення Бога до гомосексуалізму гарно ілюструє відома біблійна оповідь про Содом і Гоморру. Буття 18:20,21: *«І промовив Господь: Через те, що крик Содому й Гоморри великий, і що гріх їхній став дуже тяжкий, зійду ж Я та й побачу, чи не вчинили вони так, як крик про них, що доходить до Мене, тоді їм загибель, а як ні то побачу»*. Здавалося б що ж такого могли б вчинити жителі тих міст? І чим могли так розлютити Його? Як виявляється, тамтешні мешканці були надмір розбещеними, про що свідчить випадок описаний Буття 19:4,5 Коли до Лота прийшли гості, *«...а люди того міста, люди Содому від малого аж до старого, увесь народ звідусюди оточили той дім. І вони закричали до Лота, і сказали йому: «Де ті мужі, що*

ночі цієї до тебе прийшли? Виведи їх до нас, щоб нам їх пізнати!» (себто звалтувати їх). Біблія говорить про оцінку їх вчинків Богом: Буття 13:13: «Люди содомські були дуже злі та грішні перед Господом».

Гомосексуалізм не можна причепурити з допомогою шлюбу бо Господь в посланні До Євреїв 13:4 говорить: *«Нехай буде в усіх чесний шлюб та ложе непорочне, а блудників та перелюбів судитиме Бог»*. Адже це – гидота в Його очах.

Кожен хто йде за Христом, як свідчить Біблія, повинен залишатися чистим і непорочним в Його очах. *«Бо це воля Божя, освячення ваше: щоб ви береглись від розпусти, щоб кожен із вас умів тримати начиння своє в святості й честі, а не в пристрасній похоті, як і погани, що Бога не знають»* (1 до Солунян 4:3-6).

Православне вчення про шлюб, яке засноване на Святому Письмі, 2000-річному Переданні Церкви і церковному праві, стверджує, що шлюб – це подружній союз чоловіка і жінки, який благословляється Богом як Таїнство Церкви. Це єдина версія взаємин, що отримує благословення Бога. Саме в такому союзі єдність між статями виражає нову дійсність «єдиної плоті»: «А на початку створення Бог створив їх чоловіком та жінкою, тому вже не двоє, лише – одне тіло» (Марк 10: 6-8). Таке єднання в таїнстві шлюбу відображає союз Христа і Церкви (Ефес. 5: 21–33), однак легалізація одностатевих стосунків ставиться під сумнів його божественне призначення. Священний союз не може бути безстатевим ще й тому, що в ньому втрачається класичне розрізнення батьківства-материнства, що неминуче позначиться на психіці дітей, які передбачені шлюбом. Отже, законодавче закріплення аморальних, з погляду християнства, форм соціальної поведінки не просто зміцнює в суспільній свідомості ставлення до гріха, але й подібною лояльністю активно його пропагує.

На початку ХХІ століття американський психіатр Роберт Шпітцер, який свого часу стояв біля витоків легалізації гомосексуалізму, опублікував результати свого лікарського експерименту, згідно з якими гомосексуалізм піддається лікуванню. Його колеги поставили під сумнів такі умовиводи, однак це не відміняє факту того, що все таки є ті, хто зумів подолати цю згубну пристрасть. Про це свідчить історія Шарлін Котран – видавця журналу «Венера», а в минулому лесбійки та ЛГБТ-активістки, яка переконана, що гомосексуалізм огидний Богу, але Він може звільнити людину від цього гріха. Показовим став також приклад покаяння Майкла Глатца – у минулому гей-активіста та головного редактора «Молодих геїв Америки», який вважає, що здобув свободу, коли позбавився від гомосексуалізму. Свого часу він зрозумів, що бути християнином і геєм одночасно неможливо, та зробив правильний вибір. Тепер режисер Джастін Келлі екранізував його історію під назвою «Мене звали Майкл» (2015).

Як християни ми повинні з милосердям і любов'ю ставитись до тих, хто уражений гомосексуальним гріхом, адже заповідь Христа – любити ближнього свого, не залежно від того,

яким він є. Однак гріх у ньому маємо ненавидіти і рішуче відхиляти. Найкращим прикладом у цьому для нас стає Церква, яка покликана любити грішника і бути провідником Божої милості для тих, хто падає, але не може йти на компроміс з гріхом. Адже толерантне ставлення до гріха – це визнання того, що з Богом можна «домовитись», навіть внісши «незначні» зміни в Його заповіді. А це не так, тому Церква НІКОЛИ не дасть благословення на гріх – ніколи не схвалить одностатевих шлюбів. Тепер залишилося донести це до свідомості тих, хто вже втрачає здатність відмежовувати добро від зла, а чесноти від вад, чим прирікає себе та інших на духовне знищення.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://www.mormonnews.org.ua/?fbclid=IwAR1Qs9HEoEjblFQnJEoQhDMKcI1So4JI X3Xwp4Oh7iE6X-QnaUfHQwsyMJU>
2. <https://www.bbc.com/>
3. <https://news.church.ua/>
4. <https://www.mormonnews.org.ua/?fbclid=IwAR0ZNrmIf4z0wU4kuLOhE1Wo4OvsKF U5YF7dSG1KL4E1fZK3fVN0BiMWPoI>

УДК 553.04

БУРКІНА-ФАСО: МАЛЕНЬКА КРАЇНА НА ПІВДЕНЬ ВІД САХАРИ, АЛЕ З ВРАЖАЮЧОЮ ДИПЛОМАТІЄЮ!

Н. Зонго

*Наук. керівник – Ю. М. Мороз, доцент, кандидат історичних наук
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Існують три основні періоди управління дипломатією Буркіна-Фасо з кінця 1980-х років.

Перший відповідає революційному періоду і датується 1983–1987 роками. Ідеологія нового етапу цієї країни надалі залишається об'єктом міжнародних дебатів. Дипломатію очолює Томас Санкара.

Дійсно, Томас Санкара харизмою свого волонтаризму дав зрозуміти, де була Верхня Вольта. Перекоаний, що для подолання наслідків колоніального правління, поштоуху мас до розвитку він перейменував Верхню Вольту на Буркіна-Фасо (Країну чесних людей) [1].

Згідно з думкою президента Томаса Санкари, «раб, який не здатний до бунту, не заслуговує співчуття до своєї долі. Цей раб відповідає сам за своє нещастя, якщо він сліпо повірить у поблажливість господаря та у своє примарне звільнення. Тільки боротьба звільняє» [2]. І починається вона з повернення до джерела. Тому потрібно було знайти оригінальну назву серед наших національних мов, яка б відображала наші реалії. Незалежність як така починається на цьому рівні.

Завдяки керівництву та відданості президента Санкари, якого люблять як африканського Че-Гевару, наша маленька країна змогла закласти основи публічної дипломатії, яка є агресивною і водночас ніжною. Громадянин Буркіна-Фасо, подорожуючи світом, часто викликає у свого візаві асоціації саме з Томасом Санкарою.

Дипломатія Буркіна-Фасо була дуже активною як на континентальному, так і на міжнародному рівні. Країна проявляє агресію, якою захоплюються одні, проте не довіряють інші. Ось деякі приклади.

Випадок із сусідом: Малі.

Три села, розташовані на вузькій прикордонній Агашерській Смузі, - в основі конфлікту: їхнє населення в основному складається з фермерів малійського походження, а території за картографічними наслідками колонізації належать Буркіна-Фасо. У 1985 році прикордонна суперечка явно мала політичне забарвлення: для генерала Малі Мусси Траоре, президента Республіки, метою було зменшити соціальну напруженість у державній службі Малі. Він побоювався, що зіткнеться з сусідом (Томасом Санкарою), якого низка країн Західної Африки вважали небезпекою для політичної стабільності субрегіону [3].

Випадок із сусідом: Кот-д'Івуар.

Погіршення у відносинах між президентом Томасом Санкарою та главою Кот-д'Івуару Феліксом Уфуе-Буаньї набирало обертів. Двох лідерів розділяло буквально все, і це було не лише питанням поколінь. Для Томаса Санкари "Старий" представляв «Франсафріка» та неоколоніалізм, з якими він боровся. Для Фелікса Уфуе-Буаньї молодий капітан був лише ідеалістом. Івурійський глава держави побоювався явища «зараження» стилем Санкари, зокрема, фасоном одягу та манерою говорити, які молодь дуже охоче наслідувала [4].

Упевнений, не тільки президент Уфуе-Буаньї, а й інші лідери системи Франсафріка в цьому регіоні, зокрема, лідер Того Еядема Гнассінгбе, вище згадуваний Мусса Траоре та інші жахалися поширення цього руху. Адже Томас Санкара мав неабияку харизму і його намагалися

наслідувати молоді люди. Варто згадати випадок Кот-д'Івуарі, коли молоді офіцери та капітани одягалися на кшталт Томаса Санкари.

Крім Малі, погіршувалися дипломатичні відносини між Буркіна-Фасо та її союзником–Магрибом Лівією за правління Муаммара Каддафі через різну оцінку конфлікту в Чаді. У той час, як Франція підтримувала Гіссена Хабре, а Лівія залишалася на боці Гукуні Уеддей, Томас Санкара виступав за діалог між сторонами. «Каддафі хотів, щоб Санкара виявив свою підтримку на саміті ОАЕ (Організації Африканської Єдності), але Томас Санкара відмовився», – згадує Мусбіла Санкара. Лівія хотіла, щоб ми погодилися з її позицією, і це було непросто. Адже Санкара був чесним і принциповим, для нього «ні» означало тільки «ні» [4].

Томас Санкара був захисником усіх, чий голос не був почутий. Організація Африканської Єдності (ОАЕ), сьогодні Африканський Союз (АС), ООН, холодна війна, Палестина, апартеїд, соціальна нерівність, міжнародна система... Для революціонера будь-яка жертва вартує того, аби його побачив весь світ.

Дружні стосунки, очевидно з урахуванням ідеологічної близькості, у кінцевому результаті дають змогу закласти основи рішучого волонтаризму. Цей період закінчився вбивством президента Томаса Санкари 15 жовтня 1987 року за співучасті Блеза Компаре.

ЛІТЕРАТУРА

1. De la Haute-Volta au Burkina-Faso (Marc Aicardi de Saint-Paul)
2. <https://www.babelio.com/auteur/Thomas-Sankara/85348/citations>
3. <http://www.politique-africaine.com/numeros/pdf/024114.pdf>
4. <http://webdoc.rfi.fr/burkina-faso-qui-a-fait-tuer-sankara/chap-03/>

Секція 1

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ

УДК 314/316

ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: УРОКИ ТА ВИСНОВКИ***Є. М. Вдовиченко****Наук. керівник – Л. М. Андрушко, доцент, канд. мистецтвознавства**Львівський державний університет внутрішніх справ*

Російсько-український конфлікт не тільки порушив регіональну стабільність, а й створив нові та підсилив існуючі глобальні ризики. Агресія Російської Федерації (РФ) проти України спричинила руйнівні наслідки для європейської й глобальної безпеки. Для опору та стримування агресора Україні разом з її міжнародними партнерами необхідне чітке розуміння природи й характеру цього конфлікту. Поняття гібридної війни найкраще розкрило сутність агресивних дій РФ, яка, поєднуючи мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні засоби, не гребуючи ядерним шантажем, намагається досягти, як в Україні, так і в інших гарячих точках світу власних політичних цілей, не зовсім зрозумілих міжнародній спільноті. Поняття гібридної війни охоплює явища набагато ширші, аніж відомі нам війни ХХ століття. У сучасному дестабілізованому міжнародному безпековому середовищі це

оформилося як новий вид глобального протистояння. Гібридна війна як форма такого протистояння - це не видозмінена форма «холодної війни» чи поверненням до її стану. Вона приходить їй на зміну в супроводі низки гарячих конфліктів як нова, ускладнена форма відносин та взаємозв'язків на міжнародній арені. Гібридна війна виникає в умовах зародження нових принципів геополітичного устрою, який визначається внутрішніми лініями напруженості між зоною стабільності, в якій панує закон і міжнародне право, зоною невизначеності, яка характеризується зневагою до закону, численними локальними конфліктами [3, с. 175]. Дійсно, сучасна гібридна війна в новій українській реальності - це надзвичайно актуальна проблема, яка потребує пропозицій і варіантів для подальшого її вирішення. Кожен із нас повинен зрозуміти глибину цієї проблеми, адже її наслідки у майбутньому можуть зачепити кожного, сучасне українське суспільство повинно знати, яка прихована загроза затаїлась у нього за спиною. Із розвитком людства розвивалося таке діяння як війна, яка ніколи не покидала нашу державу ще з часів Київської Русі і до сьогодні - наші вороги намагалися винищити нас різними методами ведення війни, але з настанням 21 століття таке явище, як гібридна війна набуло надзвичайної актуальності, адже ведення відкритих бойових дій і виступання агресором з певної сторони конфлікту понесе за собою погані наслідки у новому демократичному світі, тому гібридна війна - найкращий важіль впливу агресора на ворогуючу з ним сторону конфлікту. На жаль, нашим ворогом у цьому конфлікті виступила держава, яка не тільки має другу за силою армію в світі, а й, як ніхто, вміє вести гібридні війни (згадаємо лиш російську грузинську війну, під час якої Москва висвітлювала себе як праву сторону за допомогою невід'ємних факторів гібридної війни – економічної та інформаційної боротьби).

Першочерговим етапом цієї війни стало розпалювання внутрішнього конфлікту в Україні за допомогою проблеми мовної й етнічної приналежності громадян. Війна б не вибухнула, якби не провокації, що їх створювали люди, які заробляли цим гроші. Доказом того, що в Україні ведеться гібридна війна, є те, що були створені незаконні терористичні і сепаратистські організації, які роблять, так звану, ілюзію влади, яка нібито допомагає залишатися Росії у тіні, тобто, не виступати прямим агресором. Населення, яке живе за умов ведення такої війни, перебуває в постійному страху, ці люди - жертви великої системи, яка задля отримання бажаних інтересів готова на все. У штучно створених республіках тиранії неможлива свобода слова, вираження власної думки, тт. панує постійний страх, який переслідує їх і удень, і вночі. [1, с. 120].

Отже, якщо ми розуміємо саму суть проблеми, потрібно знаходити варіант для її вирішення, і якраз у цьому аспекті хочемо висловити свою думку щодо цієї ситуації. Для боротьби у зовсім новій війні найкращою стратегією є перейняти методи супротивника, тобто, якщо проти нас ведеться інформаційна війна, потрібно відповісти тим самим – активізувати

свою, правдиву інформаційну кампанію. Звичайно, є думка, що активні бойові дії проти збройних незаконних формувань на Донбасі можуть вирішити проблему, але такий варіант не повинен розглядатися тому, що це може спричинити відкриту війну, величезні людські втрати, економічні збитки, які завдадуть серйозної шкоди всім жителям країни. Звичайно, наслідки гібридної війни вже активно намагаються вирішити в нашій Державі на політично-демократичному рівні, але цей варіант не завжди дієвий тому, що російська сторона навіть не пробує шукати компромісів із вирішення цього питання [2, с. 340]. Тому зараз гібридна війна є величезною проблемою, що несе збитки і подальші загрози для всього суспільства, її вирішення - це проблема не тільки держави, а й кожного із нас.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.
2. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.
3. Рущенко І. П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Харків: ФОП Павленко О.Г., 2015. 268 с.

УДК 070:811.161.2'38; 070.422:82-92

МОВА ВОРОЖНЕЧІ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

М. В. Голдаєва

Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач

Національний університет «Львівська політехніка»

Мова ворожнечі (англ. *hatespeech* — букв. «мова ненависті», хейтспіч) — практикування агресивних висловлювань, які принижують чи дискредитують людину або групу осіб за ознакою раси (расизм), релігії, статі (сексизм) або сексуальної орієнтації (гомо-, бі-, трансфобія). Комітет міністрів Ради Європи визначає мову ворожнечі як усі форми самовираження, які включають поширення, підбурення, сприяння або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму чи інших видів ненависті на ґрунті нетерпимості, у тому числі: нетерпимість висловів у формі радикального націоналізму та етноцентризму, дискримінації та ворожості щодо меншин, мігрантів і людей з числа іммігрантів. Застосування поняття найчастіше використовується у галузі юриспруденції та у сфері дотримання прав людини, при цьому воно постійно уточнюється [5].

Процеси, які відбуваються в суспільстві, дуже впливають на риторику ЗМІ, політичних і громадських діячів. Іноді ця риторика може призводити до розпалювання міжнародної ворожнечі, до ненависті на релігійному ґрунті, до проявів агресії щодо цілих груп людей. Це не тільки протизаконно, а й негуманно.

Наприклад, чим частіше в заголовках ЗМІ звучать фрази типу «мігрант вкрав/убив/зґвалтував», тим вірогідніше, що в читачів рано чи пізно складеться враження: що всі мігранти – злочинці, допомагати їм немає сенсу, а потрібно всіляко перешкоджати потрапляти в нашу країну і отримувати тут робочі місця, житло і освіту. Крім того, що такі упередження стають нормою, «заклеймованим» групам людей починають приписувати все нові і нові злочини, недоліки й риси, вони ще й провокують агресивну поведінку, виникнення ворожнечі між такими групами і рештою суспільства.

У випадку зі ЗМІ мова ворожнечі є зневагою до журналістських стандартів, ознакою того, що видання не поважає своїх читачів (глядачів чи слухачів). У процесі дослідження ми розглядали сайт ТСН і виявили декілька груп слів, які сигналізують про мову ворожнечі.

«Циган/ка»

Яскравим прикладом мови ворожнечі є слово «циган/ка». Прикладом є відео-сюжет ТСН «Скинула вроки на 5 мільйонів. У Києві затримали жінку, яка обманом виманювала гроші і золото» [7] з текстом: «У Вінниці циганка виманила у жінки гроші, золото і навіть діаманти». ТСН підтримує стереотип: пишемо «цигани», думаємо – крадії. Рома назвати циганом – це ніби українця назвати хохлом, – пояснює віце-президентка Ромського жіночого фонду "Чіріклі" Зола Кондур.

У побуті не всі люди знають, що цигани – це роми. На першому Всесвітньому з'їзді ромів у 1971 році вирішили, що треба використовувати саме назву народу, – розповідає Кондур. Тому в усіх міжнародних документах використовують терміни "роми", "кочівники". Є ромська мова, але, як і українська, вона має кілька діалектів, які залежать від географічного розташування. Так само відрізняється й ромська культура, адже на неї впливає релігія того регіону, де вони проживають.

«Негр»

З огляду на багатовікове існування рабовласницького ладу, жертвами якого стали саме темношкірі люди, в кінці 1960-х років в Америці слова «nigger» і «negro» офіційно визнали образливими і неполіткоректними зверненнями до темношкірих. Їх замінили на більш нейтральні позначення: «афроамериканець».

Сьогодні публічне вживання слова «негр» білою людиною може спровокувати величезний скандал. Хоча «негр», «нігер» належить до дискримінаційних і расистських, ТСН

дозволяє собі встановлювати тег «негри» під відео-матеріалом під назвою «Як іноземцям живеться в Україні» і статтю «Кеті Перрі звинуватили в расизмі» [4], [9].

За допомогою навігації на сайті ТСН знаходимо авторську статтю Юлії Пінья Діас «Венесуела-Україна – 6 років по тому», яка розповідає про життя українців у Венесуелі: «Пам'ятаю, в далекому радянському дитинстві я думала, як же мені пощастило, я живу в такій чудовій країні в той час як "негри в Америці страждають і живуть в картонних коробках"»[1].

«Кацап, ватник, хохол»

Психологи пояснюють, що такі розмовні слова служать своєрідними культурними позначками та відображають поляризацію між групами "свій – чужий", яка існує в Україні і Росії. Крім того, зневажливе ставлення до супротивника свідчить про наявність певних комплексів у того, хто вживає такі слова. Некоректно вживати ці слова, особливо що стосується ЗМІ, щоб не підтримувати стереотипи.

Хохли — екзонім, зневажлива назва українців, іноді вживана на побутовому рівні серед росіян. У російській пресі та рунеті етнонім «хохли», «хохлушка», мав до цього часу найвищий індекс згадуваності з-поміж всіх інших етнонімів. Ця назва з'явилася в 17 столітті й могла походити від оселедця — характерної зачіски у козаків.

ТСН вражає заголовками: «"ЦІКАВІ КНИЖКИ": Хохли. Чи був Чингачгук українцем» [8]; Беремо авторську статтю Винничука в онлайн-виданні ТСН: «Гидотність ситуації поглиблюється ще й тим, що там знявся хохол Ступка-молодший в ролі командира загону УПА» [2].

У сучасному українському словнику знаходимо: “Кацап, а, ч., заст., розм. Зневажлива назва росіянина. Ярмарок аж кипів..., цокотять перекупки, божаться цигани, лаються кацапи“. Як бачимо, словники неспростовно підтверджують широке розповсюдження псевдоетноніму “кацап” в Україні. Те ж саме підтверджує художня ЛІТЕРАТУРА.

ТСН: «Кацапи RELOADED, або наука для неуків» [3].

«Порохоботи»

Під час виборів Президента України виник ще один спосіб стигматизації людей. Слово «порохобот», як і будь-який презирливий ярлик, є типовою мовою ворожнечі. У ЗМІ, а разом із ними й у суспільстві в цілому, відбувався помітний процес виокремлення всіх, хто недостатньо ворожо ставився до влади. ТСН скористався цим, не тільки ставлячи хештеги «порохоботи» під статтями на сайті, де йшлося про Петра Порошенка, але й використовуючи такі заголовки, наприклад: «"Порохоботи" могли негативно вплинути на рейтинг Порошенка»[6].

Отже, слова, які ми вживаємо, насправді мають дуже велике значення. Якщо вони не коректні, то можуть ображати, сприяти формуванню й поглибленню негативних стереотипів, збільшувати ймовірність випадків дискримінації та інших порушень прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Венесуела-Україна – 6 років по тому» [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ru/blogi/themes/zhittya/venesuela-ukraina-6-let-spustya-1245060.html>.
2. «Гидотність ситуації поглиблюється ще й тим, що там знявся хохол Ступка-молодший в ролі командира загону УПА» [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/analitika/ukrayina-antisemitska.html>.
3. «Кацапи RELOADED, або наука для неуків» [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/blogi/themes/books/kacapi-reloaded-abo-nauka-dlya-neukiv-598963.html>.
4. "Кеті Перрі звинуватили в расизмі" [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/keti-perri-zvinuvatili-v-rasizmi-cherez-novu-kolekciyu-vzuttya.html>.
5. Мова ворожнечі [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B5%D1%87%D1%96.
6. «"Порохоботи" могли негативно вплинути на рейтинг Порошенка» [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/porohoboti-mogli-negativno-vplivnuti-na-reyting-poroshenka-biryukov-1334889.html>.
7. «Скинула вроки на 5 мільйонів. У Києві затримали жінку, яка обманом виманювала гроші і золото» [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/skinula-vroki-na-5-milyoniv-u-kiyevi-zatrimali-zhinku-yaka-obmanom-vimanyovala-groshi-ta-zoloto.html>.
8. «"ЦІКАВІ КНИЖКИ": Хохли. Чи був Чингачгук українцем» [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/analitika/cikavi-knizhki-hohly-byl-li-chingachguk-ukraincem.html>.
9. "Як іноземцям живеться в Україні" [Електронний ресурс] // ТСН.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/yak-inozemcyam-zhivetsya-v-ukrayini.html>.

УДК 613

**КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ - ВАЖЛИВА КОМПОНЕНТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО КОМПЛЕКСУ**

А.І. Кальба

Наук. керівник – М.В. Бужанська, доц., канд хім наук

Львівський торговельно-економічний університет

Сьогодні на перший план висуває проблеми охорони праці та безпеки життєдіяльності. Існуючий в Україні рівень виробничого травматизму ще досить високий порівняно з більшістю розвинутих країн світу, що свідчить про недостатній рівень культури безпеки. Найбільш травмонебезпечними галузями і надалі залишаються вугільна, хімічна промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт та будівництво. Діяльність готелів та ресторанів не займає перші місця цієї жахливої статистики, однак вимагає уваги [1]. Хоча високий рівень професійних захворювань та виробничого травматизму свідчить про незадовільний стан виробничого середовища, ці дані також говорять і про низький рівень культури на об'єктах господарювання України.

Готельний комплекс є місцем відпочинку і, як наслідок, великого скупчення людей. Адміністрація готельного комплексу бере на себе обов'язок не лише забезпечити затишне проживання і гарантії доброго відпочинку, але і гарантію безпеки людей, що живуть та працюють у ньому, їхнього життя, здоров'я, майна тощо. Саме тому необхідний найретельніший контроль у сфері безпеки таких закладів. Актуальність теми полягає в тому, що сучасний готельний комплекс оснащений великою кількістю різного обладнання і майна, там працює значна кількість обслуговуючого персоналу, відбувається постійна зміна тих, хто там живе. Саме тому питанням безпеки в готельних комплексах повинна приділятися велика увага.

Основними напрямками забезпечення безпеки в готелі є підвищення пожежної та аварійної безпеки, захист гостей, персоналу, майна та інформації. Одним із головних завдань організації безпеки готелю є створення таких умов, за яких гості готелю та персонал будуть почувати себе впевнено й комфортно без постійної акцентуації на тому, як досягається певний рівень безпеки в готелі. Загальне керівництво роботою з безпеки й охорони праці в готелі здійснює директор (роботодавець). Для функціонування системи управління охороною праці та промисловою безпекою директор створює відповідні служби та призначає посадових осіб, затверджує інструкції про їх обов'язки, а також контролює їх дотримання, реалізує комплексні заходи та підвищення існуючого рівня охорони праці, організовує за свої кошти проведення попереднього та періодичних медичних оглядів, розробляє та затверджує відповідні положення з охорони праці. Працівник готелю зобов'язаний дотримуватися норм, правил, інструкцій з охорони праці, вміти правильно застосовувати колективні й індивідуальні засоби захисту, негайно повідомляти своєму безпосередньому керівникові про будь-який нещасний випадок, а також про ситуації, що створюють загрозу життю й здоров'ю людей[2].

Максимальна ефективність і функціонування системи безпеки в готелі може бути досягнута при комплексному підході з урахуванням усіх чинників і вимог, а також при оптимальному поєднанні людських і технічних ресурсів забезпечення безпеки в готелі. Важливою при цьому є й культура безпеки персоналу та гостей комплексу. Запровадження високої культури безпеки рівнозначне створенню ефективної організації. Практичний розвиток принципів культури безпеки – складний багатогранний процес. Він починається з вищого керівництва організації і розвивається залежно від уваги, яка надається цьому процесу керівництвом та припиняється при втраті до цього інтересу з боку керівників. Методика навчання культури безпеки у класичному її вигляді зводиться до тріади: накопичення знань, умінь і практичних навичок (зі спробами їх упровадження в майбутній професійній діяльності).

Сьогодні культура безпеки - це норма поведінки громадянина, частина його сутності, це природна реакція, набутий рефлекс цивілізованої людини відносно потенційної можливості прояву загрози небезпеки. І якщо є культура безпеки, то саме завдяки їй, в силу цієї своєї звички, людина просто й природно для себе ніколи не порушить правил безпеки, бо для неї просто не існує інших способів буття. Основою формування культури безпеки є новий тип виховання й освіти, спрямований на взаємодію людини з довкіллям, розвиток її нового світогляду, на аналіз і оцінку існуючих небезпек, прогнозування найближчих і віддалених наслідків їх реалізації. Культура безпеки сприяє не тільки духовному розвитку особистості, але й є способом об'єднання людей гуманним ставленням один до одного, а також свідомого, відповідального ставлення до питань безпеки в усіх сферах людської діяльності. Саме така реальна культура безпеки виступає показником зрілості й розвиненості суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джерело: складено за даними Державної служби статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Бужанська М. Культура безпеки - невід'ємна складова функціонування готельно-ресторанного комплексу Матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції ["Культура безпеки - запорука сталого розвитку"], (Миколаїв, 19-20 вересня, 2013 р.) , / Миколаїв : НУК, 2013. — С.60 — 62.

УДК 331.45

ЗАЛЕЖНІСТЬ РІВНЯ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ ВІД «МОТИВУ ВИГОДИ»

Ю. О. Кривицька

*Наук. керівник – О. Б. Горностай, доцент, канд. техн. наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Пропаганда безпечних та нешкідливих умов праці займає одне із важливих місць в практиці профілактичної роботи Фонду соціального страхування. У засобах масової інформації опубліковано 2105 статей з питань охорони праці і соціального захисту працюючих у разі виникнення нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань. Проведено 336 інших заходів з інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо безпечних і нешкідливих умов праці, проте рівень травматизму в Україні залишається високим. Фонд соціального страхування за 9 місяців 2019 року зареєстрував 2 335 (з них 189 - смертельно) потерпілих від нещасних випадків на виробництві [1].

Найбільша кількість страхових нещасних випадків зареєстрована в 2019р.: у Дніпропетровській області (15,5 %), в м. Києві (11,1 %) та Донецькій області (10,7 %). Кількість травмованих осіб у цих областях складає 37,3 % від загальної кількості травмованих по Україні. На підприємствах України травмовано 71,4 % (1666) чоловіків та 28,6 % (669) жінок від загальної кількості травмованих по Україні.

Найбільше у I півріччі 2019 року травмувалися робітники таких професій: водій автотранспортних засобів (124), гірник очисного забою (83), прохідник (61). Найвищий рівень виробничого травматизму спостерігався серед працівників віком від 50 до 59 років (616 осіб, що складає 26,4 % від загальної кількості травмованих по Україні за I півріччя 2019 року).

Серед причин нещасних випадків переважають організаційні – 65,2 % (1523) нещасних випадків. Через психофізіологічні причини сталося 22,3 % (521) нещасних випадків, а через технічні причини – 12,5 % (291) нещасних випадків [1].

Дослідження рівня травматизму вказує, що в нашій країні дотримання чи забезпечення безпеки праці заохочується надто рідко. Поняття «мотив вигоди», як правило, завдяки стимулюванню постійно підсилюється, а «мотив безпеки праці» не тільки не отримує підкріплення, а навіть принижується. Це відбувається тому, що порушення правил безпеки не завжди тягнуть за собою негативні наслідки та дозволяють реалізувати «мотив вигоди». Працівник декілька разів нехтує правилами безпеки і без негативних для себе наслідків досягає при цьому вигоди і успіху за рахунок небезпеки. Поступово відбувається адаптація працівника до порушення правил безпеки, а мотив їх дотримання все більше послаблюється. При цьому працівник набуває навичок діяти з порушеннями правил безпеки, що робить його поведінку зручною («мотив зручності»). Всі ці порушення будуть залишатися без покарання, доки не трапиться нещасний випадок [2]. Окрім того, слід відзначити, що частими недоліками

виробничого процесу є такі: залучення до роботи працівників **без професійного добору**, порушення технологічного процесу, порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, устаткування, машин, механізмів тощо, порушення вимог безпеки при експлуатації транспортних засобів, невикористання засобі індивідуального захисту або колективного захисту, порушення трудової та виробничої дисципліни тощо.

Статистичні дані вказують, що в середньому 20-25% працюючих постійно знаходяться під впливом шкідливих умов праці. Із загальної кількості технічних засобів, що експлуатуються на підприємствах, під облік та державний нагляд **потрапляє** лише 30% . З них близько 50% вичерпали передбачений паспортом ресурс роботи, 20% не відповідають вимогам нормативно – не мають правових актів з охорони праці і лише мають відповідний сертифікат на дозвіл експлуатації.

Для зменшення «сумної» статистики керівникам підприємств необхідно морально й матеріально заохочувати робітників дотримуватись вимог з безпеки праці, цим підвищувати їх мотивацію до безпечної праці. Витрати на таке заохочення виправдовуються зменшенням нещасних випадків. Це зробить безпечну працю матеріально вигіднішою. Робітник буде більше заробляти не тільки за рахунок продуктивності праці, але й за рахунок того, що працює безпечно, відповідно до інструкції та виконання інших НПАОП. Усі працівники мають усвідомлювати, що кожне порушення інструкції тягне за собою покарання [2] і навіть втрату життя. У європейських країнах значно дешевше створити безпечні умови праці, ніж витратити на ліквідацію наслідків нещасних випадків.

Нині, згідно з Законом України «Про охорону праці», за порушення інструкцій працівниками встановлена адміністративна відповідальність, яка полягає у застосуванні до них штрафних санкцій у розмірі від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340-680 грн). Розмір штрафу незначний порівняно з наслідками порушення НПАОП (руйнування будівель, обладнання чи втрата життя - карається штрафом від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років).

Робітники повинні знати й виконувати інструкції з охорони праці під час роботи. Однак в інструкціях неможливо передбачити все.: трудова діяльність значно складніша, ніж найдетальніша інструкція, тому дуже важливо виховувати у працюючих здатність спостерігати, бути обачними та обережними [3].

Ефективним засобом є формування мотивів, які змушують працівника виконувати правила техніки безпеки не тому, що так вимагає керівник, а тому, що таким є власне бажання, власна психологічна установка на безпечну роботу. Ця установка досягається поліпшенням психологічного клімату, залученням працівників до контролю за безпекою праці, виховною роботою, особистим прикладом керівників.

Політика в колективі повинна бути спрямована на пошук шляхів запобігання нещасним випадкам. На організаційному рівні потрібно виробляти психологічний настрій у колективі на безпеку праці. Виховання мотиву безпечної праці може бути підсилено за рахунок її стимулювання (премій, грамот тощо). Серед робітників доцільно проводити лотереї та ігри (за умови відсутності порушень інструкцій, травм і аварій). Робітники визначають між собою кодові номери, за якими розігрують призи, встановлені адміністрацією. При виникненні травми чи аварії ці ігри припиняються на деякий час. Практика засвідчує, що така гра сприяє зменшенню травматизму.

Високих результатів безпеки можна досягнути тільки в тому випадку, коли дотримуватись принципу «Виробництво в умовах безпеки», за якого безпека стає засобом досягнення ефективності виробництва. Помилковим є принцип «Виробництво і безпека окремо» [3].

Отже, формування свідомої позиції працівників щодо значення здорових і безпечних умов праці, акцентування уваги працівників на виробничих небезпеках та ризиках, популяризація сучасних підходів до управління охороною праці, формування превентивної культури охорони праці та використання різних методів пропаганди охорони праці актуальні та необхідні на будь-якому підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/951811> - Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 9 місяців 2019 року.
2. <https://library.if.ua/book/9/928.html> - Мотивація безпеки праці
3. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами [Текст] : навч. посіб. УДК 130.2:303.686(043)

РОЛЬ БІОГРАФІЇ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Я. В. Ляшенко

Наук. керівник - В. К. Мотуз, ст. викладач, канд. іст. наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Індивідуальне минуле є невід'ємною складовою соціокультурного простору. Завдяки тому, що біографія створює навколо себе своєрідний ареал людських вчинків, емоцій та почуттів, у науковців з'являється можливість у фокусі біографічного дослідження не лише

виявити духовний світ людини, її наміри та пошуки, конформізм і новаторство, піднесення й невдачі, але й з'ясувати вплив особистості на хід історії.

Проблема використання біографії як джерела та засобу історичного пізнання продовжує залишатись дискусійною. Перш за все, дослідники звертають увагу на такі питання, як «співвідношення масових стереотипів і реальних дій людини», а також «вплив зовнішніх факторів на внутрішні імпульси індивіда». Ці питання важливі для визначення методологічної стратегії використання біографічного методу в історичних дослідженнях [1, с. 17].

Біографічні дослідження розкривають взаємодію особистості й соціуму, дають уявлення про її життєвий досвід, визначають особливості індивідуального сприйняття нею історичних подій, допомагають виявити її психологічні та культурні схильності у ставленні до реальності. Таке відображення дозволяє дивитись на біографію як на соціокультурний вимір історичного процесу [3, с. 12].

Дослідниками розроблені типології індивідуального минулого, в яких представлена хронологічна, професійна, інтелектуальна, соціокультурна модель біографічних досліджень [2].

Історики використовують як джерело автобіографії, листи, щоденники, спогади, фотографії, інтерв'ю та інші прямі й непрямі свідчення історії життя певної людини. На цій основі створюється історичний портрет особистості [1, с. 19].

На будь-якому етапі історії, індивідуальне минуле стає джерелом побудови історії всього соціуму. Тобто, історія одного життя набуває значення структурного виміру всієї суспільної системи, шляхом вивчення біографії конкретного індивіда. У цьому й полягає значення біографії як засобу історичного пізнання [2].

Отже, оцінюючи роль біографії в розвитку історичної науки, авторка наукової розвідки дійшла висновків, що індивідуальне минуле, яке виступає як історичне джерело пізнання, є основою історичного процесу й свідчить про соціальне значення індивідуальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубович, І. В. (2009). Біографія як соціокультурний феномен: методологія аналізу гуманітарного знання. *Curriculum Vitae*, (1), С. 15–28.
1. Дічек, Н. П. (2001) Біографічний метод як інструмент полікультурного діалогу. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/704483/1/c>
3. Фесенко, Г. Г. (2001). Ідентифікація суб'єкта в історичній культурології (автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.04). Харків, 20 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ ТА КУЛЬТУРИ ПРАЦІ ЗВАРНИКІВ

Р. А. Миклуш

Наук. керівник - О.В. Станіславчук, доцент, канд. техн. наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У наш час зварювання є однією з найважливіших технологічних операцій у багатьох галузях промисловості, що ставить високі вимоги як до кваліфікації зварника, так і до якості, точності та надійності виконаної роботи. Необхідно враховувати, що технології усіх видів зварювання постійно удосконалюються, хоча й досьогодні не втратили своєї актуальності ручне та напівавтоматичне зварювання, коли зварник знаходиться безпосередньо у місці виконання зварювальних операцій і піддається впливу різних небезпечних та шкідливих чинників виробничого середовища.

Сьогодні в промисловості використовуються різні види та технології зварювання (дугове електродами, під флюсом, дугове в захисних газах, електрошлакове, контактне, електропроменеве, тертям, дифузійне, ультразвукове, струмами підвищеної частоти, газове, плазмове, лазерне) та різання (кисневе, киснево-флюсове, плазмове, лазерне тощо). Кожен із цих видів зварювання та різання сприяє утворенню в робочій зоні цілого комплексу шкідливих і небезпечних чинників, що впливають на здоров'я зварника. Це - шкідливі речовини, ультрафіолетове, видиме та інфрачервоне випромінювання, електромагнітні поля, іонізуючі випромінювання, шум, ультразвук, статичне навантаження на руку, а також перебування у незручній позі, електричний струм, іскри, бризки розплавленого металу, механізми, що рухаються, недостатній або надмірний рівень освітлення, висока або низька температура, несприятливі метеорологічні умови тощо.

Крім цього, зварювання може проводитися в таких умовах, як робота на висоті (з підйомних механізмів, на риштуваннях та помостах) чи верхолазні роботи (у безопорному просторі), робота в кесонах чи глибоководні роботи у спеціальних костюмах (в умовах підвищеного атмосферного тиску) або на високогір'ї (в умовах пониженого атмосферного тиску), в посудинах, апаратах, траншеях, колодязях (в умовах обмеженого простору та небезпечного для дихання середовища) тощо.

Недарма виконання газо- та електрозварювальних робіт входить до переліку робіт підвищеної небезпеки (вогневі роботи), а результати проведеної атестації робочих місць, зазвичай, доводять шкідливість умов праці зварника, важкість і напруженість його роботи. Тому виконання зварювальних робіт потребує відповідального ставлення у питаннях організації

та забезпечення безпеки виконання цих робіт, а також створення безпечних і нешкідливих умов праці зварника.

Надзвичайно важливим завданням є правильне облаштування робочого місця зварника, що дасть змогу зменшити до мінімуму ймовірність виникнення нещасних випадків, професійних отруєнь та захворювань, а також підвищити продуктивність праці та якість зварювання.

Якщо зварник має постійне робоче місце, то до його облаштування необхідно підходити з огляду на вимоги ергономіки робочих місць. Грамотне ергономічне розміщення обладнання на робочому місці працівника дасть йому змогу швидко виконувати технологічні операції, не перевантажуючи рухового апарату зайвими рухами та не відволікаючись на пошук тих чи інших засобів чи інструментів. Наприклад, робоче місце електрозварника варто облаштувати спеціальним стаціонарним штативом для закріплення у ньому електротримача, куди його слід встановлювати під час короткочасних перерв у роботі для уникнення небезпеки його контакту зі столом.

При облаштуванні стаціонарного робочого місця зварника варто враховувати розмір та габарити виробів, які зварюються, з огляду на можливість ізоляції робочого місця працівника встановленням окремої кабінки чи облаштування зони зварювальних робіт (на кілька робочих місць), що дасть змогу забезпечити ефективніше використання системи вентиляції для вилучення забрудненого повітря із зони дихання зварника, а також запобігти його поширенню на сусідні робочі місця.

Вміло використовуючи сучасні комп'ютерні технології та 3D-моделювання, можна спрогнозувати місця зосередження небезпек та шкідливих речовин при виконанні зварювальних робіт, а також спроектувати максимально ергономічне робоче місце зварника, що включає заходи та засоби запобігання випадкам виробничого травматизму та професійним отруєнням і захворюванням. Попри це, варто також підвищувати й культуру безпеки самого працівника, який виконує зварювальні роботи, а це передбачає навчання передовим методам роботи, правилам безпеки, діям в аварійних ситуаціях, вміння надавати домедичну допомогу потерпілим, а також виховання у працівника відповідального ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих.

ІСТОРИКО-НАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ «КРАЇНИ ЧЕСНИХ ЛЮДЕЙ»

Нітієма Сідзабдайоба Абдель Кадер

*Наук. керівник – І.М. Фецько, асистент, канд. філол. наук
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Сучасне людство – це тисячі народів, сотні держав, понад шість мільярдів жителів, серед яких немає двох зовсім однакових людей. У ХХІ ст. з усього різноманіття культур складається єдина цивілізація зі спільними проблемами і базовими цінностями. Однак ця єдина цивілізація існує в багатонаціональному світі, в якому гармонійно співіснують та взаємодіють культури різних країн, переплітаються, поєднуються і доповнюють одне одного мистецтва різних народів.

«Ми живемо в країні чесних людей», – можуть по праву заявити мешканці невеликої західноафриканської держави Буркіна-Фасо. І не тому, що впевнені в кожному громадянинуві на сто відсотків – просто сучасну назву батьківщини перекладають як «країну чесних (непідкупних) людей». Крім того, їй поки що ніяк не вдається покинути сумну десятку найбільш бідніших країн [2].

Буркіна-Фасо вважають однією з найбезпечніших та найдружелюбніших серед усіх інших країн Африки. Це дивовижне місце для тих, хто зацікавлений у тому, аби побачити красиву західноафриканську країну, пізнати її історію та культуру.

До кінця ХІХ століття на території сучасної Буркіна-Фасо існувало королівство Мосі. У 1896 р. тут утвердилися французи, але мосі продовжували чинити опір аж до захоплення 1901 р. їхньої столиці – Уагадугу. У 1919 р. було створено Французьку Верхню Вольту, але колонію було розформовано і згодом кілька разів відновлено, аж поки в 1947 р. не було затверджено теперішні межі країни. 1960 року Республіку Верхня Вольта було визнано незалежною й у 1984 р. перейменовано в Буркіна-Фасо [2].

Корінне населення Буркіна-Фасо належить до двох основних етнічних груп: гур та манде. За оцінками, у державі говорять 68 мовами, 60 з яких є мовами корінних народів. Мовою мосі говорять приблизно 40 %, здебільшого в центральному регіоні навколо столиці. На заході поширені мови манде. Мова фула також поширена, особливо на півночі [1].

Офіційною мовою є французька, яку введено в колоніальний період. Французька є основною мовою в адміністративних, політичних та навчальних інститутах, державних службах і пресі. Це єдина мова для законів, адміністрації і суду. В освіті для глухих використовують американську жестову мову, яку ввів глухонімиий американський місіонер Ендрю Фостер, хоча також існує Буркінійська жестова мова в Уагадугу.

Буркіна-Фасо має статус аграрної країни, проте сільське господарство тут малопродуктивне: експортні культури вирощують у невеликій кількості, бракує техніки й кваліфікованих агрономів. Держава є однією з найменш економічно розвинених країн світу, що зумовлено низкою чинників, зокрема віддаленістю від моря, малородючим ґрунтом і нестачею вологи. У сільському господарстві зайнято понад 90% працездатного населення, а частка цієї галузі в національному виробництві становить 32%. Основними галузями промисловості є гірнична (золото, ртуть, марганець, нікель та ін.) та текстильна. У Буркіна-Фасо діє близько 100 дрібних промислових підприємств, які спеціалізуються на виробництві жирів, мила, технічних масел, бавовняних тканин, пива, прохолодних напоїв, цигарок, очищенні бавовни та рису, переробці цукрової тростини. Крім того, для внутрішнього ринку налагоджений випуск мотоциклів та велосипедів [2].

Не чекаючи, доки в рідній державі запрацює механізм ринкової економіки, значна частина жителів Буркіна-Фасо вирушає розвивати економіку сусідніх Кот-д'Івуара та Гани. І робить це переважно на плантаціях кави й какао. У перервах робітники не читають ні газет про життя на батьківщині, ні листів від рідних – бо читати не вміють. Сьогодні рівень письменності серед дорослих дорівнює тут усього 20 %, що забезпечує Буркіна-Фасо сумне «звання» найбільш безграмотної країни світу.

Буркіна-Фасо шукає підтримки в інших країн. Співробітництво України з Буркіна-Фасо ще не набуло бажаної динаміки, існують значні перспективи для розвитку співпраці у сферах електроенергетики, будівництва, геологічної розвідки, сільського господарства, транспорту, охорони здоров'я. Слід також відзначити наявні позитивні передумови для розвитку співробітництва в галузі освіти та підготовки кадрів. У період 1960–1990 рр. в Україні було підготовлено близько 400 фахівців для Буркіна-Фасо. Позитивні передумови для розвитку двостороннього співробітництва також створює сумісність стандартів у багатьох галузях економіки [4].

Держава отримує фінансову значну допомогу від Франції. Із французами мешканців Буркіна-Фасо єднає не тільки спільне минуле, державна мова та гроші, а й потяг до кінематографа. З 1960 р. в її столиці Уагадугу раз на два роки проходить найбільший на континенті фестиваль африканських фільмів, що подарував країні звання культурного центру Африки. Пальму першості серед західноафриканських колег, попри фінансові труднощі, впевнено утримують кінематографісти Буркіна-Фасо. Вони створили декілька найбільш вдалих у Західній Африці фільмів. Ці стрічки здебільшого про рідний край, про «країну чесних людей», яких автори хотіли б бачити ще й забезпеченими та щасливими.

Як бачимо, на сучасному етапі розвитку держави існують різні проблеми соціального характеру. Такі проблеми, як бідність населення, низький рівень розвитку освіти, охорони

здоров'я, високе безробіття, низький рівень соціального захисту, соціальна нерівність, є взаємопов'язаними і взаємодоповнюваними [6, с. 44]. Соціальні проблеми розвитку потребують свого вирішення, оскільки вони суттєво впливають на рівень розвитку суспільства й зумовлюють виникнення соціальної напруженості і конфліктних ситуацій соціально-економічного й політичного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркіна-Фасо (загальна інформація) [Електронний ресурс] / Посольство України в Туніській Республіці. – Режим доступу: <https://tunis.mfa.gov.ua/ua/Burkina/Burkina+General>
2. Буркіна-Фасо – «країна чесних людей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://travelua.ru/90-burkina-faso>
3. Гурова Д. Д. Туристське країнознавство: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / Д. Д. Гурова, Біляченко В. Д., М. О. Фролов. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2009. – 332 с.
4. Двосторонні відносини між Україною та Буркіна-Фасо [Електронний ресурс] / Посольство України в Туніській Республіці. – Режим доступу: <https://tunis.mfa.gov.ua/ua/Burkina/bilateral>
5. Запорожченко А. Причини та передумови економічного співробітництва країн Африканського Союзу / А. Запорожченко // Емінак: науковий щоквартальник. – 2015. – № 4 (12) (жовтень-грудень). – С. 116–122.
6. Ліщинський І. Регіональна структура бідності країн Африки / І. Ліщинський // Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених [м. Тернопіль, 3–4 квітня 2014 р.] / редкол. : С. В. Гродський, Ю. П. Гуменюк, М. А. Живко [та ін.] ; відп. за вип. Є. В. Савельєв. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – С. 40–44.
7. Маяцький О. Б. Буркіна-Фасо: геологічна галузь, корисні копалини, проблеми, стан та перспективи / О. Б. Маяцький, О. Г. Винокурова, В. П. Проць // Матеріали Міжнародного геологічного форуму «Актуальні проблеми та перспективи розвитку геології: наука й виробництво» (Геофорум-2017). – 2017. – С. 240–244.

ПОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

В. І. Олійник

Наук. керівник – М.В. Бужанська М. В., доцент, канд. хім. наук

Львівський торговельно-економічний університет

Культура безпеки життєдіяльності населення - це сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки. Питання безпеки життя та здоров'я людини розглядається як пріоритетне у контексті забезпечення сталого розвитку держави та суспільства в цілому. Проте через недооцінку чи ігнорування проблем безпеки, що свідчить про недостатній рівень культури безпеки, щорічні втрати людства сягають більше 10 % глобального валового продукту. За даними ВООЗ, в світі щорічно до 2 млн. людей втрачають життя від виробничих травм, більше 2 млн. – від надмірного вживання алкоголю, близько 6 млн. – від куріння, крім того, сотні мільйонів травмуються і отримують професійні хвороби. Лише в Україні щороку кількість травмованих з втратою працездатності та загиблих людей внаслідок нещасних випадків виробничого характеру перевищує 10 тисяч осіб [1,2].

Низький рівень культури безпеки є основною причиною погіршення стану довкілля, що ставить під загрозу екологічну рівновагу та здоров'я нації. Щорічно в атмосферу викидається понад 6 млн. т. шкідливих та токсичних речовин, внаслідок економічної та побутової діяльності утворюється більше 400 тис. т. відходів, переважна частина яких надзвичайно небезпечні (станом на початок 2017 р. їх нагромадилось 14,4 млрд. т.); економічна діяльність здійснюється з використанням застарілих нераціональних ресурсозатратних технологій та критично зношених основних фондів. У результаті такої діяльності протягом тривалого періоду природне середовище доведено до загрозливого стану. За станом довкілля сьогодні Україна є однією із найбільш проблемних країн світу, про що свідчить 87-ма позиція серед 163 країн світу в рейтингу екологічних досягнень 2017 року (Environmental Performance Index), розрахованому фахівцями Єльського університету (США) [3].

Сьогодні держава Україна не має стійкого позитивного іміджу у світі, власне через проблеми, які пов'язані з безпекою життєдіяльності. Як показують результати опитування, проведеного на замовлення Інституту світової політики компанією TNS серед мешканців 8 країн-членів ЄС (Великобританія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Франція, Швеція), у європейців домінує негативний образ України, якій пов'язується з війною (таку думку висловили 46 % мешканців країн ЄС), Росією (18 %) та бідністю (9 %) [4]. Зокрема, для

італійців Україна подекуди асоціюється із прислугою (10 % респондентів), для іспанців із холодом (12 %), для німців – це образ Кличка (13 %). Водночас європейці в цілому позитивно ставляться до можливості приєднання України до ЄС. Так, 31 % опитаних респондентів погоджуються з тим, що Україна є частиною Європи. 30 % опитаних вважають, що членство в ЄС є способом захисту України від подальших зазіхань Росії. 30 % респондентів дотримуються думки, що Україна повинна мати такі ж права на членство в ЄС, як й інші держави. Як показують результати дослідження, серед європейців існує досить великий прошарок тих, хто вважає, що приєднання нашої країни до ЄС принесе користь європейській спільноті. Так, 15 % мешканців погоджуються з тим, що приєднання до ЄС розширить стабільний європейський простір, 12 % – сприятиме економічному зростанню ЄС. Лише 1% опитаних респондентів вважають, що Україні не можна дозволяти вступати в ЄС. Привертає увагу розподіл відповідей громадян ЄС щодо чинників, які гальмують євроінтеграційний процес України. Зокрема, це – корупція (35 %), олігархія (26 %), бідність (22 %). 20 % опитаних вважають, що українцям необхідно довести свою відданість європейським цінностям. Останній показник свідчить про те, що пересічні мешканці країн-членів ЄС не мають системного уявлення про процеси, що відбуваються в нашому суспільстві. 14 % опитаних вважають, що необхідно враховувати інтереси Росії у вирішенні питання щодо надання Україні перспективи вступу до ЄС. Такий високий показник відповідей може свідчити про вплив російської пропаганди. Водночас лише 0,25 % респондентів дотримуються думки, що війна з Росією є причиною для відмови Україні у членстві в ЄС. Як показало дослідження, більшість громадян країн-членів ЄС (60 %) вважають, що в Україні відбувається збройний конфлікт, який спровокований Росією. Водночас не набагато менше (53 %) респондентів дотримуються думки, що в Україні відбувається громадянська війна. Також необхідно зазначити, що лише третина опитаних респондентів (33 %) погоджується з офіційною версією Уряду України, що на Сході проводиться Антитерористична операція.

Перелічені проблемні ситуації в сфері культури безпеки впливають на її політико-економічну перспективу. Це приводить до падіння рівня іміджу держави, а як наслідок, до падіння її економічного та політичного суверенітету. Якщо в інформаційному просторі країни і за її межами щодо неї переважають повідомлення про події негативного забарвлення, то вони обов'язково впливають на загальний імідж, а отже, і на інвестиційний потенціал країни.

Отож, перелічені проблеми приводять до виникнення загроз національній безпеці, якими є: загострення демографічної кризи, скорочення та погіршення якості трудового потенціалу, матеріальні збитки, психологічні втрати, посилення соціальної напруженості в суспільстві, погіршення стану довкілля, втрата іміджу та конкурентоспроможності Держави, гальмування суспільного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дані та статистика [Електронний ресурс]. – Веб-сайт ВООЗ. – Режим доступу: <http://www.who.int/research/ua/>
2. Джерело: складено за даними Державної служби статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Environmental performance Index 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.yale.edu/Countries/> – Заголовок з екрану.
4. Що думають в ЄС про Україну // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua>.

ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНОЇ ТА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ю. П. Попіль

Наук. керівник - Г. В. Коваль, професор, д.н. з держуправління

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Осмилення проблем освіти в широкому соціокультурному контексті є одним із найважливіших завдань сьогодення. Сучасні вчені прагнуть досягнути загальнокультурний сенс масштабних процесів глобалізації, розглянути проблему в культурно-історичному та соціокультурному ракурсах, знайти культурні альтернативи цьому явищу.

Для ефективного функціонування системи вищої освіти в сучасних умовах її суб'єкти і об'єкти повинні мати уявлення про феномен культури як один із провідних чинників модернізації системи освіти. Існує необхідність формування професійної та академічної культур майбутніх фахівців та університетської спільноти як невід'ємної складової їхньої загальної культури.

Поняття «культура», як інтегративний компонент змісту освіти, висвітлюється Ф. Гोनоболіним, Дж. Картером, К. Паттерсоном та ін. Взаємозв'язок понять «культура», «освіта» та «культурологічна модель змісту освіти» розкриваються в наукових працях таких вчених, як: В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Сисоєва, Г. Філіпчук, А. Флієр, М. Цицерон та ін. Культурологія у вимірах традицій професійної та академічної культур досліджена і відображена в наукових джерелах О. Кравченка, А. Міщенко, О. Пономарьова, Л. Фільштейна, Г. Хоружого.

При побудові змісту освіти культурологічний підхід розцінюється як реалізація гуманістичної установки в розумінні соціальної функції людини, яка передбачає включення в контекст змісту освіти структури культури в різних її проявах, насамперед, духовної культури [2].

Академічна культура виступає як тип духовної культури, яка, у свою чергу, включає всі види, форми і рівні суспільної свідомості, освіти і виховання, установи культури. На відміну від інших соціально-професійних груп, члени академічної спільноти не лише задовольняють свої потреби завдяки духовній культурі, а й власною творчою діяльністю сприяють її збагаченню, адже академічна культура включає певні явища, процеси, відносини, що якісно відрізняють науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти та адміністративно-господарський персонал ЗВО від інших спільнот та соціальних груп суспільства і є результатом соціальної взаємодії. Академічна культура характеризується певною автономією, самостійністю, однак її

не можна розглядати відірвано від соціального життя сфери вищої освіти, інтересів членів університетської спільноти [4].

Погляди сучасних науковців сходяться на тому, що академічна культура – це, передусім, етична культура і служіння суспільству. А тому до основних цінностей академічної культури віднесено такі:

- інтелектуальну свободу і соціальну відповідальність;
- моральну відповідальність самостійних дослідників і вчених не тільки за процес дослідження (вибір теми, методи і порядність), але і за його результати;
- прагнення окремих наукових об'єднань до співпраці в світовому масштабі;
- право вчених вільно висловлювати свої думки про наукові та етичні аспекти дослідницьких проектів і їх результатів, право також уникати участі в проектах, які суперечать їх переконанням та цінностям;
- самоцінність інтелектуальної роботи незалежно від термінів одержання результатів.

Сучасне розуміння цінностей академічної культури було сформульовано у Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в ЄС, в яких зазначено, що ключовими принципами добросовісного академічного співтовариства є чесність, довіра, прямота, повага, відповідальність і підзвітність[1].

Формування професійної культури майбутніх фахівців у процесі їхнього навчання у закладі вищої освіти зумовлено вимогами до якості вищої освіти та є одним із шляхів реалізації положень Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, а також пов'язане із сучасною модернізацією економічних, соціальних та освітньо-інформаційних інститутів суспільства. Феномен професійної культури відіграє істотну роль у розвитку сучасної освіти, висвітлюючи шляхи і напрямки реформування освітньої системи і забезпечення її відповідності вимогам часу. На думку науковців, професійна культура є вищою формою фахової підготовки майбутнього фахівця, оскільки вона, по-перше, перетворює традиційну сукупність знань, умінь і навичок у цілісну систему, а по-друге, доповнює утворену систему духовно-ціннісними компонентами [3].

Професійна культура характеризує рівень та якість професійної підготовки. Стан суспільства безумовно впливає на якість професійної культури. Для її підтримки необхідні відповідні навчальні заклади, які надають кваліфіковану освіту, інститути та лабораторії, студії та майстерні і т. інше. Саме тому високий рівень професійної культури і є показником розвинутого суспільства.

Пріоритетну роль у забезпеченні конкурентних переваг вищої освіти в Україні та світі відіграють інвестиції в людину, в її професійну підготовку та освіту загалом. У здійсненні підготовки фахівців третього тисячоліття простежується пряма кореляція науково-технічного

прогресу системи освіти як ключового механізму забезпечення професійного і соціального самоствердження людини.

Виходячи з вищевикладеного, академічну та професійну культуру можна вважати культурою вищої освіти, які включають не тільки навчання, викладання і методичне забезпечення цих процесів, а й весь комплекс соціокультурних практик, пов'язаних з існуванням та діяльністю закладів вищої освіти. Отже, академічна культура включає усвідомлення кожним членом університетської спільноти – викладачем, здобувачем вищої освіти, адміністративним працівником – свого місця і обов'язків у загальному функціонування ЗВО, цінності і норми поведінки, звичаї та ділову практику, правила корпоративної культури, трудову і ділову етику. А професійна культура – це феномен культури, який має свою логіку розвитку. Її можна розглядати як здійснення діяльності на високому рівні (оптимальними способами) з метою досягнення максимального результату. Формування професійної культури означає засвоєння загально визнаних стандартів кращих зразків професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі від 10.08.2005 р. [Електронний ресурс] / ЮНЕСКО-СЕПЕС. – 2005. – Режим доступу: <http://www.almamater.md/articles/879/ru.html>.
2. Кремень В. Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Г. Кремень // Освіта у політкультурних суспільствах / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, Є. Нікіторовича, С. Сисоєвої. – Варшава, 2012. – 392 с. – С. 45-55.
3. Пономарьов О. С. Професійна культура в системі категорій філософії освіти / О. С. Пономарьов // Науковий вісник. Серія «Філософія» Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2007. – Вип. 26. – С. 21-27.
4. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. / Г. Ф. Хоружий. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 320 с.

УДК 613

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ - ЗАПОРУКА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

А.С. Примак

Наук. керівник – М. В. Бужанська, доцент, канд .хім. наук

Львівський торговельно-економічний університет

У сучасному світі питання культури безпеки життєдіяльності людини є досить актуальним, адже науково-технічний прогрес зумовив збільшення кількості небезпек, з якими стикається людство на кожному етапі свого існування. Збереження власного здоров'я залежить, насамперед, від рівня культури безпеки життєдіяльності. Формування культури безпеки життєдіяльності особистості починається з перших кроків людини в соціальному світі. Одним із дієвих факторів, що впливає на розвиток в людині соціального та біологічного, є процес формування власної культури безпеки та здоров'я, за якої людина усвідомлює свої вчинки і взагалі навколишній світ.

Поняття «культура безпеки», як відомо, виникло у 1986 році, в процесі аналізу причин аварії на Чорнобильській АЕС. Тоді вже було зрозуміло, що безпечне мислення стає культурою, коли група або спільнота в цілому діє так, що загроза її безпеці стає соціально недопустимим явищем. Сьогодні склалося розуміння того, що така категорія повинна бути застосована не тільки щодо персоналу потенційно небезпечних об'єктів, але й щодо кожної людини окремо та суспільства в цілому. Носієм культури безпеки є особистість, розумова діяльність якої перетворюється на цінності, норми, знання і віру, в її поведінку, що виключає генерування небезпек, дбайливе ставлення до інших людей та до середовища існування. Комплексний і системний розвиток культури безпеки життєдіяльності надасть можливість значно підвищити рівень духовно-морального і патріотичного виховання, скоротити людські та матеріальні втрати. Але культура безпеки не є вродженою, її потрібно набувати. Педагогічна освіта є фундаментом системи освіти в цілому. Сьогодні безпека життєдіяльності є запорукою формування культури здоров'я молоді, навичок здорового способу життя і безпечної активності в різноманітних життєвих ситуаціях. Освіта та виховання в сфері безпеки життєдіяльності покликані сформувати знання і мислення, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень щодо людини, сім'ї, суспільства, держави [1].

Питання культури безпеки життєдіяльності та здоров'я людини розглядається як пріоритетне в контексті забезпечення сталого розвитку нашої Держави та суспільства в цілому[2]. Формування здорового способу життя є актуальною проблемою формування культури безпеки, забезпечення нерозривності процесів навчання безпечної життєдіяльності і виховання культури особистої безпеки. Забезпечення безпеки кожної людини в процесі її життєдіяльності і підвищення рівня загальної культури в галузі безпеки є однією з основних складових в індивідуальній системі здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя – це цілісна система поведінки людини в процесі її життєдіяльності, яка сприяє забезпеченню її особистої безпеки і складається з трьох основних взаємопов'язаних елементів: культури емоцій, культури їжі, культури безпеки.

Люди, які ведуть здоровий спосіб життя, дотримуються правил безпеки життєдіяльності. Збереження і відновлення здоров'я залежить від рівня культури. Потрібно не тільки мати знання про це, але й дотримуватись, і розуміти поведінку, яка створена на моральних засадах.

На жаль, у сучасному світі здоров'я не є найбільшою цінністю людини, воно не завжди стоїть на першому місці поруч з матеріальними, побутовими благами, такими, як гроші, майно, модний одяг тощо. Звичайно, здоров'я залежить від добробуту (це можуть бути навіть належні умови проживання), але постійне збагачення, накопичення чогось модного і дорогого стає часто метою всього життя. Заради цього люди нехтують духовним і фізичним удосконаленням, забруднюють довкілля (наприклад, створюють фабрики для виробництва чогось не життєво необхідного), чим шкодять не лише собі, але й нащадкам.

Якщо людина не підготована до безпечної життєдіяльності в реальному житті, не здатна оцінити рівень небезпеки для життя і здоров'я при будь-якій ситуації, то здоров'я втрачає свою значимість. Можемо простежити взаємозв'язок формування здорового способу життя з культурою безпеки життєдіяльності[3]. В наш час у кризовому соціумі, що характеризується екологічною, економічною, соціальною і політичною нестабільністю, саме культура безпеки життєдіяльності є однією з основних складових системи здорового способу життя людини. Здоровий спосіб життя можна охарактеризувати як активну діяльність людей, спрямовану, в першу чергу на збереження й поліпшення здоров'я. При цьому необхідно врахувати, що спосіб життя людини і родини не складається сам по собі залежно від обставин, а формується упродовж життя цілеспрямовано і постійно.

Формування здорового способу життя є головним важелем первинної профілактики у зміцненні здоров'я населення через зміну стилю і укладу життя, його оздоровленням з використанням гігієнічних знань у боротьбі зі шкідливими звичками, гіподинамією і подоланням несприятливих впливів, пов'язаних із життєвими ситуаціями.

Отже, під здоровим способом життя слід розуміти типові форми і засоби повсякденної життєдіяльності людини, що зміцнюють і вдосконалюють резервні можливості організму, забезпечують завдяки цьому успішне виконання своїх соціальних і професійних функцій незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій. Тому культуру безпеки життєдіяльності і формування здорового способу життя необхідно розглядати в одному неподільному контексті. Формування культури безпеки життєдіяльності - одна з основних складових системи здорового способу життя людини. Важливо, щоб забезпечення безпеки життєдіяльності стало пріоритетною метою і внутрішньою потребою як кожної людини, так і суспільства, цивілізації в цілому. Одним із засобів досягнення цієї мети є формування здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скалецький Ю. М. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні / Ю. М. Скалецький, Д. С. Бірюков, О. О. Мартюшева, Л. Д. Яценко. – К. : НІСД, 2012. – 17 с. БУТЫРИНА М. В., БАБЕНКО В. А. Формирование безопасности жизни
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1993 р. № 733 “Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення”. – Законодавство України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF4>
3. Бужанська М. Культура безпеки - невід’ємна складова функціонування готельно-ресторанного комплексу Матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції ["Культура безпеки - запорука сталого розвитку"], (Миколаїв, 19-20 вересня, 2013 р.) , / Миколаїв : НУК, 2013. — С.60 — 62.

УДК 378:070.4

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ІНЖЕНЕРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

О. Ручка, Б. Шишка, Т. Ковба

Наук. керівник - Т.А Ковба, викладач

Львівське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту

Культурною ми називаємо особу, яка вміє з повагою ставитися до інших людей.

Культура такої людини полягає не в її вмінні творити гарні речі,

а в якості її стосунків з іншими людьми.

Докорінні перетворення, що відбулися в нашій країні, відзначені глибокою політичною трансформацією суспільства. Глобалізація суспільних процесів, розвиток інформаційного суспільства є ознаками домінування нових парадигм світового цивілізаційного розвитку, які створюють вплив на всі сфери життєдіяльності сучасної людини.

Особливості формування професійної культури в закладах освіти технічного профілю зумовлені цілою низкою чинників, які діють і виявляють свій вплив як на рівні суспільства, так і на рівні особистості. Професійна культура - невіддільна від загальної культури особи, базується на її елементах і означає досягнутий рівень досконалості представника тієї чи іншої соціальної групи в виконанні завдань та функцій, в опануванні знань і навичок у певній галузі професійної діяльності. Її характеризує, насамперед, праця, діяльність, виконання службових обов'язків. Крім того, культура особи — це філософська категорія, що відображає рівень соціалізації людини, її придатність до того чи іншого виду професійної діяльності.

Науковець Я. Шведова зауважує: «Професійна культура особистості не обмежується професійними знаннями, уміннями, навичками, а ґрунтується на особистісних якостях, що виявляються у загальній культурі» [2, с.8]. Загальну характеристику студентської молоді необхідно доповнити низкою важливих моментів. Перш за все, це стосується світогляду студентів, загальних уявлень про світ і рівня їх свідомого ставлення до світу. Ще однією особливістю студентства є те, що воно в цілому раніше активно включається до трудової діяльності. За визначенням Ісаєнко С., професійна культура – цілісне особистісне утворення, сутністю якого є діалектичний зв'язок усіх елементів культури індивіда, яке динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності і спілкування [1, с.9].

Професійна культура – це основний канал професійного становлення інженера і творення себе як особистості в лоні психокультурного самоосмислення та самопізнання на шляху моделювання своєї поведінки, вчинків, професійного наміру, зокрема таких культурних універсалій, як свобода, істина, краса, добро, справедливість тощо.

Отже, для підвищення ефективності процесу формування професійної культури інженерів залізничного транспорту необхідно сприяти виробленню у них потреб та інтересів до її інтеріоризації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Ісаєнко Світлана Анатоліївна; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2009. – 21 с.
2. Шведова Я. В. Формування професійної культури майбутніх тележурналістів у фаховій підготовці: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Шведова Ярослава Василівна; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2010. – 24 с.

УДК 614.8.01

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ

Н. С. Слободяник

*Наук. керівник - О.В. Станіславчук, доцент, канд.техн наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Людська гідність та права в галузі праці є вищою цінністю у світлі Статуту ООН, Загальної декларації прав людини та Міжнародної організації праці, які окреслили своєю метою створення продуктивної праці в середовищі рівності, поваги до працівника та достойних соціальних гарантій. Проте проблеми забезпечення безпечних та нешкідливих умов праці, профілактики нещасних випадків та професійних захворювань залишаються в нашій країні актуальними і такими, що потребують негайного вирішення з причини великої невідповідності між конституційними гарантіями прав людини та реальними можливостями щодо їх реалізації. Так, за даними Державної служби України з питань праці, за 6 місяців 2019 року сталося 1943 нещасні випадки на виробництві, що на 118 менше, ніж за такий самий період минулого року, проте кількість смертельних випадків порівняно з минулим роком зросла на 20 і становить 207[1].

Однією з основних причин такого стану охорони праці на підприємствах України є низький рівень культури безпеки праці на всіх рівнях – від керівника до працівника, і його підвищенню, зазвичай, увага майже не приділяється. До сьогоднішнього дня в Україні законодавчо не визначено поняття культури охорони праці, яка повинна передбачати

забезпечення високого рівня розвитку системи збереження життя та здоров'я працівників під час їх професійної діяльності запровадженням комплексу відповідних заходів.

Сучасний підхід до формування високого рівня культури охорони праці повинен включати в себе превентивні заходи як щодо очевидних, так і до прихованих причин професійного ризику. До останніх варто віднести виробничо зумовлену захворюваність, порушення імунітету, пришвидшені процеси старіння внаслідок впливу несприятливих виробничих чинників та чинників довкілля, психологічний пресинг на працівника внаслідок напруженості праці, необхідності прийняття рішень в умовах відволікаючих чинників та дефіциту часу, усвідомлення відповідальності за правильність їх прийняття тощо. Як стверджують фахівці, вплив таких прихованих професійних ризиків стає причиною чи не 70% випадків виробничого травматизму.

Культура охорони праці - це право на безпечне та нешкідливе виробниче середовище, у забезпеченні якого беруть активну участь усі рівні: органи виконавчої влади, роботодавці та працівники дотриманням системи встановлених прав, обов'язків та відповідальності з наданням найвищого пріоритету профілактичним заходам.

Серед важливих кроків у напрямку підвищення культури охорони праці слід зазначити такі:

- організація та проведення заходів, спрямованих на підвищення ініціативності у руслі усвідомлення та розуміння суспільством проблем, пов'язаних з безпекою та гігієною праці;
- удосконалення механізмів проведення навчання та підготовки з питань безпеки та гігієни праці для всіх рівнів (від керівника до працівника), включаючи також у програму такий метод підготовки, як наставництво;
- обмін статистичними даними та прогресивними методами забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці між органами влади, роботодавцями та працівниками підприємства;
- оперативне надання консультаційних послуг ІТР підприємства та працівникам з питань зниження виробничих ризиків.

Підвищення рівня культури безпеки праці, як результату високої свідомості, вимогливості, ініціативності та зацікавленості працівників і керівництва у запобіганні професійним захворюванням, нещасним випадкам та аваріям. Серед основних, які допоможуть досягти успіху в цьому, є заходи (передбачені чинними нормативно-правовими актами з охорони праці), які дають кожному працівникові відчуття важливості та захищеності, варто зазначити такі: ергономічність робочих місць, раціональне розміщення інструментів, матеріалів та пристосувань; дотримання графіків технічного обстеження та опосвідчення технічних засобів, обладнання та комунікацій, планово-попереджувальних ремонтів виробничого обладнання; наявність та підтримання у справному стані сигнальних, захисних та

протипожежних засобів і пристроїв; дотримання трудової дисципліни; наявність та дотримання працівниками інструкцій та технологічних карт; наявність, справність та використання у необхідному обсязі засобів індивідуального та колективного захисту працівників від дії несприятливих виробничих чинників; дотримання правил безпеки при роботі з небезпечним обладнанням та інструментами, а також при виконанні різних видів виробничої діяльності; утримування робочого місця, території, проходів та проїздів в порядку; наявність та утримання в хорошому стані санітарно-побутових приміщень, медичного пункту, місця для приймання їжі; забезпечення медичними аптечками; дотримання графіків проходження працівниками навчання та перевірки знань з питань охорони праці, правил безпечного виконання робіт підвищеної небезпеки, а також проходження медичних оглядів.

Першим кроком до підвищення рівня культури охорони праці на підприємстві є створення та забезпечення функціонування системи управління охороною праці на основі ризик-орієнтовного підходу, а також надання питанням забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на підприємстві статусу пріоритетних, і, в першу чергу, з боку керівництва.

Розробка ефективного механізму наближення працезахоронного законодавства України до права ЄС є одним із важелів, що має безпосередній вплив на формування державної працезахоронної політики нашої країни загалом і потребує підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які мають необхідні наукові знання та здатні реалізувати актуальні завдання культури безпеки та охорони праці загалом на різних рівнях. Високий рівень фаховості з питань забезпечення промислової безпеки та гігієни праці вимагає достатнього рівня знань і в галузі безпеки життєдіяльності, інженерної екології, цивільного захисту та пожежної безпеки, а також промислової санітарії, домедичної допомоги, трудового законодавства тощо. Тому на посаді інженера з охорони праці повинна бути особа, яка одержала фах з охорони праці. Зараз поширена ситуація, коли на підприємствах функції фахівця з охорони праці виконує особа без відповідної підготовки або ж такий працівник взагалі відсутній. Як результат — на підприємстві проблеми з документацією з охорони праці, дотриманням елементарних вимог з безпеки та гігієни праці. Часто фінансування охорони праці є недостатнім, що також знижує ефективність роботи служби та в разі підвищує ризик виникнення нещасних випадків.

Невід'ємною частиною роботи працівника служби охорони праці є спілкування з людьми: від простого прибиральника до генерального директора. Тому фахівець з охорони праці повинен бути одночасно і уважним слухачем, і коректним опонентом у дискусії, а найголовніше - принциповим щодо питань дотримання працезахоронного законодавства. Таким чином, роботодавець, зацікавлений в створенні безпечних умов праці, збереженні здоров'я та життя своїх працівників, повинен з повною серйозністю поставитися до вибору кандидатури на посаду інженера (начальника служби) охорони праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Статистичні дані виробничого травматизму з початку року. [Електронний ресурс] / Державна служба України з питань праці. – Режим доступу: <http://dsp.gov.ua/statystichni-dani-vyrobnychoho-travma-2/>.*

СУДОВА ЖУРНАЛІСТИКА***В.О. Доленко, Д.В. Швидун****Наук. керівник – Н.М.Голубінка, старший викладач**Національний університет «Львівська політехніка»*

Судова журналістика має важливе значення в демократичному суспільстві. Співпраця судів зі ЗМІ є запорукою контролю судової гілки влади. Відкритість судового процесу для людей демонструє прозорість функціонування державних інститутів. У зв'язку з даною ситуацією в країні зросла проблема у висвітленні судових процесів для українського народу. Дотримання цієї процедури усуне такі явища, як порушення прав людини, зловживання владою, корупція, дискредитація суду. В Україні проблему ускладнює радянська спадщина, адже у часи СРСР судова система була закритою від загалу. Як наслідок, сучасні українські журналісти не мають належних знань і можливостей для висвітлення судової тематики. У зв'язку з цим зростає актуальність вивчення цієї проблеми в науковій літературі.

Невід'ємною складовою свободи вираження поглядів, що базується на верховенстві права, є свобода в ЗМІ. Відповідно до міжнародних стандартів, які є основою для взаємодії між судами та ЗМІ, правосуддя має здійснюватись публічно. Це дає можливість контролювати діяльність судової влади, стимулює учасників процесу діяти чесно та професійно, перешкоджає таємним змовам при прийнятті судових рішень, надає підґрунтя для підтримання довіри до суду. Журналісти у таких випадках виступають суттєвим і дуже важливим посередником, який покликаний, з одного боку, донести інформацію, а з іншого- зробити все для того, аби протидіяти усім негативним явищам, які притаманні судовій гілці влади.

Іноді активна діяльність журналістів суттєво змінює хід судового розслідування. Зокрема, можемо згадати як убивство та зґвалтування Оксани Макар, що сталося у березні 2012 року, набуло широкого розголосу у пресі та викликало масу протестів у багатьох містах України, що сприяло розгляду цієї справи та покарання винних. Судові процеси були відкритими, тому журналісти мали можливість висвітлити справу з обох сторін: як і зі сторони покараних, так і зі сторони потерпілих, зокрема родини Оксани, котрі також є відповідальними за події, що трапились. Ця справа звернула на себе увагу через те, що з трьох учасників злочину, що був скоєний з особливою жорстокістю, у стані алкогольного сп'яніння, групою осіб (все це є обтяжувальними обставинами) , двох наступного дня відпустили з підпискою про невиїзд. Аби уникнути так званого "зам'яття" цієї справи, журналісти спільно із громадськістю домоглися того, що працівники міліції отримали наказ безпосередньо від влади про ретельний розгляд даної

справи. Винних покарано.

Також не можна не згадати про вбивство Г. Гонгадзе. Відомого журналіста було викрадено і жорстоко вбито ще у 2000 році. Завдяки його колегам справа набула такого резонансу, що досі ведуться дорозслідування. Хоч і справа вважається розкритою, адже виконавці вбивства перебувають за ґратами, але замовники досі не знайдені. З допомогою журналістів, а особливо дружини Георгія Гонгадзе -Мирослави, справа досі актуальна, що не дає представникам правоохоронних органів закрити очі на цей злочин.

Отже, взаємодія суду і ЗМІ є невід'ємною частиною демократичних країн. Їх співпраця забезпечує не лише довіру до судової влади, а й суттєво змінює хід розслідувань. На даний момент в Україні існує кілька шкіл судової журналістики, що дають змогу журналістам отримати достатню кваліфікацію, щоб співпрацювати із судами.

УДК 159.923

ELEMENTY KULTURY DUCHOWEJ W PRACACH WSPÓLCZESNYCH PROJEKTANTÓW

K. Mundzik

Naukowy kierownik – Doktor Nauk Humanistycznych Katarzyna Jakubowska Krawczyk,

Katedra Ukrainistyki

Uniwersytet Warszawski

Celem mojego referatu jest prześledzenie wpływu ukraińskiej kultury ludowej na współczesną modę. Ukraińskie stroje od zawsze charakteryzowały się bogatą symboliką, tym samym można im przypisać funkcje kultury duchowej. Wiadome jest, że jedną z funkcji stroju jest demonstrowanie swoich poglądów. Dzięki temu mamy możliwość czytania informacji o właścicielu, takich jak płeć, pozycja społeczna, czy region zamieszkania. I to właśnie sprawia, że połączenie tradycji ze współczesnością w modzie wydaje się być fenomenalne. I temu zagadnieniu poświęcę swoje wystąpienie.

Słowo „moda” budzi w nas wiele skojarzeń i pobudza wszelkie zmysły wizualne. Bez wątplenia na pierwszym miejscu na myśl nasuwa nam się ubiór, opętańczo rządzący zewnętrznym wyglądem. Po drugie moda kojarzy nam się z mechanizmem zachowań, kreowanym i nasuwany przez kulturę[3;30]. Moda nieustannie podlega aktualizacjom i jak zauważają analitycy współczesnej kultury, zastąpiła ona pojęcie „tradycji”. Oczywistym wydaje się być fakt, że moda to sztuka, a jej wizjonerstwo wyznacza przyszłe losy i nastroje kultury [por.2].Popularność ukraińskiej wyszywanej

koszuli jest swoistym fenomenem na skalę europejską, a nawet światową. Ukraińska koszula ludowa stała się manifestacją narodowości, dumy z narodu, jego historii i tradycji [6]. W kulturze Ukraińskiej moda odgrywa bardzo ważną rolę od wielu pokoleń. W Ukrainie mało kto nie posiada swojej własnej, ręcznie zdobionej wyszywanki. Dawniej haftowanie było zajęciem dla panien. Musiały same sobie utkać posag. Te, które nie umiały pisać ani czytać, swoje historie opowiadały haftem. Odświętne stroje wystarczały często na całe życie. W tej samej koszuli szło się do ślubu, potem kładziono w niej do trumny [por.5]. Jest to bardzo ważny element kulturowy. Dlatego też te piękne, wyszywane zdobienia znalazły zastosowanie w modzie współczesnej. Dotychczas sięgali po nie m.in. Gucci czy Jean Paul Gaultier. Wpływ ukraińskiej mody na zachodnich projektantów jest bardzo silny. Prabal Gurung, Gareth Pugh, Sportmax czy nawet niedawno Maria Grazia Chiuri w swojej kolekcji dla Diora wykorzystywała ukraiński wzór haftu – *rushnyk* [por.4].

Anastasia Vasylyk, lwowska projektantka, w swoich pracach wykorzystuje tradycje zdobienia haftami odzieży, sięgające czasów Rusi Kijowskiej, które swoją barwnością i zdobnictwem wyróżniały się zwłaszcza na terenie Wołynia, Podola, Pokucia, Huculszczyzny i Bukowiny. Za przykład może posłużyć chociażby stworzona przez nią kolekcja „Czyczeri”, będąca nawiązaniem do stroju ukraińskiej szlachty oraz późniejsza „Dla Dzwinki i Kseni” inspirowana sztuką ludową, a konkretnie obrazami z huculskich kafli.

Połączenie wyobraźni młodych projektantów z kulturą danych regionów dodaje oryginalności na pokazach mody. Wplatanie elementów kultury ludowej do współczesnego, nowoczesnego świata mody pozwala na upowszechnianie pięknej kultury, którą od lat pielęgnowali nasi przodkowie. Motywami najchętniej wykorzystywanymi przez projektantów są geometryczne wzory: kwadraty, ikisy, kostki, karty, szachownice nie tylko stosowane w zdobnictwie odzieży ale również w zdobieniu koców, narzut, ruszników, serwet. Znaczenie wyszywanek z upływem czasu straciło pierwotne znaczenie. Dawniej kolorystyka koszul, jak i haftów w kulturze ludowej pełniła wiele funkcji. Niebieski haft przynależy do symboliki osób duchownych, jak i wdów bądź kobiet bezdzietnych. Niebieski haft dawniej był używany także w dekorowaniu ruszników, które brały udział w świętach związanych z duchami przodków, dlatego też kolor ten jest przeznaczony tym, którzy albo nie mogą mieć dzieci (nastoletnie kobiety, wdowy, stare kobiety) albo mają kontakty ze światami przodków i duchów. Dawniej wyszywane koszule traktowano jako świątynie dziedzictwa, elementy przekazywane z pokolenia na pokolenie. Dziś mnogość wzorów haftów, kolorów i kształtów koszul jest zauważana na każdym targu, w każdym mieście. Większości wzorów haftów koszul bliżej jest do kultury masowej niż tradycyjnej, ludowej – istnieją grupy, dla których każdy element wyszywanki ma znaczenie, podobnie jak dawniej traktują ludowe koszule niczym talizman, element wyrokujący o przyszłym życiu. Projektanci wykorzystując te wzory w dzisiejszych czasach przeważnie nie biorą już pod uwagę tła znaczeniowego, ale głównie wyróżniające się wzornictwo.

Wraz z wymieraniem kultury ludowej wyszywanka także straciła znaczenie, nie jest już materiałem "najbliższym ciału", nie ma mocy magicznej, wiele osób noszących ją w miastach nie zwraca uwagi na to jakiego koloru hafty musi mieć na koszuli, by przynosiło to szczęście. Zyskała natomiast wymiar narodowy, stała się elementem ukazywania własnej identyfikacji, nie tylko narodowej, ale także wyraża określony światopogląd [por. 1].

LITERATURA

1. B. Bazieliuch, Stroje ludowe narodów europejskich cz. II, Wrocław, 1997, S. 47.
2. E. Szostakiewicz, "Czy moda jest sztuką?". Blog autorski, Warszawa, 2017.
https://linorytem.pl/czy_moda_jest_sztuka/
3. G. Simmel, "Z psychologii mody. Studium socjologiczne w Most i drzwi. Wybór esejów", Oficyna Naukowa, Warszawa, 2006. S.30
4. J.Mroczkowska, POLSKA MODA NIE DORÓWNUJE UKRAIŃSKIEJ?, "Bazaar", 2018.
5. M. Burkiewicz, Poleskie wyszywanki,"Weranda". Warszawa, 2017.
6. M.Jakimowicz, Wyszywanka bliższa ciała. Warszawa, 2016.

Секція 2**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ**

УДК 351.83

МОЛОДИЙ ФАХІВЕЦЬ ЯК СУБ'ЄКТ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ***Т. Б. Баранюк***

*Наук. керівник – С.О. Лозинська, кандидат історичних наук,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Вищий навчальний комунальний заклад Львівської обласної ради
«Львівська медична академія імені Андрея Крупинського»*

Особливий інтерес для дослідників і практиків завжди представляли молоді фахівці. У цій групі сконцентрований інноваційний потенціал, заснований на новітніх знаннях, отриманих у вищих закладах освіти. А отже, молоді фахівці визначають перспективи розвитку конкретної організації, інституції, структури в цілому, оскільки в майбутньому складуть основну частину їхніх трудових ресурсів.

Як показує аналіз літератури, існують невеликі варіації у визначенні цього феномена в економічному житті суспільства. У тлумачному словнику під молодим фахівцем розуміється «випускник вищого закладу освіти або технікуму, що починає самостійну роботу» [4]. У такому найбільш загальному трактуванні критеріями приналежності до категорії молодих фахівців виступають факт випуску з професійного навчального закладу і факт початку трудової діяльності.

У спеціалізованих дослідженнях даної сфери зазначені вище критерії отримали подальший розвиток. Наприклад, А. Чернишова визначає молодого фахівця як «випускника будь-якого професійного навчального закладу, який пропрацював за обраною спеціальністю не більше трьох років або не має такого досвіду» [5, с. 23]. Очевидно, що в такому визначенні критерій «початок трудової діяльності» конкретизується через досвід роботи за фахом. Також уточнюючі визначення можна зустріти і в інших авторів. Наприклад, «молодий фахівець – це співробітник у віці до 35 років, що отримав середню або вищу професійну очну освіту і влаштувався на роботу за фахом протягом року після отримання диплому» [3].

Такий підхід поміщає категорію молодих фахівців у рамки соціально-демографічної групи молоді, що доповнює критеріальний ряд у визначенні молодих фахівців, а також уточнює

той момент, що робота, до якої приступає молодий фахівець, повинна відповідати спеціальності, і знайти її необхідно протягом року після отримання середньої або вищої професійної очної освіти. На думку О. Бавикіної, «молодий фахівець – це працевлаштований за фахом протягом одного року після закінчення навчального закладу індивід у віці від 18 до 30 років з середньою спеціальною або вищою професійною освітою (у тому числі незакінченою) і трудовим стажем за фахом не більше трьох років» [1, с. 30].

Варто відзначити той факт, що в сучасному суспільстві всі процеси помітно прискорилися, потік інформації постійно оновлюється і сучасні умови скорочують час становлення від молодого фахівця до фахівця до одного року. Вже немає можливості ростити молодого фахівця три роки, роботодавець вимагає максимально швидких результатів, не отримуючи які у конкурентному середовищі відбувається заміна на іншого кандидата, готового до нових стандартів. Щоб встигнути за цими змінами, усе більше студентів починають працювати під час навчання, щоб якомога раніше пройти щабель молодого фахівця. За результатами дослідження «Студент 21 століття», постійно підробляють 12,3 % студентів, а час від часу – 38,5 %. Більше того, цей підробіток повністю або частково пов'язаний зі спеціальністю, за якою здійснюється навчання у навчальному закладі – у 51,2 % випадків (або 28,2 % від усіх студентів України). Мотивація підробітку різна, але мотиви, прямо, або побічно пов'язані з професійним розвитком: самореалізація – 15,4 %, конструювання соціально-професійних мереж – 7,3 %, випробування себе у майбутній професії – 6,5 % – складають вагомий сегмент.

В умовах глобалізації та трансформації сучасного суспільства актуальним є питання про стан професійної орієнтації молодого фахівця, тим більше що її формування здійснюється вже в процесі навчання, рівень якого в подальшому відображає проєкцію на професійну поведінку молодого фахівця.

У рамках професійно-трудової діяльності, у першу чергу, виділяються питання призначення і сутності професії, її культурної та суспільної цінності, професійних норм, способів самовизначення. На життєвому шляху молодого фахівця це період, коли суб'єкт вперше ставить перед собою питання про власну компетентність. У цьому плані молодих фахівців необхідно розглядати як окрему категорію трудових ресурсів, яку відрізняють від інших груп такі особливості, в основному пов'язані з їхньою трудовою діяльністю: «молоді фахівці є стратегічною категорією трудових ресурсів країни, в структурі якої найбільш перспективною частиною є молоді фахівці зі спеціальною освітою; молоді фахівці більш уразливі з погляду працевлаштування, ніж фахівці старших вікових груп, оскільки не мають достатнього практичного досвіду роботи; трудова адаптація молодих фахівців у колективі більш складна, довга і трудомістка, ніж працівників, які мають трудовий стаж; молоді фахівці –

більш мобільна група персоналу, ніж працівники інших вікових груп; професійні очікування, що сформувалися у молодих фахівців у результаті навчання, нерідко не знаходять своєї реалізації у виконуваній роботі, яку молодому фахівцю пропонують роботодавці через відсутність у молодих співробітників потрібного досвіду роботи, що негативно позначається на їх трудовій мотивації і трудовій активності; як правило, молоді фахівці перебувають на низькому ступені матеріального достатку, який забезпечується трудовою діяльністю – суттєвий розрив у рівні оплати праці «зрілого» професіонала (навіть з менш якісною професійною освітою) і молодого фахівця (який має відповідну освіту, але не має практичного досвіду) завжди на користь першого; початковий період трудової кар'єри молодих фахівців часто збігається з періодом зміни сімейного статусу, у зв'язку з чим молодим співробітникам підприємств потрібні специфічні соціальні пільги та послуги, які менш актуальні для працівників підприємства інших вікових груп» [2, с. 174-177].

З погляду нашого дослідження саме фахові характеристики викликають особливий інтерес роботодавця.

Таким чином, молодий фахівець у науковому аналізі може бути представлений через систему індивідуальних характеристик – психологічних, соціальних та професійно-трудова, які тісно взаємопов'язані одна з одною, розвиваються паралельно і можуть розглядатися як чинники досягнення успіху молодим фахівцем. Такі вектори пов'язані не тільки зі змістовними елементами, але і з їх функціонально-статусним наповненням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О.М. Соціальні проблеми працевлаштування молоді / О.М. Балакірева, О.О. Яременко, О.В. Валькована, В.В. Онікієнко. – К. : Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді, 2004. – 132 с.
2. Бікла О.В. Соціологія кар'єри і лідерства: навч.-метод. посіб. / О.В. Бікла, В.В. Бурєга. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – 200 с.
3. Капіца В.Ф. Професійна кар'єра успішного фахівця / В.Ф. Капіца, О.І. Орлова, К.В. Шурупова. – Кривий Ріг : Видав. центр ДВНЗ «КНУ», 2013. – 415 с.
4. Погрібна В.Л. Соціологія професіоналізму як галузь соціології: онтологічні, епістемологічні, практичні аспекти (на прикладі діяльності органів внутрішніх справ України): автореф. дис.... докт. соц. наук: 22.00.04 / В.Л. Погрібна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2009. – 35 с.
5. Чернышова А. Высокий старт или Как начать работу молодому специалисту / А. Чернышова // Работа & Зарплата. – 2007. – № 2. – С. 21-27.

УДК 316.614

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ
ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

І. Ю. Бачанова

*Наук. керівник – В.М. Логвиненко, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат філософських наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Військовослужбовці, які були учасниками бойових дій, вимагають підвищеної соціальної уваги а також організації цілеспрямованої, виваженої та комплексної реабілітації. Важливим і перспективним засобом реабілітації учасників бойових дій є фізична культура та спорт. Проблема реабілітації військовослужбовців-учасників АТО/ООС, особливо тих, хто має важкі поранення, є сьогодні важливим соціальним питанням, яке потребує уваги з боку держави, ЗМІ та громадських організацій. За даними Головного управління військової служби правопорядку ЗСУ, за час проведення АТО/ООС майже 5000 українських військових отримали поранення різного ступеня тяжкості [1]. Як зазначається на сайті, Міністерство у справах ветеранів України заняття спортом – це важлива складова реабілітації ветеранів, тим паче вона необхідна тим, хто отримав поранення, травмувався під час бойових дій. Велике значення також має питання зміни ставлення соціуму до людей з обмеженими можливостями. Такі люди й досі потерпають від зневаги, забобонів і страхів, які обмежують їм доступ до успішної роботи, навчання та розвитку. Військові не є винятком. Заняття спортом та участь у спортивних змаганнях покликані залучити як можна більше ветеранів до активного способу життя. У пріоритеті не захмарні результати будь-якою ціною, а саме бажання бути активним, здоровим, соціальним. Аби досягти цього, ветерани повинні отримати можливість займатись спортом, а отже, мати достойні придатні для цих занять майданчики [3]. Також на офіційному сайті Міністерства у справах ветеранів України постійно оновлюється календар спортивних подій, в яких можуть брати участь ветерани, та поданий Перелік спортивних споруд та майданчиків, які можуть надаватись для занять фізичною культурою та спортом учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни на безоплатній основі. На сьогодні такий дозвіл надали

відповідні заклади 22 областей України та міста Києва. Станом на травень-червень 2019 року найбільше спортивних споруд та майданчиків наданих для занять на безоплатній основі є у Дніпропетровській, Донецькій та Черкаській областях, а найменше таких закладів в Івано-Франківській, Одеській, Рівненській, Хмельницькій областях (по одному). У Львівській області таких спортивних споруд та майданчиків – 29, з яких у м. Львові – 4, зокрема: «Зал настільного тенісу» (м. Львів, вул. Чернівецька, 4); Кросфіт Львів «Garage» (м. Львів, вул. Бузкова, 2); Фітнес-клуб «Малібу» (м. Львов, вул. Сахарова, 45); Фітнес-клуб «Малібу» (м. Львів, вул. Володимира Великого, 123) [3].

Учасники АТО/ООС беруть участь різних спортивних змаганнях. Варто згадати Invictus Games (Ігри нескорених) – міжнародні спортивні змагання в паралімпійському стилі, засновані в 2014 р. принцом Гаррі, в яких українська збірна успішно бере участь з 2017 року. Організація та забезпечення підготовки збірної команди України та її участі в міжнародних спортивних змаганнях «Ігри Нескорених» у 2020 році (м. Гаага, Королівство Нідерланди) та проведення національних змагань «Ігри нескорених» у 2019 році покладається на Міністерство у справах ветеранів [3].

Фізична культура і спорт є дієвими засобами соціальної, фізичної та психологічної реабілітації ветеранів війни на сході України, діючих військовослужбовців та добровольців, що зазнали травм чи поранень під час виконання службових обов'язків в зоні бойових дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт. - Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua>
2. Міністерство соціальної політики України. Офіційний веб-портал. - Режим доступу: <https://mva.gov.ua/ua>
3. Міністерство у справах ветеранів України. Офіційний веб сайт. - Режим доступу: <https://mva.gov.ua/ua>

УДК 174.4

ЕТИЧНІ СУПЕРЕЧНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Б.А. Ванельчук

*Наук. керівник – А.С. Лоза, кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасні науковці та практики схиляються до думки про те, що роль етики в соціальній роботі можна звести до трьох груп проблем: 1) значення базових цінностей для загальної мети, цілей та пріоритетів соціальної роботи; 2) місця і значення етичних стандартів, які визначають рамки професії соціального працівника; 3) прийняття соціальними працівниками рішень, необхідних для розв'язання етичних дилем, що виникли в практичній діяльності. Власне третій групі проблем, а саме етичним дилемам, присвячене це дослідження.

Етична дилема в соціальній роботі – це ситуація, у якій соціальний працівник, здійснюючи певний вчинок чи приймаючи рішення, змушений визначити для себе пріоритети: норми професійної етики або особисті моральні переконання (суспільний запит, вимоги керівництва та ін.). Етична дилема виникає в ситуації, коли всі альтернативні рішення чи варіанти поведінки мають негативні моральні наслідки, коли важко відрізнити хороше від поганого, добро від зла [1].

Розгляд етичної дилеми розпочинається із затримки наших дій. Ми задаємо собі питання: «Що робити?», «Який варіант дій обрати?». Як неможливо одночасно їхати через роздоріжжя двома дорогами, так неможливо одночасно обрати два варіанти (три чи більше) наших дій. Психологи стверджують, що стан потрапляння в ситуацію етичної дилеми подібний до того, що ми робимо, коли роздумуємо над якоюсь проблемою: дистанціонуємося від неї, розглядаємо її з певної перспективи і не стільки займаємося змістом, скільки намагаємось охопити її повністю, шукаючи відповідь на запитання «Про що тут йдеться?».

Людина, яка потрапила в ситуацію етичної дилеми, відмовляється від діяльності, відкладає в сторону виконання актуального завдання і стає подібною до тих, хто стоять на роздоріжжі та аналізують ситуацію. Нейробіологи пояснюють стан мозку в цей момент як конфлікт між емоціями, які диктують один варіант вирішення дилеми, та мисленням, яке пропонує альтернативний варіант. Найчастіше перемогу здобувають емоції, оскільки людина керується так званою «моральною граматиною», яку ми успадковуємо від попередніх поколінь. Якщо загал людей використовує подібні взірці реакції на ситуацію, що містить етичну дилему, і ми класифікуємо їх як правильні, конструктивні, корисні та добрі, чому виникає так багато проблем із вирішенням дилем?

Людина зазвичай консервативна у ситуації морального вибору. Ризик поставлення дилеми може бути пов'язаний з необхідністю ревізії доцьогочасної моральної практики та визнання перед собою та сторонніми, що ця практика містила помилки.

Вважається, що більшість людей для відповіді на щоденні життєві дилеми використовують застарілі взірці поведінки попередніх поколінь, які не актуальні для сьогодення, або взагалі ігнорують дилеми. Позиції особи, яка розглядає етичну дилему зі сторони, та особи, яка є учасником дилеми, можуть суттєво відрізнитися. Учасник дилеми часто

не бачить її суті, вважає її розгляд непотрібною та копіткою справою. Люди тяжіють до впевнених у собі осіб, а роздуми та невпевненість (з будь якого приводу) трактують як слабкість. Тому ми схильні уникали стану невпевненості, щоб не отримати негативну оцінку зі сторони [2, s. 50-51].

У практичній соціальній роботі часто трапляються випадки, коли правильність того або іншого рішення складно перевірити у професійних стандартах, інструкціях чи етичному кодексі. Нерідко для розв'язання етичної дилеми важко знайти єдине правильне рішення, адже існує плюралізм думок та підходів. Власне тоді соціальному працівнику потрібно діяти на власний розсуд.

Отже, етичні дилеми відіграють важливе місце у професійній етиці соціальних працівників. Професійні норми, стандарти та процедури не завжди можуть дати соціальному працівнику однозначну відповідь, як йому поводитися у тій чи іншій складній, з погляду моралі, ситуації. Моральний вибір нерідко є дуже складним, особливо для працівників з незначним досвідом професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://studopedia.org/10-157817.html>
2. Dylematy etyczne pracowników socjalnych / Pod redakcją Marty Sokołowskiej. – Warszawa, 2013. – 136 s.

УДК 35.08:005

КУЛЬТУРНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ХТО ВИЖИВЕ?

В. В. Войціховська

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Національна ділова культура суттєво впливає на різні аспекти життєдіяльності організації – на підходи до керівництва і ставлення до влади, стиль ведення переговорів, сприйняття та виконання законів, планування, форми і методи здійснення контролю, особисті та групові стосунки людей.

Управління фірмою, яке відбувається на межі двох і більше різних культур, викликає значний інтерес і серед науковців, і серед практиків та виділяється сьогодні в окрему галузь міжнародного менеджменту – кроскультурний менеджмент.

Кроскультурний менеджмент – це управління відносинами, що виникають на межі національних і організаційних культур, дослідження причин міжкультурних конфліктів та їх нейтралізація, з'ясування і використання при управлінні організацією закономірностей поведінки, властивих національній діловій культурі.

Ефективний кроскультурний менеджмент означає спільне з представниками інших культур ведення бізнесу, формування специфічної корпоративної культури, яка б виникала на базі національних ділових культур, гармонійно поєднувала в собі окремі аспекти культури кожної нації, але не повторювала повністю жодної з них [2].

Під національною культурою ми розуміємо стійку сукупність цінностей, переконань, норм, традицій та стереотипів, прийнятих в даній країні і засвоєних особистістю.

Герт Хофстеде, один із найавторитетніших фахівців в галузі кроскультурного менеджменту, охарактеризував культуру як процес колективного програмування розуму, який відрізняє членів однієї групи людей від іншої. Основним елементом у цьому процесі є система цінностей, яка є своєрідним «хребтом» культури. «Джерела програмування розуму кожної людини створюються соціальним середовищем, в якому вона виховується та набуває життєвого досвіду. Це програмування розпочинається в сім'ї, продовжується на вулиці, у школі, компанії друзів, на роботі», – говорить Хофстеде.

Культура – багатоаспектне явище. Вона має декілька рівнів і обумовлює психологію, свідомість і поведінку людини.

Рівні культури:

- ✓ національний (суспільство)
- ✓ інституційний (професія)
- ✓ організаційний (компанія)
- ✓ індивідуальний (людина)

Культурна обумовленість досягається через вплив культури на людину на різних рівнях: сім'ї, соціальної групи, географічного регіону, професійного та національного оточення. Результатом впливу є формування національного характеру та менталітету, які визначають специфічність систем організації та управління бізнесом в тій чи іншій країні.

Культура – системна, різнопланова категорія, яка включає в себе економічну, правову, політичну, ділову та інші види (підсистеми) культури. Предметом кроскультурного та міжнародного менеджменту є, передусім, ділова культура.

Ділова культура – це система формальних та неформальних правил і норм поведінки, звичаїв, традицій, індивідуальних та групових інтересів, особливостей поведінки працівників, стилю керівництва в організаційних структурах різних рівнів. Національна ділова культура

включає норми та традиції ділової етики, нормативи й правила ділового етикету і протоколу. Вона завжди відображає норми, цінності та правила, властиві національній культурі [3].

Національна ділова та корпоративна культури тісно взаємодіють між собою. Культурні відмінності виявляються в усіх сферах організаційної діяльності, тому менеджери повинні так розробити тактику ведення справ і власної поведінки, щоб через повагу, розуміння та урахування культурних особливостей місцевого населення досягти успіху в кожній країні, а ділове спілкування було взаємовигідним. Адже люди, які належать до різних культур, можуть працювати в одній організації, мати спільну кінцеву мету, але різні погляди на способи, методи і взаємодію в ході її досягнення. Тому поведінка одних здається неправильною, нераціональною іншим. І завдання міжнародних менеджерів полягає саме в тому, щоб сприяти успішному спілкуванню: визначати пріоритети, раціональні підходи, керувати поведінкою працівників і спрямовувати її відповідно до основних принципів міжнародного співробітництва. Менеджери повинні забезпечити чітку взаємодію всіх структурних підрозділів, філій, людей в кожній робочій групі і між ними, налагодити взаємодію із зовнішніми організаціями, інфраструктурою. Крім того, вони мають сприяти виконанню планів не тільки в рамках окремо взятих ринків, а й в глобальному економічному просторі. В умовах взаємодії, взаємопроникнення різних ринків менеджмент має бути чутливим до зіткнення, взаємодії і взаємопроникнення різних культур.

З розширенням міжнародної діяльності та впливу на зарубіжних ринках в різних сферах діяльності компанії суттєво зростає кількість нових клієнтів і партнерів. Нагальними стають два завдання:

1. Зрозуміти культурні відмінності між «нами» і «ними» та форми їх прояву.
2. Виявити подібні риси між культурами і намагатись використовувати їх для досягнення власного успіху.

Отже, зрозуміло, що успіх на нових ринках багато в чому залежить від культурної пристосованості фірми, її працівників: терпимості, гнучкості, уміння цінувати переконання інших. Якщо цього дотримуватись, то очевидно, що успішні ідеї можуть бути застосовані до міжнародної практики і будуть ефективнішими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев І. Діловий етикет. Етика ділового спілкування. К.: Альтерпрес, 2006.
2. Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Режко В.А. Історія світової та української культури: Підручник. – К.: Літера, 2000.
3. Тодорова Н. Ю. Кроскультурний менеджмент. – 2009.

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

А. В. Гасюк

*Наук. керівник – Л. А. Руденко, професор кафедри практичної психології
та педагогіки, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Адаптація студента-першокурсника – процес приведення основних параметрів його соціальної та особистісної характеристик у відповідність до нових умов вузівського середовища. Проблема адаптації є однією із загальнозначущих, оскільки феномен адаптації має міждисциплінарний характер. Перехід зі школи у заклад вищої освіти (ЗВО) – складний етап в житті молодого людини, тому що вступ до ЗВО призводить до суттєвих змін: у міжособистісних контактах, соціальному статусі тощо. Ці зміни відбуваються індивідуально, іноді навіть із надзвичайним напруженням нервової системи, що стає причиною зниження розумової працездатності студентів і низької успішності на першому курсі [1, с. 92-93].

Процес адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання є складним і багатогранним та пов'язаний із необхідністю подолання низки труднощів об'єктивного та суб'єктивного характеру: труднощі пристосування до нових форм навчання (перехід від класно-урочної системи навчання до системи, яка передбачає значну долю самостійної роботи); прогалини в одержаних у школі знаннях, зокрема недостатній рівень базової математичної підготовки; в умовах ЗВО значно вища інтенсивність розумової праці, більший обсяг знань, які необхідно засвоїти; відсутність підручників, які б повністю відповідали програмі курсу; невміння самостійно працювати з навчальним матеріалом над поглибленням своїх знань; нерівномірність навантажень (які значно зростають у період сесії); більш вимогливе оцінювання знань; зміна соціального оточення; проживання у гуртожитку; невміння раціонально організувати свій день тощо [5, с.189-191]. Саме тому серед пріоритетних напрямів вивчення закономірностей процесу адаптації важливим, на нашу думку, є дослідження адаптації студентів першого курсу до навчання у ЗВО.

У соціально-психологічній літературі проблема адаптації вивчалась на різних рівнях – від розкриття змісту поняття (Ю. Александровський, Ф. Березін, В. Казначеев) до виявлення особливостей її прояву в різних видах діяльності (В. Мерлін, В. Рождественський, Я. Стреляу) та чинників, що детермінують цей процес в різних умовах (М. Раттер). Загальні аспекти проблеми адаптації розглядалися вітчизняними та зарубіжними психологами:

К. Бардіним, Л. Божович, Л. Виготським, М. Каганом, О. Леонтєвим, Н. Максимовою, Ж. Піаже, М. Ржецьким, С. Рубінштейном, Г. Сельє, О. Скрипченком та ін. У дослідженнях Д. Богоявленської, Ю. Кулюткіна підкреслюється залежність адаптації від активності самої особистості в освітньому процесі. Проблеми адаптації студентів до нових умов навчання розглядалися у працях І. Бойко, В. Брудного, А. Вербицького, О. Галуса, С. Гури, Л. Єгорової, Т. Каткової, В. Кондрашова, В. Лісовського, О. Мороза, П. Просецького, І. Суханова, В. Штифурак та ін. Вивчення їхніх праць показало, що науковці не дійшли єдиної думки щодо змісту поняття «адаптація». Одні автори розглядають її як пристосування особистості до зовнішнього середовища, інші – як взаємодію людини з людиною або людини з середовищем, процес приведення основних параметрів її соціальної та особистісної характеристик у відповідність до нових умов вузівського середовища [2, с. 271].

Ми розглядаємо адаптацію студентів-першокурсників до навчання у ЗВО як процес формування їх інтересу до обраної професії, наполегливість в опануванні повним обсягом знань, умінь, методикою та логікою науки. Також широкий спектр засвоєння соціальних цінностей через механізми соціалізації. Адже людина як активний суб'єкт освоює і використовує в життєдіяльності продукти людської цивілізації, до яких належать управлінські, економічні, психологічні, педагогічні технології та методи освоєння соціального простору. Фактично всі елементи людської культури беруть участь у формуванні особистості через механізм адаптації, яка є невід'ємною складовою частиною, необхідною домінантою соціального та професійного розвитку.

Тому ця тема залишається актуальною й на сьогоднішній день. Вона потребує дослідження особливостей соціальної адаптації першокурсників до нових умов, зокрема у ЗВО із специфічними умовами навчання. Своєчасна адаптація до навчання у ЗВО є однією з найважливіших передумов успішної професійної підготовки майбутніх фахівців ДСНС України та суттєво впливає на подальше особистісне та професійне зростання молоді людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. А. Поняття адаптації і її значення для психології особистості: пит. псиіхол. 1989. №1. 92 - 93с.
2. Березін Ф.Б. Психологічно-соціальна адаптація людини. 1988. 271с.
3. Жигайло Н.О. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення: педагогіка і психологія професійної освіти. 2004. №4. 108-109с.

4. Казміренко В. П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ЗВО та майбутньої професії : Науково-практичний освітньо-методичний журнал. 2004. №6. 76-78с.
5. Кондратова Н.О. Проблеми адаптації студентів ЗВО: зміст, форми, психологічна специфіка: психологія, зб. наук. праць. Вип. 2. К.: НПУ, 1999. 189-191с.

УДК 351:364

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Н.П. Гулик

*Наук. керівник – В. В. Грицанюк, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат політичних наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

До ключових питань, що постають перед більшістю країн світу як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі, належить побудова ефективної системи державного управління соціальними послугами здатної вирішувати нагальні й перманентні проблеми розвитку суспільства. Особливо гостро постає потреба переосмислення соціальної політики в Україні, визначення чіткої мети, завдань, механізмів і етапів її реалізації [1].

Проблеми розвитку державного управління системою надання соціальних послуг відображені у працях С. Бандури, Н. Борецької, Н. Власенка, О. Власюка, В. Гетьмана, І. Гнибіденка, В. Гошовської, К. Дубич, Л. Ільчук, Н. Кабаченко, Ю. Килимника, А. Колота, М. Кравченко, Е. Лібанової, І. Миговича, Т. Семигіної, П. Ситника, А. Сіленко, В. Скуратівського, Б. Сташківа, В. Тимошука, В. Трощинського, О. Черниш, О. Шапран, П. Шевчука, Н. Ярош та ін. Однак теперішній стан системи надання соціальних послуг в

Україні засвідчує необхідність пошуку нових конкретних пропозицій щодо її вдосконалення у найближчій перспективі.

Аналіз наукових праць, нормативно-правової бази показав, що у вітчизняній державно-управлінській науці немає цілісного комплексного наукового дослідження системи надання соціальних послуг, учені розглядають лише окремі їх аспекти. Виходячи з цього існує потреба в теоретико-методологічному обґрунтуванні вказаних механізмів та розробленні Концепції модернізації системи надання соціальних послуг в Україні, впровадження якої сприятиме реалізації положень Закону України «Про соціальні послуги» повною мірою.

Розкриваючи сутність категорії «соціальні послуги», можна окреслити, що вони є: соціальною функцією держави; формою реалізації прав, свобод людини і громадянина, державних соціальних гарантій і зобов'язань; сферою діяльності уповноважених державою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Соціальні послуги – це як сукупність спільно розроблених і здійснюваних органами державної влади із зацікавленими сторонами заходів щодо пом'якшення або подолання складних життєвих обставин окремих осіб, соціальних груп та повернення їх до повноцінної життєдіяльності. Соціальні послуги є складовою соціального обслуговування, яке передбачає сприяння, підтримку та надання послуги окремим особам, соціальним групам [2; 52]. За змістом поняття «соціальний захист», «соціальнозабезпечення», «соціальне обслуговування» є ширшими, ніж поняття «соціальні послуги». Ці поняття корелюються між собою як ціле та частина цілого.

Проаналізувавши сучасну систему надання соціальних послуг в Україні можна зробити висновки, що вона є недостатньо реформованою і має низку анахронізмів, притаманних радянській моделі соціального забезпечення, до яких належать: домінування державних суб'єктів у наданні соціальних послуг, підміна їх громіздкою, неефективною системою пільг, матеріальної допомоги і виплат, фінансування соціальних видатків переважно з державного бюджету та ін.

До недоліків системи соціальних послуг в Україні належать: нормативно-правова неврегульованість; неефективність, нераціональність у підходах до фінансування та управління виділеними коштами; державна монополізація ринку соціальних послуг і розподілу замовлень; недостатня розробленість механізмів державного управління соціальними послугами та їх впровадженні; ускладненість процесу організації й надання соціальних послуг, прояви бюрократизму, корупції та ін. [1].

До недоліків сучасного вітчизняного нормативно-правового механізму державного управління системою надання соціальних послуг, можна віднести: прогалини в чинному законодавстві, узгодженість між існуючими правовими актами, колізії в нормах, що

регламентують надання соціальних послуг, невизначеність нормативно-правової термінології сфери надання соціальних послуг та ін. Всі ці недоліки у механізмі державного управління системою надання соціальних послуг перешкоджають реалізації положень Закону України «Про соціальні послуги». Таке становище порушує конкуренцію на ринку соціальних послуг, призводить до монополії державних суб'єктів – надавачів цих послуг і їх низької якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлюк К. Соціальні послуги: недофінансувати чи міняти систему / К. Павлюк // Незалежний Аудитор: часопис. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/593?view
2. Про соціальні послуги: [Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесеними згідно із 8 Законами у 2004-2012 рр.)] // Офіційний вісник України. – 2003. – 1 серпня (№ 29). – С. 52. – Ст.1435.
3. Про соціальні послуги: [Проект Закону України від 28.07.2014 р.] // Міністерство соціальної політики України: офіційна веб-сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/ukpublish/article?art_id=164317&cat_id=102036

УДК 355.233

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гринчишин Ірина, студентка гр. СРм-61з

*Лозинський А.Ф., Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, кандидат історичних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Актуальність питання формування професійної мобільності майбутніх офіцерів в процесі навчання у цивільних та військових закладах вищої освіти (ЗВО) зумовлене перспективними завданнями, що визначені Законом України “Про оборону України” [3], положеннями Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” [7], Концепції військової освіти в Україні та Державної програми розвитку Збройних сил України та інших військових формувань [2], а саме: до кінця 2020 р. реформувати існуючу систему атестування офіцерів, узгодити її з системою ротації, впровадити механізми цілеспрямованого управління кар’єрою за всією вертикаллю службового росту. Саме тому значну роль у професійній підготовці майбутніх офіцерів військових підрозділів педагогіка вищої школи відводить формуванню професійної мобільності як важливої складової професіоналізації та службово-професійної діяльності офіцерів. Зацікавленість професійною

мобільністю спеціалістів викликана радикальними змінами зовнішнього середовища: переходом до демократичної і правової держави, ринкової економіки, необхідністю наближення України до світових стандартів військового, політичного, економічного і суспільного розвитку.

Питання професійної мобільності офіцерів військових підрозділів набуло актуальності з прийняттям у 2016 р. Стратегічного оборонного бюлетеня України на період до кінця 2020 р. [6], де зазначається, що реалізуючи свій зовнішньополітичний курс на зміцнення миру та стабільності, відповідно до проголошених національних інтересів, норм міжнародного права, Україна прагне адаптувати свої Збройні сили, інші військові формування держави до основних пріоритетів забезпечення національної безпеки України. Проте, необхідно відзначити, що проблема формування саме професійної мобільності офіцерів військових підрозділів, з урахуванням особливостей педагогічного процесу у ЗВО, недостатньо виступала предметом наукових досліджень. Формування професійної мобільності майбутніх офіцерів відбуватиметься продуктивно в межах нової педагогічної технології, що передбачає реалізацію таких педагогічних умов як організацію навчального процесу з використанням методів непрямого управління, особистісно орієнтований підхід до військово-професійної підготовки офіцерів, сприяння становленню позитивної професійної “Я-концепції” у процесі навчання.

Виходячи з аналізу сутності професійної мобільності офіцера військових підрозділів, компонентами його професійної мобільності є: соціальний, індивідуальний та військово-професійний. У зв'язку з відмінністю управлінської діяльності офіцерів різних військових підрозділів (командна, командно-штабна, штабна) конкретизація елементів компонентів професійної мобільності може включати: соціальний компонент – гуманність, справедливість, патріотизм, загальна культура, комунікабельність, координаційні уміння; індивідуальний компонент – лідерські якості, самовдосконалення, вольові якості, мобілізаційні якості, самовідношення, відповідальність; військово-професійний компонент – авторитетність, загальна освіченість, мотивація до професійного самовдосконалення, компетентність, професійне діловодство, мотивація на військову службу та ін. [4, с. 12-13].

Зміст педагогічної технології формування професійної мобільності майбутніх офіцерів військових підрозділів в процесі навчання у ЗВО обумовлений певними елементами компонентів професійної мобільності офіцерів та педагогічними умовами, що забезпечують успішність цього процесу. Він складається з трьох змістовних модулів. Змістовий модуль № 1 – інтерактивні лекції. Головною метою цього блоку є включення курсантів (слухачів) до пізнавальної діяльності для усвідомлення службово-професійних завдань майбутньої діяльності й формування професійної мобільності шляхом створення відповідних педагогічних умов. Змістовий модуль № 2 – семінари з розв'язанням змодельованих ситуацій. Мета блоку полягає у стику проблемної ситуації, хоч який би характер вона не мала, та її предметним аналізом: з'ясування причини, що створили цю

ситуацію, визначення її характеру і спроби знайти найпридатніший спосіб досягнення певних цілей. Змістовий модуль № 3 – ділові ігри (спрямовані на те, щоб імітуючи реальні управлінські ситуації за допомогою “справжніх”, а не “навчальних” ролей, забезпечили формування умінь та навичок, необхідних для ефективного вирішення управлінських ситуацій й відображали функції реальних посадових осіб, які беруть участь у вирішенні конкретних проблем) та аутогенні тренування [1, с. 59-60].

Аналіз результатів за кожним навчальним блоком дозволяє розуміти ті зміни, що відбулися у свідомості курсантів та коректувати подальші педагогічні впливи. Для здійснення переходу від низьких і середніх рівнів сформованості професійної мобільності та розвитку її до достатніх і високих означена технологія розкривала зміст організації та управління навчальною діяльністю курсантів. В процесі формування професійної мобільності у курсантів (слухачів), здійснювався особистісно орієнтований підхід, використовувались методи непрямого управління та відбувається сприяння становленню позитивної професійної “Я-концепції”.

Практична реалізація зазначених педагогічних умов формування професійної мобільності активізує самостійну пізнавальну активність майбутніх офіцерів під час навчання, що здійснюється при обов’язковому забезпеченні взаємодії і взаємовпливу таких складових навчального процесу як: вивчення циклів наукових дисциплін (суспільно-політичних, загальноосвітніх, психолого-педагогічних, спеціальних); підвищення загальноосвітнього і культурного рівня майбутнього офіцера завдяки самоосвітньої діяльності; практики; формування первинного досвіду управління і організації самостійної пізнавальної діяльності курсантів (слухачів), а також введення у навчальний процес спецкурсу “Формування професійної мобільності офіцерів військових підрозділів” [5, с. 127-128; 1, с. 61].

Побудована педагогічна технологія формування професійної мобільності майбутніх офіцерів в процесі навчання у військових ЗВО має реалізовуватись серед курсантів (слухачів) експериментальних груп в ході викладання спецкурсу “Основи формування професійної мобільності офіцерів військових підрозділів” у межах курсу “Основи військового управління”. Під час проведення першого змістовного модуля курсанти (слухачі) опановують теоретичний матеріал, щодо певних засад та умов формування й методики діагностики професійної мобільності офіцерів. Другий змістовний модуль спонукає курсантів (слухачів) до розв’язання змодельованих ситуацій службово-професійної діяльності офіцера. Третій змістовний модуль складається з ділової гри “Атестування підлеглого особового складу”, сутність якої полягає в тому, що кожний курсант (слухач) виступає в ролі командира підрозділу і атестує своїх підлеглих відповідно до “Методичних рекомендацій з порядку складання атестаційної картки військовослужбовця та її використання в процесі атестування”, після чого, методом експертних оцінок визначається загальний рейтинг курсантів (слухачів) в групах [1, с. 62; 5, с. 130].

Таким чином, одним з головних завдань системи спеціальної військової освіти є підготовка до службово-професійної діяльності офіцерських кадрів військових підрозділів, а також підготовка військовослужбовців за контрактом та військових фахівців для формування кадрового резерву. Їх службово-професійна діяльність виступає як трудова діяльність в межах якої-небудь професії і спрямована на виконання конкретних службових обов'язків (функцій), що визначаються відповідними керівними документами (інструкціями, наказами, статутами, настановами, законами тощо) й не пов'язана безпосередньо з виробництвом.

Отже, можна зробити висновок, що процес реформування та оптимізація системи військової освіти в Україні з урахуванням кращих практик країн-членів НАТО, в тому числі реформування системи навчання, що надається на кафедрах військової підготовки цивільних закладів вищої освіти передбачає особистісно орієнтований підхід до військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів військових підрозділів – цілеспрямоване дотримання визначених педагогічних вимог, щодо організації та проведення навчальних занять і службових заходів, які направлені на процес військово-професійної підготовки шляхом виявлення та розвитку нахилів, задатків і умінь особистості; з визнанням її унікальності, свободи та права на повагу, що проявляються через певні види діяльності педагогів та командирів за допомогою суб'єкт-суб'єктних взаємин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко А. Формування професійної мобільності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах: кілька чинників з багатьох / А. Ващенко // Наука і освіта (Одеса, Південний наук. центр АПН України). – 2005. – № 1-2. – С. 58-63.
2. Державні програми розвитку Збройних сил України та інших військових формувань // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Державні_програми_розвитку_Збройних_сил_України_та_інших_військових_формувань
3. Закон України “Про оборону України” (із змінами, внесеними у 1993-2019 рр.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9, ст. 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
4. Манойло О. Теоретичні засади військового управління: Навч. посіб. для курсантів ВВНЗ Сухопутних військ / О. Манойло, А. Єфіменко, А. Ващенко. – Одеса : ООЛПСВ, 2005. – 128 с.
5. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних сил України: наук.-метод. посіб. / А.М. Алімпієв, І.В. Толок, М.І. Литвиненко та ін.; під заг. ред. І.В. Толока. – Х. : ХНУПС, 2017. – 244 с.

6. Стратегічний оборонний бюлетень України // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Стратегічний_оборонний_бюлетень_України

7. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Стратегія_сталого_розвитку_«Україна-2020»

УДК316.37-058.862

ДО ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА ЯК ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

М. М. Кіра

*Наук. керівник – Е.І. Костишин, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат історичних наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

XXI століття назване «Століттям дитини». Сьогодні у світі налічують приблизно 2 млрд. дітей, але на жаль, майже в кожній державі багато дітей жебракують, живуть поза сім'єю, не мають належного рівня освіти та виховання. Ці проблеми не минули й Україну: усе більше дітей стає сиротами при живих батьках, часто від них відмовляються в перші хвилини життя. Вчені виділяють п'ять історичних періодів розвитку проблеми соціального сирітства (архаїчний період, період громадської (общинної, церковної) благодійності, період церковно-державної та громадської благодійності, період соціального планування, період соціально-педагогічної роботи [1, с.10]).

Сьогодні в Україні виникли нові фактори, які генерують явище соціального сирітства. Кризові явища в економіці та політиці, фактор АТО та інші негативні чинники з необхідністю актуалізують потребу перебудови системи профілактики соціального сирітства, її значного вдосконалення. Приведення організаційно-правової системи профілактики соціального сирітства в сучасних українських умовах відповідно нових потреб є ключовою проблемою нашого суспільства в цій сфері. Сьогодні надзвичайно важливо забезпечити реалізацію Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 року, яка затверджена КМ України та введена в дію 12.10.2012 року.

Наукові дослідження соціального сирітства показали, що це явище є поліфакторним. Відкритими залишаються питання щодо перспектив виявлення причин та факторів сирітства, зменшення масштабів та можливостей подолання його негативних наслідків, доцільності та напрямів протидії соціального сирітства в Україні, а також проблема недопущення

трансформації негативного життєвого досвіду соціальними сиротами на їх подальше доросле життя та демографічну поведінку. Важливими малодослідженими напрямками дослідження є також перспективи соціальної адаптації дітей-сиріт, випускників інтернатних закладів. Потребують подальшого наукового пошуку превентивні заходи недопущення та подолання проблем внутрішньо переміщених сімей з дітьми, дітей-сиріт.

Наукове обґрунтування профілактики соціального сирітства як напряму соціально-педагогічної діяльності потребує передусім розкриття етимології самого поняття «профілактика» та превенція. Профілактика (від давньогр. *prophylaktikos* – запобіжний) – термін, який прийшов до гуманітарної галузі з медичної та юридичної літератури та означає систему заходів з попередження того чи того явища [3, с. 189].

Сьогодні поняття «профілактика» не вкладається в межі формально-логічного визначення. Конкретно-предметний зміст цього поняття має багато значень, які використовують для позначення різних напрямків політики, соціальної, колективної та індивідуальної діяльності. У випадку соціально-педагогічної превенції ми повинні розуміти діяльність (соціально-педагогічну роботу) спрямовану на попередження причин виникнення асоціального явища соціального сирітства та чинити випереджальний вплив на соціальне середовище. Тобто спрямовувати соціально-педагогічний вплив на сім'ю, проводити інформаційно-просвітницьку роботу із сім'ями щодо вирішення їх життєвих проблем і потреб, спроможності виконання батьківських обов'язків у повному обсязі.

У випадку соціально-педагогічної профілактики – це будуть дії, спрямовані на локалізацію явища соціального сирітства, його запобігання та викорінення, як вже наявного у суспільстві асоціального явища і фактично це є соціально-педагогічна робота з сім'ями групи ризику по соціальному сирітству, кровними асоціальними сім'ями, матерями-одиначками, «маленькими мамами» тощо, щодо запобігання відмови від дитини, локалізації наявної вже бездоглядності чи безпритульності дітей, сім'ями, діти з яких є вихованцями інтернатних закладів, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, притулків для дітей, інше. А значить мета, завдання, зміст тих дій, методи і контингент (об'єкт), на який буде спрямовано попереджувальний вплив та превентивно-профілактичну дію, будуть відрізнятися. Тому дане твердження є досить важливим для нас, для розуміння і побудови процесуально-практичних дій щодо превенції соціального сирітства в сучасних умовах.

Аналіз наукових доробок показав, що найбільш адаптованою до практики соціальної роботи є модель превенції німецького соціолога Клауса П. Яппи, який під превенцією розуміє «небезпеку» та «ризик», істотна різниця між якими полягає у тому, що *ризик передбачає деякий вибір і співвідноситься з результатами суб'єктивного рішення, тоді як небезпека виникає*

через зовнішні щодо клієнта об'єктивні обставини. Превенція ж зі самого початку співвідноситься із небезпекою, але мета її полягає у трансформації небажаного стану ризику, що надає клієнтові певну свободу вибору, тобто можливість прийняття рішення із найбільшою вигодою для себе [4].

Превенція соціального сирітства в сучасних умовах – це система комплексних заходів суб'єктів територіальної громади, спрямованих на випередження розвитку ситуації сімейного неблагополуччя та виявлення і локалізацію причин, провокуючих складні життєві обставини сім'ї й ризик виникнення явища соціального сирітства, їх подолання на рівні перших криз шляхом активізації ресурсів самої сім'ї та громади з метою недопущення ситуації відмови від дитини або її бездоглядності чи безпритульності.

Соціально-педагогічна робота з превенції соціального сирітства в сучасних умовах – це системне утворення, вид превентивної діяльності суб'єктів територіальної громади, спрямованої на створення соціально-підтримуючого середовища сім'ї та дитини (окремої особистості) групи ризику по соціальному сирітству у межах міської територіальної громади через організацію освітніх (просвітницьких), виховних, соціально-психологічних, рекреаційних, соціально-правових, соціально-побутових умов та шляхом активізації взаємодії суб'єктів громади і залучення до цього процесу, з одного боку, ресурсів громадських і державних інституцій, а з іншого – внутрішніх ресурсів самої сім'ї та особистості.

Отже, вирішення проблеми соціального сирітства потребує системних зрушень усього українського суспільства, якісних трансформаційних перетворень соціально-економічної системи, подолання бідності в нашій країні, забезпечення продуктивної і відповідальної системи влади, суттєвого підвищення культури усього суспільства та формування позитивного іміджу соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Особливості соціально-педагогічної профілактики соціального сирітства в умовах загальноосвітнього закладу : навч.-метод. посіб. для студ. вищ.навч. закл. / О. М. Товстуха ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018. – 230с.
2. Теориясоциальной рабом : учебник / под ред. В.И. Жукова. М.: Изд-во РГСУ, 2011.440 с.
3. Философияздоровья [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sunhome.ru/philosophy/54882>
4. JappK. P. MehrSicherheitdurchTechnik? In: Technik und Gesellschaft. Jahrbuch 6. Bechmann G. Rammert W. Frankfurt/M. New York– 1992.–S. 175–191.

УДК 316.663.2

ДОСЛІДЖЕННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАРГІНАЛЬНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ (НА ПРИКЛАДІ СВІТОГЛЯДУ ТА ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ)

О.М. Кравченко

Наук. керівник – О.П. Калінська, доцент, кандидат педагогічних наук

Приватний заклад вищої освіти «IT Step University»

Соціально дезадаптована поведінка є наслідком порушення процесу соціалізації індивіда. Проте розуміння явища соціальної дезадаптації не є однозначним. Відхилення від загальноприйнятих стереотипів і норм поведінки можуть бути ознакою непересічної, видатної людини, а можуть бути й ознакою необхідності застосування до неї коригувальних заходів [1]. У контексті девіантної поведінки актуальними є дослідження поведінки маргінальних особистостей під впливом адиктивних речовин – це будь-яка наркотична або психотропна речовина, якісною характеристикою якої є спроможність викликати залежність у разі її споживання. У людей зрілого віку схильність до адиктивної поведінки частіше спостерігається як явище часткової десоціалізації, коли особистість порушує один або кілька позитивних зв'язків із соціальним оточенням, інші ж залишаються позитивними.

У ХХ столітті в літературу увійшли письменники маргінальної свідомості які протиставили буденному світові з його етичними й естетичними нормами «чужість» мистецької позиції, піддавали сумніву й перевірці усталені параметри буття, релігійні догми, владні ідеологеми [2].

Алкогольний міф є і в українській літературі, що значною мірою зумовлено ментальністю нашої нації. Щоправда, вітчизняна письменницька еліта значно стриманіша у висловлюваннях про спиртне, признатися в тому, що пишуть «під мухою», зможе не кожен. Однак зі слів очевидців, аналізу творів та скупих натяків самих митців, черпати натхнення у «зеленого змія» доводилося не одному літератору [3].

Отож, міцних спиртних напоїв не цуралися й багато світових класиків, серед яких Чарльз Буковскі, Ернест Хемінгуей, Вільям Фолкнер, Джон Стейнбек та багато інших.

Що потрібно для того, щоб написати хоча б маленький вірш? «Талант, натхнення і ще раз натхнення» – саме так відповідають в інтерв'ю письменники і поети. Але чи є це правдою і як в дійсності створюються літературні шедеври? На цьому етапі, аналізуючи дослідження соціологів, існує думка, що найкращі твори виходять під дією алкоголю/наркотиків/куріння трави.

Наприклад, Анжела Анаврін, київська поетеса, вважає, що найкращі творіння пишуться тоді, коли відсутні межі свідомості. Пояснює, що повністю їх прибрати не можна, але якщо творча людина вміє бути вільною, вміє готувати себе до цієї свободи, можна дійсно створити шедевральний та вартісний твір. Поетеса розповідає, що шляхи до цієї свободи різні: хтось йде через медитації, хтось курить траву, хтось вживає алкоголь, хтось знаходить це через інших людей. Але вона не може сказати, що негативно ставиться до якогось із цих способів виходу за межі свідомості, тому що, як і все в цьому світі, кожен із них несе в собі як акт творіння, так і руйнування. Розуміє, що люди, які заради віршів курять траву – смішні та вважає, що вірш – це не мета, це результат, який вартує такої поведінки.

А ось починаюча письменниця Валерія Переверзева (її профіль – дитяча проза) говорить, якщо «Сауз Парк» можна вважати геніальним творінням, та що психотропні речовини, безумовно, впливають позитивно, а якщо ж аналізувати її творчість, то стверджує, що нічого корисного під дією алкоголю вона ніколи не писала, адже для натхнення їй потрібна свіжа голова. Також Валерія Переверзева вважає, що психотропні речовини не є хорошим помічником. Адже під дією наркотиків, можливо і хочеться творити, створювати, але більшість людей видаляють всі ці творіння на наступний ранок. А ось що стосується малюнка та дизайну, то думає, трава-алкоголь-наркотики відіграють позитивну роль в плані креативності, допомагають відійти від меж та стандартів [4].

Життя відомого письменника Вільяма Берроуза теж має елемент адиктивної поведінки. У 1943 році Берроуз знайомиться з молодим студентом Колумбійського університету Аллен Гінзберг, котрий мріяв стати адвокатом і захищати права робітничого класу, а в лютому 1944 року на одній з квартирних вечірок – з Джеком Керуаком. В гостях у нових друзів Берроуз зустрівся зі своєю майбутньою дружиною Джоан Воллмер. Як відзначали люди, що близько знали письменника, Джоан була єдиною жінкою, з якою Вільям міг зійтися духовно, оскільки вона була йому рівнею в інтелектуальному плані. Всі члени компанії вживали наркотики і психоделіки: Керуак був любителем бензедрину (амфетамін), до цього ж речовина пристрастилася і Воллмер, Берроуз почав колотися морфіном, Гінзберг волів пейотль (лофофора - кактус). За визнанням Берроуза, наркотики він «спробував головним чином з цікавості», а потім «поплив за течією, коли тільки міг затаритися». А про наркотики в своєму творчому житті висловлювався: «Наркотики це допінг, але ніяк не натхнення».

Отож, можна зробити висновок про те, що відсутнє узвичаєне й однозначне розуміння адиктивної поведінки як різновиду девіантної поведінки в літературі, а тим більше як соціального явища. У той же час маргінальність – це атрибут, невід’ємна властивість індивідуального і суспільного буття. У кожній галузі знань тема маргінальності та адиктивної поведінки набувала особливого забарвлення, тим паче в літературі. Адже це вічне прагнення

наблизитися до сутності та бажання створити літературні шедеври. Отже, ця тема завжди буде привабливою та перспективною темою наукових та літературних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Злочинність неповнолітніх. Причини, наслідки та шляхи запобігання: навчальний посібник – С. І. Яковенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://adhdportal.com/book_1361.html.
2. 50\50 : Опыт словаря нового мышления / [под общ. ред. М. Ферро и Ю. Афанасьева]. – М. : Прогресс ; Париж : Пайо, 1989. – 558 с.
3. Алкогольні пристрасті українських письменників. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/travel/2009/03/4/14921/>.
4. Поезія під кайфом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inozmi.net/poeziya-pid-kayfom/>

УДК 378

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

О.В. Лебідь

*Наук. керівник – В.М. Логвиненко, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат філософських наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

На сьогодні проблема комп'ютерної залежності є дуже актуальною не лише для України, але й для усього світу, адже світ розвивається з надзвичайною швидкістю, комп'ютеризація торкається все більшої кількості людей, відповідно й зростає кількість інтернет-адиктів. Недостатня увага до проблем, які можуть виникати при користуванні

комп'ютером та ігнорування їх важливості у майбутньому, може перерости у глобальну проблему, з якою буде набагато важче боротися. Аналізуючи літературу з даного питання можна сказати, що цій проблемі не приділяється так багато уваги як потрібно було б. Провівши власне опитування я дійшов висновку, що майже кожна друга людина має ознаки інтернет-адикції. Я взяв до уваги 3 критерії – час, проблеми через надмірне перебування за комп'ютером і фізичне здоров'я. Почнемо з часу. Медики дають чіткі часові межі користування комп'ютером для осіб різного віку. Цей показник становить від 15 хвилин на день для дітей від двох років до 3 годин для підлітків та дорослих. Мною були опитані індивіди віком від 13 до 45 років. Майже половина опитаних перевищують денну норму удвічі, зокрема 38% опитаних користуються комп'ютером понад 3 години і 24% понад 5 годин. Це дуже неприємні цифри, оскільки чим більше часу проводить людина з різного виду девайсами, тим більше зусиль і ресурсів потрібно докласти, щоб подолати адикцію. Молоді люди, діти, які користуються інтернетом, майже не докладають зусиль, щоб обмежити час проведений за комп'ютером, батьки ж, через власну не обізнаність в питанні, не знають як протидіяти надмірній увазі дитини до комп'ютера.

Друге, на що я хотів звернути увагу, – це те, у скількох респондентів виникали проблеми з навчанням чи на роботі через надмірне користування комп'ютером. Як на мене, це один із найважливіших критеріїв оцінки комп'ютерної залежності. Через проблеми з навчанням у дітей чи не найчастіше виникають конфлікти з батьками. Своєю чергу в дорослих можуть виникати проблеми на роботі, із матеріальним забезпеченням, а це, мабуть, найчастіша причина більшості сварок у родині. Як ми бачимо, ніби це звичайна забава, але може призвести до суттєвих наслідків. Ще однією проблемою, яку може спричиняти надмірне використання комп'ютера та інтернету, – це розлучення. Соціальні мережі дають змогу спілкуватись з людьми з різних куточків планети, фліртувати, коментувати фотографії, вести приватні особисті переписки та ін. Це все може викликати недовіру зі сторони партнера. Згідно з даними агенства Gallup, в США кожне третє розлучення не обійшлося без впливу соціальних мереж. І цей показник росте вже протягом останнього десятиліття.

Ну і третє, на що я хотів звернути увагу, це вплив надмірного використання комп'ютера на фізичне здоров'я. Найбільш видимою ознакою того, що людина проводить багато часу в мережі є погіршення зору, 78% опитуваних вказували на болі в очах, 28% з них скаржились лікарям на погіршення зору.

Власне саме на це я хотів звернути увагу у своєму дослідженні. Перш за все, потрібно серйозніше віднестися до проблеми комп'ютерної залежності, усвідомити всі її негативні сторони, адже якраз усвідомлення проблеми дозволить відповідально і з більшою критичністю віднестись до її вирішення. На мою думку, за участі соціальних працівників повинні проводитись спеціальні ознайомчі тренінги, які допоможуть розібратись з аспектами розвитку

залежності, покажуть як знайти правильний підхід до дитини, якщо в неї спостерігаються прояви інтернет-адикції, а також знайти способи подолання власних проблем з комп'ютером. Ще я вважаю, що якщо розглядати вирішення проблеми з дитячою адикцією, то необхідно також залучити до ознайомчих тренінгів вчителів, адже у період шкільних років вони не менше за батьків проводять час з дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Камінська О. В. Апробація програми корекції залежності від соціальних мереж / О. В. Камінська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки. - 2014. - Вип. 121. - С. 149-153.
2. Кондратенко Л. О. Вплив інформаційно-комп'ютерних технологій на когнітивний розвиток дітей (між двома реальностями) [Електронний ресурс] / Л. О. Кондратенко. // Технології розвитку інтелекту. - 2013. - № 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2013_4_11
3. Посохова В. В. Комунікативні характеристики особистості, схильної до інтернет-залежності / В. В. Посохова // Наукові студії із соціальної та політичної психології. Вип. 10 (13). К., 2005. – С. 209-219.
4. Федоренко Р. П. Вплив залежності партнерів від соціальних мереж на шлюбно-сімейні взаємини / Р. П. Федоренко // Психологія: реальність і перспективи. - 2015. - Вип. 4. - С. 261-264.

УДК:159.9

КУЛЬТУРА БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА СПАСАТЕЛЯ

Д.И. Ляхович

Науч. Руководитель – Л.В. Чиж, доцент кафедры Ликвидации чрезвычайных ситуаций

ГУО «Университет гражданской защиты МЧС Беларуси»

Экстремальная сложность, интенсивность и глобализация процессов жизнедеятельности современного общества вызывают необходимость развития и внедрения в

практику средств и методов обеспечения комплексной безопасности как социума в целом, так и каждого человека в отдельности. Данная проблема является мощным реальным стимулом к развитию системы профессиональной подготовки спасателя в сфере безопасности жизнедеятельности, призванной решать задачи быстрого реагирования на возникающие изменения в социально-экономической жизни, в том числе кризисного и чрезвычайного характера.

Психологическая и первая помощь пострадавшим является одним из приоритетных направлений в ликвидации ЧС. Дисциплина «Первая помощь в чрезвычайных ситуациях» является одной из важнейших специальных практико-ориентированных учебных дисциплин, освоение которой направлено на повышение качества подготовки к профессиональной деятельности спасателя. Целью изучения учебной дисциплины является формирование базиса культуры безопасности жизнедеятельности, готовности к профессиональной практической деятельности по решению задач экстренного реагирования и оказания психологической и первой помощи пострадавшим в ЧС. Для решения задач практико-ориентированной дисциплины «Первая помощь в чрезвычайных ситуациях» на приобретение обучающимися глубоких практических навыков и умений по вопросам оказания психологической и первой помощи пострадавшим в ЧС, повышения творческой активности личности обучающегося; реализации мотивов и цели обучения в ходе профессиональной подготовки спасателя, выработке умения работать совместно, единой командой и индивидуально, на основе взаимозаменяемости, создан фантомно-модульный комплекс, как элемент повышения эффективности процесса формирования профессиональной компетентности спасателя с актуализацией профессионального потенциала обучающихся [1, 3].

Созданная информационно-образовательная среда Университета инновационного типа обладает максимально высоким интеллектуальным потенциалом, способна к быстрым перенастройкам и импульсному режиму функционирования [1]. Информационно-образовательная среда Университета гражданской защиты способствует выполнению ряда условий, от которых зависит формирование позитивных мотивов образовательной деятельности: профессиональная направленность и практическая значимость; осознание обучающимися ближайших, непосредственных и конечных целей обучения; эмоциональная насыщенность, познавательная ценность информации, доступная форма подачи учебного материала. Одним из элементов информационно-образовательной среды является фантомно-модульный комплекс, как элемент уникальной возможности эффективного и качественного обучения вопросам оказания психологической и первой помощи пострадавшим в ЧС, как

факторов повышения эффективности процесса формирования профессиональной компетентности спасателя. Фантомно-модульный комплекс, как средство имитации и натурального моделирования ЧС дает уникальную возможность эффективного и качественного обучения вопросам оказания психологической и первой помощи пострадавшим [1].

Фантомные модули дают уникальную возможность имитации и натурального моделирования различных патологических состояний пострадавшего в ЧС и возможностью выполнения алгоритмов первой помощи пострадавшему с последующей транспортировкой пострадавшего с использованием табельных и подсобных средств или возможностью использования специальных методов и способов транспортировки. Элементом фантомно-модульного комплекса является учебно-тренажерный комплекс по деблокированию и оказанию психологической и первой помощи пострадавшим в ДТП; извлечению пострадавшего из-под завалов при обрушении строительных конструкций и оказанию первой помощи пострадавшим при синдроме длительного сдавления; извлечению пострадавших из подвалов разрушенных зданий при террористических актах, с отработкой специальных методов и способов транспортировки. Специальная психологическая подготовка связана с особенностями выполнения боевых задач при ликвидации ЧС и осуществляется на базе морально-психологического воспитания обучающихся. Содержанием психологической подготовки во всех ее видах является выработка активной реакции личного состава подразделений на реальную обстановку ЧС. Формирование активного психологического состояния, выработка четкой внутренней установки на выполнение конкретной боевой задачи, подготовка к определенному действию по ликвидации чрезвычайных ситуаций предполагает целевая психологическая подготовка, осуществляющаяся путем повышения культуры безопасности жизнедеятельности функциональной активности психики спасателя и улучшения работоспособности до начала активных действий по ликвидации ЧС. Целевая психологическая подготовка проводится в комплексе с тактико-специальной подготовкой личного состава. Объектом воздействия являются не только различные стороны сознания спасателя, но и психология коллектива спасательного формирования: формируется культура безопасности жизнедеятельности, активное коллективное мнение; боевое настроение; укрепляется структура коллектива подразделения. Высокая профессиональная активность и психологическая устойчивость личного состава подразделения, практическое и теоретическое ознакомление с конкретными опасными явлениями и поражающими факторами, возникающими в очагах ЧС, достигается специальной психологической подготовкой. Многие задачи специальной психологической подготовки решаются в процессе тактико-специальных и комплексных учений с практическим использованием специальных технических и защитных средств, средств

фантомно-модульного комплекса с натурным моделированием терминальных состояний пострадавшего в условиях максимально приближенных к обстановке реальной ЧС.

Профессиональная подготовка спасателя в рамках дисциплины «Первая помощь в чрезвычайных ситуациях» охватывает всю структуру университета. Последовательное и успешное выполнение задач, поставленных при изучении дисциплины с использованием фантомно-модульного комплекса позволяют обучающему видеть собственные достижения, убеждают в целесообразности каждого шага деятельности на занятиях, способствуют постепенному пониманию не только близкой, но и дальней перспективы использования знаний по вопросам оказания первой помощи пострадавшим в чрезвычайных ситуациях. Задачи специальной подготовки решаются в процессе тактико-специальных и комплексных учений с практическим использованием специальных знаний и средств фантомно-модульного комплекса в условиях максимально приближенных к обстановке реальной ЧС.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лукьянец В.Г. Информационно-образовательная среда непрерывного образования / В.Г. Лукьянец // Высшая школа. – 2008. – № 6. – С. 14–20.
2. Туманов, Э.В. Экстренная медицина. Учебное пособие / Э.В. Туманов. – Мн.: РЦСиЭ МЧС, 2010. – 292 с.
3. Чиж Л.В. Первая помощь в чрезвычайных ситуациях: учебное пособие / Л.В. Чиж, А.В. Воробей, И.И. Полева – Минск: Колорград, 2017. – 396 с.
4. Чиж Л.В. Экстренная медицина. Практикум: учебное пособие / Л.В. Чиж, А.В. Воробей, Г.Ф. Ласута - Минск: РЦСиЭ, 2011. – 142 с.
5. Туманов Э.В. Экстренная медицина. Учебное пособие / Э.В. Туманов. – Мн.: РЦСиЭ МЧС, 2010. – 292 с.

УДК 159

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ

В.Д. Меньшикова

Наук. керівник – А.Я. Цюприк, доцент кафедри практичної психології та педагогіки,
кандидат педагогічних наук, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Майбутнє психічне здоров'я нації залежить від того, наскільки сьогодні ми зуміємо забезпечити зростаючій особистості такий важливий для неї психологічний комфорт, створити умови, у яких гарантувалося б душевне здоров'я, оптимальне фізичне, духовне і соціальне благополуччя. Статистика попереджає: неухильно збільшується кількість нервових, неврівноважених, гіперактивних дітей, малюків з порушеннями психіки. У наш час варто приділити особливу увагу стану психічного здоров'я дитини та психологічним чинникам його порушення.

Проблема порушення психічного здоров'я дитини виникає через соціально- економічну ситуацію, що склалась у країні. Негаразди на роботі, матеріальна скрута, емоційне незадоволення дорослих та інше – все це переноситься на дітей і порушує психологічну рівновагу.

Терміном «психічне здоров'я» позначається стан душевного благополуччя, який характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки діяльності [3].

На думку деяких авторів (Костюк В.Н, Філімончук А.В. Максименко С.Г. Л.І.Божович, А.А.Бодалев, В.С. Мухіна та інших), дитина як найбільш чутлива частина соціуму піддається різноманітним негативним впливам.

Велику увагу проблемі формування чинників психічного здоров'я дітей приділяється у старшому дошкільному віці. Батькам з перших років життя дитини необхідно брати до уваги можливість появи відхилення в нервово-психічному розвитку дітей і знати причини, що викликають таке відхилення.

Філімончук В.Н. виділяє особливості прояву характеру дошкільника, що потребують пильної уваги. *Емоційність*. Така дитина надто чутлива, жаліслива; в неї відсутні зайвий раціоналізм і практицизм при нормальному інтелекті. *Вразливість*. Ця психологічна якість як особливий різновид емоційної пам'яті закріплює у свідомості дитини неприємні події і враження. *Імпресивність*. Будучи схильною до внутрішніх переживань (все ховати в собі), дитина немов би затримує накопичує емоційні реакції, а потім несподівано для інших виявляє їх. *Беззахисність*. Проявляється в основному у спілкуванні з однолітками: дитина не може «дати здачі», відповісти на образу, плаче, не знаходить у відповідь потрібних слів, гірко переживає приниження та образу. Погано переносить біль – фізичний і душевний, чутлива до конфліктів, погроз, грубості, диктату. *Виразеність почуття власного «Я»*. Дитина вирізняє

себе з-поміж тих, хто її оточує, має розвинене почуття власної гідності, відчуває сильну потребу у самоствердженні, має свої погляди, самостійна, активна, прагне ролі ведучого [5].

Звичайно, не можемо не оглянути сімейні стосунки між батьками і дитиною, між батьком й мати. Оскільки це перше середовище, де формуються чинники психічного здоров'я. Традиційно компоненти здоров'я поділяють на такі: психічне здоров'я, соціальне здоров'я, фізичне здоров'я. Деякі науковці також визначають ще один компонент – духовне здоров'я.

Умовами формування психологічного здоров'я є: виховання свідомого ставлення до власного здоров'я, що має поєднуватися з прищепленням навичок (догляду за тілом, самоаналізу, позитивного мислення, прояву високої чутливості, доброзичливих взаємин) та звичок до відносно установлених способів дій з метою збереження власного здоров'я, його зміцнення та відновлення. Отже, засвоєння дітьми навичок здорового способу життя є своєрідним шляхом до еталону здоров'я [4].

Для дітей з конфліктних сімей, у яких дезорганізовані, дисгармонійні стосунки, характерний широкий спектр аномалій у психіці. Неблагополучна психологічна атмосфера сім'ї майже завжди викликає в дитини емоційно загострені переживання, які вона не може подолати через вікову незрілість психіки. Конфлікти між батьками викликають глибокий внутрішній конфлікт у дитини, який може зумовити розвиток психогенного захворювання, що впливає на важливі сфери формування особистості, систему стосунків у сім'ї, з однолітками, з іншими дорослими. Одним із психотравмуючих факторів є насилля над дитиною – коли щось робиться проти її волі. Це не обов'язково фізичне покарання, а й словесне незадоволення у гострій формі, нищівна безапеляційна критика, знуцання у вигляді примусу, насмішок, перенесення своїх проблем та поганого настрою на стосунки з дитиною тощо.

Фактор впливу інформаційного простору. Поряд з вирішальним впливом сім'ї на свідомість дитини впливає і ЗМІ. Більшість дітей у наш час починають регулярно дивитись телевізор у віці до 3-х років, а до 15 – просиджують за телеекраном більшу частину свого вільного часу. Сьогодні ми знаємо, що перегляд телевізійного насилля робить дітей «товстошкірими» і вони спокійно ставляться до міжособистісного насилля. Особливої уваги потребує спільний сімейний перегляд кінофільмів. Якщо при цьому відсутня негативна оцінка, то з часом агресивна поведінка сприйматиметься як норма і як єдиний вихід з різних ситуацій. Ми обурюємося, коли хтось провокує агресію. Ми злі на власників передач, які перетворили наші вечори на м'ясорубку. Насправді, усе значно простіше, ніж здається. Маскульт лише підносить нам те, чого ми хочемо. Іншими словами, для того, щоб позбутися агресії на телебаченні, шпальтах газет, достатньо лише втратити до цього інтерес.

Таким чином, психологічно здоровим можна вважати дошкільника, який прагне активно пізнавати світ, має сильну нервову систему, виявляє готовність до розв'язання

проблемних ситуацій, здійснює елементарні розумові дії, володіє початковими формами дослідництва, вміє спостерігати, сприйнятливий, допитливий, уважний, уміє відрізнити головне від другорядного, має активну спрямованість на своє здоров'я, що базується на визначенні його високої об'єктивної значущості в суспільстві та суб'єктивного особистісного смислу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко С.Г. Психічне здоров'я школяра. Практична психологія та соціальна робота.
2. Психічне здоров'я особистості. Уклад. Мирослав Андрос, заред. Л. Карамушки, Т.5, №2, 2002 р. С. 132 – 150.
3. Філімончук А. В. Психологічні чинники порушення психічного здоров'я дитини // Психолог. № 6, 2009. – С. 26-31.

УДК : 159.954:82

САМОТНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

О.В. Олійник

*Наук. керівник – О.А. Кривошишина, професор кафедри практичної психології
та педагогіки, доктор психологічних наук, професор
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Хто не любить самотності, той не любить свободи.

А. Шопенгауер

Проблема самотності з давніх-давен турбувала людство. Це пов'язано з тим, що даний феномен хоча й присутній у житті кожної людини, проте його форми і ступінь прояву досить різні. Теоретичні й методологічні основи дослідження самотності знайшли своє відображення в працях К.А. Абульханової-Славської, Д.Б. Келлі, Ф. Райса, Д. Рассела, Є.Є. Рогової, К. Роджерса, Г. Саллівана, Ф. Фромм-Рейхмана, Р.В. Шмельова, Дж.І. Янга та ін. Втім у науковий обіг самотність була введена філософами лише на рубежі XVIII-XIX ст. Саме з цього моменту самотність вивчають як значиму філософську категорію, а не використовують як допоміжну категорію, до якої зверталися за потреби розкриття більш значущих для кожної епохи феноменів, як це було раніше. Так у роботі І.Г. Циммерман вперше описано стан самотності як

предмету самостійного дослідження. Автор розкривав самотність як результат незадоволеності людини взаємодією у соціумі [1].

Філософи різних епох і народів прагнули віднайти визначення самотності, з'ясувати її особливості, знайти шляхи і способи щодо її подолання або обґрунтування її необхідності (софісти, Платон, Аристотель, Р. Декарт, М. Монтень, Б. Паскаль). Пізніше самотність тлумачать як усамітнення, як свідоме протиставлення себе суспільству і поетизування усамітненого образу життя (М. Монтень) [1].

Отже, самотність – соціально-психологічне явище, емоційний стан, пов'язане з відсутністю близьких, позитивних емоційних зв'язків з людьми та / або зі страхом їх втрати в результаті вимушеної або наявної психологічної причини, соціальної ізоляції. У рамках цього поняття варто розглянути також явище усамітнення. Усамітнення – це вільний вибір, бажання одного або двох. Якщо самотність приносить біль, розлад душі, то усамітнення, навпаки, виліковує душу, заспокоює. Усамітнення – вибір побути без оточуючих, побути одному. Усамітнення науковці трактували як добровільний відхід від контактів із оточуючими і можливість виходу індивіда із даної ситуації. Його відмінність від самотності пов'язана з позитивною емоційною оцінкою і є необхідною умовою нормального розвитку та існування особистості (О.Б. Долгінова, Є.Є. Рогова, Г.М. Тихонов, Г.Д. Торо, С.Г. Трубнікова та ін.).

Самотність художника, коли воно виступає як умова його творчості, є добровільним усамітненням. Такого роду спостереження накопичені і психологічною наукою: «Здоровий розвиток психіки вимагає чергування періодів інтенсивного отримання відчуттів і інформації з періодами заглибленості в усамітнення з метою їх переробки, оскільки в глибинах нашої свідомості відбувається набагато більша частина процесу мислення, ніж на рівні лінійного мислення, прив'язаного до зовнішнього світу». У випадку творчої особистості можна говорити про «позитивний тип самотності», як необхідної умови розкриття нових форм творчої свободи, генерування нового досвіду, нових експериментів. На противагу цьому негативний тип самотності пов'язаний, як правило, з переживанням відчуження від свого «я», станом «сумної пасивності» [3].

З одного боку, творчість є те, що пов'язує художника з іншими людьми, стає для нього притулком від самотності, з іншого, як зізнається Генессі Вільямс «письменник може говорити вільно тільки наодинці з самим собою ... Для того щоб встановити контакти з сучасниками, він повинен порвати всякі контакти з ними, і в цьому завжди є щось від божевілля» [1]. Чим більшою мірою художник досягає рівня індивідуального самосвідомості, стверджуючи своє унікальну приватну тотожність, тим більшою мірою він стикається віч-на-віч зі своєю самотністю.

За словами Шопенгауера, «самотність — доля всіх видатних умів: іноді вона обтяжує їх, але все-таки вони завжди обирають її як найменше з двох зол» [5].

Він писав: «Той, хто рано звик до самотності й навчився її цінувати, той отримав золоті розсипи. На це здатен не кожен. Бо нужда, або, якщо вона вже усунена, нудьга женуть людину до товариства... Товариськість людини приблизно обернено пропорційна її інтелектуальній цінності. І сказати «він дуже мовчазний» — майже те ж саме, що «він — людина високих чеснот» [5].

Кожна людина впродовж свого життя, так чи інакше, стикалась із явищем самотності, але лише певна верства людства перетворює цей стан у ресурс для творчого вираження. Слово «самотність» зазвичай трактується як щось погане, зумовлене відсутністю поруч людей у особистому житті, які проживають поруч з вами і впливають на вас позитивно або негативно. Іноді в поняття «самотність» вкладається зміст, що відображає ступінь участі або неучасті інших людей у реалізації ваших життєвих устремлінь.

Усе ж варто зауважити, що багато художників, які називали себе самотніми, об'єктивно не були ізольовані від інших. У більшості випадків вони були в шлюбі, жили з друзями та родиною. Сильною детермінантою самотності була для них незадоволеність наявністю друзів і взаємозв'язків та обумовлене нею почуття депресії (М. Ю. Лермонтов, Л. М. Толстой, П. І. Чайковський, В. Ф. Комісаржевська, А. А. Ахматова та ін.).

Самотність творця допомагає його думкам розправити крила. І якщо ми зазирнемо у життя будь-якого письменника, то обов'язково знайдемо в ньому, як у захарашеній комірчині, серед купи непотрібних речей, скриньку з дорогоцінним камінням, своєрідний дарунок самотності. «Без самотності геній горить як комета, а талант зноситься до нитки» [2, с. 101].

Тому кожен власну самотність шукатиме відповідно до своїх потреб і можливостей. Вірогідно, цікавим тут буде приклад В.Скотта чи М. Горького, які працювали тоді, коли усі рідні в будинку спали, чи напівлегендарна історія з В. Гюго, який, начебто обстриг собі частину голови і бороду, щоб залишатися вдома і мати привід не приймати гостей. Як би там не було, але спокій і тиша – дві найнеобхідніші умови для нормальної і плідної праці письменника [2, с. 102]. Адже саме в тиші і на самоті можуть народитися слова, які стануть одкровенням, які здатні принести найбільш неочікувані результати, здатні відкрити величне у буденному. За думкою Ральфа-Вольдо Емерсона: «Важлива не усамітненість місця, а незалежність духу. Поети, які жили в містах, все одно залишалися пустельниками».

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко І.В. Проблема діагностичного виміру суб'єктивного відчуття самотності. // Психологічні науки. . – С.111–116.

2. Лошакова Т.В. К вопросу о рецепции экзистенциализма в польской литературе 1940 – 1960-х гг. // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2013. – №8 (26). – ч.1. – С. 99 – 102.

3. Релф Оді Дж .Людина - істота самотня: Біологічні основи самотності // Лабіринти самотності. М., 1989. С. 132.

https://stud.com.ua/48678/etika_ta_estetika/samotnist_umova_tvorchosti

4. Салій А.В. Ян Парадовський і проблема самотності автора// Філософські обрії. 2016. № 35. С. 110.

5. <http://open.kmbs.ua/artur-shopengauer/>

УДК81'33+808,5

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКОНАННЯ У СПІЛКУВАННІ ВІЙСЬКОВИХ З ПЕРЕСІЧНИМИ ГРОМАДЯНАМИ

М. В. Павлік

Наук. керівник – О.М. Шелюх, доцент кафедри гуманітарних наук,

кандидат філологічних наук

Національна академія Сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

Процес глобалізації, що захопив сьогодні всі сфери життя, не оминув й України. Ми працюємо у великих політичних, економічних і професійних організаціях, де панує своя культура, зокрема й комунікативна, яка пропонує готові рішення проблем, встановлюючи моделі взаємовідносин. Розглядаючи комунікацію як процес створення та передачі значущих повідомлень двох або більше учасників, передусім необхідно розглядати поняття комунікативної поведінки, як «сукупність норм і традицій спілкування певної групи людей». [1, с. 12–13].

Оволодіння навичками ефективного спілкування й усвідомлене застосування прийомів комунікативного впливу є професійною нормою і, у значною міру, запорукою професійного успіху. Для того, щоб лідер завоював повагу чи співчуття, збуджував в емоції чи хвилювання, передавав нові думки, був творцем спільних мрій, важливу роль відіграє публічний виступ. Мовлене слово стає щораз вагомішим.

Проблема комунікативних стратегій і тактики розроблялась у працях В. З. Дем'янка, Т. А. ван Дейка, О. С. Іссер. На нашу думку, ці дослідження актуальні для сфери військової діяльності, яка розглядає питання комунікативних стратегій і тактики переконання, що мають забезпечити розв'язання службово-бойових завдань без звернення до силових дій. [2, с. 44]

Проте, це питання дослідження ще не вичерпно. Поняття комунікативної стратегії інтерпретується як комплекс мовленнєвих дій промовця, які спрямовані на досягнення комунікативних цілей. Комунікативна стратегія переконання у мовленні військовослужбовців із цивільним населенням реалізується по-різному.

Тому наведемо кілька видів таких стратегій:

1. Стратегії домінування.

Ця стратегія часто зумовлює негативні стосунки учасників ситуації, вона достатньою мірою виявила свою неспроможність на всіх рівнях комунікації – від міжнародних відносин до приватного життя людей. Зауважимо, що комунікативне домінування не є тотожним авторитарному способу взаємодії, бо воно може бути ситуативно досягнуте.

2. Стратегії співробітництва. Її мета – досягнення спільної мети для подальшої діяльності.

3. Стратегії компромісу.

Ці стратегії орієнтовані на успішність комунікативної взаємодії, характеризуються узгодженістю комунікативних настанов комунікантів, рівністю комунікативних статусів, ефективністю та оптимальністю спілкування. [3, с. 8].

Отже, ефективна комунікація передбачає постійний вибір комунікантом певної моделі поведінки (комунікативної стратегії), яка в конкретній ситуації буде найбільш сприятливою для досягнення поставленої мети. Механізми реалізації комунікативної стратегії – це комунікативні тактики – сукупність практичних кроків у реальному процесі мовленнєвої взаємодії. Але з огляду на те, що комунікативні стратегії переконання військовослужбовцями опосередковуються статутом, який майже завжди стоїть між учасниками спілкування, то у спілкуванні військовослужбовців із цивільним населенням здебільшого переважає лише декілька комунікативних стратегій переконання. Залежно від мотивів і мети, зокрема, а також комунікативної ситуації загалом, мовці обирають ті мовні засоби, які найбільш відповідають поставленій меті в процесі спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр.. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – С. 11–16.

2. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 5-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.
3. Т. А. ван Дейк., Кинч В. Стратегии понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вып. 23. – С. 153-211.
4. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування / Т. К.Чмут, Г. Л. Чайка. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 230 с.

УДК 371

ВЕЛИКІ ЖІНКИ ВЕЛИКИХ ЧОЛОВІКІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ

О. О. Пекарська

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Відомий вислів про те, що чоловіка робить жінка, дійсно, виправдовує свою популярність. Адже жінка є не тільки головним джерелом натхнення, а й підтримкою і точкою опори для свого чоловіка. Міцні і щасливі стосунки стають гордістю чоловіка, а жінка, яка знаходиться поруч із ним, повністю характеризує його. Чому так відбувається? Тому що сила жінки величезна. І вплив її на чоловіка безмежний. Фактично жінка «створює» чоловіка. Вона розкриває в ньому якісь якості, а якісь нейтралізує. Найчастіше вона діє неусвідомлено. Використовуючи родові сценарії і досвід своєї сім'ї [1].

Проте жінки часто не розуміють своєї сили і не приділяють достатньо уваги своїм думкам і вчинкам. Не усвідомлюють своєї сили і можливостей свого впливу на чоловіка.

А у стосунках усе залежить переважно від жінки. Адже ніщо краще не змотивує чоловіка, ніж якась маленька забаганка чи потреба коханої. Саме заради неї він зробить усе, що в його силах. Незалежно від того, який чоловік, його завжди можна мотивувати.

Мішель Обама входить до рейтингу найбільш захопливих жінок, який щорічно складає інститут Геллапа. І відповідно до голосувань, саме за неї віддали найбільше своїх голосів американці аж 15%, у той час як показник Опори Вінфрі, Гіларі Клінтон, Королеви Єлизавети II ледь досягає 5 %. У чому полягає цікава закономірність – у тому, що Барак Обама, за опитуваннями, ще досі випереджає Дональда Трампа, Джорджа Буша, Папу Франциска і навіть Біла Гейтса.

Отже, якою ж повинна бути та, заради якої йому захочеться долати гори і моря?

Та, яка допомагає йому впевнитися в тому, що він розумний?

Якщо жінка потребує компліментів для підтвердження своєї краси, вроди й усього, що робить, чоловік має потребу визнання і позитивної оцінки своїх інтелектуальних здібностей. Він – геній. І жінка повинна віддзеркалювати його геніальність: зауважувати навіть його мінідосягнення, підтримувати словами «я вірю в тебе», «у тебе все вийде» [2].

Жінка повинна володіти мудрістю, щоб скеровувати чоловіка в потрібному для сім'ї напрямку. Саме жінка часто є генератором ідей, мудро даруючи ці ідеї чоловікові, щоб він прийняв остаточне рішення і сказав завершальне слово.

Жінці, яка дбає про сімейну злагоду, слід звернути увагу на такі речі: з її лексики мають зникнути слова, що принижують інтелект чоловіка.

Якщо повернутися до експрезидентської сім'ї, то Мішель Обама у своїй книзі написала, що Барак завжди говорив про реалізацію ідеї стати головою держави так: «Це рішення ми приймаємо в сім'ї». Що означало: «Якщо Мішель скаже, що я можу, то я можу».

Чоловік – опора, міцна стіна, за якою хочеться сховатися жінці. Чоловіча сила не обов'язково повинна асоціюватися із зовнішністю Геракла і вмінням повалити семеро одним ударом. Сила – це насамперед прояв самостійності і відповідальності. Це та впевненість і рішучість, яку випромінює чоловік.

Своєю чергою жінка зобов'язана дати чоловікові відчувати себе сильним. Навіть у дрібницях не варто обмежувати його задовольняти цю психологічну потребу. У таких ситуаціях чоловік відчуватиме себе тим, від кого щось залежить, на кому все, так би мовити, тримається, бо ж він – основа і опора.

Чому жінка зобов'язана сприяти утвердженню чоловіка як сильного? Бо це його психологічна потреба. І прагнучи будувати шлюб на любові та взаєморозумінні, жінка не має озброїтись «не тяміш-не вмієш» або «не знаєш-не бачив», чим легко зажене свого милого у мушлю або перекине на агресора, але запасться ніжністю і розумінням, що закличе чоловіка до його природи: бути захисником і лицарем [3].

У кожного чоловіка є його улюблене заняття. Ці захоплення різноманітні, тобто кожному своє. У житті вони посідають важливе місце і мають вагоме значення. Займаючись своїм хобі, він отримує величезне психологічне задоволення. Тут чоловік значною мірою задовольняє дві свої попередні психологічні потреби.

Хобі треба просто прийняти і вшанувати, не гримаючи на чоловіка і не допікаючи, а даючи можливість задовольнити свою потребу. І це, без сумніву, позитивно вплине на сімейні взаємовідносини.

Хоча він сильний та незалежний, а все ж таки час від часу потребує комусь вилити душу. І цим кимось у доброму подружжі має бути якраз дружина. Потреба у «вухах» не

щоденна і постійна, бо чоловік зазвичай не надто балакучий. Проте необхідність у слухачеві періодично, але закономірно виникає.

Він може навіть не чекати вашої допомоги у вирішенні якоїсь проблеми, йому просто дуже важливо виговоритись. Якщо жінка ігнорує цю потребу, то чоловік шукатиме деінде іншого слухача. А це, як вже говорилося, створює загрозу стійкості шлюбу. Тому жінка має дотримуватись елементарної культури слухання і віділити частинку свого часу для свого чоловіка і сімейного добробуту.

Отже, чоловік буде проявляти себе в суспільстві залежно від того, яка ситуація вдома. Якщо чоловік відчуває себе важливим, потрібним і шановним сім'єю, він буде переносити всі ці риси, виходячи в зовнішній світ.

Тому основним завданням жінки є побачити у чоловікові тільки переваги, помічати його мужність та стимулювати до досягнень, щоб чоловік відчував себе успішним.

ЛІТЕРАТУРА

1. 3 поради, як зробити свого чоловіка успішним – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kanalukraina.tv/ua/news/3-soveta-kak-sdelat-svoego-muzhchinu-uspeshnym>

2. 5 основних психологічних потреб чоловіка – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://inlviv.in.ua/zhittya/simya-i-diti/5-osnovnyh-psyhologichnyh-potreb-cholovika>

3. Які жінки гублять чоловіків – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tsn.ua/lady/psychologia/otnosheniya/yaki-zhinki-gublyat-cholovikiv-498308.html>

УДК316.485.6

ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У РОБОТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

М. Я. Пилипець

*Наук. керівник – М. С. Гдакович, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення, кандидат філологічних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

З кожним роком в Україні зростає кількість злочинів, які вчинені неповнолітніми, при цьому змінюється характер злочинності неповнолітніх. Злочини вчиняються із більшою жорстокістю, що вподальшому переростає у рецидивні діяння, озброєні конфлікти, пов'язані з кримінальним професіоналізмом, що, в свою чергу, призводить до негативних наслідків, а саме –

зниження соціально-економічного рівня життя та деградації суспільства, зокрема підлітків. Відповідно перед державою стоїть соціально значуще та актуальне завдання, до вирішення якого потрібно підходити комплексно.

Важливим кроком вирішення проблем з девіантною поведінкою підлітків є створення дієвого та повноцінного механізму, за допомогою якого уповноважені органи спроможні будуть врегульовувати конфліктні ситуації та приймати невідкладні рішення. Одним із основних елементів дієвого алгоритму, на нашу думку, є комунікативні навички працівників відповідних підрозділів поліції, на які покладені функції попередження та запобігання вчинення правопорушень підлітками. Відповідним органом, який здійснює профілактичні та інші заходи із запобігання вчиненню неповнолітніми кримінальних та адміністративних правопорушень є підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Одним із важливих напрямів роботи ювенальної превенції є профілактична діяльність, скерована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття заходів у межах своєї компетенції для їх усунення [1]. Наприклад, у США ще з 50-тих років XX століття для встановлення придатності до поліцейської служби вироблено список якостей, необхідних поліцейському, серед яких чільне місце посідають уміння спілкуватися з різними категоріями населення, організаторські здібності тощо. Інколи кандидат у зверненні, яке одночасно є і заявою, і анкетною, повинен повідомити не лише біографічні дані, але й самооцінку особи, наприклад, оцінку своїх умінь контактувати з людьми або емоційно впливати на співбесідника [5, с.6]

На нашу думку, під час відбору кандидатів у підрозділи ювенальної превенції, перш за все, потрібно переконатися у їх вироблених навичках спілкування із неповнолітніми, щоб у подальшій роботі вони мали змогу виконувати завдання, які покладені на них, оскільки, комунікація – це знаряддя, за допомогою якого при правильному використанні можна досягнути неабияких результатів у сфері протидії злочинності неповнолітніх.

Професійна необхідність примушує співробітників спілкуватися з неповнолітніми, справи яких не викликають симпатії та співчуття. Зустрічі й спілкування з ними відбуваються не за власним вибором та бажанням, а через виконання службового обов'язку. Такі люди спричиняють виникнення негативної емоційної реакції. Однак професіонал повинен завжди бути готовим до взаємодії з будь-якою людиною, незалежно від особистих симпатій. Діяльність персоналу органів внутрішніх справ та юриспруденції належить до професій типу «людина-людина», тому її ефективність багато в чому залежить від рівня розвитку здібностей щодо пізнання поведінки інших людей, розуміння своїх переваг та недоліків у професійному спілкуванні [4, с.57].

Основними психологічними потребами підлітків є прагнення до спілкування з однолітками, прагнення до самостійності і незалежності, емансипації від дорослих, до визнання своїх прав з боку інших людей. Почуття дорослості – це психологічний симптом початку підліткового віку. У цей період знаходять зразки для засвоєння, будують свої відносини з іншими людьми, перебудовують свою діяльність. Перехідність підліткового віку, звичайно, включає біологічний аспект. Це період статевого дозрівання, інтенсивність якого підкреслюється поняттям гормональна буря. Фізичні, фізіологічні, психологічні зміни, поява сексуального потягу роблять цей період виключно складним, у тому числі і для самого неповнолітнього.

Проаналізувавши причини вчинення неповнолітніми правопорушень, учені зазначали, що перш за все, підлітки хочуть утвердитися у суспільстві, відповідно підпадають під вплив старших, які схильні до вчинення правопорушень. Багато що тут пов'язано з розвитком у країні маргіналізму. Це, по суті, вважає Ю. Антонян, люмпенізована частина населення, яка активно «постачає» неповнолітніх злочинців обох статей. Ці неповнолітні не вбачають у грубості і хамстві нічого особливого. Насильство, агресивна реакція на соціальні та психологічні «подразники», жорстокість у свідомості цієї категорії осіб сприймається як звичайна «природна» лінія поведінки [2, с.157]. Такі тенденції, зазначає Т.Ісаєнкова, виникають у злочинця, як правило, на ґрунті незадоволеності життям, внаслідок фрустрації і комплексів неповноцінності: «і чим більше збитковим відчуває себе винний, тим більшу жорстокість він може проявити при вчиненні злочину» [3, с.215]. Відтак, працівники ювенальної превенції, повинні знайти підхід до кожного (оскільки психологічні особливості кожного неповнолітнього є індивідуальні та непередбачувані), щоб довести неповнолітнім той факт, що не потрібно шукати ідеалів серед людей, які самостверджуються за рахунок вчинення злочинів. Ще одним із важливих аспектів спілкування із підлітками, є налагодження довірливих відносин та досягнення компромісних рішень. Для результативного виконання профілактичних заходів серед дітей, працівникам ювенальної превенції слід регулярно удосконалювати навички спілкування із підлітками та їх батьками..

Отже, у професійній підготовці варто більше уваги приділяти комунікативним навичкам працівників ювенальної превенції задля успішного виконання службових обов'язків, від ефективної комунікації певних служб залежить добробут населення і соціальне порозуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ № 1044 від 19.12.2017 – [Електронний ресурс] // Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> .

2. Антонян Ю. М. О методологической концепции причин преступности. Преступное поведение (новые исследования). - 2002. – с. 156-161.

3. Исаенкова Т. Н. Мотивы убийств, сопряженных с разбоем и вымогательством. Преступное поведение (новые исследования). –М., 2002. - с. 212–226.

4. Крашеніннікова Т. Комуникативна компетенція працівника національної поліції. Навчальний посібник. - 2019. – 106 с.

5. Федоренко О. Види комуникативних вмінь та їх роль у професійній діяльності працівників правоохоронних органів//Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2012. – 10 с.

УДК 376-056.263

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАЦІЇ ОСІБ З ВАДАМИ СЛУХУ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Н.В. Саган

*Наук. керівник – В.М. Логвиненко, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат філософських наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Одним з основних завдань сучасної школи є формування культури мовлення, яка несе заряд любові до рідного слова, рідної мови, рідної землі, а розвиток мовлення у дітей з вадами слуху пов'язаний з багатьма труднощами і особливостями формування їх пізнавальної діяльності в цілому.

Для вирішення комуникативних проблем, з якими стикаються особи з вадами слуху нами було проведене дослідження. Воно проводилося на базі Львівської спеціальної школи-інтернат Марії Покрови (спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат №101) серед старшокласників та випускників цієї школи. Респондентам необхідно було відповісти на 15 запитань. В анкетуванні взяло участь 15 респондентів. Серед опитаних було 7 осіб чоловічої статі та 8 осіб жіночої. Вік опитаних: 80% до 20 років, 20% – віком від 25 до 35 років. У більшості з них (73%), вада слуху була вроджена, а в 27% –набута.

На запитання «Чи вважаєте Ви ваду слуху соціально значущою проблемою?» тільки 3 особи, що становить 20% опитаних відповіли, що вважають це соціально значущою проблемою.

Нас цікавило чи усі респонденти дізнавалися про можливість вирішення їхньої проблеми із слухом і отримали неочікувану відповідь: більша половина респондентів (60%)

відповіла, що вони цим не цікавились. Це може свідчити про зневіру в покращенні свого здоров'я та соціального самопочуття й примирення з таким станом речей.

Про прагнення до комунікації свідчать відповіді на запитання про коло спілкування. Більшість опитаних (73,3%) в коло свого спілкування впускають усіх людей, тобто відповіли, що спілкуються з усіма. Решта 26,7% відповіли, що спілкуються тільки з людьми з подібною проблемою.

Запитуючи про те, чи хотіли б вони дивитися улюблені телепередачі чи фільми із сурдоперекладом – 73,3% опитаних погодилися, 26,7% – заперечили.

Дуже інтенсивно особи з вадами слуху використовують соціальні мережі – 100% респондентів є постійними їх користувачами. Переважно респонденти користуються соціальними мережами Facebook, Instagram, Skype, Messenger. Інтенсивне використання соціальних мереж є виправданим, з адже соціальні мережі - це одне із небагатьох соціальних явищ в якому особи з вадами слуху відчують себе рівними, такими як і решта «звичайних» людей.

На жаль, в інших сферах люди з вадами слуху відчують дискримінацію з боку оточуючих, що становить 86,7% опитаних. Також більшості, а це 93,3%, важко знайти спільну мову з людьми в громадських закладах. Даючи відповідь на запитання «Як Ви ставитеся до того, що Вас в суспільстві називають глухонімими?» більшість респондентів (73,3%) вказували «негативно», і лише 26,7% вказали відповідь «ніколи не звертав уваги на це».

На відкрите запитання «Які реформи слід ввести державі, щоб полегшити існування осіб з вадами слуху?», респонденти вказували наступне: збільшення пенсії (40%); всебічний розвиток дітей (26,7%); освітня реформа (13,3%); збільшення кількості відповідних навчальних закладів (6,7%); можливість працевлаштування(13,3%).

Отже, проаналізувавши відповіді осіб з вадами слуху, можна дійти до висновку, що вони стикаються з багатьма проблемами в звичайному житті. Їм важко спілкуватися, тому вони надають перевагу віртуальному спілкуванню в соціальних мережах. Більшість із них потребує допомоги з боку держави. Суспільству варто бути більш толерантним з такими людьми і створювати умови кращої інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лобода В. В. Навчальне Інтернет-середовище як засіб мотивації мовлення старшокласників з вадами слуху: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / В. В. Лобода ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2010. — 24 с.

2. Львівська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат Марії Покрови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://deaf-pokrova.edukit.lviv.ua/>.

3. Терещенко І. І. Особливості соціальної роботи з дітьми, які мають вади слуху / І. І. Терещенко, Я. М. Рибченко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. – 2012. – № 3. – С. 122-126.

4. Черних В. В. Особливості формування інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів з вадами слуху / В. В. Черних // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – 2011. – №. 10. – С. 157-162.

УДК 364

НАРКОМАНІЯ СЕРЕД МОЛОДІ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПОВНОЦІННОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

С. А. Салюк

*Наук. керівник – В. В. Грицанюк, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат політичних наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У житті сучасного суспільства особливо гостро постала проблема пов'язана з наркоманією. Особливо велике розповсюдження ця негативна звичка отримала в середовищі молоді. Наркоманія негативно впливає не тільки на життя суспільства в цілому, а також й на життя та діяльність особи окремо. Зараз час ця проблема стала дійсно-таки глобальною. За статистичними даними, розповсюдження такої проблеми, як наркоманія, у великих масштабах в окремих країнах пов'язана з нестабільністю політичної та економічної ситуації, з наявністю великої кількості криз та недосконалістю економічного та політичного механізмів.

Стосовно нашої країни ця проблема є особливо актуальною і розповсюдження її пов'язано з низькою культурою суспільства. З цією проблемою повинно боротися не тільки суспільство, але й кожна людина повинна усвідомлювати для себе велику шкоду від наркоманії і намагатися подолати це негативне явище. Тільки після цього можна говорити про рішення поставленої проблеми. Щоб мати змогу оцінити масштаби розповсюдження наркоманії серед молодих людей у своєму регіоні, я вирішила провести опитування. Молодь – це особи, які в силу особливостей свого віку мають дещо специфічне світосприйняття. Вони лише починають вивчати непізнані території дорослого життя, а особливо це стосується студентів. Молоді люди часто керуються не логікою та холодним розумом, а емоціями та піддаються впливу обставин і оточення. Головним аргументом обрання саме такої вибірки є те, що молодь являє собою

основу нашого суспільства і запорукою благополуччя в майбутньому, а ці поняття є протилежними із наркотиками і всім, що з ними пов'язане.

Дослідження являє собою соціологічне опитування у формі анонімного анкетування учнів старших класів та студентів ВУЗів, відповідно осіб віком від 16 до 23 років. Загальна кількість опитуваних становить 42 особи, серед яких 20 – чоловіки, 22 – жінки, 16 опитуваних навчаються в старших класах, 26 опитуваних є студентами різних вишів України.

Результати опитування засвідчили, що регулярно вживають наркотики 11% опитаних осіб. Проте загальне число осіб, які вживали наркотичні засоби, незалежно від регулярності становить 26%. З'ясувалось, що спроби це зробити були у 40% із усіх опитаних осіб. Опитані, які вживали чи вживають наркотики, зробили це вперше найчастіше у віці 19-20 років та 20-21 року. Їх частка становить 14% та 20% відповідно.

На основі аналізу опрацьованого матеріалу є зрозумілим те, що значний вплив на розвиток наркоманії серед молоді має її оточення сім'я, родина, друзі, колектив. Уже давно відомі випадки, коли діти починають вживати наркотики через переймання такого досвіду від батьків чи членів родини, а той більше, самі дорослі пропонують в стані «кайфу» спробувати отруту своїм дітям. Найчастіше молоді люди наважуються спробувати наркотик через вплив компанії і друзів, а віднедавна з'явився новий спосіб легко отримати наркотичні речовини для першого досвіду – нелегальні веб-сайти в інтернеті та соціальних мережах. Не так часто, проте трапляються випадки спроб заборонених речовин «з рук» малознайомих або незнайомих осіб на вечірках, нічних клубах, барах, атмосфера яких має переконливий вплив на молоду людину. Ці факти також стали досліджуваними і виявилось, що у 7% із усіх пропозицій спробувати наркотик, особою, що пропонувала був хтось із членів сім'ї; у 9% такими людьми виявились друзі або знайомі. На пропозицію незнайомих чи малознайомих людей погодились 2% респондентів; за допомогою інтернету свою першу спробу здійснили 7% опитуваних.

Відомо, що першопричинами розвитку наркоманії серед молоді може бути відсутність одного із батьків, низький рівень матеріального забезпечення, наявність наркотичної чи алкогольної залежності, насильство, жорстоке поводження, нехтування потребами, низький рівень поінформованості, відсутність виховання та роботи над поведінкою і успішністю дитини, брак або відсутність довіри дітей до батьків і дорослих загалом. Як свідчать дані дослідження, повна сім'я є тільки у 64% опитуваних, неповна – у 24%, тішить те, що 83% респондентів із благополучної сім'ї, а із неблагополучної (траплялись випадки алкоголізму, наркоманії, насильства, ігнорування виконання батьківських обов'язків батьками) 17% опитаних молодих людей. Вдалося отримати дані стосовно рівня матеріальної забезпеченості сімей опитуваних: високий у 43%, середній у 15%, низький у 24% опитуваних. Батьки 57% опитуваних проводили з своїми дітьми сімейні бесіди щодо шкоди наркотиків. Та все ж нікуди

не діти той факт, що 24% опитуваних, на жаль, були свідками вживання наркотиків батьками або родичами. Під час аналізу результатів став відомим факт пропозиції наркотиків членами родини – дітям, що становить 7%. Судячи з всього переліченого не дивним є те, що у випадку, коли молода людина в стані наркотичного сп'яніння потрапить в біду чи просто вирішить поговорити з кимось про негативний досвід, цими людьми будуть батьки у 46% випадків. Сім'я відіграє важливу роль як у процесі попередження та профілактики, так і у процесі появи наркоманії. Позитивною чи негативною буде ця роль – це результат роботи батьків над вихованням дітей та над самими собою. За даними дослідження, батьки беруть участь і займають активну позицію в житті 76% респондентів.

Опитування показало, що для молоді, частіше для підлітків дуже важливою є думка лідерів їхніх компаній, класу, групи – 24% респондентів це підтвердили. Тобто неаби який вплив на формування думки про наркотики має компанія, друзі молодої людини, їх авторитет та точка зору, які можуть бути не завжди позитивними для майбутнього молодої людини, адже як свідчать дані опитування у колі оточення опитуваних ставлення до наркотиків у 33% позитивне, 31% – нейтральне, 17% – негативне і різко негативне у 19%. Стало відомо також, що зі всіх 42 респондентів рівно половині пропонували наркотики їх друзі. 52% опитуваних були свідками вживання наркотиків своїми знайомими чи друзями в компанії. Негативним також виявився той факт, що у 57% респондентів є друзі чи знайомі, які вживають наркотики.

Отже, результати проведеного мною опитування виявили невітні факти ставлення молодих людей до наркотичних речовин. З огляду на це, хочу звернути увагу, що оскільки більшість молоді проводить значну частину свого часу в навчальних закладах, то пропаганда здорового способу життя повинне бути завданням не лише батьків, а й педагогів, вихователів, вчителів та викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія виникнення і розповсюдження наркотичних речовин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/narkotikii99/narkotiki-narkomania/istoria-viniknenna-narkotikiv>
2. Методичний посібник з профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу у шкільному та молодіжному середовищі / Ю.В. Калашников, С.М. Корецький, І.М. Пінчук та ін.; за ред. Б.П. Лазоренко, І.М. Пінчук. – К. : ДЦССМ, 2002. – 144 с.

УДК 159

КУЛЬТУРА НОРМ ТА КРИТЕРІЇВ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

А.О. Сергієнко

*Наук. керівник – А.Я. Цюприк, доцент кафедри практичної психології та педагогіки,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У всьому світі відбувається зростання кількості психічно хворих людей. Психологічне здоров'я – це не тільки душевне, але ще й особистісне здоров'я. Це стан, коли душевне здоров'я поєднується з особистісним, у людини все добре і при цьому вона в змозі до особистісного зростання. Психічне здоров'я – це стан, у якому людина здатна реалізувати потенціал, долати стреси, працювати, а також вносити внесок в життя своєї спільноти. У цьому позитивному сенсі психічне здоров'я є підґрунтям благополуччя та ефективного функціонування для людини і для суспільства. Проблема здоров'я молоді – стратегічна проблема сучасного українського суспільства, вирішення якої зумовлює якісні характеристики розвитку нації, його інтелектуальний та духовний капітал. Особливу увагу слід звернути на стан психічного здоров'я сучасної молоді, адже це одна з найбільш піддатливих до стресів соціальна група, що чутливо реагує на агресивні впливи сучасної цивілізації, перебуваючи під практично постійним впливом несприятливих соціально-психологічних факторів

Гештальттерапія – це метод в практичній психології, який концентрується на дослідженні дії в даний момент. Ми виходимо з ідеї, що все важливе проявляється тут і зараз, тільки до цього у нас є доступ, і на це ми можемо спиратися. Здоров'я в гештальттерапії – це гармонійне і цілісне функціонування життєвих систем людини, здатність до саморегуляції, як у фізичному, так і психологічному аспектах. Гештальттерапія застосовується для визначення психічного здоров'я, лікування різних неврозів, для допомоги людям в їх розвитку, для проведення різних тренінгів особистісного та кар'єрного зростання, в сімейній терапії. Таким чином ця тема актуальна оскільки психічне здоров'я це невід'ємна частина людини, без якої вона не може нормально існувати.

Психічно здорова людина розумна, відкрита до співпраці, захищена від ударів життя і озброєна необхідним інструментарієм, щоб справлятися з життєвими викликами, які ведуть до втрати працездатності. За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2020 року психічні розлади увійдуть до першої п'ятірки хвороб.

Психічне здоров'я досліджували З. Фройд, К. Роджерс, К. Хорні, С. Семічов, А. Маслоу, І. Сікорський, В. Бехтерев, О. Лазурський С. Рубінштейн, О. Леонт'єв, Г. Костюк, П. Чамата, О. Кульчицький, І. Бех, Б. Цуканов, М. Бачериков, В. Петленко, Є. Щербина.

Психічне здоров'я слід розуміти як аспект здоров'я взагалі, який підкреслює стан душевного комфорту, відсутності патологічних психічних проявів та здатності до ефективної діяльності і саморегуляції у відповідності до власних цілей і інтересів людини.

Багато людей не звертаються за допомогою до спеціалістів через певні бар'єри. Існування таких бар'єрів підтверджує потребу підвищення культури психічного здоров'я молоді, обізнаність з приводу ознак, чинників загострення психологічних труднощів та наслідків ігнорування їх значущості, відтермінування належного фахового втручання. Психічне здоров'я як термін виник у зв'язку з необхідністю диференціювати стани соматично і психічно здорової людини стосовно її становлення як цілісної особистості, її рівня й змісту вищих духовних переживань і її процесів.

Група дослідників, а саме М. Бачериков, В. Петленко і Є. Щербина, виявили що психічне здоров'я – це стійкий стан організму і особистості, який дає змогу людині усвідомлено, здійснювати й забезпечувати свої потреби [4; с. 35-36].

За В. Беловим, А. Шмаковим, психічне здоров'я визначається, як єдина і повноцінна життєдіяльність людини, з притаманною їй видовими та індивідуальними біологічними, психологічними і соціальними функціями [5; с. 60-67].

Поняття про психічну норму не може бути однозначним. Воно багатогранно, обумовлено культуральними, соціальними, релігійними та філософськими поглядами конкретного суспільства. Стан оптимального психічного здоров'я у гештальттерапії називається зрілістю, для досягнення якої індивід повинен подолати прагнення отримати підтримку з довкілля й знайти нові можливості підтримки у самому собі.

Ф. Перле, розглядає психічне зростання особистості та її зрілість як здатність перейти від опори на себе до саморегуляції через рівновагу в собі та між собою і середовищем. Умовою досягнення цієї рівноваги є усвідомлення потреб. Усвідомленню Ф. Перле відводить особливе місце, розглядаючи зростання як процес розширення зон самоусвідомлення, а здорову особистість – як самостійну, здатну до саморегуляції істоту. Шлях відкриття цієї саморегулюючої здатності людського організму він бачив через самоусвідомлення.

Зрілість настає тоді, коли індивід мобілізує свої ресурси для подолання фрустрації і страху, які виникають у ситуації, коли він не відчуває підтримки від інших та не може покластись на себе. Зрілість і полягає у здатності йти на ризик, аби вибратись з тупикової ситуації. Якщо індивід не ризикує, то у нього актуалізуються рольові поведінкові стереотипи, за допомогою яких, він маніпулює іншими [1].

Критерії психічного здоров'я по визначенню ВООЗ: усвідомлення і почуття безперервності, сталості та ідентичності свого фізичного та психічного «Я»; почуття сталості та ідентичності переживань в однотипних ситуаціях; критичність до себе і до власної психічної

продукції та її результатам; відповідність психічних реакцій силі та частоті середовищ них впливів, соціальних обставин і ситуацій; здатність керування власною поведінкою відповідно до соціальних норм, правил та законів; здатність планувати власне життя і реалізовувати ці плани; здатність змінювати поведінку в залежності від зміни життєвих ситуацій і обставин [2, с. 289–291].

Таким чином, здоров'я взагалі і психічне здоров'я, зокрема, являють собою динамічне сполучення різних показників, тоді як хворобу, навпроти, можна визначити як звуження, зникнення або порушення критеріїв здоров'я, тобто як особливий випадок здоров'я.

Отже, психічне здоров'я це збірне поняття, яке складається з декількох складових: психіка і здоров'я. Психічне здоров'я – це стабільне і адекватне функціонування психіки людини, сукупність установок, якостей і функціональних здібностей, які дозволяють індивіду адаптуватися до середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко С.Д., Коваль І.А., Максименко К.С., Папуча М.В. Медична психологія / За редакцією академіка С.Д. Максименка. Підручник.– Вінниця: Нова Книга, 2008 – С. 232-233.
2. Василевська О.І. Психічне здоров'я особистості / О.І. Василевська // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2012 рік, 9-10 лютого 2013 року / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 289-291.
3. Социальная медицина : учебник для бакалавров / А. В. Мартыненко [и др.] ; под редакцией А. В. Мартыненко. – Москва :Издательство Юрайт, 2014. – 475 с. – (Бакалавр. Академический курс).
4. Бачерников Н. Е., Петленко В. П., Щербина Е. А. Философские вопросы психиатрии. – К., 1985. – С. 35-36.
5. Белов В. П., Шмаков А. В. Реабилитация больных как целостная система // Вестник АМН СССР. – 1987. – 34. – С. 60-67.

УДК 130.2

МІСЦЕ ПАМ'ЯТІ В СТРУКТУРІ КОНЦЕПТУ КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТУ

Б. В. Ткачук

Наук. керівник – В. П. Мельник, доктор філософських наук,

професор кафедри історії та теорії культури

Львівський національний університет імені Івана Франка

Репрезентація простору та його взаємодія з часом одна з первинних та основоположних проблем філософії та культури. Особливе місце в філософсько-культурологічних дослідженнях займає антропологічний чинник творення таких просторів. Людина не тільки є актором та творцем ландшафту, бо процес творення завжди переплетений з катарсичною протяжністю в часі: людина змінює форми, ламає їх, трансформує, впливає на нього, намагається запам'ятати та ідентифікувати. Якщо реальність існувала задовго до свідомого суб'єкта в ній, то культурний ландшафт – це безпосередній взаємозалежний організм взаємодії людини і природи, що разом творять культурні простори та антропологічні хронології.

Формування уявлення про дефініцію «культурний ландшафт» відбувається відгалуженням від науки географії на початку ХХ століття завдяки німецькому географу О. Шлютеру і до кінця століття перебуває в процесі постійної трансформації під впливом міждисциплінарних наукових співпраць та досліджень. У той самий час на межі соціології, історії та філософії, французький соціолог М. Гальбвакс виводить поняття «колективна пам'ять» в науковий термінологічний обіг. Так як про культурологію ми можемо говорити лише приблизно з половини ХХ століття, все ж можемо стверджувати про потребу у важливому виявленні гуманістичного повороту в науках для подальшого формування нових галузей, як наприклад, culture studies або memory studies.

Поняття «культурний ландшафт» не є новим для усвідомлення того, що виникає в уяві, коли ми досліджуємо тему культури та простору. Але для наукового дискурсу «культурний ландшафт» як дефініція, потребує уточнень смислів та конкретизацій методологій, адже терміни «простір», «місце», «ландшафт» часто вживаються взаємозамінно. Безпосередньо для культурологічних досліджень термін «культурний ландшафт» вимагає вузько галузевих уточнень, адже теж знаходиться у міждисциплінарній методологічній площині із семіотикою та філософією пам'яті.

Австралійський професор К. Тейлор наголошує на беззаперечному зв'язку з культурологічного концепту «культурного ландшафту» з концептами пам'яті та місць [1, с. 3]. Ідентичність ми можемо знайти в ландшафтах та місцях, тому що саме ландшафти у феноменологічному підході являють собою культурні конструкти і є результатом наших переживань, ідеологій, міфів, є дзеркалом нашої пам'яті, тобто тим, ким ми є насправді. В основі концепції культурного ландшафту за К. Тейлором лежить традиція (сакральне знання),

що впливає на формування або пояснює причину сформованого простору та існуючої у цьому просторі політики.

Таким чином, традиція, що репрезентується у просторі, розкриває або транслює значення чи контексти у ландшафті культури певного народу. Саме так вірування, символи та поведінка у взаємодії з просторами можуть бути прочитані як наратив, яким народ намагається пояснити свою ідентичність для себе та інших, вивчити її, меморіалізувати в локальних контекстах або відтворювати в культурній міграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Taylor, K. Landscape and Memory: cultural landscapes, intangible values and some thoughts on Asia. 2019. URL: https://www.icomos.org/quebec2008/cd/toindex/77_pdf/77-wrVW-272.pdf (дата звернення: 20.10.19). 14 p.

УДК 387:355

ОСОБЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙ ТА ВІДЗНАЧЕННЯ ВИЗНАЧНИХ ДАТ У РІЗНИХ ВИДАХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИК СИЛ УКРАЇНИ

О. А. Тодощенко

*Наук. керівник – О.О. Ільчук, професор кафедри гуманітарних наук,
кандидат економічних наук, доцент*

Національна академія Сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

Бойові традиції за часів козаччини отримали надзвичайно великого розвитку та мали в своїй основі потужну патріотичну складову. Тому не випадково, що до них звертались і звертаються їх наступники, у тому числі військовослужбовці сучасних Збройних Сил України. За часів визвольних змагань 1917–1921 рр. система військово-патріотичного виховання українських вояків набула певного розвитку, але проходило це здебільшого стихійно, оскільки за часів Української Центральної Ради тогочасне керівництво закріпило антимілітаристський курс державного розвитку.

Багато уваги проблемі збереження бойових традицій приділяв гетьман П.П. Скоропадський, який прийшов до влади 29 квітня 1918 р. і розпочав якісно новий етап розбудови Збройних Сил України.

Здобуття Україною незалежності наприкінці 20 століття стало доленосним кроком у розвитку нашої держави та визначені перспективи її подальшого – вільного й прогресивного – історичного поступу. Не перебираючи на себе сміливості аналізувати її прорахунки, впевнено можемо сказати, що її здобутки значною мірою ґрунтуються на перевірених віками національних військових традиціях і звичаях.

Традиції в житті суспільства і окремої людини відіграють важливу роль. На їх основі створюються моральні ідеали, принципи, переконання і норми, які визначають стосунки між людьми і ставлення громадян до своєї держави.

Для того, щоб з'ясувати особливості традицій святкування та відзначення свят у різних видах військ, слід чітко розуміти поняття традиція.

Як описує «Філософський енциклопедичний словник», традиція (передача, переданим, неписаний закон, заповідь, стереотип – у прогресизмі) – це форма діяльності, поведінки і суспільних відносин, що історично склалася, укорінилася та передається від покоління до покоління з одного боку, свято зберігаючись, а з іншого – невинно розвиваючись, відповідно до нових умов і змін суспільної свідомості [5, С.646].

Коли мова йде про військово-професійні свята, слід зауважити, що з 2016 року розпочався ребрендинг ЗСУ, створення нової армії і цей процес відбувся у кількох напрямках.

Найважливішою військової традицією сьогодні є проведення ритуалу прийняття Військової присяги. Військова присяга – документ юридичної сили, що має велике державне значення. У ній сформульовано найважливіші вимоги, які ставляться до воїна і які він має неухильно виконувати в інтересах національної безпеки України. Урочистий ритуал складання присяги відбувається в надзвичайно урочистій обстановці на плацу військової частини або навчального закладу. Розпочинається захід з виносу Бойового Прапора та привітального виступу начальника частини. Молодий воїн зі зброєю в руках біля Бойового прапора військової частини перед строем командирів дає персональну клятву народові України. Вірність військовому обов'язку, Військовій присязі – це традиція, і її дотримання є мірилом моральності громадянина, його справ і вчинків. Виконуючи свій військовий обов'язок, кожна людина тримає випробування на громадянську і моральну зрілість.

В останні роки, у військових навчальних закладах, впроваджено ритуал підйому (спуску) Державного Прапора України. На початку робочого тижня (щопонеділка) підйом Прапора здійснюється в ранковий час відмінником під час загального шикування особового складу. Підйом супроводжується виконанням особовим складом Державного Гімну України. Цей ритуал призначений для розвитку військових традицій, формування в особового складу високої патріотичної свідомості, гордості і поваги до державних символів України та військових ритуалів.

На сьогодні участь різних категорій військовослужбовців у військових парадах стала невід'ємною частиною військових ритуалів. Не є винятком паради до Дня Незалежності України на столичному Хрещатику, де пліч-о-пліч парадним маршем крокують українські військові, воїни та ветерани АТО (ООС) і військовослужбовці країн НАТО.

З особливою силою вірність українських воїнів бойовим традиціям проявилася під час проведення Антитерористичної операції. З початком агресії РФ на території України у 2014 році в українців виникло дуже багато традицій та започаткувань. Сучасна Українська армія на заміну радянським символам почала активно запроваджувати козацькі. На прапорах українських частин замість червоної зірки з'явилися козацькі хрести і національний герб – тризуб, а іменами козацьких полководців стали називати військові навчальні заклади і частини [2].

Повна зміна зовнішнього вигляду, нова символіка, нові знаки розрізнення, у тому числі військових звань та розміщення їх на погонах, назв державних нагород, відомчих відзнак. Змінились також і деякі дати святкування, так, уперше відзначали День Десантно-штурмових військ почали відзначати 21 листопада, а не 2 серпня, як у Росії [3].

Крім того, зміна назв частин та бригад також стає традицією нового Українського війська. До прикладу 93-тя окрема механізована бригада отримала указ про присвоєння їй почесного найменування «Холодний Яр». А от 72-га бригада не відразу звикла до своєї нової назви. До 2017 року вона носила найменування «Красноградсько-Київської», однак з нагоди 26-ї річниці незалежності України бригаду було названо іменем Чорних Запорозжів. Відповідно до Указу 57 окремі мотопіхотній бригаді присвоєно найменування «Імені кошового отамана Костя Гордієнка». 26 артилерійській бригаді присвоєно почесне найменування «Імені генерал-хорунжого Романа Дашкевича» – офіцера-артилериста, який на початку Української революції 1917-1919 років сформував та очолив артилерійський підрозділ у складі Корпусу Січових Стрільців [1].

З метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння дальшому зміцненню патріотичного духу у суспільстві та на підтримку ініціативи громадськості експрезидент України П.О.Порошенко 14 жовтня 2014 року підписав Указ № 806/2014, яким в Україні встановлено свято – День захисника України, що відзначатиметься щорічно 14 жовтня. 14 жовтня є особливим днем для українців – він поєднав у собі три значущих підстави вважати його святковим: релігійну, державну, ідеологічну [4]. Цього дня українці відзначають День Покрови Пресвятої Богородиці – старовинне християнське свято з'явлення Пресвятої Богородиці, яка з давніх-давен є Покровителькою українського козацтва й усіх українських збройних формувань. Богородиця була заступницею козаків у походах, її зображення було вибите на хрестах, які вони носили.

Жодне святкове дійство чи урочистий захід не повинні проходити без вшанування пам'яті тих військовослужбовців, які загинули під час виконання службових обов'язків як хвилиною мовчання, так і покладанням квітів.

Військові ритуали мають велике значення в житті, навчанні та військовій службі. Вони уособлюють й підкреслюють естетику військової діяльності, надають естетичної привабливості еталонним якостям та діям військового через викликання у військовослужбовців, залучених до ритуалів, піднесених почуттів, сильних переживань і формування через них захопленого ставлення до різних аспектів військової діяльності. У прапорах, орденах, пам'ятниках героїчних битв – частинка історії країни, народу, зв'язок з героями, які пролили кров за свободу і незалежність Батьківщини. У військовій символіці акумульовані слава, мужність, стійкість бійців колишніх поколінь і в той же час нагадування про те, щоб сьогоденне покоління зберігало і множило цю славу, ставши провідниками військових традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глава держави присвоїв почесні найменування трьом військовим частинам Збройних Сил України // [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/news/2019/05/06/glava-derzhavi-prisvoiv-pochesni-najmenuvannya-trom-vijskovim-chastinam-zbrojnih-sil-ukraini/>
2. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу Збройних сил України . електронний ресурс // [Електронний ресурс] – режим доступу : http://vyhovna-robota.blogspot.com/p/blog-page_1808.html
3. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 25.04.2018 р. №166 «Про затвердження Програми заходів щодо відновлення та впровадження національних бойових традицій у Збройних Силах України» // [Електронний ресурс] – режим доступу : <https://dovidnykmpz.info › nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy>
4. Наказ Президента України від 14.10.2014 р. № 806 “Про День захисника України // [Електронний ресурс] – режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua › laws › show › 806>
5. Традиція // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. — Київ : Абрис, 2002. — С. 646.

УДК 364

ОСОБЛИВОСТІ ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Л.І. Чіпак

*Наук. керівник – В. В. Грицанюк, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат політичних наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

На сьогодні проблема бездоглядності та безпритульності дітей є однією з найбільш актуальних у зв'язку з негативними соціальними наслідками та поширеністю цього явища. Перед українським суспільством на сьогодні стоїть питання про те, як можна знизити протиправну поведінку серед дітей і молоді, цим повинні займатися не лише соціальні служби, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей, а й інші соціальні, громадські організації, дотичні до цієї проблеми.

Упродовж останніх років окремі аспекти у сфері протидії дитячій безпритульності та бездоглядності досліджували у своїх наукових працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О. Балакірева, Л. Волинець, І. Доля, Б. Едгар, Н. Кабаченко, Т. Кондратюк, Л. Кривачук, Е. Лібанова, Н. Лук'янова, Х. Мірт, А. Мішин, Л. Мельничук, І. Цибуліна тощо.

Актуальною та не вирішеною частиною проблеми є те, що необхідно розробляти загальнонауковий підхід щодо вирішення цих питань, пропонувати практичні підходи та механізми стосовно запобігання поширенню явища дитячої бездоглядності та безпритульності.

Проаналізувавши вітчизняний та міжнародний досвід у цій сфері, можна зробити висновки, що підґрунтям проблеми дитячої бездоглядності та безпритульності є інститут сім'ї, рівень морального і духовного розвитку батьків, культура виховання дітей та ідеологія відповідального батьківства.

Очевидно, що ефективна вітчизняна політика профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності буде більш ефективною у тісній співпраці з іншими державами та з використанням їх досвіду. Для України особливо актуальним є розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері, оскільки формування правового суспільства та інтеграція нашої країни до європейської спільноти неможливі без виваженої державної політики захисту прав дитини.

Досвід європейських країн переконує в тому, що найбільш дієвими заходами у сфері профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності є пошук ефективних механізмів щодо запобігання зазначеним явищам; відпрацювання системи надання соціальних послуг для вразливих сімей з дітьми; розвиток нових принципів співпраці органів державного управління та громадських організацій. З метою вирішення проблеми дитячої бездоглядності та безпритульності у світовій практиці реалізуються різні форми попереджувальної профілактичної роботи. Одним з напрямів профілактики, розповсюдженим у європейських країнах є створення спеціалізованих реабілітаційних установ для дезадаптованих дітей і

підлітків, які опинилися у кризовій ситуації. Важливим елементом загальної стратегії турботи про дітей зазначеної категорії є забезпечення належного місця проживання, здатного замінити родину. З цією метою у системі дитячих установ створена широка мережа притулків для бездоглядних і безпритульних дітей, у яких роль вихователів виконують соціальні працівники [1; с. 185].

Серед організацій, які є суб'єктами соціальної роботи та надають соціальні послуги бездоглядним і безпритульним дітям у Львівській області важливе місце займає Благодійний фонд «Карітас-Львів УГКЦ», при якому діє дошкільний заклад освіти «Кризовий центр «Діти вулиці». Зокрема, за результатами дослідження визначено основні напрями діяльності цього Кризового центру, який створює належні житлово-побутові, психолого-педагогічні та навчально-виховні умови для забезпечення нормального розвитку дітей, формування вмінь і навичок, необхідних для навчання в школі та адаптації дитини до суспільного життя. Кризовий центр налагоджує тісну співпрацю з родинами, надає їм інформаційну та психологічну підтримку.

Загальну проблематику дітей, з якими доводиться найчастіше працювати соціальним працівникам Кризового центру можна виокремити в такі позиції: 1) діти, батьки яких залежні від алкоголю та наркотиків – 31%; 2) діти, які потерпіли від різного роду насилля, в тому числі діти жінок, над якими було вчинено/чиниться насилля – 14%; 3) діти, які пережили психологічні травми з різних причин, внаслідок чого є певні порушення та вади – 6%; 4) діти з неповних, багатодітних та соціально дезадаптованих кризових родин – 47%; 5) діти з ВІЛ-позитивних родин – 2% [2].

Робота з дітьми вулиці в цій організації реалізовується у таких напрямках:

1. Профілактика. На цій стадії необхідна соціально-профілактична робота з дітьми та підлітками для вирішення конфліктів із батьками і вчителями; залучення дітей до клубів за інтересами, дитячих та молодіжних громадських організацій, різних спортивних секцій.

2. Допомога у поверненні дитини з вулиці додому. Це досягається шляхом виявлення та вирішення проблем дітей, пов'язаних найчастіше з сім'ями, особливо кризовими, школою, ровесниками.

3. Подолання невизначеності. Метою роботи в цьому напрямку є подолання байдужості дитини до власної долі, пробудження бажання мати затишок, можливість спілкуватися з близькими чи рідними людьми чи просто змінити обстановку на кращу. Ця робота повинна спонукати дитину задуматися про своє майбутнє.

4. Закріплення за соціальним інститутом. Метою діяльності соціального працівника на цьому етапі є допомога дитині у поверненні до нормального життя.

5. Соціальний супровід. Це є вихід на своєрідний фініш, коли дитина повертається до рідної сім'ї або до сім'ї родичів, до інтернатної установи і починає самостійне життя. [2]

Аналізуючи результати своєї роботи працівники центру вказують на те, що не дивлячись на зусилля, не вдається досягти стовідсоткового повернення бездоглядних дітей до нормального сімейного життя. Лише 62% сімей повертаються до виконання виховних функцій стосовно власних дітей, а 38% продовжують вести розгульний паразитичний спосіб життя, використовуючи випадкові доходи на алкоголь, наркотики, цигарки. Отож, як бачимо з вищевикладеного, подолати проблемудитячої безпритульності та бездоглядності не легко, досягти цього можна лише спільними зусиллями держави та української громади, застосовуючи передовий європейський досвід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці ; [за ред. проф. А.Й. Капської]. – К. : Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. – 260 с.
2. Як говорить про проблеми дітей вулиці фонд «Карітас-Львів УГКЦ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zik.ua/news/2008/0307/12_bereznaya_fond_karitaslviv_ugkts_pogovoryt_pro_problemy_ditey_vulytsi_128854

УДК 316.346

ОХОРОНА ДИТИНСТВА ЯК НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРІОРИТЕТ УКРАЇНИ

М. А. Чулик

*Наук. керівник – В.М. Логвиненко, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та соціальної роботи, кандидат філософських наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Дитина є важливим об'єктом, як суспільних відносин, так і державної політики у сфері охорони дитинства, від дієвості та ефективності якої залежить становище дітей, їх успішна соціалізація, гармонійний розвиток. Соціальним захистом, в першу чергу мають бути охоплені такі групи дітей як діти-сироти; діти, які залишилися без піклування батьків; діти, що перебували у девіантних і педагогічно запущених сім'ях; діти з прийомних сімей, багатодітних та неповних; діти з інвалідністю; діти, які мають вади у психічному та фізичному розвитку; діти

безробітних громадян; діти-жертви збройних конфліктів, екологічних і техногенних катастроф; діти з сімей біженців і вимушених переселенців.

Розвиток національного законодавства орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту дітей, відповідно до яких змінюються і напрями державної політики у сфері забезпечення прав та інтересів дітей. Разом з тим багато положень чинного законодавства мають декларативний характер, а ефективність механізмів реалізації правових норм на практиці ще є досить слабкою. Сьогодні в Україні змінено основні засади державної політики щодо соціального захисту дітей. Зокрема, законодавчо закріплено принцип пріоритетності сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розпочато реформування державної системи опіки, яке спрямоване на деінституалізацію щодо соціального захисту неповнолітніх, створено правовий та фінансовий механізми розвитку альтернативних форм сімейного утримання [1].

З метою зміни існуючої системи інституційного догляду та виховання дітей, яка не відповідає реальним потребам дітей та сімей з дітьми, і створення умов для повноцінного виховання та розвитку дитини в сім'ї. в Україні ухвалено Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 роки [3].

В сфері соціального захисту дітей важливе місце займають державні заклади, а саме Служби у справах дітей та Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Служба у справах дітей на державному рівні забезпечує захист прав та інтересів дітей. Працівники служби допомагають дітям, які перебувають в складних життєвих обставинах, дітям-сиротам та дітям позбавлених батьківського піклування; проводять комплексну роботу щодо попередження домашнього насильства, дитячої бездоглядності та безпритульності. Також діяльність Служби у справах дітей спрямована на збереження для дитини її біологічної сім'ї, зменшення кількості дітей, які перебувають поза сімейним оточенням, сприяння створенню умов для виховання відповідального батьківства. Центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді сприяють покращенню соціальних умов життєдіяльності, гармонійному та різнобічному розвитку дітей та молоді, задоволенню культурних та духовних потреб; захищають конституційні права, свободи та законні інтереси дітей [4].

В умовах соціально-економічного розвитку сучасного українського суспільства значення соціальної роботи стрімко зростає. Особливо гостро постає питання соціальної допомоги дітям у межах місцевих громад, оскільки дана проблема потребує створення повноцінної функціональної системи соціальної роботи з дітьми. Недостатня чисельність фахівців із соціальної роботи зумовлює низький рівень охоплення сімей соціальними послугами. Крім браку кваліфікованих спеціалістів не вистачає й коштів для забезпечення надання послуг сім'ям з дітьми, розвитку інклюзивного навчання. Нині залишається комплекс

питань у сфері соціального захисту дітей в Україні, що потребують вирішення як на державному, так і на місцевому рівнях.

Охорона дитинства визначена стратегічним загальнонаціональним пріоритетом багатьох країн світу. Вкладаючи ресурси в дитинство, держава зміцнює майбутні продуктивні сили, забезпечує стабільність добробуту нації, готує громадян, здатних перебрати управління державними та суспільними справами. Доля будь-якої нації, держави, спільноти в майбутньому залежатиме від того, якими виростуть діти, тому з огляду на існуючі соціальні загрози та виклики соціальна робота у сфері охорони дитинства в Україні має важливе стратегічне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко О. Ю. Ключові складові соціальної підтримки дітей в Україні / О. Ю. Клименко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. - 2015. - № 1148, Вип. 34. - С. 151-156. -
2. Кривачук Л. Ф. Державна політика у сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація [Текст] : [монографія] / Л. Ф. Кривачук. — Львів : ЛДФА, 2012. - 480 с.
3. Про національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 роки : Розпорядження кабінету міністрів України від 09.08.2017, № 526-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017>
4. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей [Електронний ресурс] : Закон України № 20/95-ВР від 24.01.1995 р. (із змінами). — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр>.

УДК 316.776.34

ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНОМУ СВІТІ

О.О. Шалавило

Наук. керівник – О.П. Калінська, доцент, кандидат педагогічних наук

Приватний заклад вищої освіти «IT Step University»

«У вас хвороба, яка, на жаль, тепер в моді і яку кожен день зустрічаєш в інтелегентних людей. Лікарі, звичайно, нічого про це не знають. Вона рідня «moral insanity», її можна назвати також індивідуалізмом або уявною самотністю. Сучасні книги переповнені

цією інформацією. У вас вселилась фантазія, нібито ви самотні, що ні одна людина вами не цікавиться, ні одна людина вас не розуміє. Тому, тим в кого вже сидить ця хвороба, достатньо декількох розчарувань, щоб повірити, нібито між вами і іншими людьми не існує взагалі ніяких відносин, хіба що – непорозуміння, і що кожна людина, по суті, крокує в житті в абсолютній самотності, що їй ніколи не стати по-справжньому зрозумілою для інших, нічого з ними не зрозумієш і неможливо мати що-небудь спільне. Буває навіть, що такі хворі стають зарозумілими і вважають всіх решту, здорових людей, які спроможні ще розуміти і любити один одного, за стадних тварин. Якби ця хвороба стала загальною, людство неминуче вимерло б».

«Гертруда» Герман Гессе [5].

Уявлення людини про те, як її сприймають оточуючі, значною мірою визначає її поведінку. Як зазначає Нуттін, «у присутності іншої людини ми поводимо себе інакше, ніж в оточенні предметів». Мабуть, не тільки окремі індивіди, а й цілі групи, організації або спільноти надають велике значення тому, як їх сприймають і оцінюють інші.

Різні припущення та уявлення про те, як нас сприймають навколишні люди можуть стати причиною далекосяжних оман і неправильного розуміння інших людей. Зокрема, це може виявлятися в приписуванні іншим тих оцінок і суджень на їх рахунок, які, насправді людина має сама. Таким чином людина може опинитися як би в «порочному колі» власних підозрілостей і сумнівів, а світ людей стає екраном, на який вона проектує фільм власної продукції.

Такі внутрішні конфлікти і невирішені проблеми забирають і енергію, які можна було б спрямувати на більш повне і всебічне пізнання і розуміння інших людей. Саме в цьому сенс часто вживаного вислову «людина, занадто зосереджена на самій собі».

Відомий психотерапевт Вільям Шутс присвятив багато досліджень саме проблемі відносин між людьми. Центральна думка його книги «Глибока простота» – істина проста і володіє гарною формою. У цій книзі Вільям Шутс розкриває деякі аспекти своєї знаменитої теорії FIRO (теорії Фундаментальної орієнтації в міжособистісних стосунках). Три фундаментальні орієнтації у відносинах, з його точки зору, проявляють себе майже у всіх сферах нашого життя: і в індивідуальному розвитку, і в розвитку відносин з іншими, і у розвитку груп, і в управлінні, і в джерелах соматичних захворювань і багато в чому іншому [1].

На жаль, ця проблема стає дедалі глобальнішою. Люди все більше розчаровуються в інших людях. Вони стають замкнутими. Інколи це через виховання, коли батьки говорять, що слід бути, наприклад, добрими і чемними, щоб сподобатися людям. Досить частою причиною є те, що діти замикаються в собі через часті сварки батьків, які відбуваються прямо на їхніх очах. Інколи, це проблема, яка виникає в підлітковому віці де вже дуже багато причин і з ними

найважче боротись. Також замкнутість може бути пов'язаною зі страхом. «Я просто замкнулась. Закрила двері, щоб відчувати себе в безпеці. Але проблема в тому, що з кожним роком ти закриваєш все більше дверей, поки, зрештою, не задумуєшся: а чи зможе хто-небудь знову потрапити всередину...» [2].

Отже, проблемою є те, що люди закриваються в собі та перестають спілкуватися з рештою світу. Маємо сказати, що кількість таких людей постійно зростає. Сьогодні люди, скоріше за все намагаються стати подібними на своїх кумирів, жити не своїм життям, а життям, як їм здається, успішної людини яка чогось досягла в житті. Вони «замикають» в собі своє справжнє «Я» тому, що бояться бути не визнаними, розкритикованими, розбитих своїх надій. Але, вони не розуміють, що саме люди, які повністю розкривають себе, стають успішними. Зараз таких людей називають геніями або божевільними. Зрештою, існує визначення таких людей, як маргіналів.

Однією з найсерйозніших перешкод на шляху до адекватного і глибокого самопізнання є система психологічного захисту «Я». Найчастіше це набір неусвідомлених засобів, вироблених кожним з нас для того, щоб забезпечити безпеку своєї особистості перед обличчям реальної чи уявної загрози [3].

Природно, цей стан заважає адекватному сприйняттю людей, з якими він спілкується, однак подолати цю перешкоду тільки «зусиллям волі», як пропонують деякі, неможливо. Зрозуміло, що самопізнання як шлях пошуку причин, з яких виникають внутрішні проблеми, і способів їх розв'язку, вимагає серйозних зусиль, витрат часу, певних навичок і допомоги з боку інших людей.

На жаль, не існує єдиної відповіді на запитання про те, як подолати замкнутість. Для початку потрібно спробувати дізнатися, звідки вона взялася, з якого часу і як прогресує. Якщо проблеми йдуть з глибокого дитинства, то найімовірніше без допомоги психоаналітика не впоратися. Нерідко, така риса може бути пов'язана з вашими комплексами. У цьому випадку потрібно боротися з комплексами і таким шляхом перемагати свою нетовариськість. Різкий, але ефективний спосіб того, як побороти замкнутість, криється у свідомому переступанні через свої страхи. Якщо ви боїтеся заговорити з незнайомою людиною, підходите до людей на вулиці і питаєте час. Якщо соромитеся знайомитися – тренуйтеся на сайтах знайомств. Роблячи те, чого ви боялися раніше, ви перемагаєте свій страх [4].

Шляхом подібних схем ми можемо деколи, на основі ледь вловимих ознак, робити дуже серйозні висновки про складні і важливі явища, що відбуваються всередині інших. Тому надзвичайно корисно постійно дбати про збільшення та збагачення свого репертуару схем і категорій для сприйняття і пізнання інших і самого себе.

А найголовніше, ніколи не звертайте уваги на невдачі, адже після чорної смуги невдач завжди настає біла. Варто вірити, що з часом людство зрозуміє: необхідно бути впевненим у собі й не боятися крокувати далі з людьми, адже ми живемо у суспільстві та є невіддільною його частиною.

ЛІТЕРАТУРА

1. FIRO – теория фундаментальных ориентаций в межличностных отношениях. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.b17.ru/article/firo/>.
2. Цитата з фільму Менталіст – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://onlainfilm.ucoz.ua/load/mentalist_1_2_3_4_sezon_smotret_onlajn/11-1-0-8449.
3. Ежи Мелибруда. Я-ты-мы. Психологические возможности улучшения общения. Перевод Е.В.Новиковой. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/melib01/index.htm>
4. Замкнутість нетовариськості психологія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://treason-nay.ru › stress › unclosed-sociabilit>.
5. Гессе Г. Гертруда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hesse.ru/books/read/?book=gertruda&page=12>.

УДК 378:37.01

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

О.І. Шестопал

Наук. керівник – С.М. Вдович, доцент кафедри практичної психології та педагогіки,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

XXI століття – це час шаленого розвитку науки, техніки, впровадження нових технологій, використання природних ресурсів. Водночас суспільство стає агресивним, егоїстичним, ми все менше уваги приділяємо оточуючим, дбаючи лише про власні інтереси. Але треба пам'ятати, що якість будь-якого суспільства залежить від здатності людей співіснувати одне з одним, від того, чи об'єднують свої зусилля в ім'я загального добра, чи сприймають вони одне одного, чи поважають і підтримують, чи навчаються одне від одного для постійного поліпшення свого матеріального і духовного життя. В умовах соціальної розмаїтості дуже важливо встановити культуру миру, що неможливо без дієвого виховання, заснованого на принципах толерантності. Жодне суспільство не є й не може бути однорідним, тому що кожне суспільство складається з людей, різних не тільки з погляду їхнього етнічного походження, віросповідання, політичних поглядів, але і з погляду віку, статі, інтересів, виховання, матеріального становища. Але всім нам слід бути толерантними один до одного.

Толерантність (лат. *tolerantia* – стійкість, витривалість; терпимість; допуск, допустиме відхилення) – складна інтегративна якість особистості; ціннісна детермінанта політичної культури; механізм вирішення проблем співіснування представників різних рас, культур тощо; позитивна реакція на існування відмінностей; соціальна властивість, засіб досягнення суспільної згоди; один із принципів гуманістичного виховання.

Толерантність є основою демократії. Втілення в життя гуманістичних ідей милосердя, прав людини, людської гідності та громадянської відповідальності є нині не тільки бажаним із суто етичних міркувань, а й необхідним для прогресу і самого виживання людства. Толерантність – це перший щабель до запобігання та подолання стереотипів. Крім того, це відкритість до міжкультурного спілкування, в основі якого лежить повага до особливостей іншого, іншими словами, його ідентичності.

Розглянемо основні функції толерантності:

1. Миротворча – визначає багатовимірність середовища та різноманітних поглядів; забезпечує гармонійне співіснування представників, які відрізняються один від одного за різними ознаками, служить суспільним гарантом недоторканості та ненасильства стосовно різного роду меншин.

2. Регулююча – надає вихід із конфліктних ситуацій, орієнтує стосунки між людьми на дотримання рівноправності, поваги та свободи.

3. Психологічна – забезпечує етнічну та соціальну самоідентифікацію, служить основою для нормалізації психологічної атмосфери в групі, певному прошарку суспільства і суспільстві в цілому.

4. Виховна – розвиває співпереживання, вміння правильно і лояльно оцінювати вчинки інших, є зразком організації життєдіяльності у соціумі.

5. Комунікативна – розвиває готовність до спілкування, співробітництва і взаєморозуміння, зокрема з представниками різних груп, іншого світогляду тощо.

6. Функція збереження культури – забезпечує збереження та збагачення культурного досвіду групи, етносу, прошарку суспільства.

7. Феліцитологічна – дозволяє отримати щастя від спілкування з іншими водночас із усвідомленням власної індивідуальності, від визнання групою і суспільством в цілому.

Життя в сучасному суспільстві висуває жорсткі вимоги до особистісних і професійних якостей майбутніх фахівців.

Розвиток толерантності починається з дитинства, в оточенні сім'ї. Значну роль у вихованні толерантності відіграють держава, релігія, культура, ЗМІ, а також заклади освіти. Толерантна особистість продовжує формуватися у школі та закладі вищої освіти. Система освіти має великий вплив на виховання молоді. Основні її завдання – формування позиції громадянина, соціальної активності, емоційної стійкості, комунікабельності й толерантності. Підготовка фахівців має бути спрямована не лише на оволодіння ними певними теоретичними знаннями, спеціальними вміннями, навичками і техніками, а також, головним чином, на вироблення у майбутніх фахівців особистісних характеристик: системи цінностей, психологічної культури, самосвідомості тощо [2, с. 84].

Сьогодні в освітніх закладах не лише готують майбутніх спеціалістів, але й навчають їх нести відповідальність за свої вчинки, будувати гармонійні стосунки. Надзвичайно актуальною стає потреба формування у студентів духовних, культурних, моральних цінностей у їх національному та загальнолюдському розумінні. Отже, поряд зі світоглядною та професійною підготовкою майбутніх фахівців особливого значення набуває особистісна підготовка [4].

Варто розуміти: для того, аби бути толерантним, слід переглянути власні життєві принципи. Тільки та людина є толерантною, яка може уявляти себе на місці інших людей, відчувати те, що відчувають вони. Толерантність проявляється у бажанні підтримати, допомогти, не бути осторонь.

Важливим завданням університетської освіти в сучасних умовах є виховання фахівця, який відрізняється, насамперед, толерантністю і терпимістю до різних думок, поглядів і переконань, неупередженістю у ставленні до колег, партнерів і подій, здатного самостійно будувати як власне життя, так і життя своєї країни. Формування толерантності у фахівців, які в

майбутньому займуть ключові посади в різних галузях життєдіяльності суспільства, є важливою умовою для подальшої його гуманізації та демократизації [5, с. 18–19].

Отже, формування толерантності у майбутніх фахівців має важливе значення, оскільки це не просто переконання, а обґрунтована позиція, що дозволяє шляхом діалогу, обміну або примирення досягти єдності у розумінні речей і надати їм змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. К. : Либідь, 2008. 848 с.
2. Варенко Т. К. Аксіологічні засади виховання толерантності студентів ВНЗ. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/31209/1/9.pdf>
3. Омельченко С. М. Соціокультурні засади менеджменту в освіті. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3. С. 82–84.
4. Осипова Т. Ю., Бартенева І. О., Біла О. О. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посібник / За заг. ред. Т. Ю. Осипової. Одеса : Фенікс, 2006. 288 с.
5. Острикова С. А. Некоторые аспекты формирования толерантности. *Воспитание и дополнительное образования детей и молодежи*. 2002. № 6. С. 18–23.

УДК316.47

**КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ
ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Д.І. Шкурко

Наук. керівник – І.Ю. Сковронська, завідувач кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ

Культура спілкування працівників публічної служби, має велике значення, оскільки є взаємовідносинами влади і громадянина, що відповідно впливає на ступінь довіри до владних структур, на побудову демократичної держави, реалізації принципів гуманізму, соціальної справедливості, дотриманні прав людини та громадянина. Професійні підготовлені публічні службовці, мають не тільки мати необхідні знання й достатній досвід роботи, а також вміння встановлювати ділові стосунки зі споживачами управлінських послуг [6, с. 131].

Публічні службовці дуже часто не надають вагомого значення культурі спілкування в своїй діяльності, тому ми стаємо свідками неетичної поведінки, причиною конфліктів між людьми, формування негативного іміджу. У результаті такої «діяльності» сьогодні в Україні спостерігається досить низький рівень довіри суспільства до різних гілок влади, що ототожнюються з особою публічного службовця та посадовою особою місцевого самоврядування, котрі є ланкою управлінського механізму, через яку реалізується виконавча влада [2, с. 4].

Результати загальнонаціонального дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова із 7 до 14 лютого 2019 року, в якому зазначено що недовіра найчастіше висловлюється чиновникам і державному апарату взагалі (їм не довіряють 83% опитаних), Верховній Раді (82%), судовій системі (78%), політичним партіям (77%), урядові України (75%), комерційним банкам (75%), Президенту України (71%), прокуратурі (70%), Національному банку (68%), Верховному суду (65%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (65%), Національному антикорупційному бюро (64%), Національному агентству з питань запобігання корупції (64%), Антикорупційному суду (62%), Конституційному суду (62%), профспілкам (58%)[3].

Побудова нового образу публічного службовця є складний та трудомісткий процес. Важливу роль у формуванні образу публічного службовця відіграють засоби масової інформації, проте в значній мірі впливають щоденні зустрічі з громадянами, які звертаються в органи держави та місцевого самоврядування з метою вирішення своїх проблем.

Відповідно в спілкуванні з людьми публічний службовець повинен дотримуватись основних правил етичної поведінки, серед яких:

- вміння слухати,
- уважне ставлення до людини,
- недопущення грубощів, лайки,
- ввічливе та коректне відношення до людини та інше [1, с. 31-34].

Зокрема, І. Плотницькою встановлені основні вимоги до мовлення державного службовця, вказані комунікативні ознаки, що характеризують культуру українського мовлення. Визначені основні аспекти володіння мовою:

- засвоїти норми нової редакції “Українського правопису” і керуватися ними умовленні;

- дотримуватися норм літературної мови (правильно вимовляти українські звуки в потоці мовлення, вживати слова в потрібному значенні; уникати слів-паразитів, русизмів, жаргонізмів, слів іншомовного походження тощо);

- активно підбирати необхідне слово із синонімічного ряду (якщо виникають сумніви, значення слів-синонімів можна з’ясувати за словниками);

- уміти чітко висловити свою думку [3, с. 11].

Проте слід відмітити, публічний службовець є представник держави, який має досягати цілей поставлених державою, відповідно з підвищеною моральною відповідальністю за поведінку, здоров’я і життя окремих людей, груп населення і суспільства у цілому. Виконання цілей поставлених державою, супроводжується за родом своєї діяльності, залученням у тривале напружене спілкування з іншими людьми, що призводить до емоційного вигорання, професійної деструкції та волонтаристському ставленні. Результатом є вплив на особистість, як: установки, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, ставлення до інших людей. У цьому сенсі можна говорити, що накладається певний відбиток на психічний вигляд людини [2, с. 10].

Покращити довіру населення, через підвищення рівня культури спілкування державного службовця можливе, але не можливе запровадження авторитарними методами. До цього процесу потрібно залучати самих публічних службовців, для того щоб були усвідомленні ними ролі культури мовлення, вироблення її цінності як робочого інструменту публічної служби.

Саме ділова комунікація й забезпечує ефективну реалізацію цілей управління, об’єднує людей в єдине суспільство, єдину країну, єдину громаду з єдиною владою, тобто цементує суспільство. Необхідно, щоб публічна службавпливала на формування та розвиток прогресивної культури в суспільстві, а також вона має формуватися як етична система, бути носієм прогресивних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буяльський Б.А., Оверчук А.В. Як ми спілкуємося: Мовленнєвий етикет українського народу. - Вінниця: Велес, 2001. - 96 с.

2. Бойко В.В. Синдром «емоціонального вигорання» в професійному общенні . — СПб.: Питер, 1999. — 105 с.
3. Плотницька І.М. Ділова українська мова у сфері державного управління: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАДУ, 2000. - 192 с.
4. Сергєєва Л. Службовий етикет та імідж як складові культури управління державного службовця// Державне будівництво. - 2008. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_59
5. Волянська М.. Визначення основних негативних факторів іміджу державного службовця та заходи щодо його покращення – Режим доступу: <http://ipp.lp.edu.ua/WebRC/issues/Issue%204/Volyanska.pdf>.
6. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади // Режим доступу : <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady>

УДК71.13:371.125:37.013.42

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

О.О. Щур

Наук. керівник – Е.І. Костишин, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, кандидат історичних наук, доцент Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Імідж – феномен ХХІ століття, але своїм корінням він сягає глибини історії. Імідж можна вважати джерелом інформації про соціальний статус особи, її матеріальний стан, цінності, ступінь самореалізації тощо. Імідж професії – це поєднання власних уявлень про себе, самоусвідомлення як представника певної професійної групи крізь призму стереотипів сприйняття її оточенням.

В останні десятиріччя імідж загалом і професійний, зокрема, стає предметом ретельного філософського, економічного, соціологічного та педагогічного аналізу. Ґрунтуючись на відповідному філософському, психологічному й соціологічному підґрунті, результати наукового пошуку й дотепер не демонструють єдиної наукової позиції на сутність цього феномену. У теорії сучасного наукового знання запропоновано різні підходи до розуміння поняття «імідж», унаслідок чого існують різноманітні й позбавлені єдності контексти щодо з'ясування його сутності. Перші розвідки, присвячені вивченню природи іміджу, зафіксовано в джерелах іншомовного походження, де зазначено, що слово «імідж» походить від латинського

«*imago*» та означає «образ». У філософському контексті імідж пов'язаний із трьома напрямками дослідження: образом лідера, характеристикою влади, описом держави. Учені стверджують, що фактор іміджу здатен суттєво впливати на хід політичних процесів (Аристотель, Г. Гегель, Т. Гоббс, Н. Макіавеллі, Ж.-Ж. Руссо, Сенека та ін.). У політичному аспекті дослідники центрують увагу переважно на розумінні іміджу як культивування позитивних реакцій з урахуванням соціальних очікувань і вимог стосовно норм виконання соціальних ролей та діяльності (Р. Нізсон, Г. Почепцов, О. Сліпушко, С. Степанов та ін.).

У психології поняття іміджу пов'язують насамперед із вивченням Я-образу особистості (І.Кон, С.Коньков, П.Леки, В.Могуна, Є.Соколова, В.Столін та ін.) та психічного образу як суб'єктивної картини світу або його фрагментів, що містить суб'єкт, інших людей, просторове оточення та часову послідовність дій.

Аналіз наукових підходів до тлумачення іміджу в різних контекстах, кожен із яких надає йому особливого етимологічного відтінку, уможливив констатацію: імідж розуміють як особистісну характеристику, що сприяє розвитку внутрішнього світу та окреслює стратегію поведінки в суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

У сучасній науковій інтерпретації поняття професійного іміджу пов'язували зі статусним образом особистості (Н. Смірнов) та характеризували як інтенсивний емоційний, оцінний ефект, базований на психологічному механізмі персоніфікації. Імідж, як і стереотип, задає апробовані шляхи ідентифікації об'єкта. Основою професійного іміджу є поєднання професійних та особистісних якостей фахівця, які сприяють успішній реалізації професійної діяльності.

Поняттями, спорідненими поняттю «імідж», є «думка», «репутація», «авторитет». Так, наприклад, А.Ю. Панасюк вважає, що імідж є сутнісно те ж, що і думка, і вбачає відмінність між відповідними термінами лише в граматичних правилах вживання відповідних слів: «імідж» правильніше вживати в словосполученнях типу «імідж людини (політика, адвоката)», «думка» – в словосполученнях типу «думка про людину (політика, адвоката)» [3, с. 44]. Нерідко імідж розглядають у загальному контексті із репутацією, зокрема в розробках так званого «менеджменту репутації», проте це не дає підстав для ототожнення іміджу і репутації. Зокрема, І. Крикунова характеризує імідж як експресивну, виразну сторону образу, тоді як репутація (від лат. *reputatio* – рахунок, обчислення) в українській мові означає загальну думку, що «склалася, про достоїнства або недоліки кого-небудь або чого-небудь» [1, с. 54]; «набуту кимось або чимось суспільну (громадську) оцінку, існуюча загальна думка про якості, достоїнства і недоліки кого або чого-небудь» [1]. Іншими словами, репутація і думка включає істотну і невід'ємну характеристику як оцінка об'єкта і, крім того, ця характеристика включена в саму

репутацію на відміну від іміджу, який також може бути оцінений, але не обов'язково містить оцінку як обов'язковий елемент.

Основними складовими іміджу соціального працівника є: 1) ефективність діяльності; 2) рівень культури, зокрема, етичні норми; 3) ставлення працівника до своєї установи та її керівників; 4) стиль взаємодії з макро- та мікросередовищем; 5) відображення та врахування потреб населення, менталітету громадян та історичних особливостей місцевості.

Як відомо, соціальна робота визнана одним із специфічних видів діяльності з підвищеним рівнем психічного навантаження. Факторами стресу в соціальній роботі є: емоційне навантаження, необхідність діяти за не передбачуваних ситуацій, невпевненість в досягненні бажаних наслідків власних дій, почуття марності власних спроб щодо неможливості вирішення проблем клієнта. До цих об'єктивних факторів можуть приєднатися суб'єктивні, такі як, загострення відчуття відповідальності за себе та інших, значне співпереживання, нонконформізм [2].

У формуванні іміджу соціального працівника велику роль відіграє персоніфікований образ, особистістиз набором суспільно-привабливих фізичних та моральних рис [4]. По-друге, працівник повинен створювати сприятливі умови щодо підвищення довіри та авторитету. З цією метою необхідно дотримуватись місії, стратегії й тактики, адекватних до вимог зовнішнього середовища. По-третє, для підтримки власної репутації необхідно дотримуватись єдиної інформаційної політики, уникаючи при цьому взаємовиключних характеристик та надаючи перевагу простим, доступним повідомленням. По-четверте, імідж має розглядатись не відокремлено, а в контексті комплексу взаємопов'язаних іміджевих систем, а саме: іміджу службовця, іміджу держави та іміджу відповідної сфери, тобто соціальної сфери.

Імідж соціального працівника – це спеціально сконструйований образ для потенційних клієнтів, в якому відображається міра його відповідності їхнім очікуванням і потребам. Уявлення громадян про імідж установ соціального захисту впливають на ефективність вирішення наявних проблем в нашому суспільстві. Для того, щоб якісно вирішувати проблеми надання соціальних послуг населенню нашої держави, необхідна наявність позитивно сформованого іміджу соціального працівника. Аура соціального працівника відіграє в суспільстві дуже важливу роль. Будучи посередником між державою і людиною, яка отримує соціальні послуги, соціальний працівник зобов'язаний мати довірчий розуміючий образ. Часто саме за цим судять про всю соціальну організацію загалом. Тому проблема формування іміджу нині постає і для соціального працівника і для соціальної організації все більш актуальною. При цьому в свідомості сучасної людини все більш закріплюється уявлення про імідж як про певну цінність, від наявності і якості якої залежить життєвий успіх, як і успішність будь-якої діяльності, індивідуальної або колективної. Це породжує відповідну потребу в професійному

консультуванні в сфері іміджу, надання різноманітних послуг з формування іміджу. Робота зі створення іміджу позитивно відображається на особистісній та професійній характеристиці соціального працівника, з'являється бажання співпрацювати з ним та організацією, яку він представляє. Тож привабливий імідж є одним з чинників, що визначають успіх соціальної установи та її співробітників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криксунова И. Создай свой имидж. – СПб: Лань, 1997. – 205 с.
2. Кубіцький С.О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник / С.О. Кубіцький. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 228 с.
3. Панасюк А.Ю. Вам нужен имиджмейкер? Или о том, как создать свой имидж. – М.: Дело, 1998. – 238 с.
4. Спиллейн М. Создайте свой имидж: Руководство для мужчин. – М.: Олма-пресс, 1996. – 166 с.

УДК 339:159

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХНІХ РОДИН ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ДЛЯ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Р.Р. Ющак

*Наук. керівник – О.О. Льчук, професор кафедри гуманітарних наук,
кандидат економічних наук, доцент*

Національна академія Сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного

Як свідчать останні дослідження, задоволення культурних і духовних потреб військовослужбовців і членів їх родин мають великий вплив на якість виконання службово-бойових завдань, формування у них патріотичної свідомості та високих морально-психологічних якостей [1, С.148]. Однак, порівнюючи способи та форми організації відпочинку в арміях країн НАТО та у Збройних силах України, слід зауважити, що головна відмінність у них полягає в тому, що в Україні ще з радянських часів функцію проведення дозвілля та прищеплення навичок культури виконують начальники клубів військових частин. На противагу зазначеному, зауважимо, що в арміях країн НАТО кожен майбутній командир проходить

глибокий курс всебічної підготовки щоб бути не лише гідним командиром, а й зразком високої культури для підлеглих.

Військово-політичне командування провідних країн світу вважає проблему підтримки високого морально-психологічного стану (МПС) збройних сил однією із пріоритетних у сфері забезпечення національної безпеки. Велику роль у дозвіллі та культурному збагаченні військовослужбовців посідає виховання особового складу. До числа основних факторів, які, на думку військових спеціалістів, сприяють покращенню МПС особового складу відносяться: подальше нарощування військово-промислового потенціалу і підтримка його на рівні потреб сучасної військово-політичної обстановки і забезпечення національної безпеки конкретної країни; використання науково-технічних досягнень у військових цілях і подальший розвиток країни; інтенсифікація морально-психологічної підготовки (МПП) усіх категорій особового складу з пріоритетними відпрацюванням відповідних питань в ході проведення заходів оперативної і бойової підготовки штабів і військ; підсилення соціального захисту військовослужбовців і перш за все підвищення матеріальної зацікавленості особового складу; проведення ряду заходів, націлених на підвищення рівня професійної компетенції органів військового управління.

Аналіз стану патріотичного виховання, а відтак організації належного стану культурного розвитку військовослужбовців надає можливість виокремити основні завдання, вирішення яких може сприяти підвищенню соціальної активності молоді, підняттю рівнів її патріотизму, розумінню громадянського і військового обов'язку перед державою. Не менш важливим напрямком є здійснення на державному та військово-професійному рівні цілеспрямованої підготовки надійних захисників держави для успішної реалізації їх функцій в основних сферах соціально-значущої діяльності, пов'язаної із забезпеченням безпеки і могутності держави.

Для порівняння при постановці завдань належної організації культурного розвитку та дозвілля особового складу збройних сил США можна виокремити такі напрямки:

- а) формування та розвиток у військовослужбовців необхідних військово-професійних якостей;
- б) виховання патріотизму шляхом ознайомлення з кінематографічною та художньою продукцією;
- в) формування і розвиток в особового складу позитивної мотивації до військової служби;
- г) морально-етичне виховання;
- д) виховання в особового складу стійкості щодо полону;
- е) організація здорового способу життя;

ж) фізичне виховання тощо [2, с. 73–74].

Не менш важливим у культурному розвитку військовослужбовців армії США є співпраця з релігійними організаціями. Найвідомішим інститутом військових священиків вважається капеланська служба збройних сил США. У збройних силах США не існує офіцерів, які займаються виховною роботою, тому питання психологічної і виховної роботи з військовослужбовцями покладено на капеланів. До їхніх обов'язків входить також консультування командного складу з питань релігії, культів та звичаїв місцевого населення і встановлення зв'язку з місцевими організаціями, як релігійними, так і добродійними. Статус служби капеланів у частині прав та привілеїв прирівнюється до офіцерського статусу. У капеланів є не лише власне керівництво, але й свої навчальні заклади і засоби масової інформації. Аналіз наукових праць свідчить, що основною формою виховної роботи капеланів з особовим складом є індивідуальна робота, оскільки майже 75 % службового часу вони використовують на особисте спілкування з військовослужбовцями. Тому патріотизм займає одне з провідних місць у мотиваційній сфері особистості американського військовослужбовця. Понад 95 % опитаних пишаються тим, що «служать інтересам Америки» у збройних силах. Цей результат потребує багато моральних і матеріальних зусиль. Наприклад, лише на рекламу армійського життя щороку витрачається 4 тис. доларів на кожного солдата [4, с. 77]. Потенціал патріотичного виховання використовується для формування та розвитку в особового складу позитивної мотивації до військової служби. Це досягається вмілим використанням матеріальних стимулів, наданням військовослужбовцям різноманітних пільг (безкоштовне медичне обслуговування, можливість отримати вищу освіту за рахунок міністерства оборони США тощо). Зазначене вище надає можливість стверджувати, що організаційна робота культурно-просвітницького та виховного характеру у збройних силах США має конкретний, практичний характер і націлена, насамперед, на формування в особового складу патріотизму й якісну підготовку до ведення бойових дій.

Так, порівняння культурологічних заходів збройних сил США дає нам можливість стверджувати, що в нашій державі не виділяється достатньо коштів для забезпечення повноцінного проведення культурологічних заходів такого масштабу. Водночас в Україні створюються місцеві центри надання послуг учасникам бойових дій, допомога волонтерів. Такий центр має три основні напрямки роботи: юридична консультація, психологічна підтримка і соціальна допомога/соціальні виплати. По кожному напрямку діяльності у Центрі надають консультації. Також учасникам бойових дій допомагають у працевлаштуванні, приймають заявки на вироблення паспорта громадянина України для виїзду за кордон та на виготовлення ID-карток для учасників бойових дій та членів їх сімей. Окрім вищеперелічених послуг, у приміщенні Центрів часто проводять лекції та тренінги для учасників бойових дій та

членів їх сімей, організовують сходження в гори та масові заходи, свята на честь Дня захисника України. Однак функціонування одного такого центру в кожному обласному центрі не дозволяє охопити велику частину культурних потреб військовослужбовців, тому для впровадження досвіду організації дозвілля військовослужбовців провідних армій світу в нашій країні слід розробити методичку співпраці з різноманітними культурно-просвітницькими центрами, забезпечити вищий ступінь усвідомлення військовослужбовцями необхідності задоволення культурних потреб задля формування патріотизму та всебічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автушенко І. Організація театрально-мистецької діяльності в Збройних силах України (1991–2013 рр.). - [Електронний ресурс] / І. Автушенко // Етнічна історія народів Європи. - 2019. - Вип. 57. - С. 148–153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2019_57_23
2. Уткин, В. Е. Военно-патриотическое воспитание в системе подготовки будущих офицеров в высших военно-учебных заведениях : дис. кандидата пед. наук : 13.00.08 / Уткин В. Е. – Казань, 2000. – 216 с.
3. Зеленков, М. Ю. Морально-психологическая подготовка войск в армиях зарубежных стран / М. Ю. Зеленков // Зарубежное военное обозрение. – 2000. – № 11.- С. 43-48.
4. Мгимов, Ю. Роль и место сухопутных войск в обеспечении внутренней безопасности США / Ю. Мгимов, Ю. Балуков // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 1.- С.78-85.

УДК 316.3

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО УЧАСТІ В ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Костишин Аліна, студентка гр. АП-31

*Лозинський А.Ф., Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, кандидат історичних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Одним з факторів, що визначає особливість, характерні риси, ступінь розвитку політичної участі громадян, є політична соціалізація [5, с. 23]. У даному процесі формуються уявлення про прийнятні способи політичної поведінки молоді в різних ситуаціях; засвоюються вміння та навички, необхідні для пізнання ними політичного світу; визначається їх ставлення до

політичної системи, цілі, яких суб'єкт прагне досягти у процесі політичної участі, та цінності, на які він при цьому спирається [1, с. 590].

Джерела, з яких індивід щось дізнається про політику, називаються агентами політичної соціалізації. Вони прямо впливають на формування або трансформування його політичної свідомості. Серед агентів політичної соціалізації великий вплив справляє найближче оточення – сім'я, навчальні заклади, групи однолітків, трудовий колектив, тип того місця, де людина постійно проживає, особливості психології людини та ін. Засоби масової інформації, ідеологія, державний лад, тип економічних відносин, освіта, масова культура, державна молодіжна політика, громадянська освіта – джерела, що по-своєму впливають на людину, її цінності, визначають формування уявлень про світ політичному.

Молода людина стає активним суб'єктом політики відчуючи певний вплив сім'ї та оточення. Дорослі транслиують молоді свої цінності, політичні погляди, демонструють певні варіанти політичної поведінки. Від покоління до покоління в країнах Заходу передаються громадянські цінності. В Україні ж, старше покоління саме ще перебуває у стані формування демократичних цінностей та власного досвіду життя, хоч у перехідному, проте вже демократичному суспільстві. Звісно, що демократичність нашого суспільства на сучасному етапі його розвитку певною мірою обмежена. Саме від того, як відбуватиметься політизація молодого покоління, залежатимуть подальші вектори розвитку українського суспільства.

Вплив політичних ідей в їх цілеспрямованому аспекті передбачає сприяння вихованню прихильника певних політичних сил. Завдання полягає в тому, щоб молоде покоління органічно засвоїло “обов'язковий” набір базових цінностей – розуміння своїх прав і свобод, поваги до прав і свобод інших, розуміння своїх обов'язків перед державою і суспільством та очікування щодо виконання суспільством і державою своїх обов'язків перед ним. Зрозуміло, що в ранньому віці про активну політичну участь особи ще не йдеться, проте передумови формування готовності до участі в політичному житті суспільства, яку людина здійснюватиме в майбутньому, закладаються саме в цей період. Наприклад, у процесі патріотичного виховання сім'я справляє великий вплив на формування громадянської відповідальності та почуття обов'язку. Останнє виражає усвідомлення своєї належності до держави та суспільства, мотивує на реалізацію “громадянської” поведінки [3, с. 54].

Формування засад готовності до майбутньої політичної участі молоді особи в значній мірі визначається ступенем задоволеності батьків своїм становищем у суспільстві, адже суспільні настрої громадян залежать від соціально-економічних умов їхнього життя. За результатами досліджень сучасних вчених, сімейні впливи продовжують виступати призмою, крізь яку відбивається вплив інших чинників упродовж усього життя людини [7, с. 175]. Ставлення до влади батьків і збіг або розбіжність їхньої позиції з позицією дітей є одним з

моментів, що визначають траєкторію зміни політичної картини світу дорослої людини й міру узгодженості цієї картини з вимогами політичної системи. Дослідники виходили з того, що ключові події дитинства впливають на формування базової картини світу в процесі первинної соціалізації; а подальші трансформації політичної картини світу відбуваються у міру накопичення життєвого досвіду (у процесі вторинної політичної соціалізації) або ж у разі кардинальних змін за короткий час (під впливом масштабних соціально-політичних подій). Звернення до методу біографічного інтерв'ю та подальший аналіз індивідуальних біографій дали можливість отримати доволі цікаві дані щодо перебігу цих процесів. Виявилось, що за наявності лояльного ставлення до влади у дітей та батьків процес зміни політичної картини світу (у разі суспільних трансформацій) є набагато більш гострим і болючим. Якщо ж людина отримує від батьків “щеплення” нелояльності, перебіг ресоціалізаційних процесів у неї пом'якшується, така особа значно легше переживає процеси соціально-економічної адаптації в умовах суспільних змін [7, с. 176].

Вірогідно, що відсутність у процесі трансформації політичної картини світу значних потрясінь у людей, чиї батьки зробили “щеплення” нелояльності до влади, зумовлюється декількома чинниками. Ймовірно, така нелояльність могла виступати одним з наслідків осмислення та критичного оцінювання батьками існуючої у період первинної соціалізації їхніх дітей владної системи. Свідоме виховання батьками рефлексивних навичок у дітей сприяє успішній адаптації у подальшому житті людини на усіх етапах. Звісно, що відсутність лояльності є яскравим прикладом ситуації, коли людина гарантовано отримує “щеплення” проти ілюзій стосовно влади. Проте, трансляція батьками яскраво негативного ставлення до влади створює ризик формування у людини відчуття безнадійності або ж безсилля, що може у подальшому призводити до крайнощів у проявах її політичної активності – від повної пасивності до екстремізму.

Одним з найважливіших завдань політичної соціалізації є виховання готовності до політичної активності. Згідно з концепцією політичної освіти політична активність – це безпосередня участь людей у впорядкуванні життя громади, до якої вони належать. Політична активність та міра долучення людини до суспільно-політичних процесів зумовлюються наявністю у неї відповідних потреб, інтересів та настанов [2, с. 94].

Сучасна молодь схильна певною мірою наслідувати політичні цінності та настанови батьків (звісно, таке наслідування переважно має місце у сім'ях, де панує атмосфера взаєморозуміння та взаємоповаги, важливою умовою також є готовність самих батьків “зростати” разом з дитиною і їхня схильність поважати потреби до самостійності та свободи вибору). Якщо батьки мають відповідальну громадянську позицію, ініціюють і долучаються до реальних справ з розбудови держави, вибудовуючи при цьому гарні стосунки з членами власної

сім'ї, та є авторитетними фігурами для своїх дітей, можна очікувати, що вони будуть схильні наслідувати батьків, у тому числі їхню настанову на відповідальне ставлення до власної громади та держави.

Загалом політично активні батьки зазвичай виступають рольовою моделлю для своїх дітей у виборі. При цьому ступінь освіченості людини є вагомим фактором політичної участі, ніж політична стимуляція, яку вона отримувала вдома, будучи дитиною. Проте обидва ці чинники доволі тісно пов'язані з такими показниками психологічного долучення до політичного життя, як політичний інтерес, політична ефективність та політична поінформованість. Як засвідчив порівняльний аналіз політичної участі студентської молоді у восьми країнах Європейського Союзу (проведений Віденським Інститутом соціальних досліджень та аналізу, Австрія), політично активні батьки мають дітей, які більше цікавляться політикою та демонструють більшу довіру до політичних інститутів. За результатами цього дослідження встановлено, що політична соціалізація сім'ї найбільш ефективна стосовно політичних настроїв та ідеологічних орієнтацій молодих людей [6, с. 207]. Зазвичай у більшості країн Заходу саме сім'я має великий вплив на процес виховання молодих людей "активними громадянами", які знають свої права, обов'язки та здатні зрозуміти механізми функціонування державних і політичних інститутів. Враховуючи, що демократії базуються та підтримуються саме завдяки участі громадян, неучасть або низька ймовірність участі студентської молоді у виборах може означати, що погляди цієї групи населення не представлені у владі.

Отже, можна зробити висновок, що молодь формує свою політичну самосвідомість, підпорядковуючись референтній соціальній групі через соціалізацію її норм [4, с. 21]. Ставлення батьків до політичного життя, конкретних політичних подій та їхніх учасників має великий вплив на політичну участь молодого покоління. Забезпечуючи їм поінформованість щодо політичних процесів та заохочуючи їх соціальну активність, батьки впливають на політичну участь молоді у майбутньому. Умовами ефективності такого забезпечення інформацією може бути довіра, взаєморозуміння батьків та дітей, вміння зрозуміти нахили та інтереси дітей, психолого-педагогічна компетентність у родині та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан І.В. Політична соціалізація / І.В. Жадан // Політична енциклопедія; редкол.: Ю. Левенець (гол.), Ю. Шаповал (заст. гол.) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – С. 590-591.

2. Жадан І.В. Психолого-педагогічні проблеми політичної освіти молоді / І.В. Жадан // Наукові записки Нац. ун-ту «Києво-Могилянська Академія». – К., 2000. – Т. 18: Політичні науки. – С. 91-95.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
4. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: навч. посіб. / В.В. Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
5. Ольшанский Д.В. Основы политической психологии: учеб. пособ. для вузов / Д.В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.
6. Пробийголова Н. Політична соціалізація як фактор впливу еліти на електоральну активність молоді / Н. Пробийголова // Політичний менеджмент: Україн. наук. журн. Спец. вип. – 2006. – С. 206-210.
7. Самаркина И.В. Дети и родители: отношение к власти и траектории изменения политической картины мира / И.В. Самаркина // Политическая экспертиза: Науч. журн. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2008. – С. 170-185.

УДК 321.74; 37.032.5; 37.035.3; 37.035.1; 37.035.6

ІНФОРМУВАННЯ НА СЛУЖБІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Д.В. Якімук

Наук. керівник – О.Г. Сарасеко, доцент кафедри, кандидат біологічних наук, доцент

Гомельський філіал Університету цивільного захисту МНС Білорусі

Відповідно до Указу Президента Республіки Білорусь від 17 липня 2014 р № 347 державна аграрна політика є одним з напрямків внутрішньої політики Республіки Білорусь, що забезпечує стимулювання підвищення ефективності агропромислового комплексу на базі вдосконалення спеціалізації сільськогосподарського виробництва і його організаційно-економічної структури, раціонального використання земель та державної підтримки агропромислового комплексу [1]. Розвиток аграрної політики ґрунтується на таких аспектах: збільшення продуктивності сільського господарства, забезпечення достатнього життєвого рівня особам, зайнятим в сільському господарстві, стабілізація діяльності ринків, забезпечення населення продовольством і підтримування розумних споживчих цін на продовольство. Однак обрані напрямки політики привели до зміни ролі аграрного сектора в сільській місцевості. Тому останнім часом все більш актуально стає вирішення завдань, пов'язаних з розвитком сільських

територій [2, с. 37]. У зв'язку з цим видається цікавим вивчення досвіду аграрних перетворень в Білоруської РСР в період 1920 років і до 1930 років [3].

Ідейно-політичне, національне і патріотичне виховання, виховання в душі національної спільності як одна з складають частин професійної орієнтації молоді може бути досягнута через інформаційні бесіди між викладачами і курсантами. У зв'язку з цим курсанти Гомельського філії Університету цивільного захисту МНС Білорусі у вільний від навчання час прослухали лекцію на тему «Становлення білоруської села», у ході якої за допомогою зворотного зв'язку були обговорені проблеми та помилки розвитку колгоспного руху в 1920-1930 роки [4, с. 265].

У план тематичної бесіди входили такі питання:

1. Радянське село в перше десятиліття радянської влади.
2. Хлібозаготівельної кризи.
3. Колгоспне рух.
4. Насильницька колективізація.
5. Масова колективізація в Білорусі.
6. Розкуркулення.
7. Завершальний етап колективізації.
8. Підсумки [4, с. 267].

Так як в XXI столітті найважливіше завдання аграрного сектора економіки – забезпечення продовольчої безпеки країни, основи її суверенітету, соціальної та економічної стійкості, то успішне виконання цього завдання вимагає економічно грамотного управління діяльністю агропідприємств, яке багато в чому визначається вмінням її аналізувати. Аналіз господарської діяльності є науковою базою прийняття управлінських рішень в агробізнесі. Для їх обґрунтування необхідно грамотно виявляти і прогнозувати існуючі та потенційні проблеми, виробничі і фінансові ризики, визначати вплив прийнятих рішень на кінцеві результати діяльності сільськогосподарських підприємств [5, с. 15].

Зроблено висновок, що ряд сьогоденних соціально-економічних труднощів при розвитку агропромислового комплексу Республіки Білорусь бере початок з періоду 1920-1930 років XX століття. Необхідно це розуміти і враховувати при веденні сільського господарства на сучасному етапі розвитку держави [4, с. 265].

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ № 347 від 17 липня 2014 г. «Про державну аграрну політику». 6 с .; http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/view/ukaz-347-ot-17-ijulja-2014-g-9288/ (дата звернення: 26.10.2018).

2. Юркенайте Н. Реформа єдиної аграрної політики Європейського союзу на період після 2013 року // Економіка сільськогосподарських і переробних підприємств – 2012. – № 3. – С. 26-30.

3. Пархимович М.М. Аграрна політика 1920-років в білоруській радянській історіографії;

<https://lib.vsu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/7973/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0% % B2% D0% B8% D1% 87% 20% D0% 9D.% D0% 9D..pdf?sequence = 1 & isAllowed = y> (дата звернення: 26.10.2018).

4. Сарасеко, О.Г. Тематичні бесіди ідеологічного плану зі студентами технічних спеціальностей / О.Г. Сарасеко // Наукові відкриття: Матеріали матеріалів IV Міжнародної наукової конференції, Чехія, Карлові Вари - Росія, Москва, 30-31 січня 2019. - С. 265-268. // Електронний ресурс; редактори проф. Д.В. Ковальов. - Електрон. txt. г. (1 файл 3,1 Мб) - Чехія, Карлові Вари: Skleněny Můstek - Росія, Кіров: МСНІР, 2019. - 1 elektr. opt. привід (CD-ROM). - ISBN 978-80-7534-194-5 + ISBN 978-5-00090-145-8.

5. Савицька, Г.В. Аналіз виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств: підручник. 3-е изд., доп. і перераб. – М .: ИНФРА-М, 2007. – 368 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ

УДК 007:304:004.9

ВІРТУАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ЛЮДСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Д. А. Дейнека

Наук. керівник – Л. А. Слівінська, викладач математики та інформатики, старший викладач
Вище професійне училище №29 м. Львова

Сучасна глобальна мережа Інтернет стає продовженням реального життя користувача, середовищем його звичайної діяльності. Легкість під'єднання до мережі в будь-якому місці (в навчальному закладі, в громадському транспорті, в місцях відпочинку) та з будь-якого сучасного пристрою зв'язку зробили Інтернет основним помічником і порадиником сучасної молоді. Користуючись постійною динамічністю та мінливістю з кожним днем Інтернет-простір приваблює все більше молоді. А саме: популярність спілкування, навчання, проведення дозвілля в Інтернеті сприяє глибшому зануренню сучасної молоді у віртуальний світ. Неконтрольоване та тривале перебування в мережі Інтернет підвищує ризик стати жертвою Інтернет-небезпек [4]. Захистити сучасну молодь від Інтернет-небезпек набагато складніше, ніж від небезпек реального світу. Це тому, що Інтернет-спілкування приваблює такими рисами, як ілюзія анонімності, ілюзія насиченості життя, легкість обмеження кола спілкування, обміну й поширення інформації, безкарності за власні вчинки. Тобто серед молоді домінує віртуальне спілкування над реальним. Соціальні мережі, чати, форуми, ведення власних блогів допомагають молоді почувати себе більш упевнено, вільно та розкуто, ніж під час живої розмови [6]. За результатами дослідження фонду розвитку Інтернет та корпорації Google [5], найпопулярнішим середовищем для спілкування є соціальні мережі, які є звичними для понад 80% підлітків.

Легкість поширення різноманітної інформації зробили віртуальне спілкування серед молоді більш популярним ніж жива розмова чи звичний телефонний дзвінок. Тобто розповідь про подію на власній сторінці та прикріплення відповідного фото, відео, висловлювання власної думки щодо подій і людей навколо, написання про свої почуття і настрої зробили спілкування серед молоді миттєвим, насиченим і вільним.

Віртуальне спілкування з легкістю розширюється за допомогою віртуальних друзів, серед яких переважна більшість насправді є незнайомими. За даними досліджень [6], переважно молодь в мережі Інтернет спілкується з тими, кого ніколи не зустрічала в реальності. На мою думку, з огляду на потенційні загрози, які пов'язані з такими знайомствами, важливо розсудливо ставитися до вибору співрозмовників і приєднання їх до кола друзів на власній сторінці в Інтернеті.

Віртуальне спілкування – це процес, що імітує структуру, функції і результати реальних стосунків і дій людини, через його віртуальні образи [1]. Віртуальне спілкування має свої переваги над реальним, на що вказують різноманітні дослідження, проведені науковцями: зникають психологічні бар'єри, формується творче "Я" [2], полегшується процес комунікації. Таким чином, реалізуються цінності свободи, представлення себе перед іншими людьми в різних варіантах самореалізації і самоствердження[3]; в інтернет-співтоваристві людина-образ дорівнює тексту [2].

Зі світу мрій, ідей, думок створюються матеріальні форми в реальному світі, наче "матеріалізуються" в ньому. Але насамперед ідеї існують у віртуальному середовищі, де можна "конструювати" все, що завгодно, створювати певні моделі й аналізувати їх позитивні і негативні сторони. Тому віртуальне середовище мережі Інтернет привабливе, адже воно надає можливість здійснити на перший погляд "нездійснене". Новий світ і новий стиль життя вимагає нових мовних засобів комунікації або трансформації старих. Характерними особливостями комунікації за допомогою комп'ютерних мереж, є: можливість одночасного спілкування великої кількості людей, що знаходяться в різних частинах світу, а, отже, живуть у різних культурах.

У віртуальному спілкуванні важливим є управління комунікацією, як форми впливу на маси. Можна вважати, що віртуальна комунікація як спілкування молоді в мережі Інтернет, має свої переваги: постійно вдосконалюється і стає більш комфортною для користувачів, про що піклуються розробники програмного забезпечення. Вона дозволяє економити час, збільшувати коло друзів – комунікантів, розширювати простір спілкування, уникати небажаних розмов, коментарів. Віртуальне спілкування стає більш пріоритетним у спільнотах та товариствах в мережі, оскільки "співрозмовники" мають спільні теми для обговорення. Проблеми віртуального спілкування можуть стати і бажаними для комунікантів, наприклад, коли можна скоротити транзакції, в разі небажання спілкуватись далі, скориставшись смайликами, які несуть в собі загальне транслювання емоції.

Отже, віртуальне спілкування може моделюватись для реального спілкування і навпаки. Віртуальне спілкування доповнюється різноманітними формами та ознаками реального спілкування, а в реальне спілкування вносяться елементи віртуального.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріанова Н. С. Інтернет-комунікація – реальність чи симулятор? / Н. С. Андріанова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»: [зб. наук. праць / відп. ред. Пристайко Т. С.]. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2010. Вип. 16. С. 3-8.
  2. Бугайова Н. М., Цап В. Й. Профілактика Інтернет-залежності в перебігу електронного навчання: збірник наукових праць. Випуск 1. Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2010. С.24-28.
  3. Ісакова Т. О. Інтернет-залежність, як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Internet_zal-bcba2.pdf.
  4. Карпа І. Б. Мова та Інтернет: функціональні характеристики та ефективність інтерактивної комунікації / І. Б. Карпа // Мова і культура. К., 2015. Вип. 1. Т. VII (119). С. 192–200.
  5. Кириченко Є. А., Ярута А. Г. Особливості інтернет–комунікації, як нової форми соціалізації в сучасному суспільстві [Електронний ресурс]: / Є. А. Кириченко, А. Г. Ярута. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/24615/1/Kyrychenko.pdf>
- Філіппова Н. Мова у віртуальній актуальності // Людина. Комп'ютер. Комунікація. Збірник наукових праць. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. – 328-330.

ДО ПРОБЛЕМИ НАВ'ЯЗЛИВОГО ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ТЕЛЕФОНІВ СЕРЕД СТУДЕНТІВ

С. Р. Дідула

*Наук. керівник – В. В. Грицанюк, канд. політ. наук, доцент
кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Мобільні телефони є важливим інструментом комунікації в сучасному суспільстві. Крім того, вони також є важливим соціальним доповненням та частиною способу життя молодих людей. У наш час без перебільшення всі молоді люди використовують смартфони, оскільки вони є інструментом для отримання новин та інформації, швидкого спілкування, зняття напруги, розваг та спілкування в соціальних мережах. Ми небезпідставно прив'язуємося до наших «розумних» гаджетів, адже вони роблять наше життя більш комфортним та надають своєму власнику цілий спектр можливостей: гаманець, плеєр, магазин, бібліотека і т.д. Сума цих всіх позитивних факторів породжує залежність від смартфона. Ця проблема порівняно нова, але набуває швидких обертів в сучасному соціумі. Термін «сидіти в телефоні» зрозумілий зараз для всіх, ми бачимо таких людей в громадському транспорті, в черзі в магазині, лікарні, на заняттях в навчальних закладах і т.д. У китайському місті Сіань минулого року навіть зробили спеціальну смугу на тротуарі для людей, які переписуються чи просто «сидять» в телефоні, йдучи вулицею, і мають занижену увагу[1].

Можна виявити кілька причин надмірного використання мобільних телефонів, що може спричинити залежну поведінку. Перша – соціальна взаємодія. За допомогою мобільних телефонів молоді люди підтримують контакт зі своїми друзями чи родинами або шукають нових друзів. Друга причина – залежність від смартфонів, яка вказує на те, що мобільні телефони стали важливою частиною життя підлітків. Без нього вони відчують себе втраченими та відірваними від світу, тому постійно носять його із собою. Третьою причиною є те, що мобільний телефон відображає статус особистості, відповідно підтверджує групову ідентичність. Певні модні додатки дозволяють молодим людям персоналізувати свої мобільні телефони, тим самим висловлюючи свою особу, з одного боку, і підтверджуючи свою приналежність до певної групи, з іншого. Ще однією з причин надмірного використання мобільних телефонів є відчуття свободи з точки зору відсутності можливості будь-якого контролю, що, таким чином, стає більш приватним і вільним простором для діяльності.

Наразі залежність від телефону не є усталеною клінічною категорією. Вчені, які працюють над цією проблемою, виділяють такі причини залежності від телефону: зручність; перевірка нових повідомлень, лайків, коментарів; зняття внутрішньої напруги, низька толерантність до часу наодинці з собою. Нав'язливе використання смартфонів – це процес регулярного та максимального використання, який поступово перетворюється на неконтрольовану поведінку. Це процес постійного та неодноразового здійснення контролю над смартфоном, щоб зменшити внутрішнє напруження, тривогу або дискомфорт. Чимало науковців пов'язують залежність від гаджетів з депресією, високим рівнем тривожності та розладами сну, які, своєю чергою, призводять до низки інших захворювань.

Ознаками нав'язливого використання смартфонів є постійний моніторинг пропущених дзвінків та повідомлень, при цьому дзвінок не завжди реальний. Серед нових термінів існує термін «кишенькові галюцинації» – це стан, коли людина відчуває, що її мобільний телефон вібрує або дзвонить у беззвучному режимі, що, звичайно, не відповідає дійсності. Дослідження виявили, що близько 89 % студентів відчувають фантомну вібрацію від телефонів. Більшість людей постійно перевіряють електронну пошту та соціальні мережі. Однак на фізіологічному рівні «сповіщення від наших телефонів навчають наш мозок бути в майже постійному стані напруги та стресу»[2].

Науковці підкреслюють, що люди, які не можуть користуватися своїм смартфоном відчувають себе дезорієнтованими, засмученими, самотніми та навіть фізично хворими.

Виділяють такі ознаки залежності від телефону: регулярне використання телефону протягом тривалого часу, постійна наявність зарядного пристрою; підвищена тривожність та нервовість, коли телефон загубився, низький заряд батареї, недостатньо коштів на рахунку; регулярна перевірка чи хтось телефонував, або чи прийшли нові повідомлення; телефон не вимикається протягом доби, людина спить з включеним гаджетом; живий контакт з людьми підсилює стрес та тривогу, тому перевага надається смартфону.

Отже, можна сказати, що часте, неконтрольоване використання мобільних телефонів може викликати ті ж проблеми в житті молодих людей, як і будь-яка інша залежність. Тому необхідно адекватно оцінювати поведінку, пов'язану з проблемним використанням мобільних телефонів, та забезпечувати ефективну первинну профілактику. Якісна профілактика повинна бути спрямована на підвищення обізнаності студентів про нав'язливе використання мобільних телефонів та їх вплив на психічне здоров'я, а також на сприяння належному дозвіллю. У сфері профілактики також важливо, щоб самі молоді люди визнали, що їх використання мобільних телефонів є проблематичним. Важливо також, щоб вони усвідомлювали, що мають доступ до кваліфікованого фахівця, який може бути психологом чи соціальним працівником, і за потреби надасть професійну консультацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацюк О. Без тебе ніяк: чому виникає номобофія та залежність від смартфона [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://inspired.com.ua/ideas/tips/bez-tebe-niyak-chomu-vynukaє-nomobofiya-ta-zalezhnist-vid-smartfonu/>
2. Що робить смартфон із мозком людини і як позбутися залежності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://konkurent.in.ua/publication/25421/so-robit-smartfon-iz-mozkom-lyudini-i-yak-pozbutisya-zalezhnosti-/>

УДК 337.8

ІНФОРМАЦІЙНО КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

О. В. Замфереско

*Наук. керівник – Л. А. Руденко, д-р пед. наук, ст. наук сп., професор
кафедри практичної психології та педагогіки*

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Під час професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування у вищому професійному училищі (ВПУ) застосовують різноманітні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), спрямовані на задоволення інформаційних, обчислювальних, комунікаційних потреб майбутніх фахівців, а також на формування їхньої підприємницької культури. Підприємницьку культуру майстрів ресторанного обслуговування розглядаємо як інтегровану характеристику особистості як суб'єкта підприємницької діяльності, яка відображає рівень їхнього володіння підприємницькими знаннями та вміннями, розвитку професійно важливих особистісних якостей, необхідних для успішного виконання функціональних обов'язків, пов'язаних із підприємництвом в сучасних закладах ресторанного господарства (ЗРГ).

Система підготовки у ВПУ робітників для сучасних ЗРГ передбачає обов'язкове впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема адаптованих до специфіки діяльності ресторанного господарства. Це дає змогу майбутнім майстрам ресторанного обслуговування отримати практико орієнтовані знання з інтегрованих професійно-теоретичних предметів, виробити вміння щодо аналізу фінансових показників у ресторанному господарстві, моделювання різноманітних життєвих і виробничих ситуацій, які можуть виникати у ЗРГ, та мотивувати майбутніх фахівців до саморозвитку в їхній професійній діяльності.

Для того, щоб виконувати професійні функції у ресторанній галузі на високому рівні, майбутній майстер ресторанного обслуговування має бути обізнаний не лише з новітніми формами ведення ресторанного бізнесу, а й із новими, більш продуктивними формами обслуговування клієнтів, володіти вміннями здійснювати контроль за рухом товарно-матеріальних цінностей і коштів закладу, мінімізувати пов'язані з виробничим процесом витрати, забезпечити привабливу для відвідувачів закладу атмосферу, впроваджувати дисконтну систему для постійних клієнтів тощо [1, с. 121–122].

Наприклад, вивчення програм, таких як R-Keeper V7, «1С:Підприємство 8. Ресторан», «1С-Парус», «АСТОР: Ресторан 4.0 Проф», система «XPOS», Openbravo POS, Програмний комплекс «Фуршет», «IikoChain», «UNISYSTEM Ресторан», «X-КАФЕ», «Microinvest Склад Pro», SKYservice POS та інших дає змогу майбутнім майстрам ресторанного обслуговування отримати практичні навички, які сприяють ефективному та швидкому забезпеченню управління постачанням і продажами, плануванню закупок і торгівлі, керівництва складськими господарствами, відносинами з відвідувачами, аналізу товарообігу, цінової політики, моніторингу ефективності діяльності. Зазвичай ці програми виконують обрахунок продукції, що випускається, з розрахунком собівартості та обліком приготовлених раніше страв чи напівфабрикатів [3, с. 16–23; 36–37]. Так майбутні майстри ресторанного обслуговування на основі необхідних знань виробляють практичні навички калькулювання, роботи із системою лояльності для постійних клієнтів і касовою системою обліку продажу товарів, засвоюють принципи роботи у комп'ютерній мережі, об'єднаній однією базою тощо.

Сучасному поколінню імпонує використання, окрім сучасного стаціонарного комп'ютера, планшетів інтерфейсів, ноутбуків, нетбуків, iPad, які необхідно використовувати під час навчального процесу у ВПУ з подальшою перспективою своєї діяльності та інших відомих їй новинок стосовно програмного забезпечення. Тому вивчення новітніх комп'ютерних програм майстрами ресторанного обслуговування супроводжується високою зацікавленістю, що посилює мотивацію до оволодіння цим фахом [1, с. 122].

Активне застосування ІКТ у професійній підготовці майбутніх майстрів ресторанного обслуговування у ВПУ дає змогу активізувати їхню навчальну діяльність і підвищити ефективність формування у них підприємницької культури через елементи дистанційного навчання та інструментальні засоби універсального характеру [2].

Отже, використання ІКТ у професійній підготовці майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності у ВПУ забезпечить: реалізацію програмованого та проблемного навчання, унаочнення освітнього процесу шляхом моделювання професійних ситуацій і виробничих процесів, характерних для ЗРГ; підвищення інтересу та загальної мотивації майбутніх фахівців ресторанної справи до навчання через застосування нових методів

роботи; активізацію пізнавальної діяльності учнів ВПУ завдяки використанню привабливих і різноманітних форм подачі інформації; індивідуалізацію навчання, коли кожен учень працює в режимі, який його задовольняє; розширення доступу майбутніх фахівців ЗРГ до банків профільної інформації з метою оперативного отримання потрібних для підприємницької діяльності даних в достатньому обсязі.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології є важливим засобом формування підприємницької культури майбутніх майстрів ресторанного обслуговування. Їх цілеспрямоване застосування в освітньому процесі ВПУ дасть змогу здійснювати професійну підготовку майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності відповідно до вимог сучасного ринку праці та потреб ресторанної галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долгопол О. О. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців сфери ресторанного обслуговування. Витоки педагогічної майстерності, вип. 11, 2013. С. 119–123
2. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании. Москва. Издат. центр «Академия», 2003. 192 с.
3. Сало Я. М. Організація обслуговування населення на підприємствах ресторанного сервісу. Ресторанна справа. навч. посібник. Львів. Афіша, 2011. 404 с.

УДК 37.091.31

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ПЛАТФОРМ МАСОВИХ ВІДКРИТИХ ОНЛАЙН-КУРСІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В.В. Кохан

*Наук. керівник – Б.І. Шуневич, професор кафедри іноземних мов,
доктор педагогічних наук, професор*

Національний університет «Львівська політехніка»

Дистанційне і комбіноване навчання все активніше використовуються в українських закладах вищої освіти (ЗВО).

Останнім часом студенти і викладачі кафедри «Інформаційні системи та мережі» Національного університету «Львівська політехніка» (НУЛП) використовують у навчанні та викладанні дистанційні курси (ДК) з дисциплін, які пропонують студентам протягом всього періоду навчання в університеті. У січні 2018 року всі викладачі нашого університету

приблизно один місяць працювали дистанційно зі своїми студентами за допомогою віртуального навчального середовища Львівської політехніки (ВНС ЛП) [1].

Перспективним є впровадження в навчальних закладах України комбінованого навчання (blended learning). Комбіноване навчання англійської мови з погляду викладачів кафедри іноземних мов НУЛП Б. Шуневича і Н. Рак, передбачає «вивчення складнішого матеріалу під час занять в аудиторії, а решту – дистанційно за допомогою матеріалів», наприклад, дистанційного курсу з цієї дисципліни, а також платформ масових відкритих онлайн-курсів з **вивчення англійської мови «Lingva.Skills» від Асоціації інноваційної та цифрової освіти та Академії навичок**, Українського громадського проекту масових відкритих онлайн-курсів «Прометеус» [4, с. 207] та ін.

Мета нашого наукового пошуку – описати коротко навчальні дисципліни, що читаються студентам першого курсу спеціальності **«Інтелектуальні інформаційні технології» (ІТ)** кафедри «Інформаційні системи та мережі» Національного університету «Львівська політехніка» та дистанційні курси з цих дисциплін на віртуальному навчальному середовищі Львівської політехніки; дослідити наявність альтернативних до створених на кафедрі ДК на платформі масових відкритих онлайн-курсів «Прометеус», що можна використати як додатковий матеріал під час вивчення дисциплін.

На першому курсі бакалаврату студенти денної форми навчання спеціальності ІТ вивчають 14 обов'язкових навчальних дисциплін [2]. На основі навчальних матеріалів з цих дисциплін викладачі кафедри «Інформаційні системи та мережі» та інших кафедр університету створили дистанційні курси на базі ВНС ЛП, які використовуються для дистанційного навчання студентів або як додатковий навчальний матеріал для полегшення вивчення дисциплін для студентів денної форми навчання.

Аналіз ДК на платформі масових відкритих онлайн-курсів «Прометеус» показав, що наявні там онлайн-курси, матеріали яких збігаються із освітньою програмою для студентів спеціальності ІТ, можуть бути використані поряд зі згаданими вище матеріалами, створеними на кафедрі «Інформаційні системи та мережі». Наприклад, для дисципліни «Історія державності та культури України» та однойменного дистанційного курсу, що міститься на сервері ВНС ЛП, можна використати онлайн-курс «Новітня історія України: від початку Другої світової війни до сучасності» з платформи «Прометеус» як додатковий навчальний матеріал.

Доповідь буде супроводжуватися демонстрацією та аналізом подібних або однойменних навчальних матеріалів, які розміщені на ВНС ЛП і платформі «Прометеус», що стосуються дисциплін для студентів першого курсу спеціальності **«Інтелектуальні інформаційні технології»**.

Проведений нами аналіз дисциплін і дистанційних курсів показав, що електронні навчальні матеріали наявні і доступні на веб-сторінці кафедри для опрацювання їх студентами, що сприяє успішному вивченню цих дисциплін.

Детальніше ознайомлення з навчальними матеріалами Українського громадського проекту масових відкритих онлайн-курсів «Прометеус» дало можливість виявити ряд онлайн-курсів зі спеціальності ІТ, які могли би бути використані як додатковий матеріал до створених викладачами дистанційних курсів, що дасть можливість ознайомитися з електронними матеріалами викладачів інших закладів вищої освіти України та закордонних викладачів, які розмістили свої онлайн-курси на платформі «Прометеус».

ЛІТЕРАТУРА

1. Віртуальне навчальне середовище Національного університету «Львівська політехніка». – Режим доступу: <http://vns.lpnu.ua/course/index.php?categoryid=1709>
2. Інтелектуальні інформаційні технології. – Режим доступу: <http://lp.edu.ua/education/majors/ICSIT/6.126.00.01/8/2019/ua/full>
3. Прометеус. – Режим доступу: <https://prometheus.org.ua>
4. Шуневич Б., Рак Н. Досвід роботи з навчальними матеріалами міжнародних та українських платформ масових відкритих онлайн-курсів // Тези доповідей міжнародної наукової «Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору інституційного рівня: світовий та вітчизняний вимір. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – С. 206-207.

УДК 316.774+ 7.067

МАРКЕРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

С. Р. Крохмальна

*Наук. керівник – Р. О. Крохмальний, канд. філол. наук, доцент,
декан факультету культури і мистецтв*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Однією із яскравих тенденцій ХХІ століття є розвиток усіх галузей діяльності людини в глобалізованому, динамічному високотехнологічному напрямі. Культура та мистецтво також не залишаються осторонь. Сучасні наукові дослідження не оминули це явище. Своєрідними орієнтирами у широкому спектрі наукових праць із цього напрямку [1], [2] можна обрати роботи українських вчених: А. Доколової, О. Клековкіна, І. Мельник, А. Тормахової,

В. Скалацького, С. Стоян, О. Чепелик. Наше ж завдання – виокремити кілька маркерів цього явища.

Маркер актуалізації віртуальної реальності. А. Тормахова: «Сучасний світ – це простір, де в одному електронному гаджеті поєднуються віртуальна комунікація з друзями, знайомими, колегами, здійснюються фінансові операції, задовольняється потреба в обміні будь-якою інформацією. Тотальність візуальних комунікативних практик стає такою, яку важко спинити. Іншою тенденцією є невинне розростання віртуальної гіперреальності, яку жодним чином не можна контролювати чи обмежувати. Можливість скеровувати потік візуальної інформації чи точніше корегувати потік її спрямування є чи не найголовнішою ознакою XXI століття» [8, с. 97]. Варто тут згадати й появу цілком нових явищ типу «AR/VR/MR та імерсивних медіа в імерсивному театрі» (детальніше – у надзвичайно актуальній праці О. Чепелик [9]), які не просто творять симуляцію, але й модифікують наше уявлення про мистецький образ і його природу.

Маркер втрати автора внаслідок швидкої комунікації. А.Тормахова зробила важливе спостереження за візуальним простором, який «починає розвиватись за власними законами». Дослідниця дійшла до висновку, що «як тільки з реального світу у мережу потрапляє певний візуальний продукт, він стає предметом переосмислення різними персонами, які залишаються, як правило, невідомими. Творці мемів, демотиваторів можуть бути відомими найближчому комунікативному колу людини. Проте надшвидке поширення інформації сприяє її циркуляції, зміні та втраті відомостей про автора» [8,97]. Цей маркер засвідчує особливості функціонування присутності авторського компоненту лише до певного стану комунікату, який під впливом інформаційного шуму за умов високошвидкісної багатовекторної комунікації приводить до часткової чи повної втрати автора як номінанта контенту. Тоді образ, який створив автор, отримує власну, незалежну історію функціонування, набуваючи при цьому абстрактної доступності і тому самостійності у мережі.

Маркер інтерактивної комунікації. В умовах динамічного руху інформації мистецькі образи мають можливість не просто швидко змінюватися чи ретранслюватися, але й творити нові стильові явища в інтерактивному режимі. Так, дослідниця І. Мельник відзначає, що сучасний світ – це «світ інтерактивних обмінів, взаємодій, в тому числі й інтернет речей (InternetofThings, IoT-мережу фізичних об'єктів, оснащених технологіями для взаємодії один з одним і зовнішнім середовищем), трансформацій, котрі витворюють мобільні та гнучкі віртуальні зв'язки. У цьому контексті явище цифрової культури є знаковим, оскільки вказує на домінуючу форму соціалізації сучасного суспільства – інформаційно-віртуальну. Кінематографічний і літературний кіберпанк, постфольклор, відеоскульптура й цифрові інсталяції, техно- та електронна музика, віртуальний музей та театр, софт-арт – усе це було

інноваціями ще десятиліття тому, натомість тепер – це, фактично, осердя різноманітних творчих практик масової культури людства, що є показником фундаментальних змін у пізнанні людини та її творчості [4, с. 15]. Ми можемо констатувати результативну дію цього маркера в багатьох культурно-мистецьких вимірах. Така «продуктивність» саме й зумовлена великими технічними можливостями, які відкриває актуалізація цього маркера перед усіма учасниками інтеракцій.

Маркер процесу інформатизації мистецтва. Аліна Підлипська при аналізі репертуару балетного театру України кінця XX – початку XXI століття, визначенні його типологічних особливостей та окресленні проблемних моментів відзначила, що «на межі століть відбулася певна стабілізація та намітилися тенденції поступового прогресивного розвитку, чому сприяли глобалізаційні процеси, зокрема, швидкі темпи інформатизації, поява нової генерації балетмейстерів та танцівників» [5, с. 92]. Дослідниця чітко вказала на залежність активізації прогресивних процесів у хореографічному мистецтві України від швидкості поширення «темлів інформатизації».

Маркер створення ефекту штучного світу. Це поняття відрізняється, на нашу думку, від поняття «віртуальний світ», оскільки має стосунок до мистецької рецепції, а не до протиставлення світу реального. Олександр Клековкін розглядає «мистецтво цифрової доби» «крізь призму споживання — демонстративного, з одного боку, і функціонально необхідного для життя, як самозбереження, з іншого» [3,70] і висловлює думку про те, що «домінантною тенденцією у мистецтві різних часів була орієнтація на створення штучного світу і трансляцію чуттєвим або переважно чуттєвим шляхом якогось досвіду» [3,71]. Таким чином, учений стверджує певну окрему властивість мистецького сприймання явищ в умовах інформаційного суспільства, яка полягає в задоволенні «споживацьких потреб» користувачів сучасних комунікативних практик.

Доречною є думка С. Стоян щодо «симулякризації» (за Ж. Бодрійяром) сучасних символів, медійних образів, адже «із появою реді-мейду, масовізацією та технократизацією мистецтва розглядається питання втрати сучасними творами своєї аури, перетворення їх на симулякр (Ж. Дельоз, Ж. Бодрійяр та ін.), а також тотального збільшення швидкості стилєвих змін» [6, с. 93]. Загальновідомо, що запорукою популярності віддавна є актуальність драматичних текстів. Тому в афішах сучасних реальних (не віртуальних) театрів можна прочитати безліч часто незрозумілих, новостворених жанрів, що постали як суміш стилів різних епох. Режисери-постановники інтерпретують класичні твори крізь світогляд сучасного глобально зміненого суспільства. З кожним днем вистави щоразу більше і більше насичують різними «трендами» на жанровому рівні (наприклад, «драмеді», «музична пригода», «смішна трагедія», «неймовірна подія», «гірка комедія»). Очевидно, що така схематична акцентуація з

претензією на інтригу для популяризації контенту без якісної глибинної трансформації не є цілком достатня в сучасних умовах.

Ми виокремили лише кілька маркерів інформаційного суспільства в сучасному науковому дискурсі з проекцією різних видів мистецтва. Як висновок відзначимо, що вчені використовують різнобічні підходи до вивчення сучасних мистецьких процесів у контексті розвитку інформаційного суспільства, проте у багатьох роботах спостерігаємо думку про певні труднощі і відчуття неможливості «встигнути» за швидкістю розгортання інформаційних процесів у світі творення образів на межі реального та віртуального. Переконані, це явище отримає ще своє системне і ґрунтовне наукове пояснення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) [Текст] : автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Даніліян Вадим Олегович ; Харківський ун-т повітряних сил ім. Івана Кожедуба. Х., 2006. 19 с.
2. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз) [Текст]: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Скалацький Вячеслав Миколайович ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 17 с.
3. Клековкін О. Ю. Homo Digital: Формула споживання (Малий органон) / О. Ю. Клековкін // Художня культура. Актуальні проблеми. 2019. Вип. 15(1). С. 69-77. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2019_15\(1\)__12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2019_15(1)__12).
4. Мельник І.В, Вплив інтернет речей на цифрову культуру в Україні/ Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження : Матеріали другої наук.-практ. конф., 29 лист. 2018 р., м. Київ / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. –Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. С.15-19.
5. Підлипська А. М. Репертуар балетного театру України кінця ХХ - початку ХХІ століття: типологія та проблеми / А. М. Підлипська // Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство. 2017. Вип. 36. С. 86-94. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_myst_2017_36_11.
6. Стоян С. П. Медіа-теорія та медіа-технології у сучасних арт-проектах / С. П. Стоян // Художня культура. Актуальні проблеми. 2019. Вип. 15(1). С. 90-94. – UR : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2019_15\(1\)__14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2019_15(1)__14)
7. Сучасний сталий розвиток в сфері культури: зарубіжний досвід для України: монографія / Драгомирецька Н.М., Дружинін С. С., Думинська С. В., Жилавська Р.П., Ковальова Ю.В./за заг.ред. д.держ.упр., професора Н. М. Драгомирецької. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. 238 с.

8. Тормахова А. М. Візуальні практики та мистецтво в інтернет-просторі / А. М. Тормахова // Художня культура. Актуальні проблеми. 2019. Вип. 15(1). С. 95-98. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2019_15\(1\)__15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2019_15(1)__15)
9. Чепелик О. XR-технології в мистецтві України / О. Чепелик // Художня культура. Актуальні проблеми. 2018. Вип. 14. С. 60–71. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2018_14_10

УДК 316.21

РЕКЛАМА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

Н. Курніта

*Наук. керівник – С. О. Лозинська, канд. істор. наук,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін*

*Вищий навчальний комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівська медична академія
імені Андрея Крупинського»*

Реклама – це оповіщення різними способами для створення широкої популярності чого-небудь з метою залучення споживачів, глядачів. Виділяють такі різновиди реклами: комерційна, соціальна, політична. Ми розглянемо політичну рекламу, яка використовується як інструмент пропаганди певних політичних ідей, партій, діячів.

Отож, політична реклама – це реклама політичних партій (об'єднань), органів державної влади, державних і громадських організацій, а також тих громадян, які беруть участь у політичній діяльності, їхніх дій, ідей, програм і ставлення до будь-яких організацій, подій, громадян, ідей [5]. З точки зору політичної психології, політична реклама – це система комунікацій, покликаних змінювати свідомість і поведінку людей відповідно до політичних цілей рекламодавця (політичних партій, рухів, лідерів); впливу на громадську думку, що вирізняє її з-поміж інших варіантів міжособистісного спілкування. Її роль постійно зростає, особливо під час проведення виборів.

Правильно організована і використана інформація служить в сучасних непередбачуваних, швидкозмінних умовах, гарантом гнучкого функціонування, розвитку реклами та її удосконалення. Суспільство зацікавлене в створенні єдиної розгалуженої інформаційної системи, яка б успішно розвивала комунікативні процеси у всьому їх різноманітті [6, с. 86].

Політична комунікація включає всю сукупність феноменів інформаційного впливу і взаємодії у сфері політики, пов'язаних з конкретно-історичною діяльністю політичних акторів з

приводу влади, владно-управлінських відносин у суспільстві [2]. При цьому вона частіше будується на непрямому спілкуванні людей і здійснюється через канали масової комунікації.

Структурно-функціональний підхід як один з провідних підходів до вивчення засобів масової інформації, розглядає проблеми їх організації та функціонування і трактує ЗМІ як самоврядну і самокорегуючу підсистему, що діє в конкретних політичних умовах. У рамках цієї традиції проводили свої дослідження такі відомі автори, як Р. Мертон, П. Лазарсфельд і Г. Лассвелла [1, с. 31]. Відповідно до цього підходу, засоби масової інформації, беручи участь у політичній комунікації, повинні підтримувати цілісність і стабільність розвитку соціуму, бо в політичній системі комунікативні відносини виступають як сполучна ланка процесу, що забезпечує взаємодію та інтеграцію всіх рівнів і сегментів системи та виконання нею всіх основних функцій. Формується мережа комунікацій, своєрідна сполучна тканина, що наділяє політичну систему властивостями самоорганізації та саморозвитку [5].

Метою політичної реклами є спонукання людей до участі в політичних процесах, делегуванні тих або інших повноважень певним діячам, формуванні певного типу політичної поведінки, у тому числі електоральної. Як форма політичної комунікації в умовах вибору вона є адресною дією на електоральні групи, що може подаватися в доступній, емоційній, лаконічній, оригінальній формі, легко запам'ятовується, створює бажану психологічну установку, що зумовлює напрям симпатій, а потім і дій людини [5].

Аналіз політичної реклами здійснюється також на засадах *теорії масової комунікації*. Наше дослідження включає всі її рівні – від теоретичного й до рівня емпіричних досліджень об'єкта масово-комунікативної діяльності (взаємодію комунікаторів, аудиторію, вивчення змісту, засоби комунікації, їх функціонування). Відомий американський фахівець із реклами Дж. Луїс відзначав, що реклама є єдиним способом, за допомогою якого кандидат може розповісти про свої чесноти. Без реклами будь-який кандидат, незважаючи на всі свої шляхетні якості, буде просто знищений, на нього просто ніхто не зверне уваги. Дійсно, як підтверджують учені й фахівці у цій сфері, політична реклама є цілеспрямованою діяльністю з поширення інформації політичного характеру з метою її впливу на суспільну свідомість і поведінку виборців. Виборчі технології, зокрема і політична реклама, не існують поза комунікативним процесом. При цьому виборча технологія як комунікативна дія є, перш за все, основою комунікативного процесу маніпуляції, за допомогою якого кандидат і його політтехнологи здійснюють управління поведінкою електорату, мобілізуючи його на необхідні політичні дії [3].

Актуальними є проблеми політичної реклами, політичної комунікації, виборчих технологій, ролі засобів масової інформації. Певне підґрунтя дослідження заклали праці українських науковців М. Томенка, В. Королька, Г. Почепцова, І. Шовкуна, Л. Кочубей та ін. Практичний характер, орієнтація на об'єктивні результати (підтримка / не підтримка)

обумовлюють особливу актуальність політичної реклами для суспільства та підсилюють необхідність досліджень рекламного політичного впливу соціогуманітарними науками. Політичну рекламу вивчають із позицій політичної теорії, соціологічної науки, соціальної філософії, права інформаційного, історичної науки, державного управління, менеджменту та маркетингу, комунікативістики, соціальної психології та психології особистості, культурології. Зміст наукових праць показує синтез ряду наук у дослідженнях політичної реклами, формує взаємопов'язаний комплекс наукових уявлень про рекламу та політичну рекламу як цілісну й різноманітну систему [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Василик М. А. Основы теории коммуникации / М. А. Василик. – СПб. : Гардарики, 2007. 615 с.
2. Ільтьо Г. Механізми взаємозумовленості змін політичного символу та риторично-знакової системи політичної комунікації / Г. Ільтьо // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація. 2012. № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.socialscience.com.ua/article/817>
3. Кочубей Л. О. Виборчі технології: навч. посіб. / Л. О. Кочубей. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. 332 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=23&c=589>
4. Лисиця Н.М. Реклама як соціальний інститут: автореф. дис.... докт. соціол. наук: 22.00.03 / Н.М. Лисиця. – Харків, 1999. 37 с.
5. Луценко К. В. Політична реклама як іміджева технологія у системі комунікацій та маркетингу: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.02 / К.В. Луценко. – Чернівці, 2006. 18 с.
6. Подгорная Л. Д. Политическая реклама как форма коммуникации современного общества / Л. Д. Подгорная // Вестник Российского ун-та дружбы народов. – Серия: Политология. – 2006. № 8. С. 85-94. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/81497>

РЕКЛАМА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

Н. Курніта

*Наук. керівник – С. О. Лозинська, канд. істор. наук,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін*

*Вищий навчальний комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівська медична академія
імені Андрея Крупинського»*

Реклама – це оповіщення різними способами для створення широкої популярності чого-небудь з метою залучення споживачів, глядачів. Виділяють такі різновиди реклами: комерційна, соціальна, політична. Ми розглянемо політичну рекламу, яка використовується як інструмент пропаганди певних політичних ідей, партій, діячів.

Отож, політична реклама – це реклама політичних партій (об'єднань), органів державної влади, державних і громадських організацій, а також тих громадян, які беруть участь у політичній діяльності, їхніх дій, ідей, програм і ставлення до будь-яких організацій, подій, громадян, ідей [5]. З точки зору політичної психології, політична реклама – це система комунікацій, покликаних змінювати свідомість і поведінку людей відповідно до політичних цілей рекламодавця (політичних партій, рухів, лідерів); впливу на громадську думку, що вирізняє її з-поміж інших варіантів міжособистісного спілкування. Її роль постійно зростає, особливо під час проведення виборів.

Правильно організована і використана інформація служить в сучасних непередбачуваних, швидкозмінних умовах, гарантом гнучкого функціонування, розвитку реклами та її удосконалення. Суспільство зацікавлене в створенні єдиної розгалуженої інформаційної системи, яка б успішно розвивала комунікативні процеси у всьому їх різноманітті [6, с. 86].

Політична комунікація включає всю сукупність феноменів інформаційного впливу і взаємодії у сфері політики, пов'язаних з конкретно-історичною діяльністю політичних акторів з приводу влади, владно-управлінських відносин у суспільстві [2]. При цьому вона частіше будується на непрямому спілкуванні людей і здійснюється через канали масової комунікації.

Структурно-функціональний підхід як один з провідних підходів до вивчення засобів масової інформації, розглядає проблеми їх організації та функціонування і трактує ЗМІ як самоврядну і самокорегуючу підсистему, що діє в конкретних політичних умовах. У рамках цієї традиції проводили свої дослідження такі відомі автори, як Р. Мертон, П. Лазарсфельд і Г. Лассвелла [1, с. 31]. Відповідно до цього підходу, засоби масової інформації, беручи участь у

політичній комунікації, повинні підтримувати цілісність і стабільність розвитку соціуму, бо в політичній системі комунікативні відносини виступають як сполучна ланка процесу, що забезпечує взаємодію та інтеграцію всіх рівнів і сегментів системи та виконання нею всіх основних функцій. Формується мережа комунікацій, своєрідна сполучна тканина, що наділяє політичну систему властивостями самоорганізації та саморозвитку [5].

Метою політичної реклами є спонукання людей до участі в політичних процесах, делегуванні тих або інших повноважень певним діячам, формуванні певного типу політичної поведінки, у тому числі електоральної. Як форма політичної комунікації в умовах вибору вона є адресною дією на електоральні групи, що може подаватися в доступній, емоційній, лаконічній, оригінальній формі, легко запам'ятовується, створює бажану психологічну установку, що зумовлює напрям симпатій, а потім і дій людини [5].

Аналіз політичної реклами здійснюється також на засадах *теорії масової комунікації*. Наше дослідження включає всі її рівні – від теоретичного й до рівня емпіричних досліджень об'єкта масово-комунікативної діяльності (взаємодію комунікаторів, аудиторію, вивчення змісту, засоби комунікації, їх функціонування). Відомий американський фахівець із реклами Дж. Луїс відзначав, що реклама є єдиним способом, за допомогою якого кандидат може розповісти про свої чесноти. Без реклами будь-який кандидат, незважаючи на всі свої шляхетні якості, буде просто знищений, на нього просто ніхто не зверне уваги. Дійсно, як підтверджують учені й фахівці у цій сфері, політична реклама є цілеспрямованою діяльністю з поширення інформації політичного характеру з метою її впливу на суспільну свідомість і поведінку виборців. Виборчі технології, зокрема і політична реклама, не існують поза комунікативним процесом. При цьому виборча технологія як комунікативна дія є, перш за все, основою комунікативного процесу маніпуляції, за допомогою якого кандидат і його політтехнологи здійснюють управління поведінкою електорату, мобілізуючи його на необхідні політичні дії [3].

Актуальними є проблеми політичної реклами, політичної комунікації, виборчих технологій, ролі засобів масової інформації. Певне підґрунтя дослідження заклали праці українських науковців М. Томенка, В. Королька, Г. Почепцова, І. Шовкуна, Л. Кочубей та ін. Практичний характер, орієнтація на об'єктивні результати (підтримка / не підтримка) обумовлюють особливу актуальність політичної реклами для суспільства та підсилюють необхідність досліджень рекламного політичного впливу соціогуманітарними науками. Політичну рекламу вивчають із позицій політичної теорії, соціологічної науки, соціальної філософії, права інформаційного, історичної науки, державного управління, менеджменту та маркетингу, комунікативістики, соціальної психології та психології особистості, культурології. Зміст наукових праць показує синтез ряду наук у дослідженнях політичної реклами, формує

взаємопов'язаний комплекс наукових уявлень про рекламу та політичну рекламу як цілісну й різноманітну систему [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Василик М. А. Основы теории коммуникации / М. А. Василик. – СПб. : Гардарики, 2007. 615 с.
2. Ільтьо Г. Механізми взаємозумовленості змін політичного символу та риторично-знакової системи політичної комунікації / Г. Ільтьо // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація. 2012. № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.socialscience.com.ua/article/817>
3. Кочубей Л. О. Виборчі технології: навч. посіб. / Л. О. Кочубей. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. 332 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=23&c=589>
4. Лисиця Н.М. Реклама як соціальний інститут: автореф. дис.... докт. соціол. наук: 22.00.03 / Н.М. Лисиця. – Харків, 1999. 37 с.
5. Луценко К. В. Політична реклама як іміджева технологія у системі комунікацій та маркетингу: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.02 / К.В. Луценко. – Чернівці, 2006. 18 с.
6. Подгорная Л. Д. Политическая реклама как форма коммуникации современного общества / Л. Д. Подгорная // Вестник Российского ун-та дружбы народов. – Серия: Политология. – 2006. № 8. С. 85-94. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/81497>

УДК 070.4:004.738.5]:141.72(477+4-191.2)

ВИСВІТЛЕННЯ ЯВИЩА ФЕМІНІЗМУ В ІНТЕРНЕТ-ВИДАННІ «ПОВАГА»

І. Я. Ладика

Наук. керівник – Л. Ю. Муць, асис. кафедри нових медій

Львівський національний університет імені Івана Франка

Сайт «Повага» – це кампанія проти проявів сексизму в ЗМІ щодо жінок. Творці платформи вирішили боротися саме з цією проблемою тому, що «шкода, якої завдають коментарі та висловлювання, спрямовані на приниження політиків саме за ознакою статі, – це втрачена довіра виборців, і як наслідок – половина населення країни не має свого представництва у владі».

Автори проекту зазначають, що «світові дослідження довели, що коли жінку-кандидатку супроводжують коментарі щодо її зовнішності чи сімейних зобов'язань, рівень довіри і поваги до неї як до експерта, спеціаліста різко знижується. А тепер уявімо собі, що у чоловіка-кандидата запитують, яким є його улюблений бренд одягу або хто сидітиме з його дітьми, поки він керуватиме країною. Ми за те, щоб усі були в рівних умовах і грали за одними правилами, щоб образливі репортажі та їхні автори не залишались і надалі нормою української журналістики, а стали би предметом громадського обговорення і врешті зникли як явище. Це дійсно наблизить нас до європейського майбутнього».

Вебсайт підтримує ГО «Інститут розвитку регіональної преси» в рамках проекту «Просування політичної участі жінок в Україні» Національного демократичного інституту міжнародних відносин. Кампанія «Повага» здійснюється завдяки підтримці британського народу через Департамент міжнародного розвитку Великої Британії в рамках «Фонду розвитку ефективного врядування». На сайті є рубрики «Статті», «Колонки», «Відео», «Глосарій», «Лонгріди», «База експертів».

У межах дослідження ми проаналізували сім текстів. Хронологічні межі: січень 2018 – січень 2019 рр.

У тексті «Бунтівні тати»: батьківські рухи в Польщі, Чехії та Україні» авторка Олена Стрельник [7] досліджує рухи татів у трьох європейських країнах за матеріалами книги «Бунтівні батьки. Батьківські рухи в Центральній, Східній Європі та Росії» описано різні види татівських рухів у Польщі, Чехії та Україні. Авторка з'ясовує місце українських рухів татів серед європейських. Проблематика тексту – профеміністичний активізм татів, які намагаються турбуватися про своїх дітей на рівні із матерями, створюють власні активістські спільноти.

У звіті з події «Хто такі профеміністи і як чоловіки приймають фемінізм» [5] чоловіки-профеміністи – літературознавець Ростислав Семків, ілюстратор Ілля Стронговський, письменник Артем Чапай, продюсер Анатолій Єрема – поділилися особистим досвідом сприйняття фемінізму. Проблематика тексту – осмислення фемінізму чоловіками-профеміністами, їхнє розуміння цього поняття та ставлення до нього.

У тексті «З чого сміються регіони України» кандидатки соціологічних наук Ольги Совенко [6] авторка аналізує стереотипізованість гумористичних текстів регіональної преси України з погляду висміювання чоловічих або жіночих образів, способу життя, поведінки, реакцій. Текст базується на результатах моніторингу регіональної преси України, який провела Академія української преси в листопаді 2017 та лютому 2018 рр. У матеріалі порушено проблему гендерних стереотипів, які досі побутують в українському суспільстві.

У тексті «Традиційні цінності» письменниці Оксана Луцишина [4] розмірковує над тим, чому суспільство мають хвилювати права сексуальних меншин, чому не варто боятися

слова гендер, критикує поняття «традиційні цінності». Проблематика публікації – критика гендерних стереотипів, які заганняють чоловіків та жінок у вузьке прокрустове ложе рамок маскулінності та фемінності.

У тексті «Як говорити з сексистами?» журналістка Анастасія Багаліка [1] ділиться власними рецептами спілкування із сексистами у коментарях у Фейсбуці, аналізує тематику їхніх висловлювань та можливі варіанти поведінки. Головна проблема тексту – боротьба із гендерними стереотипами, які транслюють сексисти у соціальних мережах.

У тексті «З чого почати власний бізнес. Лайфхаки підприємниць» авторка Мар'яна Вербовська [2] розповідає історії жінок-підприємниць, учасниць проєкту «Women Work Well», а також менторів – що їх мотивувало на відкриття власної справи, як вони почали свій бізнес, яких помилок вони допускали. У тексті порушено проблему подолання гендерного стереотипу про те, що жінки не можуть бути підприємцями, мати власний бізнес.

У тексті «Українська полярниця розповіла, як сексистські забобони заважають науці» авторка Мар'яна Вербовська [3] наводить міфи, які панували довкола заборони брати жінок у експедиції на станцію «Академік Вернадський». Полярниця Світлана Краковська поділилася своїм досвідом річного проживання на станції без зв'язку з рідними. Головна проблема тексту – подолання гендерного стереотипу про те, що жінка не може бути полярницею, дослідницею, що «жінка на кораблі – то до біди».

Отже, проаналізувавши тексти на онлайн-ресурсі, ми дійшли до таких висновків:

1) практично усі авторки та автори – це журналісти. На відміну від сайту «Гендер в деталях», де переважна більшість авторок – дослідниці. Це зумовлює і характер текстів на «Повазі» – вони часто є оперативним відгуком на актуальні події та проблеми у суспільстві, звітами із зустрічей, тематика яких дотична до напрямку ресурсу. Це демонструє те, що авторки та автори стежать за подіями;

2) в аналітичних статтях переважно є список використаних джерел, що додає публікаціям доказовості та авторитетності. Прикметно, що автори та авторки для написання матеріалів використовують не лише українські джерела, але й закордонні;

3) різноманітна тематика матеріалів – і проблемні статті, які порушують гострі соціальні проблеми, і колонки як відгуки на злободенні події, і роздуми над усталеною структурою суспільства. Авторки та автори не лише тримають руку на пульсі суспільного життя, але й намагаються боротися із заскоружлими гендерними стереотипами у країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багаліка А. Як говорити з сексистами? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/yak-hovoryty-z-seksystamy/>

2. Вербовська М. З чого почати власний бізнес. Лайфхаки підприємців. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/z-choho-pochaty-vlasnyj-biznes-lajfhaky-pidpryjemyts/>

3. Вербовська М. Українська полярниця розповіла, як сексистські забобони заважають науці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/ukrajinska-polyarnytsya-rozprovila-yak-seksytski-zabobony-zavazhayut-nautsi/>

4. Луцишина О. «Традиційні цінності». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/tradytsijni-tsinnosti/>

5. Мацюпа К. Хто такі профеміністи і як чоловіки приймають фемінізм. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/hto-taki-profeministy-i-yak-choloviky-pryjmayut-feminizm/>

6. Совенко О. З чого сміються регіони України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/z-choho-smiyutsya-rehionu-ukrajiny/>

7. Стрельник О. «Бунтівні таті»: батьківські рухи в Польщі, Чехії та Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/buntivni-taty-batkivski-ruhy-v-polschi-chehiji-ta-ukrajini/>

УДК 316.776.34

ЗВ'ЯЗОК МОВИ І ВЛАДИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ

О.А. Лементарчук

Науковий керівник – М. С. Гдакович, канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення

Львівський державний університет внутрішніх справ

Станом на сьогодні не існує чіткого розуміння, яким чином здійснюється вплив влади на мову в інформаційному суспільстві, не можна також чітко окреслити і сферу дослідження цього феномена, хоча функціонування мови в політиці здавна було предметом дослідження великої кількості науковців. Насамперед це пов'язано з тим, що аналіз політичної мови перебуває в центрі уваги представників багатьох наук – філософів, лінгвістів, політологів, психологів, соціологів тощо. Це обумовлює значне розмаїття в підходах до її вивчення. Тому існує потреба в окресленні основного кола проблем, які складають теоретико-політологічний і практично-прикладний зміст досліджень політичної мови.

Місце мови в політичних процесах, взаємовплив мови й політики розглядаються також як проблема взаємовідносин мови та ідеології. Ця проблема досить складна й багатоаспектна. З одного боку, мова певною мірою впливає на процес формування і поширення ідеології, а з

іншого боку, ідеологія, політика здійснюють значний вплив на мову. Вчені не раз зверталися до дослідження питань, пов'язаних із співвідношенням ідеології і мови. Про активне використання мови в політичній сфері з метою впливу говорять багато вчених. Так, німецький дослідник політичної мови Р. Бахем відзначає, що мова є одним із найважливіших інструментів політики. За її допомогою формуються, обґрунтовуються чи захищаються не тільки ідеї, але й дії та рішення [1, с. 25]. Представник американської школи М. Еделман теж підкреслює, що мова – це не просто інструмент опису подій, але й сама є частиною подій, яка значно впливає на формування їх значення, сприяючи оформленню політичних ролей, які визнають і політичні діячі, і суспільство в цілому [2, 16].

Державна та політична влада через мовні засоби пропаганди намагається передати потрібний зміст, який, поєднуючи у собі інформацію і суб'єктивну оцінку, має викликати необхідний ефект відповідно до політичних завдань.

Незалежно від того, чи є наслідок висловлювання навмисним, а чи ні, той, хто говорить, здійснює соціальний вплив. А в політичній сфері результат використання мови, зокрема за допомогою ЗМІ, надзвичайно відчутний і подекуди має вирішальне значення.

Мову політичної пропаганди можна окреслити як специфічний засіб комунікації, який використовується з метою впливу на поведінку громадян держави, через інформування. З цієї точки зору пропонуємо окреслити п'ять її основних функцій:

- агітаційна, яка спонукає людей до дії, окреслює потрібний візерунок поведінки, а також ідеологічне визнання влади чи політичної системи;
- інтеграційна функція, яка має на меті стабілізувати існуючу суспільно-політичну систему через уніфікацію і зміцнення функціонуючих структур, що в основному адресовано до освічених людей, які мають доступ до інформації;
- дезінформаційна функція найчастіше застосовується в зовнішній пропаганді стосовно політичних ворогів та ворожих держав;
- інформаційно-інтерпретаційна функція складається з двох елементів інформації та почути їхній виборець і в цілому виборча аудиторія. Наприклад, словосполучення «Зробимо їх разом», «Прийде весна, будемо саджати», «Кінець епохи бідності», «Змінюй» – апелюють до емоцій, а не відображають конкретні програми чи ідеологічні позиції.

Надзвичайно потужним є вплив ідеології на мову. За конкретної соціально-політичної ситуації робляться спроби регулювання й пристосовування мови до цілей певної політики: наприклад, створення особливої ідеологізованої мови, для якої було б характерним введення багатьох змін і нових слів, вилучення або надання нового змісту старим загальноприйнятим поняттям і термінам, пристосування їх до духу й форм конкретної ідеології [5, с. 26].

Ніколи раніше проблема свідомого впливу держави на функціонування, розвиток мови та взаємодію мов не була такою актуальною, як сьогодні. У зв'язку з цим у науковій літературі спостерігається посилення уваги до державної мовної політики та її наслідків. Відомо, що поняттям «мовна політика» оперує соціолінгвістика: мовна політика – свідомий і цілеспрямований вплив, який має на меті сприяти ефективному функціонуванню мови в різних сферах її застосування; сукупність ідеологічних принципів і практичних заходів щодо розв'язання мовних проблем у соціумі, державі; сукупність політичних та адміністративних заходів, спрямованих на надання мовному розвитку бажаного спрямування [3, с. 254].

Держава впливає на мовну ситуацію в країні та визначає соціальний статус і соціальні функції мов [4, с. 384]. У наш час мова виступає звичайним механізмом, за допомогою якого влада здійснює свій вплив на суспільство, здійснює пропаганду певної державної політики. Аналогічно така політика може бути і побудована довкола мови, тобто в певній державі буде здійснюватися пропаганда однієї з мов, яку варто виділити серед інших, для якої потрібно створити механізми охорони та захисту, тобто визначити таку мову як основну – державну, тоді як інші мови будуть виступати вже другорядними, іншими словами – мовами національних меншин цієї держави.

Підсумовуючи вищезазначене, слід звернути увагу на стійкий взаємозв'язок мови і влади у теперішню інформаційну/постінформаційну добу. Тоді коли влада в державі впливає на мовну ситуації, мова, своєю чергою, виступає механізмом такого впливу. Відтак сьогодні від сталості зв'язку мови і влади в тій чи іншій державі, залежить і подальші їхнє становлення та розвиток у процесі такого взаємозв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bachem R. Einführung in die Analuse politische Texte. – München, 1979.
2. Edelman M. Political language. N.Y.: Academic Press, 1977. 236 p.
3. Дешерієв Ю. Д. Соціальна лінгвістика / Ю. Д. Дешерієв. М. : Наука, 2007. 382 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління/ [уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Троцинського, Ю. П. Сурміна]. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
5. Стриженко А. А. Роль мови в системі засобів пропаганди. Томськ: вид-во Томського університету, 2000. 39 с.

ЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

О. В. Негрецька

*Наук. керівник – О. О. Ільчук, канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук*

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Сьогодні мас-медіа впливають і визначають духовний клімат у суспільстві, на що вказує ціла низка процесів. Важливість цих процесів не можливо недооцінити, адже зараз час інформаційних технологій, і у соціумі є вираженою залежність кожної особистості від емоційних потоків, котрі в собі несуть ЗМІ. Система ЗМІ впливає на формування національних ідей, громадської думки, суспільної свідомості.

Питання значення та місця ЗМІ у формуванні культури військовослужбовців досліджував А. Москаленко [2]. У роботі В. Лизанчука йдеться про складні проблеми зародження національної культури, духовності, впливу на українську мову в усіх сферах держави [2].

Сучасне життя важко уявити без ЗМІ, які представлені у вигляді радіо, телебачення, періодичних видань та Інтернету. Інформація стає однією з форм управління в державі, сучасне інфотворення формується під час глобалізації інформаційних процесів та реальних потреб у суспільстві.

ЗМІ можуть слугувати різним цілям, тобто впливати на розум, почуття, потреби та мотиви, якими керується військовослужбовець під час виконання службово-бойових завдань. Культура військовослужбовців входить в ціннісно-орієнтований вплив, котрий досягається використанням ЗМІ.

Ідеологічні, моральні, естетичні цінності можуть як прискорювати, так і гальмувати процес культурного творення. За допомогою ЗМІ можна впливати на почуття, інтелект військовослужбовця, доводити до його свідомості потрібну інформацію, наповнювати необхідним змістом для підвищення мотивації військовослужбовців під час виконання службово-бойових завдань тощо. Йдеться про те, щоб розкрити перед військовослужбовцем його внутрішні можливості, необхідні мотиви та впливати на ієрархічну структуру культурологічних потреб воїна.

Система впливу ЗМІ України на сьогодні зазнає трансформування, опираючись на зразки функціонування системи країн Західної Європи та США, які спрямовані не стільки на

пропагування якоїсь ідеї, а здебільшого на відволікання уваги від нагальних проблем, знецінення традицій, на ситуативні проблеми.

Сучасна система ЗМІ України підпадає під вплив масмедіа Заходу, яка за своєю традицією спирається на інформативно-розважальну та сенсаційну функції ЗМІ, основне завдання якої відвертати увагу від нагальних проблем та знівельовувати основи культури сучасного суспільства. Її вплив здійснюється на емоційно-підсвідомому рівні, спираючись на внутрішні страхи та слабкості людини. Атрибутами та проявами цієї системи є низка об'єктивних наслідків: громадяни перебувають у негативному інформаційному полі, суспільство оточено негативом, і це пов'язано не лише з війною, політичною ситуацією та економікою країни. Це залежить від методів та форм роботи з фактами, подіями, які подані в періодичних виданнях, телебаченні та інтернет-ресурсах. Основна концепція роботи ЗМІ полягає у викликанні сильної та різкої реакції, маючи на меті введення людини в стан стривоженості та хвилювання. Такий вплив називають системою негативного тиску [3, с. 380].

Результатом такого впливу є формування колективного сприйняття участі військових формувань у бойових діях. Результати зазначеного мають місце й під час воєнного конфлікту між Україною та Росією спочатку під час анексії Криму, а зараз під час збройного протистояння на території окремих районів Донецької та Луганської областей.

За допомогою інформаційного продукту можливо і необхідно формувати один з важливих чинників перемоги – бойових дух військ. Адже коли воїн захищає свій дім, власну родину, цілісність держави, він має сформоване почуття патріотизму та обов'язку, а відтак у воїна формується висока духовна культура.

Одним з найбільш активних методів пропагандистського та інформаційного впливу на свідомість військовослужбовців є фото, що розміщені у ЗМІ та соціальних мережах. Фотографія у ЗС України використовується як засіб агітації, наочного впливу і реклами в рамках інформаційно-пропагандистського забезпечення та здійснює висвітлення заходів, що проводить держава для зміцнення обороноздатності, завдань розвитку ЗС України, підвищення престижу військової служби, мобілізації особового складу на зразкове виконання завдань військової служби, формування у військовослужбовців морально-психологічної готовності до дій в бойовій обстановці, почуття гордості за належність до ЗС України.

Фотографія як частина інформаційно-пропагандистського забезпечення застосовується під час проведення заходів бойової підготовки в польових умовах (за межами пунктів постійної дислокації), виконання бойових та спеціальних завдань використовується під час обладнання в базових таборах бригад (полків, батальйонних тактичних груп) інформаційно-довідкових пунктів, в органах військового управління та окремих підрозділах – похідних комплектів наочної агітації (пересувні інформаційні стенди) і т.д. [4, с.43-67].

Сьогодні фотографія перетворюється на сучасну зброю масового ураження, а свідомість військовослужбовців стає ціллю для інформаційно-психологічного тиску. На сьогоднішній день є ціла низка прикладів, що вказують на результат, який мають інформаційні атаки ворога у зоні ООС (АТО), що характеризується як суттєвим впливом, так і наслідками. Тому використання воєнної фотографії у інформаційно-пропагандистському забезпеченні є необхідною цілеспрямованою роботою щодо поширення засад української державності, національних традицій, духовних і моральних цінностей для формування та укріплення патріотичного світогляду воїна-захисника Батьківщини, а також мобілізації його до дій у потрібному напрямку в потрібний час.

Особливістю сучасної пропаганди є те, що вона надає ілюзію вибору, впливає через привабливий образ, що створює приємні емоції, які переконують найкращим чином. Сучасна пропаганда маскується під науку, освіту, новини, мистецтво або під думку конкретної людини, яка транслюється мільйонам тощо. І в цій непомітності полягає її ефективність.

Сучасна пропаганда вирішує не лише тактичні завдання, вона необхідна і для вирішення стратегічних завдань. Тому сьогодні необхідно переглянути наявне переважно негативне ставлення до пропаганди, адже в умовах інформаційного суспільства із постійним збільшенням різноманітної інформації, вона є невід'ємною частиною сучасного життя. В таких умовах украї необхідно налагодити ефективну пропагандистську роботу у ЗС України згідно з навчальними проблемами [1, с.132] .

Важливою складовою підвищення культури військовослужбовців до виконання бойових завдань є ефективне забезпечення функціонування в інформаційному просторі, здійснення на них вплив та створення інформаційних потоків з використанням потенціалу воєнної фотографії.

Отже, в умовах сьогодення, ЗМІ є одним із визначальних чинників впливу на свідомість як пересічного громадянина, так і військовослужбовців ЗС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько І. В. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні Антитерористичної операції. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2018. №1. С. 127-143.

2. Журналістський фах: фотожурналістика: методичні рекомендації / укл. В. В. Гридчина. Київ. 2012. 60 с.

3. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. С. 380

4. Методичний poradnik з питань морально-психологічного забезпечення для командирів військових частин (підрозділів) та військовослужбовців, які приймають участь в антитерористичній операції / за заг. ред. В. І. Осьодла. Київ, 2015. 88 с.

УДК 37.015.311:659.3

ЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

О. В. Негрецька

*Наук. керівник – О. О. Ільчук, канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук*

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Сьогодні мас-медіа впливають і визначають духовний клімат у суспільстві, на що вказує ціла низка процесів. Важливість цих процесів не можливо недооцінити, адже зараз час інформаційних технологій, і у соціумі є вираженою залежність кожної особистості від емоційних потоків, котрі в собі несуть ЗМІ. Система ЗМІ впливає на формування національних ідей, громадської думки, суспільної свідомості.

Питання значення та місця ЗМІ у формуванні культури військовослужбовців досліджував А. Москаленко [2]. У роботі В. Лизанчука йдеться про складні проблеми зародження національної культури, духовності, впливу на українську мову в усіх сферах держави [2].

Сучасне життя важко уявити без ЗМІ, які представлені у вигляді радіо, телебачення, періодичних видань та Інтернету. Інформація стає однією з форм управління в державі, сучасне інфотворення формується під час глобалізації інформаційних процесів та реальних потреб у суспільстві.

ЗМІ можуть слугувати різним цілям, тобто впливати на розум, почуття, потреби та мотиви, якими керується військовослужбовець під час виконання службово-бойових завдань. Культура військовослужбовців входить в ціннісно-орієнтований вплив, котрий досягається використанням ЗМІ.

Ідеологічні, моральні, естетичні цінності можуть як прискорювати, так і гальмувати процес культурного творення. За допомогою ЗМІ можна впливати на почуття, інтелект військовослужбовця, доводити до його свідомості потрібну інформацію, наповнювати

необхідним змістом для підвищення мотивації військовослужбовців під час виконання службово-бойових завдань тощо. Йдеться про те, щоб розкрити перед військовослужбовцем його внутрішні можливості, необхідні мотиви та впливати на ієрархічну структуру культурологічних потреб воїна.

Система впливу ЗМІ України на сьогодні зазнає трансформування, опираючись на зразки функціонування системи країн Західної Європи та США, які спрямовані не стільки на пропагування якоїсь ідеї, а здебільшого на відволікання уваги від нагальних проблем, знецінення традицій, на ситуативні проблеми.

Сучасна система ЗМІ України підпадає під вплив масмедіа Заходу, яка за своєю традицією спирається на інформативно-розважальну та сенсаційну функції ЗМІ, основне завдання якої відвертати увагу від нагальних проблем та знівельовувати основи культури сучасного суспільства. Її вплив здійснюється на емоційно-підсвідомому рівні, спираючись на внутрішні страхи та слабкості людини. Атрибутами та проявами цієї системи є низка об'єктивних наслідків: громадяни перебувають у негативному інформаційному полі, суспільство оточено негативом, і це пов'язано не лише з війною, політичною ситуацією та економікою країни. Це залежить від методів та форм роботи з фактами, подіями, які поданні в періодичних виданнях, телебаченні та інтернет-ресурсах. Основна концепція роботи ЗМІ полягає у викликанні сильної та різкої реакції, маючи на меті введення людини в стан стривоженості та хвилювання. Такий вплив називають системою негативного тиску [3, с. 380].

Результатом такого впливу є формування колективного сприйняття участі військових формувань у бойових діях. Результати зазначеного мають місце й під час воєнного конфлікту між Україною та Росією спочатку під час анексії Криму, а зараз під час збройного протистояння на території окремих районів Донецької та Луганської областей.

За допомогою інформаційного продукту можливо і необхідно формувати один з важливих чинників перемоги – бойових дух військ. Адже коли воїн захищає свій дім, власну родину, цілісність держави, він має сформоване почуття патріотизму та обов'язку, а відтак у воїна формується висока духовна культура.

Одним з найбільш активних методів пропагандистського та інформаційного впливу на свідомість військовослужбовців є фото, що розміщені у ЗМІ та соціальних мережах. Фотографія у ЗС України використовується як засіб агітації, наочного впливу і реклами в рамках інформаційно-пропагандистського забезпечення та здійснює висвітлення заходів, що проводить держава для зміцнення обороноздатності, завдань розвитку ЗС України, підвищення престижу військової служби, мобілізації особового складу на зразкове виконання завдань військової служби, формування у військовослужбовців морально-психологічної готовності до дій в бойовій обстановці, почуття гордості за належність до ЗС України.

Фотографія як частина інформаційно-пропагандистського забезпечення застосовується під час проведення заходів бойової підготовки в польових умовах (за межами пунктів постійної дислокації), виконання бойових та спеціальних завдань використовується під час обладнання в базових таборах бригад (полків, батальйонних тактичних груп) інформаційно-довідкових пунктів, в органах військового управління та окремих підрозділах – похідних комплектів наочної агітації (пересувні інформаційні стенди) і т.д. [4, с.43-67].

Сьогодні фотографія перетворюється на сучасну зброю масового ураження, а свідомість військовослужбовців стає ціллю для інформаційно-психологічного тиску. На сьогоднішній день є ціла низка прикладів, що вказують на результат, який мають інформаційні атаки ворога у зоні ООС (АТО), що характеризується як суттєвим впливом, так і наслідками. Тому використання воєнної фотографії у інформаційно-пропагандистському забезпеченні є необхідною цілеспрямованою роботою щодо поширення засад української державності, національних традицій, духовних і моральних цінностей для формування та укріплення патріотичного світогляду воїна-захисника Батьківщини, а також мобілізації його до дій у потрібному напрямку в потрібний час.

Особливістю сучасної пропаганди є те, що вона надає ілюзію вибору, впливає через привабливий образ, що створює приємні емоції, які переконують найкращим чином. Сучасна пропаганда маскується під науку, освіту, новини, мистецтво або під думку конкретної людини, яка транслюється мільйонам тощо. І в цій непомітності полягає її ефективність.

Сучасна пропаганда вирішує не лише тактичні завдання, вона необхідна і для вирішення стратегічних завдань. Тому сьогодні необхідно переглянути наявне переважно негативне ставлення до пропаганди, адже в умовах інформаційного суспільства із постійним збільшенням різноманітної інформації, вона є невід'ємною частиною сучасного життя. В таких умовах украї необхідно налагодити ефективну пропагандистську роботу у ЗС України згідно з навчальними проблемами [1, с.132] .

Важливою складовою підвищення культури військовослужбовців до виконання бойових завдань є ефективне забезпечення функціонування в інформаційному просторі, здійснення на них вплив та створення інформаційних потоків з використанням потенціалу воєнної фотографії.

Отже, в умовах сьогодення, ЗМІ є одним із визначальних чинників впливу на свідомість як пересічного громадянина, так і військовослужбовців ЗС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько І. В. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні Антитерористичної операції. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2018. №1. С. 127-143.
2. Журналістський фах: фотожурналістика: методичні рекомендації / укл. В. В. Гридчина. Київ. 2012. 60 с.
3. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. С. 380
4. Методичний poradnik з питань морально-психологічного забезпечення для командирів військових частин (підрозділів) та військовослужбовців, які приймають участь в антитерористичній операції / за заг. ред. В. І. Осьодла. Київ, 2015. 88 с.

УДК 316.77

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДЕЙ З ПОШИРЕННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

П. І. Цюра

Наук. керівник – О. П. Калінська, канд. пед. наук, доцент

Приватний заклад вищої освіти «IT Step University»

Володіння інформацією у XXI столітті стає найголовнішою силою управління масами. Адже, як казав Натан Ротшильд, – англійський банкір, бізнесмен і фінансист єврейського походження: «Хто володіє інформацією – той володіє світом». Особливо це відчувається в сучасну епоху, коли комунікативні технології мають величезний як прихований, так і відкритий психологічний вплив на суспільну свідомість.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології мають таке всеохоплююче проникнення та вплив на суспільне життя, що змінюють реальну свідомість людини. Адже люди, які безперестанку проводять час в соціальних мережах втрачають зв'язок з реальним світом, створюючи свою ілюзію реальності. Таких людей, які постійно перебувають в соціальних мережах називають інтернет-залежними.

У закордонній психології таке явище почали вивчати з 1994 року, де психологи визначали залежність як «нав'язливе бажання зайти в мережу off-line, і нездатність вийти з мережі, будучи on-line».

Науковці наводять різні приклади та критерії оцінки інтернет-залежності. Так, американський психіатр та світовий експерт з інтернет-залежності Кімберлі Янг, яка вперше створила опитувальник для діагностики інтернет-залежності, наводить чотири ознаки такої залежності: нав'язливе бажання перевірити e-mail; постійне бажання наступного входу в мережу; скарги навколишніх на те, що людина проводить занадто багато часу в мережі; скарги навколишніх на те, що людина витрачає занадто багато грошей на Інтернет [1, с. 19].

Але водночас більше лякає те, що якщо заборонити, припинити або скоротити проведений час в мережі, то це спричинить у користувача досить серйозне погане самопочуття, яке може розвиватися від декількох днів до місяця і виражатиметься такими факторами як емоційне і рухове збудження; тривога; нав'язливі роздуми про те, що зараз відбувається в Інтернет; фантазії та мрії про Інтернет; довільні або мимовільні рухи пальцями, що нагадуватимуть друкування на клавіатурі [2].

Загалом серед науковців панує думка, що незабаром така поведінкова адикція буде визнана серйозним захворюванням під номером один серед людей. На Заході вже існують такі професійні клініки, де проходять лікування у психотерапевтів люди із «кіберрозладами». Також дуже поширені спеціалізовані Інтернет-клініки, де лікування проходять на кшталт анонімних залежностей від алкоголю чи наркотичних речовин.

Психологи б'ють на сполох, адже така інтернет-залежність, що ще не вважається офіційним діагнозом, може вказувати на досить серйозні проблеми в житті особистості: самотність, депресія, а також труднощі у спілкуванні в реальному часі.

Питання про те, чи дійсно соціальні мережі мають такі необмежені можливості впливу на свідомість людей, залишається відкритим і зараз. Де має визначатися та межа правил користування Інтернетом, щоб людина залишалася все-таки соціальною істотою?

Соціальні мережі в сучасному світі – вже чи не основний постачальник відомостей про події. В силу своєї специфіки вони на сьогодні є досить вагомим інструментом впливу на масову свідомість. А. Моль пише про це так: «Вони фактично контролюють всю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особливої ваги, підвищують цінність однієї ідеї, знецінюють іншу, поляризують таким чином все поле культури. Те, що не потрапило в канали соціальних мереж, в наш час майже не впливає на розвиток суспільства» [3].

Загальновідомо, що інтенсивне «життя» в соціальних мережах може призвести до руйнування сім'ї, непорозуміння в стосунках, неусвідомлення реальних наслідків своїх вчинків. Особливо важливо це питання стосується підлітків, адже саме в такий період в індивіда психіка лише формується, а він в цей час не здобуває практики міжособистісного спілкування, а загороджується соціальною мережею, яка спотворює їхній світогляд та соціально-культурний

розвиток. Батьки в цей час можуть подумати, що чим більше дитина просиджує в соціальних мережах, тим розумнішою вона буде. Але виходить зовсім навпаки – діти стають такими, що не знаходять надалі повноцінного контакту з батьками, втрачають здатність до нормального спілкування зі своїми однолітками.

Звісно, було б недоцільним повністю заперечувати позитивне значення Інтернету, оскільки він є ефективним інструментом підтримки суспільної рівноваги й соціальної взаємодії. Але водночас слід визнати, що і його негативний вплив теж надзвичайно величезний.

Соцмережі є найменш соціальним способом спілкування. Це дає змогу взаємодіяти людям без соціальних навичок. Можна спілкуватися з іншими не знаючи практично нічого про них. Навіть коли ми натрапляємо на незнайомця на вулиці і говоримо з ними, є додатковий особистий контакт, окрім слів. Ми моментально дізнаємось щось про людину через невербальні знаки. Але у віртуальному світі, незважаючи на деякі персональні деталі (де людина побувала під час відпустки з огляду на фото, виставленому минулої п'ятниці), ми нічого не знаємо про співрозмовника. Також ми звикаємо до обмеженого словникового запасу та коротких речень.

Також такі сучасні інформаційні комунікативні технології як соціальні мережі є досить вагомим чинником формування світоглядних орієнтирів як на глобальному суспільному рівні, так і на рівні окремого його індивіда. Як висловлюється відомий німецький філософ і соціолог Ю. Габермас: «Комунікація є продуктивною силою суспільства», тому потрібно і міняти переосмислення цих комунікативних процесів, щоб не втратити в сучасному мережевому комунікативному просторі таких людських моральних та культурних цінностей як відповідальність, справедливість, сумління, довіра, воля, свобода.

Отже, сучасний етап розвитку інноваційних комунікативних технологій посилює психологічний вплив на людину. Широкомасштабне використання соціальних мереж дезорієнтує соціальні контакти суспільства, викликає психоемоційну соціальну напруженість та може призвести чи вже призвело до створення нового суспільства, соціальний характер якого формуватиме вже нову сучасну особистість, яка житиме з іншим сприйняттям реальності. Але водночас нові інформаційно-комунікативні технології вироблятимуть і нові форми контролю суспільної свідомості. Тому, щоб цього не допустити, дуже важливо звертати увагу не лише на інформаційні, а й на інтелектуальні ресурси правдивої та реальної інформації для доведення знань та цінностей до кожної особистості. Щоб не піддаватися контролю інтернет-мережі потрібно зберігати «холодний розум» під час користування нею, обов'язково підтримувати та використовувати живе спілкування з соціумом, критично мислити та аналізувати свої дії в соціальних мережах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Янг К. С. Діагноз – Інтернет-залежність /К. С. Янг //Мир Інтернета. М., 2000. № 2.
2. Критерії оцінки інтернет-залежності. – Електронний ресурс. Режим доступу : <http://psiukrearth.ru/rizne/14460-kriterii-ocinki-internet-zalezhnosti.html>.
3. Моль А. Соціодинаміка культури / А. Моль. М. : «ЛКИ», 2008. 418 с.

УДК 07:008

ВПЛИВ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІНО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Я. В. Шекеряк

*Наук. керівник – І.С. Полянський, асистент кафедри зарубіжної преси та інформації
Львівський національний університет імені Івана Франка*

З кожним роком ЗМІ стають більш доступними і масовими. Через це вони мають великий вплив на всі аспекти життя, включно з духовним. Ретранслюючи у населення певні ідеї і формуючи цінності, медіа задають тон у суспільстві. У зв'язку з цим можна часто почути: «Хто володіє засобами масової інформації – той володіє громадською думкою» [1].

Оскільки медіа є одним із засобів творення історико-культурного інформаційного простору держави, який скріплює народ у політичну націю, вони впливають на формування національної свідомості та ідеї [1].

ЗМІ притаманні багато функцій, зокрема: комунікативна – спостереження за подіями і формування суспільної думки стосовно їх сутності; інформаційна – збирання, редагування, коментування та поширення інформації; ретрансляційна – відтворення певного способу життя з відповідним набором політичних, духовних, соціальних цінностей, виховну [1]. У процесі їх реалізації медіа впливають на всі сфери життя суспільства загалом, на соціально-психологічний і духовно-культурний розвиток усіх його членів.

Як відомо, людина – істота соціальна, яка піддається впливу навколишнього середовища, під яким ми розуміємо не лише умови проживання, родину, друзів, а й інформаційний простір – те що вона читає, включно із ЗМІ, слухає (музика і радіо), дивиться (фільми і телебачення). Більше того, характерним для сучасного суспільства є те, що ЗМІ стають провідним інститутом соціалізації молоді, і навіть залишають позаду за вагомістю впливу сім'ю, школу, друзів [2]. Часто, намагаючись зробити матеріал «зрозумілішим» для читачів, коротшим, щоб не перевантажувати площу, з «клікабельним» заголовком для більшого трафіку, його дуже примітивізують і, відповідно, формується така ж примітивна особистість. Рейтингові ток-шоу прививають культуру споживацтва, гендерні і расові стереотипи й зовсім

не сприяють інтелектуальному та культурному розвитку. Така ж тенденція стосовно мовного питання, і об'єктивізації, і насильства. Через те, що негативні повідомлення привертають увагу більшої частини населення, ЗМІ частенько цим маніпулюють, наприклад, подають на початку випуску матеріали про вбивства, ДТП, зґвалтування. Це, по-перше, формує думку «у нас все погано», яка перешкоджає адекватному розвитку особистості, а, по-друге, негативні повідомлення швидше викликають емоції, а людина у такому стані вже не здатна адекватно фільтрувати отриману інформацію і легше піддається маніпулятивним впливам.

У сучасному світі запорукою безпеки й самостійності держави є її власний національний інформаційно-культурний простір. З появою Інтернету спостерігається інтеграція різних культур в одне ціле. Глобальна павутина об'єднала національні, регіональні і місцеві комп'ютерні мережі, стала джерелом вільного обміну інформацією. Інтернет «стискає» простір і час, стирає кордони, дає змогу налагоджувати контакт із фактично незнайомими людьми із з різних куточків світу. Комунікація за допомогою електронних ЗМІ та соціальних мереж дає можливість налагодити загальноцивілізаційний діалог, забезпечити багаторівневі взаємодії в соціокультурній сфері, обмін цінностями і нормами [3]. Ми маємо змогу вбирати найцінніші парадигми інших культур, долати міжетнічні стереотипи, будувати толерантне та свідоме суспільство.

Але завжди є інший бік медалі. Перебуваючи у складі СРСР українське суспільство довгий час було інформаційно закритим. Після здобуття незалежності населення відчуло на собі тиск потужного інформаційного потоку з інших країн, адже в умовах глобалізаційних процесів важко ізолюватися від впливу зовнішнього світу. Необхідність збереження традицій і менталітету для існування держави очевидне. Але за таких умов, у яких ми опинилися, нація може досить легко втратити свій специфічний менталітет і потрапляти під вплив інших культур. Завдання саме ЗМІ підсилювати консолідацію суспільства та сприяти збереженню його національно-культурної самобутності. Від змістового наповнення, об'єктивності, структури нашого культурно-інформаційного простору та спроможності адекватно задовольняти потреби суспільства залежить успіх реалізації стратегічних національних завдань.

Піклування про національну культуру відображається у, здавалося б, найбанальніших речах, починаючи з підбору новин. Незважаючи на величезну кількість опублікованих матеріалів, ЗМІ просто фізично не здатні охопити все, що відбувається у світі (не вистачає працівників штату, немає можливості дізнаватися інформацію із важкодоступних районів, обмежений час теле- чи радіоефіру, тощо). Тому працівники медіа обирають найактуальніші/найрейтинговіші/найчитабельніші і найбільш соціально значущі повідомлення та їх публікують. Окрім того, згідно з журналістськими стандартами, першими у випуску

повинні бути найактуальніші новини саме з життя власної держави (не чергове ДТП, а справді важливі й нагальні повідомлення із сфери зовнішньої політики, внутрішніх реформ, тощо).

Так повинно бути. Натомість часто підбірка новин формується відповідно до інтересів власника ЗМІ, а не національних, а на початок виносять емоційно забарвлені повідомлення, замість значущих.

Ще один аспект впливу ЗМІ на культурну ідентичність – мова, як один із ідентифікаторів нації та умов творення її культури. Те, якою мовою людина буде читати/слухати новини та інші журналістські матеріали впливає на мову її думок і, згодом, ідентифікацію. Те, наскільки грамотно журналісти влітають у свої тексти питома українські слова (а, часом, і діалектизми) дозволяє не канути у забуття українським граматичним та словотворчим конструкціям. Окрім того, ЗМІ мають змогу прививати ті чи інші форми слів і виразів, випереджаючи часом зміни у правописі, чи, навпаки, допомагаючи нововведенням утвердитися [4].

Відповідно якщо більшість каналів інформації заповнили суржикі ми постійно бачимо та сприймаємо російські чи англійські конструкції, самотність мови, а відтак і культури, втрачається. Щоб цього не трапилося необхідно плекати ідентичність, національну ідею, громадянське суспільство. Проте це суспільство варто виховувати, а не користуватися формулою «попит формує пропозицію» – у медіасфері це не завжди так. Журналісти здатні вкидати в інформаційний простір правильні з точки зору національної ідентифікації ідеї, роз'яснювати ті чи інші політичні рішення, звертати увагу на важливі чинники існування нації, підтримувати культурні традиції.

Звучить дуже утопічно, зважаючи на інформаційний шум сучасності й орієнтування ЗМІ на створення продуктів масової культури, адже такі легше продаються й мають більший попит. Проте в сучасних українських реаліях надто гостро постає питання національної єдності і кристалізації єдиного культурного простору у межах держави, медіа просто не можуть ігнорувати цю проблему. В іншому випадку, вони ризикують втратити довіру населення й змогу формувати порядок денний життя громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карлова В. В. «Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості» / Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>
2. Вплив ЗМІ на соціалізацію особистості / Н. Г. Яценко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 13(4). С. 68-73 // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_13%284%29__11

3.Ороховська Л. А. Медіакультура у дзеркалі філософії історії. Монографія / Л. А. Ороховська. К.: «Центродрук», 2015. 356 с. // Режим доступу : <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19901/1/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB%201.pdf>

4. Седнева Н. О. « Вплив засобів масової інформації на мовну культуру та мовний вибір сучасного громадянина України» // Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2005/44-31-15.pdf>

УДК 316.4

BLOG JAKO NOŚNIK STEREOTYPÓW

S. Ptachyk

Naukowy kierownik – Doktor Nauk Humanistycznych Katarzyna Jakubowska Krawczyk,

Katedra Ukrainistyki

Uniwersytet Warszawski

Przedmiotem mojego badania będą wybrane teksty z blogów Bohdana Feduna oraz Snizany03. Przeanalizuję zawarte w nich treści pod kątem zawartych w nich stereotypów szczególnie dotyczących Ukrainy i Ukraińców. Posłużę się zarówno metodologią literaturoznawczą, jak i aparatem badawczym zapożyczonym z nauk społecznych, szczególnie tym dotyczącym stereotypów.

Blog pochodzi od angielskiego połączenia słów *weblog* [2, c.3] co znaczy dziennik sieciowy. Swój początek miał już na Zachodzie kilka lat temu. W Polsce natomiast prowadzenie blogów rozpoczęło się w 2001 roku. W 2003 roku zaś odnotowano ponad 40 tysięcy blogów na stronach internetowych. Blog nie jest formą tradycyjnego dziennika pisanego w zeszycie jest natomiast dziennikiem prowadzonym w Internecie.

Każdy blog posiada nazwę, która jest przypisana do autora bądź tekstu. Najważniejszym elementem jest tekst główny, który zajmuje centralną część strony. Każdy wpis z danego miesiąca jest ułożony w kolejności od najnowszego do najstarszego. Dzięki temu, możemy w łatwy sposób otwierając stronę odnaleźć wpis najbardziej aktualny. Każda notka zawiera nagłówek, który jest wyróżniony innym kolorem, bądź inną czcionką. Jest podana data, godzina i czasami podpis autora. Poniżej notki znajduje się hasło skomentuj ta opcja pozwala nam na dodanie swojej opinii oraz na przeczytanie poprzednich komentarzy. Na pierwszej stronie znajduje się również archiwum. Często autorzy umieszczają na pierwszych stronach linki do innych blogów, aby zachęcić czytelników innymi ciekawymi dziennikami sieciowymi. Nie brakuje również danych personalnych, takich jak adres e-mail, numer telefonu, które pozwalają na kontakt prywatny z autorem. Są również obecne na stronach

zdjęcia lub obrazki. Autorzy blogów dodają często motto lub cytaty. Na stronie widnieje też licznik, który rejestruje liczbę wejść na dany wpis. Licznik jest bardzo ważny zarówno dla autora, bo pozwala mu na monitorowanie liczby osób odwiedzających jego dziennik, jak i dla czytelnika, który dzięki podanej liczbie może zorientować się, czy tekst, który czyta jest popularny, czy też nie. Na podstawie dat i godzin możemy dowiedzieć się czy autor pisząc prowadzi swój blog w pracy, czy może w domu. Jedni pisanie traktują jako odpoczynek i relaks, dla innych jest to rodzaj pracy, której aktywnie poświęcają wiele godzin. Struktura tekstu wpływa na odbiór treści. Czasami może ona stanowić do niego komentarz jak w przypadku dat, kiedy indziej wzmocniać lub burzyć obraz przedstawionego świata. Blogerzy często operują stereotypami.

Stereotyp [5, c.23] jest to nadmierne uproszczenie, generalizacja odnosząca się do konkretnych członków danej grupy. Przypisywanie konkretnych cech, właściwości, charakterystyk danym osobom, jedynie z racji przynależności do danej grupy. Stereotypy często prowadzą do błędnych wniosków. Są przekazywane z pokolenia na pokolenie. Niektóre stereotypy mogą wynikać z tego, że nie ma informacji na dany temat. Wynikają z konkretnej sytuacji albo z własnego doświadczenia, przyjętego w grupie czy w społeczeństwie. Istnieją stereotypy różnego rodzaju, np. związane z podziałami rasowymi, z przynależnością do konkretnej nacji, kolorem oczu, wyglądem zewnętrznym; związane ze stanem zdrowia, daną grupą zawodową czy stereotypy płciowe. Stereotypy mogą być negatywne, neutralne lub pozytywne, chociaż najczęściej spotyka się wyobrażenia negatywne. Nawet jeśli mają pozytywny wydźwięk, np. stereotypy o tym, że: „Polacy są bardzo gościnni, a Włosi są świetnymi kucharzami”, to są one zawsze nadmiernym uproszczeniem, co wiąże się z tym, że mogą być dla kogoś krzywdzące. Poznając kogoś, poprzez stereotypy przypasowujemy go do jakiejś kategorii i w ten sposób dokonujemy przesiewu, czy dana osoba nam pasuje, czy też nie. Dokonujemy tego często nieświadomie, i mimo iż, z tym walczymy, jesteśmy na przegranej pozycji, ponieważ, tak zostaliśmy wychowani przez społeczeństwo.

Istnieją stereotypy pozytywne, takie jak te: ukraińskie dziewczyny są najładniejsze, Ukraińcy są dobrymi gospodarzami i są bardzo gościnni, pracowici i życzliwi. Są także neutralne, które kojarzą się innym narodom z Ukrainą. Na przykład barszcz czerwony, słonina, wyszywanka, Taras Szewczenko. Istnieją również negatywne: korupcja, wojna, kryzys polityczny, bieda.

Pewien ukraiński autor dziennika sieciowego (Bohdan), mieszkający we Francji dodał wpis o postrzeganiu Ukraińców przez Francuzów: „Pierwszego dnia mojego przyjazdu do Francji, wiedząc że jestem z Ukrainy zapytano mnie czy naprawdę jest tam tak zimno, byłem w szoku. Obywatele Francji słysząc Ukraina myślą o obozach koncentracyjnych, o Gułagu. Pytano mnie również czy mam wokół promieniowanie, bo Ukraina kojarzy im się z Czarnobylem. Często Francuzi mówią, że w Ukrainie jest ogromna ilość pięknych dziewczyn, które smacznie gotują oraz zapierająca dech w piersiach

przyroda”. Czytając tekst autora, możemy stwierdzić, że ludzie często uważają stereotypy za prawdziwe nawet ich nie sprawdzając. Po prostu wygłaszają je, bo „tak się mówi”.

Anonimowa ukraińska blogerka (Snizana03) na swojej stronie dodała: „Na świecie jesteśmy stereotypowo określani jako kraj rolniczy, w którym rosną słoneczniki, ludzie jedzą przeważnie słoninę i potrafią wyprodukować najlepszy alkohol na świecie. Jesteśmy postrzegani jako kraj w którym, w ogóle nie ma trzeźwych ludzi”.

Analiza treści blogów pokazuje jak ważna jest otwartość i gotowość do patrzenia na świat z perspektywy drugiej osoby, wtedy można unikać krzywdzących ocen związanych ze stereotypami, postrzegać drugą osobę nie jako kategorię, ale jako jednostkę. Prowadzenie blogów pomaga w wyrażeniu opinii, umożliwia nawiązywanie relacji z komentującymi.

W ten sposób możemy poznać ludzi o podobnych poglądach i podejściu do życia. Poprzez blogi zdobywamy doświadczenie i uczymy się nowych rzeczy od swoich czytelników. Blog pomaga nam w niesieniu pomocy innym. Jeżeli przeszliśmy przez jakieś problemy związane na przykład ze stereotypami, to warto podzielić się tym z ludźmi. Być może to właśnie twój tekst odmieni czyjeś życie.

LITERATURA

1. Feduna Bohdan, tekst z bloga „*Mity o cudzoziemcach i o nas samych*” Francja [16.10.2016]
2. Olcoń Marta „*Blog jako dokument osobisty - specyfika dziennika prowadzonego w Internecie*”, s.3, *Polska* [20.11.2010]
3. Snizana03, tekst z bloga na Instagramie „*Stereotypy w Ukrainie*” Ukraina [04.05.2019]
4. Tvoemisto.tv artykuł „*Co myślą o Ukraińcach mieszkańcy państw europejskich*” Ukraina [23.09.2019]
5. Tambor Jolanta „*Stereotyp i prototyp – znaczenie terminów*”, *Polska* [2008]

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ

УДК 008

БЕСІДИ ЗІ ДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРО СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО*Д. І. Близняк**Наук. керівник – Р. А. Запотічна Р.А., викладач**Львівський державний університет внутрішніх справ*

Історія розвитку людської цивілізації невід’ємно пов’язана з накопиченням цінностей у сфері практично-духовного освоєння світу, і зокрема, з художньо-творчою діяльністю людини. Її поява була обумовлена потребою зберегти й передати наступним поколінням досягнутий людський досвід в усіх сферах життєдіяльності. Протягом усіх історичних епох істинна освіта була покликана виховати людину як особистість, здатну до інтелектуальної діяльності й творчих відкриттів. Ще в 20-ті роки минулого навчання в закладах вищої освіти, спираючись на досягнення дореволюційного часу, було спрямована на «виховання художньо освіченої особистості» (В.Г.Каратигін), «близькість до самого мистецтва» (А.А.Шеншин), зміст естетичного виховання як «життя мистецтва» (С.Т.Шацький), а в широкому розумінні – на пробудження творчого начала кожної людини [1, с. 3].

Провідна роль естетичного виховання у становленні всебічно розвиненої, гармонійної особистості апріорі не викликає сумнівів; вона доведена педагогічною наукою і практикою. Естетичне виховання здійснюється за допомогою різних мистецтв: музики, кіно, театру, хореографії, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури. Притаманні їм засоби художньої виразності впливають на свідомість людини, викликають у неї певні враження, емоції, почуття, наводять на роздуми і, таким чином, сприяють її духовному, моральному, інтелектуальному вдосконаленню. Протиріччя між можливостями здійснення позитивного впливу на особистість та недостатнім використанням у навчально-виховному процесі актуалізує необхідність наукового обґрунтування, розробки та впровадження технологій використання сучасного мистецтва в естетичному вихованні здобувачів вищої освіти [2].

Мистецтво — одна із форм суспільної свідомості, форма людської діяльності, яка відрізняється від науки, політики, права, релігії. Мистецтво пізнає дійсність за допомогою художніх образів. Художній образ вбирає в себе всі суперечності, все багатство мистецтва. Усі труднощі художнього процесу пов’язані зі створенням митцем художнього образу. Складності

розуміння мистецтва споглядачами також пов'язані з труднощами «розкриття» для себе художнього образу [3]. Розмовляти з молоддю про сучасне мистецтво не легко, а химерний вигляд багатьох творів ХХ-ХХІ століття лише ускладнює справу. Як розповісти здобувачу вищої освіти про те, чого самі не завжди розуміємо?

Розпочніть із впевненості у собі. Це нормально – почуватися «не в своїй тарілці», коли йдеться про мистецтво та його розуміння: так, ніби ми не маємо багажу теоретичних та історичних знань. Найчастіше все ускладнюють, більше ніж сам твір, - упередження і кліше, що стоять перед нами. Опираючись на них, ми, як правило, оцінюємо сучасне мистецтво під хибним кутом зору. Тобто заперечуємо його справжню суть, а свою безпосередню рефлексію вважаємо необґрунтованою думкою аматора.

Прийнято вважати, що давній живопис є легшим для сприйняття, ніж твори сучасного мистецтва. Коли оглядаємо малозрозумілі для нас сюжети, насправді нас захоплює композиція, рисунок, пейзаж чи вираз обличчя, багатство деталей тощо. Нам усе здається зрозумілим, хоча дуже часто ми просто фіксуємо те, що бачимо: жінка, ліс, військові в обладунках. Звідси плутанина між зрозумілістю і доступністю сприйняття. Сучасне мистецтво справді складніше для «прочитання», проте значно легше для розуміння, оскільки зображає знайомі теми. Головна новизна у тому, що воно їх проблематизує. І саме цей аспект проблематизації чи критики може бути перепорою для нашого розуміння.

Не вдавайтеся до штучних розділень. Ми часто сприймаємо давнє і сучасне мистецтво як два окремі світи. Логічніше пам'ятати про інтелектуальні та формальні зв'язки між творами, що їх розмежовують століття. Спосіб сприйняття світу сучасними митцями не нівелює візії давніх митців, навпаки – він з ними перегукується, суперечить їм, розвінчує їх, стає їхнім продовженням, насміхається з них – та ніколи не випускає їх з поля зору. Сучасне мистецтво проблематизує ті самі теми, яких торкалось завжди: життя, смерть, час, взаємини людини з навколишнім світом.

Довіряйте митцям. Сучасні мистецькі твори часто мають простий вигляд, і це може вплинути на їх розуміння. Чимало творів мистецтва сприймають лише як провокацію, гру, результат беззмістовної експресії. Дуже ризиковано сплутати причини і наслідки. Наведемо приклад. Рене Магрітт намалював люльку і під нею написав: «Це не люлька». І сказав він правду. Бо «це» була не люлька, а зображення люльки, інакше її можна було запалити. Так митець змусив глядача усвідомити прірву, яка розділяє об'єкт і його репрезентацію. Демарш Магрітта став знаковим для мистецтва ХХ століття, яке не переставало на цьому розділенні наголошувати. Навіть коли йшлося про начебто безпосереднє демонстрування об'єкта, це все одно ставало певним відтворенням конкретного предмета. Тож робота означає більше, ніж сам

об'єкт, більше, ніж сюжет, який відображає, - бо вона завжди є «ширшою», збагаченою чуттєвим та інтелектуальним досвідом [4].

Підводячи підсумки, вважаємо доцільним наголосити на тому, що освіта ХХІ століття має забезпечити виховання цілісної особистості, розвиток її талантів і здібностей. Становлення української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариство, відмова від тоталітарного режиму й побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу підготовки спеціалістів з високою художньою культурою. Розвиток особистості – надзвичайно складний процес, у якому беруть участь багато факторів. Серед них помітну роль відіграє мистецька освіта.

ЛІТЕРАТУРА

1. З. Естетика: Навч. посіб. / М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В.О. Лозовой та ін.; За ред. В.О. Лозового. К.: Юрінком Інтер, 2003. 208 с. Бібліогр.: с. 202–205.
2. Малежик Ю.М. Передумови розвитку мистецької освіти наприкінці ХХ століття та її значення для сучасної педагогіки України / Ю.М.Малежик // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2008. 9 с.
3. Ничкало С.А. Мистецтво: виховний потенціал [Електронний ресурс] Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/5487/1/Nychkalo_2013%D1%81.pdf
4. Перрі Г. Не бійтесь галерей / Перрі Грейсон: пер. з англ. А. Ящук. Київ: ArtHuss, 2017. 113 с. (Ukrainian ArtBook)

УДК 82.091

ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ «ГАМЛЕТІВСЬКОЇ ЛЮДИНИ» У ДРАМАТУРГІЇ МОДЕРНІЗМУ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Ю. М. Ванюк

Наук. керівник – М.М. Челецька, доцент, канд. філол. наук

Львівський національний університет імені Івана Франка

З початком ХХ ст. у художній літературі письменники особливої уваги надають зображенню різноманітних психологічних типів персонажів. Насамперед актуальним для читача цього періоду історії є вічний образ «Гамлета» В. Шекспіра. Згодом починають використовувати поняття «гамлетівська людина» для означення психології персонажа, який нагадує поведінку Гамлета. У світовій літературі найвідомішими інтерпретаціями образу Гамлета є, зокрема, версії Й. В. Гете (у романі «Учнівські роки Вільгельма Майстера») та Б.

Брехта (вірш «Про п'єсу Шекспіра "Гамлет"»). Однак до рецепції образу Гамлета частіше вдавалися все-таки поети ХХ ст: М. Рильський, Є.Плужник, Д.Павличко та інші. Ці поетичні інтерпретації образу Гамлета дуже докладно досліджено в дисертаційній роботі Г. Горенок «Гамлет і гамлетизм у європейській літературі першої половини ХХ століття» [3, с. 4]. Натомість найменш дослідженими є інтерпретації образу Гамлета в сучасній драматургії.

Актуальність дослідження полягає у тому, щоб комплексно охарактеризувати та зіставити найвиразніші способи вияву «гамлетівської людини» на прикладі драматичних творів, написаних протягом ХХ століття у різних європейських ЛІТЕРАТУРАХ, а саме – в німецькій, швейцарській, англійській, болгарській та українській.

Метою було з'ясувати природу та характер вираження «гамлетівської людини» у європейській драматургії ХХ ст. на основі художнього осмислення теми смерті. Предмет дослідження: характер «гамлетівської людини» та його способи вираження у художніх текстах. Об'єктом стали такі драматичні твори: Г.Гауптман «Перед заходом сонця», Леся Українка «Бояриня», М. Фріш «Китайський мур», М. Вальзер «Чорний лебідь», Т.Стоппард «Розенкранц і Гільдестерн мертві», Н. Йорданов «Вбивство Гонзаго».

Для дослідження був використаний психотип: «гамлетівська людина», а саме це така особа, яка втратила сенс життя, тому схильна до необдуманих вчинків таких як помста, самогубство, божевілля. Це така людина, яку не розуміє оточення, тому вона відчуває себе чужою серед своїх. ніби за «китайським муром» або чорний лебідь серед білих. У постмодернізмі вона знаходить сенс життя у грі в смерть та зі смертю. Залежно від періоду та літературного напрямку, зазнає змін у поведінці, сприйнятті навколишнього світу. Яскравими прикладами є образи Оксани із п'єси Лесі Українки «Бояриня та Матіаса із твору Гергарта Гауптмана «Перед заходом сонця». У 20-х—30-х роках такий поведінковий тип виявляє більш меланхолійне розуміння смерті, сприймаючи її як абсолютний кінець: «І знову переді мною два виходи - один із них той, про який я говорив з вами в ту ніч. Давні називали його стоїчним—одним ділом закінчуєш зі всіма справами, а заодно і зі своїм життям. Причому добровільно». [2, с. 33]

Тому «гамлетівська людина» намагається сприймати життєві радощі, насамперед кохання, як єдину можливу розраду в житті. «Інкен, мені добре, моя душа звільнилась і так ще ніколи не було у моєму житті.» [2, с. 20]. Кохання дає їй сили рухатися далі, продовжувати жити. Оксана та Матіас обоє шукають своє місце у суспільстві, проте воно відкидає їх. «Гамлетівська людина» у цей період потрапляє під вплив фатальності долі. Присутня сюжетна тенденція летального кінця героїв, зумовлена браком сил та внутрішнім болем.

У 40-х—60-х роках неоромантизм входить у другу свою фазу революційного романтизму або «активного вітаїзму». У цей період «гамлетівська людина» виражена в образах

Руді Гоотхайна із п'єси М. Вальзера «Чорний лебідь» та імператора Цінь Ші-Хуанді» із п'єси Макса Фріша «Китайський мур». Вона зображена у вигаданому часі та просторі. У цих творах актуалізується додатковий потенціал людської здатності до мрій: «Нехай далі розповідає про свою Індію, допоки він сам в неї не повірить» [1, с. 230]. Через дивну поведінку, відмінність від оточення, воно відштовхує від себе «гамлетівську людину», адже суспільство боїться її

. У 40-60-х роках мотив кохання вже не так актуалізується, як у 20-30-х рр. Відтепер «гамлетівська людина» доволі самостійна, незалежна від думки чи порад інших. Змінилося і ставлення її до смерті а саме, вона сприймає її не як особливу категорію, а як цілком звичне явище. «Я хочу прицілитися в тебе з пістолета. Можливо, щось охопить мене, я затисну курок і зрозумію свого батька» [1, с. 228]. Причиною її божевілля є те, що вона закрилася у собі, втратила власну суть, тобто, тим, ким вона була раніше. За сюжетом твору ми знаходимо такі типологічні відмінності, а саме летальний кінець одного з героїв - Руді Гоотхайна, в той час, коли подальша доля імператора-безумця нам не відома.

У постмодернізмі «гамлетівська людина» - це сильний духом персонаж, У творі Тома Стопарда «Розенкранц і Гільдернстерн мертві» вона складається з трьох персонажів: Розенкранца, Гільдернстерна і Гамлета. Вони об'єднуються та разом створюють чітке проявлення «гамлетівської людини» У п'єсі Недялко Йорданова «Вбивство Гонзаго» вона не так розсіяна між персонажами і концентрується найяскравіше у директорі мандрівного театру Чарльзі. Мотив кохання майже не виражений у цьому періоді. У постмодернізмі «гамлетівська людина» грає у смерть та зі смертю: «Іноді потрібно лише одне слово, щоб стати безсмертним, лише потрібно знати, коли його сказати.» [5, с. 98]. Відтепер це для неї певна гра, іграшка. Вона часто іронізує: «Давайте закладемося, що рік мого народження помножений на два, вкінці дасть парне число» [6, с. 25]. «Гамлетівська людина» у постмодернізмі не божеволіє, а лише вдає божевілля, зазвичай, заради тієї ж гри, або вигоди.

Проте незмінною залишається її відчуженість від світу, несприйняття такого поведінкового типу. Якою б вона не була, суспільство не прийме її. «Гамлетівська людина» завжди відчуватиме себе вигнанцем, чужим, навіть у рідному колі чи середовищі.

Отож, як ми побачили, «гамлетівська людина» доволі поширений у ХХ столітті персонаж. Образ шекспірівського «Гамлета» як один з вічних образів у світовій літературі видозмінюється протягом різних стильових періодів ХХ ст. у проаналізованих текстах і постає як образ-психотип «гамлетівська людина». Цей психотип переростає з душевного, меланхолійного героя в байдужого та безстрашного. Смерть не лякає «гамлетівську людину», а навпаки - зацікавлює та інтригує. Яскраво зміну характеру принципів, настрою та сприйняття оточення розкривають цитати із п'єси Гергарта Гауптмана «Перед заходом сонця» та Недялко Йорданова «Вбивство Гонзаго». У модернізмі сказано так: «Омертвіла душа не може нікого

любити... І її не можливо воскресити.» [2, с. 74]. А ось як кажуть у посмодернізмі : «Хто помер сьогодні, той позбавиться від неприємності померти завтра» [5, с. 92].

ЛІТЕРАТУРА

1. Вальзер М. Дуб и кролик и другие пьесы / Мартин Вальзер. – М. : Прогресс, 1974. – 242 с.
2. Гауптман Г. Пьесы / Гергарт Гауптман – М.: Искусство, 1959. – Том II ; ред. С. Мокульский; примеч. А. Левинтона. – 524, [2] с.
3. Горенок Г. Ю. Гамлет і гамлетизм у європейській літературі першої половини ХХ століття / Галина Юрїївна Горенок : Автореф. дис. ... канд. філол. н.: 10.01.05 ; Терноп. нац. пед. ун-тет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
4. Ільницький М. Динаміка стилів українського модернізму / Микола Ільницький // Ільницький М. Знаки доби і грані таланту / Микола Ільницький. – К. : Кліо, 2014. – С. 47-108.
5. Іорданов Н. Убийство Гонзаго [Електронний ресурс] / Недеялко Іорданов. – Режим доступу : <http://shakespeare.zp.ua/texts.item.93>.
6. Стоппард Т. Розенкранц и Гильденстерн мертвы : пьесы / Том Стоппард ; пер. с англ. — М. : Иностранка, 2008. – 704 с.

УДК 613.71/73

ВПЛИВ СПОРТИВНОГО ХАРЧУВАННЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

В.В. Войціховська

Наук. керівник – Р. В. Яечник, викладач

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Усім відомо, що протягом багатьох років спортивне харчування в нашій країні мало не найкращу репутацію. Основна причина в тому, що цілком хороші і натуральні добавки плутали з лікарськими препаратами, які так само замінювали ефект спортивного харчування.

Однак із роками почало з'являтися все більше спортивного харчування в широкому доступі, а страхи почали зникати. Але чи спортивне харчування стало безпечним?

Наука давно вивчає вплив різних препаратів на організм людини, їх вплив на фізичну підготованість. Як показують дослідження, у людей, які регулярно займаються спортом і отримують великі навантаження, щоденна потреба в калоріях в 2-3 рази вища, ніж у тих, хто не займається спортом. Для того, щоб відновити запас енергії, спортсменам необхідно харчуватися в декілька разів більше звичайного. У зв'язку з цим на допомогу приходять спортивне

харчування - більшість активних добавок не тільки відновлять потребу в енергії, але і поліпшать внутрішні процеси організму.

Існує безліч різновидів спортивного харчування, і кожна добавка виконує особливу функцію впливу на організм. Але також існує спортивне харчування, яке впливає негативно на організм - такі препарати найчастіше заборонені у використанні.

Високобілкові продукти (найчастіше їх називають протеїнами) - найважливіша поживна речовина в нашому організмі, виконує велику кількість функцій. Практично весь наш організм складається з білків. Протеїн є основою скорочення м'язів і, найголовніше, основним будівельним матеріалом. Після вживання протеїну він розщеплюється на амінокислоти, які використовуються для формування необхідних організму білків. Позитивна сторона протеїну в тому, що він нешкідливий і дозволений для вживання навіть дітям. Зрозуміло, протеїн має побічні дії. Але максимальна шкода від протеїну - це розлади шлунка і підвищене навантаження на нирки. Можна відзначити те, що такі побічні дії дають будь-які продукти при підвищених дозах.

Напевно, кожна людина, що займається спортом, чула про таке спортивне харчування як «Креатин». Креатин - азотовмісна карбонова кислота, яка бере участь в енергетичному обміні в м'язових і нервових клітинах. Простими словами креатин - це енергія для м'язів. Коли енергія закінчується, необхідно поповнити її запас для продовження занять спортом. Тому, чим більше його (креатину) в клітинах, тим довше продовжуються тренування.

До побічних ефектів можна віднести дискомфорт шлунково - кишкового тракту. Якщо спортсмен приймає занадто мало води, це може призвести до ефекту нудоти, оскільки препарат погано розчиняється, і в цьому йому потрібно допомагати. Інший ефект, пов'язаний знову-таки з низьким споживанням води - зневоднення може статися, якщо випивати менше 3 літрів води в день. Якщо приймати препарат за правилами й усвідомлено, можна відкрити в ньому безліч позитивних сторін.

Жироспалювачі - це спеціальний вид спортивного харчування, призначений для зниження підшкірного жиру. Ефект від таких препаратів є тільки за умови інтенсивних тренувань і активного способу життя. Ці препарати зроблені на основі натуральних компонентів. Спеціальна добавка, виводить з організму зайву рідину, підвищує метаболізм, прискорює розщеплення так званого жиру, що знаходиться в області стегон, грудей і боків.

Після застосування жироспалювачів можна виділити такі мінуси: підвищення гормонального впливу на організм, при перевищенні дозування виявляється нервозність, безсоння, біль голови. Немає стовідсоткової гарантії, що препарат допоможе скинути зайву вагу.

Анаболічними стероїдами називаються речовини, які прискорюють утворення клітин, тканин і підсилюють інші анаболічні процеси. У спорті такий препарат називається допінг, він підвищує витривалість і збільшує масу м'язів.

Після прийому стероїдів збільшується силовий показник, процес відновлення значно прискорюється, так само прискорено набирається м'язова маса, а зменшується жирова.

Після прийому анаболічних стероїдів підвищується рівень тестостерону, він впливає не лише на організм, але й на мозок. Під час курсу прийому стероїдів чоловіки почуваються більш впевненими в собі. Після припинення прийому стероїдів рівень тестостерону знижується і з'являється депресія.

Спортивне харчування не потрібне тільки за тих умов, якщо раціон збалансований, є можливість харчуватися 5-6 разів на день, як само, якщо спортсмен не прагне високих рекордів, а заняття спортом націлені просто на підтримку хорошої фізичної форми і добре самопочуття.

Але щоб досягти результату якомога швидше, спалити підшкірний жир або наростити м'язову масу, необхідно вводити в раціон спортивне харчування.

Так само необхідно відзначити, що спортивне харчування потрібно використовувати тільки як доповнення до основного раціону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безруких М.М., Філіппова Т.А. Розмова про правильне харчування. - М. 2006г.
2. Конишев В. Все про правильне харчування. – М., 2001.
3. Корелин О.А. Правильне харчування при занятті спортом і фізкультурною. – СПб.: 2005.

УДК 616.057

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Л. А. Грех

Наук. керівник - Р. В. Яечник, викладач

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Цілющий вплив музики на організм людини був помічений ще на зорі цивілізації. Містичними легендами пояснювалось покращення самопочуття та настрою, зменшення болісних відчуттів, страху, повернення людині бадьорості, енергії під дією звуків музики, що зачаровують. Музика впливає на організм людини по-різному. За даними науковців медичного центру "Ленц" та Дитячого Центру лікування, в результаті численних досліджень виявлено, що під впливом музики, яка відповідає функціональному станові організму, такі психічні процеси, як пам'ять та орієнтація покращуються на 45-50%, а увага - на 25-30%. Музика активізує

розумові здібності, а також працездатність та зосередженість, здатна розвивати та підвищувати інтелект людини. Звукові вібрації стимулюють кровообіг, емоційний тонус. Під дією ритму активізується дихання, збільшується вентиляція легенів. Дослідження підтверджують фізіологічну гіпотезу музикотерапії, поєднання ритму музики з біоритмікою людини.

Одним із перших, хто почав використовувати музику для лікування своїх пацієнтів, був Піфагор. Залежно від захворювання він створював особливі композиції і давав їх прослуховувати своїм підопічним. Він першим дав науковий доказ того, що музика впливає на психіку і здоров'я людини. За словами Піфагора, органи людини випромінюють електромагнітні хвилі, і при входженні в резонанс чи дисонанс з музичними хвилями налаштування цих органів змінюються, приводячи їх до вилікування або руйнування. Сучасні вчені підтверджують висновки Піфагора, недарма існує такий напрямок нетрадиційної медицини, як музикотерапія.

Дотепер тривають роботи, розпочаті В.М. Бехтеревим, І.Р. Тархановим, І.М. Догелем, з вивчення впливу властивостей музики на діяльність нервової, дихальної систем, системи кровообігу, електричну активність головного мозку, функціональний стан організму і т.д. [1].

Одним зі швидких та зручних методів оцінки стану серцево-судинної системи є аналіз варіабельності серцевого ритму (ВСР). Оцінка функціонального стану організму за даними варіабельності серцевого ритму є перспективним діагностичним методом, який вже широко використовується в клінічній медицині. Відомо, що музика покращує функцію серця і ВСР [2]. Багато фахівців стверджують, що вона позитивно впливає на здоров'я людини. Дослідження, проведені британськими вченими, показали, що класична музика, а особливо композиції Джузеппе Верді, можуть знизити або нормалізувати артеріальний тиск. Крім того, музична терапія часто використовується в реабілітаційних центрах, особливо для осіб, які перенесли інсульт.

Найважливішою перевагою приємних композицій є те, що вони сприятливо впливають на серце і систему кровообігу. Дослідження 2008 р. показало, що музика здатна знизити артеріальний тиск. Дослідники також виявили, що кровonosні судини учасників розширювалися на 26%, коли вони слухали приємні композиції, при перегляді смішного відео – на 19%, під час звукової релаксації (співаюча чаша) – на 11%. За словами професора музичної терапії Хелен Оделл-Міллера: «Зміна ритму пульсу говорить нам про те, як наше серце реагує на стрес. У здорової людини нормальний пульс становить від 60 - 70 ударів за хвилину. Якщо пульс у спокійному стані (без фізичного навантаження) становить 90 ударів, то це може говорити про стрес» [3].

При реабілітації після операцій на серці пацієнтам дають прослуховувати різні музичні твори, що сприяє швидкому одужанню. Музика здатна знизити больові відчуття. Це

підтвердили в університеті штату Юта, коли провели експеримент над 143 випробовуваними, схильними до тривоги через очікування болю. Музика здатна позбавити організм від хвороботворних мікроорганізмів. Прослуховування церковних творів і дзвону тривалий час зменшує кількість мікробів в організмі людини на 40%. Ще в середні віки під час епідемій чуми служителі церкви, не перестаючи, дзвонили в дзвони і тим самим рятували від смерті безліч людей.

Вважається, що класична музика найбільш благотворно, ніж будь-яка інша, впливає на організм людини і її психоемоційний стан. Найвідомішою «цілющою» музикою вважаються твори Моцарта: у деяких клініках з їхньою допомогою проводять навіть спеціальні курси лікування від різних захворювань. Класична музика впливає на людину заспокійливо. Вона розвиває здатність до візуалізації, народжуючи в уяві слухача зорові образи.

Однак вчені з'ясували, що всі позитивні властивості музики зводяться нанівець у тому випадку, якщо людині ця музика не подобається. Так, любителям того чи іншого музичного жанру було запропоновано протягом довгого часу слухати ту музику, яка, здавалося б, повинна мати позитивний вплив; любителям року запропонували слухати джаз, любителям репу — класичну музику, і т.п. З'ясувалося, що у випробовуваних починала боліти голова, піднімався тиск, іноді навіть виникало відчуття задухи.

Нині не розкриті ще в повній мірі механізми сприйняття і психологічного впливу музики, яка оптимізує психофізіологічний стан людини. Більшість дослідників використовує тільки якісний аналіз стану випробовуваного на основі тестів і словесного звіту. Таким чином, стає очевидною необхідність використання інформаційних технологій для створення психологічних тестів, котрі дозволяють вивчати переваги, сприйняття, вплив музики на людей з різним рівнем тривожності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості, визначати психофункціональний стан людини, проводити психотерапевтичний вплив, виходячи з потреб несвідомого, що може не збігатися зі свідомим вибором людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шушарджан, С.В. Музыкотерапия и резервы человеческого организма / С.В. Шушарджан // М.: Аспект-Пресс, 1998. – 194 с.
2. Федотчев, А.И. Музыкальная терапия и “музыка мозга”: состояние, проблемы и перспективы исследований / А.И. Федотчев, Г.С. Радченко // Успехи физиологических наук. – 2013. – Т. 44. - № 4. – С.35-50.
3. Користь музики [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://healthsukr.ru/vagitnisti-ologii/15082-korist-muziki.html>.

ПОВАГА ДО ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Д. М. Гурковський

Наук. керівник – Л. М. Андрушко, доцент, канд.. мистецтвознавства

Львівський державний університет внутрішніх справ

Кожне суспільство протягом свого розвитку проходить певні етапи трансформації (занепаду, застою, піднесення), результат яких залежить, в першу чергу, не стільки від благополуччя кожного окремого громадянина того чи іншого суспільства, скільки від відчуття та розуміння ним значущості власної громадянської позиції, усвідомлення впливу на процеси, які відбуваються в сім'ї, на роботі, в державі тощо.

Якісна оцінка та розуміння власної значущості залежить від цінностей, якими володіє людина. Під цінностями слід розуміти оптимальні умови для досягнення людиною поставлених нею життєвих цілей, способи досягнення цих цілей та їх наслідки для інших людей, які ми можемо оцінити кризь призму моральних категорій добра та зла.

У житті людини моральні цінності відіграють дуже важливу роль. Це пояснюється тим, що повноцінний моральний вибір, твердість моральних позицій особистості, здатність «вийти» за межі безпосередньої необхідності передбачають наявність загальної основи для самоствердження людини як творчої особистості. Такою основою виступають цінності, що виражають моральну орієнтованість і ціннісний сенс поведінки людини.

На індивідуальному, особистісному рівні сім'ї, родичів, сусідів під цінностями, як правило, розуміють любов, дружбу, повагу, довіру, на колективному – легітимність влади, верховенство закону, успіх у галузі тощо. Утверджені традиціями, релігійними канонами та правовими нормами, цінності виступають своєрідною системою координат, кодексом правил поведінки людей у суспільстві, порушення яких призводить до застосування правових чи моральних санкцій.

Поставимо питання: чи є відмінність? Якщо так, то в чому вона полягає між цінностями, які регламентують життя європейців та цінностями українців?

Вочевидь, європейські цінності базуються на трьох фундаментальних принципах. Перше – це відповідальна свобода. Свобода для європейця - це не ласощі, свобода – це умова його існування, тому, що поза свободою він не може самореалізуватися. Свобода – це можливість вибору в будь-яких життєвих ситуаціях. Проте європейці уміють реалізовувати її так, щоб не завдати шкоди іншим. Властиво, здатність та вміння обмежувати свою свободу заради іншого

називається відповідальною свободою [1, с. 340 – 355]. Далі починає діяти держава, котра карає тих, хто заважає вияву власної свободи іншої особи. Втім, закон починає діяти лише тоді, коли більшість із ним погоджується. Однак, якщо закон не відповідає уявленням про справедливість більшості, то він ніколи не буде працювати.

На жаль, у нашій Державі велика частина населення сприймає корупцію як гріх, проте допустимий. Саме тому в нас і не працює антикорупційне законодавство. В основі ж європейських цінностей стоїть відповідальна свобода (за державу, традиції, землю, майбутні покоління тощо).

Другим фундаментальним принципом виступає відповідальна співпраця [2, с. 176]. Це, перш за все, означає те, що ви маєте схильність до співпраці, ви активні та готові до компромісів та розвитку. Коли ви досягаєте якоїсь угоди, то ставлення до неї є максимально відповідальним.

Нарешті, третім фундаментальним принципом виступає повага до гідності людини. Вона виражає ставлення до будь якої людини як особи, яка має цінність для себе, своєї сім'ї, суспільства тощо. Гідність виступає одним із ключових понять багатьох нормативно-правових документів України. Водночас, тут слід додати й те, що ці три принципи можна об'єднати в один, а саме - в принцип довіри.

Питання про свободу вибору неминуче підводить до проблеми відповідальності. Відповідальність – зворотна сторона свободи, яка нерозривно з нею пов'язана та завжди її супроводжує [4, с. 46]. Той, хто діє вільно, має повністю відповідати за свої дії. Моральна відповідальність означає здатність передбачити наслідки кожного свого вчинку і прагнення запобігти можливому негативному ходу подій, що є особливо важливим у правоохоронній діяльності.

Е. Фром у книзі «Людина для себе» підкреслює необхідність відповідальності за власне існування [3, с. 42]. За Е. Фромом, відповідальність співвідноситься з такими гуманістичними цінностями, як турбота, любов, повага, свобода. Він розрізняє поняття «відповідальність» і «обов'язок», проводячи паралель з авторитарною та гуманістичною совістю. Таким чином, відповідальність має позитивний відтінок і є категорією свободи, а обов'язок – категорією несвободи [3, с. 376].

Наприклад, повертаючись із Перемишля до Меденич (для перетину українсько-польського кордону), відзначаємо той момент, що здаючи зміну водій рейсового автобуса з посмішкою та доволі доброзичливим виразом обличчя все ж побажав пасажирам гарного вечора, хоча не зобов'язаний був цього робити. Але це, як мінімум вказує на його доброзичливість навіть після важкого робочого дня. Довіра, толерантність, повага всіх до закону – це той перелік цінностей, яких так не вистачає українцям.

І зважаючи на нашу довгу історію формування державності та схожості по ментальності з європейцями ми маємо змінитись та перейняти всі європейські цінності. А самі цінності піднімуть нашу колективну відповідальність на вищий щабель, а з цим зросте рівень щастя і життя громадян .

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Г'юм Девід. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі // За ред та з передм. Е.К.Мосснера; 3 англ. пер. П.Насада. К.: Вид. Дім «Всесвіт», 2003. 552 с.
- 2.Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. К.: Лібра, 2001. 400 с.
- 3.Фромм Э. Человек для себя. // Перевод А. Александрова. Москва: ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 2018. 320 с.
- 4.Энциклопедия мысли: Сборник мыслей, изречений, афоризмов, парадоксов, эпиграмм. Харьков: Прапор, 2001. - 544 с.

УДК 37.015:159.9:808.5

ЕТИЧНА СКЛАДОВА РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Т. Я. Конівіцька

Наук. керівник – А.В. Литвин, професор, д. пед. н.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Одним із основних аспектів вищої освіти нині є її міждисциплінарність.

Завдання університетів – вчити студентів мислити самостійно, творчо, критично, розвивати активну мовленнєво-мисленнєву особистість, формувати вміння доводити, відстоювати свої погляди аргументовано, толерантно, тобто, акцентувати увагу на ефективній міжособистісній комунікації. Дотримання всіх моральних принципів і норм спілкування становить фундамент освіченості та професіоналізму, а володіння риторичною компетентністю сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця, його професіоналізму.

Професійна діяльність психолога вимагає дотримання певних норм спілкування й поведінки і саме вивчення риторики пропонує ті прийоми розвитку етичної культури та соціалізації особистості, що забезпечують ефективну участь її у кожному акті комунікації [2, с. 79].

Це зумовлює важливість етичного складника у риторичній підготовці, адже риторика виступає в ролі своєрідного етичного індикатора, що виявляє наявність або відсутність моральної основи, якого не можна не врахувати у діяльності психологів. Саме психолог повинен пам'ятати про принцип «не зашкодь іншому»: не переходити від переконання до маніпуляції, тобто, використання антириторичних засобів, які спрямовуються на руйнацію особистості – пригнічення, приниження, підкорення тощо [6, с. 84]. Погоджуємося з думкою науковців, що в межах етичного складника риторичної компетентності варто розглядати не лише мовленнєвий етикет, а й кінесику (жести, міміка, контакт очей), етикетну проксемику (організацію простору) та етикетну атрибутику (світ речей) [4, с. 201], а також акустичні засоби мовлення (зокрема висоту та силу голосу). Всі ці аспекти створюють атмосферу довіри і відкритості, яка в психології є важливою умовою ефективної професійної комунікації. Невід'ємним елементом етичного складника формування риторичної компетентності майбутніх психологів є професійна етика – сукупність норм службових відносин, правомірність поведінки, культура професійних дій [5, с. 7], яка регламентує стосунки психолога з колегами, підлеглими, клієнтами і суспільством загалом.

Етична складова риторичної компетентності визначає здатність промовця бути як уважним адресантом, так і толерантним адресатом. До важливих принципів етичного спілкування відносять: дотримання правил спілкування та поведінки, володіння технікою мовлення відповідно до ситуації та створення атмосфери спільних інтересів із урахуванням психологічних, ситуативних, контекстуальних факторів дискурсу [2, с. 85]. Важливим аспектом етики є толерантність, яку розглядають як позитивну моральну рису людини, сутність якої полягає в ціннісній установці на терпеливість до думок, переконань і форм поведінки іншої особистості, її неповторності, а також як категорію, перш за все, міжособистісної інтеракції, основою якої є постійне спілкування, яке виформовується як сукупність різних типів компетенції, найважливішими є інтерактивна, мовна та дискурсивна компетенції [1, с. 109].

Слово відіграє важливу роль у формуванні духовної культури особистості, особливо в часи швидкозмінного інформаційного суспільства, що часто призводить, як зазначає Г. Сагач, до «екзистенційного вакууму», «морального паралічу» та «масової невротизації» [6, с. 257]. Риторика формує прагнення до духовного розвитку й самовдосконалення та є вершиною формування особистості. Для психологів це важливо ще й у контексті специфіки їхньої діяльності, адже психолог має розуміти та покликаний розкрити духовну складову особистості через філософське бачення світу (бачення прекрасного і сутності навколишнього світу) та людини у цьому світі (розуміння сутності та місця людини в суспільстві через відповідальність, вибір, цінності тощо).

З огляду на зазначені аспекти освітній процес у вищій школі має будуватися на основі дотримання норм етики і моралі, а також мусить бути націлений на усвідомлення студентами основних правил професійної етики, норм культури спілкування та поведінки у майбутній професійній діяльності. Майбутнім психологам для подальшої професійної діяльності (спілкування, психологічної бесіди, консультування, тренінгів, майстер-класів, публічних виступів тощо) важливо навчитися дотримуватися основних правил професійної етики, зокрема:

- Дотримуватися правил спілкування (відповідно до всіх правил культури мовлення);
- розвивати вміння слухати та чути;
- утримуватись від оцінки особистості (партнера, клієнта чи аудиторії), толерантно ставитися до особистості, не принижувати, підтримувати;
- виробляти належну техніку мовлення (голос, інтонація, дикція тощо), коригувати її відповідно до ситуації мовлення;
- дотримуватися всіх правил невербальної поведінки (відповідні жести, міміка, зоровий контакт тощо);
- дотримуватися обґрунтованої просторової організації дистанції (проксеміка) під час спілкування;
- використовувати вплив і переконання коректно й аргументовано, враховуючи цінність особистості, не використовуючи маніпулювання;
- дотримуватися норм і правил проведення публічних виступів (доводити свою думку згідно з правилами професійної етики, поважати співрозмовників та аудиторію) тощо.

Ще Аристотель визначив у риторичі основні чинники – логос, патос і етос. Ораторська майстерність у всі часи реалізувалася через цей «риторичний трикутник», який актуальний і нині: логос окреслює слово й думку, адже точність слова й логічність думки є основою ефективного спілкування; патос додає комунікації емоційності й естетичності; етос визначає морально-етичний компонент [3, с. 166]. Про взаємозв'язок та важливість кожного із зазначених чинників потрібно пам'ятати, та не можна залишати поза увагою етичний складник формування риторичної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. Соціогуманітарні проблеми людини. № 5. 2010. С. 108-119.
2. Воробйова А. В. Етичний аспект функціонування риторичного дискурсу. Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: зб. наук. праць (за

матеріалами Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 23 квітня 2015 р.) / за ред. проф. К. Я. Климової. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2015. С. 75-80.

3. Конівіцька Т. Мовленнєві засоби впливу в публічному виступі. Інформація, комунікація, суспільство 2019 : Матеріали 8-ї Міжнародної наукової конференції ІКС-2019 (16–18 травня 2019, Чинадієво). – Львів: Вид-во Львівської політехніки. 2019. С. 166-168. URL: [http://ics.skid-
lp.info/ICS2019Proceedings.pdf](http://ics.skid-lp.info/ICS2019Proceedings.pdf).

4. Корчова О. М. Структурно-змістові складники риторичної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 6 (50). С. 196–206.

5. Лаврецький Р. В., Мовчан І. О., М'якуш І. І. Професійна етика та етикет працівника ДСНС України : навч. посібник. Львів : «СПОЛОМ». 2013. 240 с.

6. Сагач Галина Вибрані твори: В 5 т. Т. 1: Риторика: «Златоуст». Рівне: ПП ДМ, 2006. 288 с.

УДК 39 (866)

ДЕРЖАВНІ ТА НАРОДНІ СИМВОЛИ ЕКВАДОРУ: МОВНО-КУЛЬТУРНІ ПАРАЛЕЛІ

Полетт Кордова, Марлон Ізкіердо

Наук. керівник – Станкевич Н. І., доцент, канд. філол. наук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Символ (з грец. *знак*) – це «умовне позначення якогось предмета, поняття або явища» [4, с. 174], певний образ, сутність, що вказує на ідеї, поняття або інші абстракції. Символи, зазначають дослідники, є водночас «інструментом пізнання» і способом виявлення «прихованих скарбів духовності» [1; 3].

Символіка, з одного боку, творить своєрідну «міжнародну мову», є «національно-інтернаціональною» [2, с. 5], а з іншого – національні символи в усі часи були генетичним кодом кожної окремої нації, виражали високий дух народу, його прагнення, звичаї і традиції, релігію, відображали його історію, навіки «прив'язували» до рідної землі, її природи і простору.

Офіційними символами будь-якої держави є прапор, герб, державний гімн.

Україна – країна сходу свого континенту, Еквадор – країна заходу Латинської Америки. Назва нашої країни означає *екватор*. У прапорах обох країн переплітаються жовто-блакитні кольори, що по-своєму символізують природне багатство кожної землі. В Україні – пшениця, в Еквадору – золото. Спільним є те, що символізує простір і волю – небо в Україні, море і небо –

в Еквадору. На прапорі нашої країни є ще червоний колір, що символізує кров, бо її пролилось багато заради існування держави. Наша незалежність має понад 200 років, Україна – молода незалежна держава. Спільним є прагнення до волі і панування в рідному краї, що передають слова гімну. В офіційних девізах обох держав також є слово *воля*. *Бог, Батьківщина і воля* – в Еквадору, *Воля, злагода, добро* – в Україні. Символ волі закладено навіть в українському гербі – Тризубі.

Герб Еквадору затверджено в 1900 році. Він також розміщений у центрі нашого прапора. За композицією він складний, його творці хотіли охопити основні символи нашого краю. Посередині зображено могутній вулкан Чимборасо. Його висота понад 6 тисяч метрів. Біля вулкану починається красива річка Гуаяс, на ній зображено наш перший пароплав. Вгорі на стрічці – сонце і чотири знаки зодіаку, що символізують ті місяці, коли відбувалася революція. Вгорі розпростер крила андійський кондор, що відображає велич і силу країни. Між чотирма прапорами, що символізують великі частини Еквадору, видно гілки пальми і лавру. Лавр – символ слави Батьківщини. Пальма – один із народних символів Еквадору.

Саме народні символи в країні відображають її природу, географічні особливості, тваринний світ, народний одяг, традиції народу. В Україні це – вишитий рушник, біла хата, писанка, віночок, лелека, ластівка, верба, калина, соняшник, дуб та інші. Це її краса, сила, затишок у домі, релігійні звичаї.

В Еквадорі є три великі природні частини, які перерізають гори Анди. Це Коста, яку омиває Тихий океан. Символом цієї частини країни є море, багате на морську фауну. Ви вільно можете з корабля бачити китів. На березі помітите ігуану, навіть є Парк ігуан, ростуть кокосові пальми. Популярним національним головним убором тут є сомбреро, яке носять чоловіки. Друга частина – Сьєрра, де «живуть» вулкани. В країні близько 50 згаслих та активних вулканів. Серед них згаслий вулкан Чимборасо, а також найвищий у світі активний вулкан Котопаксі (близько 6 тисяч метрів). Символи цієї частини – кондор, а з національного одягу – пончо з багатьма символічними узорами. На сході країни частина називається Орієнте, і там панують джунглі. Символічною для нас є ріка Амазонка, навіть територія навколо має назву Амазонія. Тут – рай для мавп і водиться змія анаконда. Ще до країни належать Галапагоські острови, символом яких є галапагоська слонова черепаха (довжина її тіла – понад один метр). Також тут багато морських котиків, пеліканів і є рідкісні птахи з блакитними лапками – олуші.

Столиця Еквадору – Кіто, яке називають *Місто небес*. Воно побудоване на вулканічному попелі від вулкану Пічинча на висоті близько 3 тисяч метрів над рівнем моря. Назва міста – скорочений варіант від Сан-Франсиско-де-Кіто, як його називали іспанці. УІ тисячолітті до н. е. це була столиця індіанської держави Кіту. Пізніше його завоювали інки,

потім іспанці, країна зазнала рабовласництва. Еквадорський герой, який здобував незалежність, – Симон Болівар. Спочатку це була незалежність від Іспанії, а згодом – від Великої Колумбії.

Кіто – одне з найкрасивіших міст південної Америки. Як і у Львові, в ньому переплелися традиції і культура кількох народів. У 1978 році центр Кіто внесли до Списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО.

Символи – це не просто речі з історичного минулого, реалії природи рідної землі, національні скарби духу народу, його культурні знаки, це насправді часточка твоєї країни, яку ти зберігаєш у своєму серці, де б ти не був.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедичний словник символів культури України / Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди; [заг. ред.: В. П. Коцур та ін.]. – 5-те вид., допов. і випр. – Корсунь-Шевченківський, 2015. – 911 с
2. Купер Дж. Энциклопедия символов. – М., 1995. – 401 с.
3. Потапенко О. І. Словник символів / О. І. Потапенко, М. К. Дмитренко, Г. І. Потапенко та ін. – К., 1997. – 156 с.
4. Словник української мови : в 11 т. – Т. 9. – К., 1978.

УДК 517.17

БІОЕТИКА ЯК СКЛАДОВА ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Н. Р. Кость

Наук. керівник – В. І. Гончаренко, доцент, канд. біол. н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Внаслідок посилення політичних та економічних зв'язків між державами, поживлення трудової та освітньої міграції, створення єдиного інформаційного простору, підвищення зацікавленості до вивчення іноземних мов, культур, розвитку туристичної галузі та інших процесів глобалізації питання духовної культури особистості є актуальними, проте менш обговорюваними у наукових дискурсах. Нашій Державі на шляху її розвитку та розбудови потрібен могутній потенціал високодуховних та інтелектуально розвинених особистостей, які б працювали на благо країни. Як влучно зазначає Зязюн І.А., «духовна еліта визначається передусім тим, що відшуковує нові моральні ідеали, шляхи відтворення великого суспільства, нові, більш досконалі, достойні засоби єднання людей, більш високі цілі» [1, с. 33]. Дослідниця Шкіренко О.В. наголошує на тому, що «сучасні якісні зміни у різних сферах суспільства мають

тісний зв'язок з духовною культурою особистості та її ціннісною орієнтацією, адже від інтересів, потреб, мотивів, ієрархії цінностей залежить напрям спрямованості діяльності людини. Конструктивна професійна спрямованість, компетентнісна складова майбутнього професіонала базуються на загальній спрямованості особистості, яка відображає людську, громадянську позицію, розуміння людиною сенсу життя і свого місця на планеті, особливості світогляду, життєвих ідеалів, прагнень, а становлення цілісної особистості, підготовка молоді до праці, сімейного життя, виконання громадських обов'язків є неможливим без еталону, який має за основу загальнолюдські та вищі цінності, розвинену духовну культуру» [4].

Такий міждисциплінарний транскультурний феномен як біоетика з'явився у філософсько-етичному дискурсі в 60-х роках ХХ ст. на основі переосмислення принципу гуманізму. Виникнення біоетики обумовлено також і наслідками загальної кризи європейської культури і відповідних їй форм свідомості. До цієї кризи призвели як об'єктивні обставини й умови (насамперед, прірва, що збільшується між можливостями науково-технічного прогресу і рівнем моральної свідомості), так і суб'єктивні (наприклад, консерватизм розвитку основних форм духовності людини і малої рухливості його психологічної структури). Зміни розвитку сучасної медицини й охорони здоров'я супроводжуються пошуком нових ідеалів духовності і гуманізму. В світлі застосування сучасних медико-біологічних технологій і змін в організації системи медичних послуг стає очевидною необхідність вироблення нових, нетрадиційних ціннісних і етичних підходів до вирішення проблем, сконцентрованих, насамперед, навколо ставлення людини до життя і живого взагалі.

У наукових джерелах, виданих, здебільшого, за кордоном, можна знайти різноманітні визначення цього напрямку. Загалом біоетику можна трактувати як особливу частину етики або більш широко, як міждисциплінарний напрям, що в умовах швидкого поширення нових біологічних і біомедичних технологій покликаний захищати фундаментальні людські цінності – право людини на автономію і право на життя. Сьогодні в межах цього напрямку співіснують найрізноманітніші розуміння предмета біоетики: від ототожнення її з медичною етикою аж до окреслення її змісту відносинами «лікар – пацієнт»; від етики захисту тварин і до екологічної етики, сфера інтересів якої зосереджена на вивченні аксіологічних проблем існування всіх живих істот у їхньому зв'язку з довкіллям.

Дослідник біоетики Кулініченко В. Л. наголошує на тому, що наукова революція ХХ ст. істотно змінила уявлення про природу людини й особливості її існування, а базові закономірності життєдіяльності людини, насамперед її життя, смерть і репродукція, стали пріоритетними практичними проблемами в розвитку медицини і біології. В той же час традиційні наукові ідеали і цінності, які були розроблені з урахуванням особливостей потреби науки ХІХ – початку ХХ століть (з пріоритетом природного і технічного знань), починають

втрачати свої ключові позиції в нових сферах дослідження і практики. Це пов'язано, насамперед, з тим, що інституціональні цінності (принципи універсалізму, колективізму, безкорисності й організованого скептицизму), що складають своєрідні етичні норми науки, не містять у собі специфічних людських цінностей, тому що, коли науковець у межах свого дослідження підходить до предмета дослідження зі своїм ціннісним судженням, там уже немає місця повному розумінню фактів [2]. Під впливом альтернативних підходів в наукознавстві і соціології знання американський учений В. Р. Поттер запропонував термін «біоетика» і дав визначення нової наукової дисципліни. Біоетика – це «поєднання біологічного знання з пізнанням системи людських цінностей», новий вид мудрості, що вказує, як саме використовувати наукове знання для забезпечення соціальних благ. Біоетика, на його думку, повинна стати наукою про виживання людства [Цит. за Кулініченко В.Л.].

Сьогодні біоетика існує на трьох рівнях:

- загальна біоетика у вигляді сучасної філософії моралі;
- спеціальна біоетика, яка вивчає головні проблеми, на яких базується загальна біоетика (евтаназія, генетична інженерія, штучне переривання вагітності, штучне запліднення);
- клінічна біоетика (чи біоетика рішень), яка вивчає конкретні випадки лікарської та клінічної практики з метою дослідження цінностей і шляхів вирішення етичних дилем.

Отже, біоетика – це порівняно молода галузь, проте саме вона диктує вибір правильного рішення для фахівців, які працюють у різних сферах діяльності суспільства, пов'язаних з альтернативними рішеннями певних проблем. На жаль, в нашій Державі Проект Закону України «Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення» [3] все ще чекає на розгляд Верховної Ради України. Прийняття цього Закону може регламентувати багато морально-етичних та професійних дилем, спрощувати вибір фахівців на користь конкретної людини чи іншої живої істоти, адже «в умовах швидкого розповсюдження нових технологій, що радикально міняють не тільки життєдіяльність, але і природу людини, біоетика захищає фундаментальні людські цінності – право людини на життя, автономію і свободу вибору, обґрунтовувавши їх етичними принципами благоговіння перед життям і етичної відповідальності за все, що живе» [3], підкреслюючи у такий спосіб високу культуру особистості та її бажання не нашкодити усьому живому на планеті.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Зязюн І.А. Духовна еліта у суспільстві: інтелігентність і громадянськість / Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / За редакцією Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип. 1(5). – Харків: НТУ «ХПІ», 2003. – С. 32-41.

2.Кулініченко В.Л. Філософсько-світоглядні засади біоетики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bioetica/kulinichenko.htm>

3.Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про правові основи біоетики і гарантії її забезпечення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7625&skl=5

3.Шкіренко О.В. Духовна культура і цінності особистості як основа розвитку компетентнісної складової майбутнього професіонала [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/5828/1/2>

УДК 168.522

КАТЕГОРІЯ «МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ» У ФІЛОСОФСЬКОМУ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИМІРАХ

К. Латишевська

аспірантка кафедри гуманітарних дисциплін і соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Сучасний стан розвитку освіти України потребує невідкладного і всебічного її реформування, яке передбачало б реалізацію принципів гуманізації і демократизації, забезпечення особистісного розвитку кожного учня/студента. Учитель як суб'єкт навчально-виховного процесу покликаний бути взірцем моральної і професійної культури. Це є одним із пріоритетних завдань усіх ланок освітньої системи. Про це свідчить низка затверджених законодавчих документів: «Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року» (від 25.06 2013 р.), закони України «Про освіту» (у новій редакції, від 05. 09. 2017 р.), «Про вищу освіту» (із змінами відповідно до затверджених законів у галузі освіти), концепція «Нова українська школа» (від 27.10. 2016 р.) та ін.

Поняття «моральна культура» в науковій літературі, зазвичай, розглядається в руслі родового поняття «культура», яке налічує сьогодні понад 1000 різних підходів, визначень і тлумачень. Зокрема, її розглядають, як спосіб і результат свідомої діяльності людини, вияв сутності людини її цінність. У педагогічній літературі поняття «культура» трактують як усвідомлений суб'єктом процес тощо. Що ж стосується безпосередньо поняття «моральна культура», то тут є характерний зв'язок між поняттями «культура» і «мораль».

Митрополит І. Огієнко, який залишив не лише нам, українцям, а й усьому цивілізованому світові величезний культурний спадок (понад 1000 друкованих праць), наголошував на тому, що культура – це безперервний потік, рух культурних цінностей в

суспільстві, який шириться між різними поколіннями та соціальними верствами. У цьому русі засвоюються найцінніші культурні вартості, одні набувають нового звучання, інші губляться, що є наслідком культурної спадкоємності. Поняттям «духовна культура» Іван Огієнко охоплював «... інтелектуальний стан народу, розвиток всенародного розуму, його науки, переконань, звичаїв, етики тощо» [3, с. 17]. Надто важливим і показовим є те, що

І. Огієнко акцентував на демократичності української культури: «Я ще мушу зазначити, – писав науковець, – що українська культура завше означалась великою, справжньою демократичністю... Українці... завше були сіячами ліберальних думок, були передовими людьми, за що доводилося їм не раз перетерпіти, а то й покласти життя. Все життя українське, увесь розпорядок дому, увесь державний наш лад, – все це повсякчас були демократичним» [4, с. 72].

У філософській думці (М. Горлач, В. Кремень, С. Ніколаєнко, М. Требін) моральну культуру особи найчастіше характеризують як моральний розвиток та моральну зрілість, яка проявляється, «по-перше, у культурі моральних почуттів, що є вираженням здатності особистості до співчуття, співпереживання, милосердя, тобто, готовності відчувати чужі біль і радість як власні; по-друге, в культурі етичного мислення як раціональній складовій моральної свідомості, виражається у знанні моральних вимог суспільства, у здатності людини свідомо обґрунтовувати мету і засоби діяльності» [2, с. 819]. Натомість, М. Пашенко та І. Красноштан вважають, що «моральна культура – це засвоєння особистістю моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань, дотримання їх як звичних форм особистої поведінки» [5, с. 69].

Цікавою, на наш погляд, є позиція професора Г. Васяновича, який вважає моральну культуру надзвичайно важливою духовною цінністю і визначає її як «систему моральних знань і переконань, почуттів і навичок, норм і відносин, інтересів і потреб, культурно-морального досвіду і безпосередньої поведінки, спрямована на самовдосконалення, навчання і виховання особистості» [1, с. 21].

Отже, наведені положення науковців дають можливість зробити висновок про те, що моральна культура акумулює знання моральних норм, почуттів, переконань, потреб, моральних рис та навичок поведінки, етичних норм, які виявляються у відносинах з іншими людьми тощо. Що ж стосується моральної культури вчителя, то сутність і зміст її ґрунтовно виклав видатний український педагог В. Сухомлинський. Вчений і практик освіти писав: «Твоя моральна культура визначається тим, наскільки глибоко ти усвідомив спільні для всіх людей потреби, наскільки свідомо орієнтуєшся на них у своїй особистій діяльності... Те, що добре людям, повинно стати твоєю особистою схильністю, твоєю потребою, прагненням, бажанням. Тільки за цієї умови ти станеш справді вільною, а отже, і щасливою людиною» [6, с. 226].

Отже, на основі викладеного можна зробити висновок про те, що поняття «моральна культура» є багатоплановим та інтегрованим. У ньому віддзеркалюється морально-духовний розвиток особистості (свідомість, поведінка), а також практична діяльність та відносини людини.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Васянович Г. П. Вибрані твори у 7 т. / Г. Васянович. – Львів: Норма. – Т. 3: Педагогічна етика: навч. посіб, 2015. – 420 с.
- 2.Основи філософських знань: Підручник / Горлач М. І.,Кремень В. Г., Ніколаєнко С. М., Требін М. П. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.
- 3.Огієнко І. Мої проповіді. – Вінніпег, 1973. – 162 с.
- 4.Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / Іван Огієнко. – К.: Фірма «Довіра», 1992. – 141 с.
- 5.Пащенко М. І. Педагогіка текст : Навч. посіб. / М. І. Пащенко, І. В. Красноштан. –К.: Центр учбової літератури, 2014. – 228 с.
- 6.Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський / Вибрані твори. В 5 т. Т.2. – К.: «Рад. школа», 1976. – С. 158 – 416.

УДК 304.44(477:597)

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В'ЄТНАМЦІВ В УКРАЇНІ

Нгуєн Мінь Тан

Наук. керівник – Д. В. Мазурик, доцент, канд. філол. н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

На території України є багато іноземців, які тут живуть, працюють, навчаються. Серед них значна частина – в'єтнамці. Я також в'єтнамець, який навчається в Україні. Мій напрям підготовки – міжнародні відносини. Мої зацікавлення стосуються історії і сьогодення в'єтнамсько-українських контактів.

Мета цієї розвідки – розказати про культурне життя в'єтнамців в Україні.

Насамперед, кілька фактів про В'єтнам: В'єтнам розташований у південно-східній Азії, точніше – на південь від Китаю, із заходу сусідами В'єтнаму є Лаос і Камбоджа. Площа В'єтнаму – 330 тисяч квадратних кілометрів, що наполовину менше порівняно з площею України. А населення В'єтнаму тепер майже 100 мільйонів людей, що удвічі більше за кількість населення в Україні.

Моє ім'я – Мінх Тан, прізвище – Нгуєн. Це найпопулярніше прізвище у В'єтнамі – більше 30 % в'єтнамців мають таке слово у своєму імені.

Повна назва В'єтнаму — Соціалістична Республіка В'єтнам. Так, ми – комуністична держава. Проте, будь ласка, не порівнюйте нас із СРСР, який ви знали. Бо в нас зовсім інша історія, інша культура. Але зараз ми – Україна та В'єтнам – близькі як ніколи.

В Україні живе до 10 тисяч в'єтнамців. Головно живуть в Харківській, Київській та Одеській областях. Крім цього, в'єтнамські громади ще є у Львові, Тернополі, Чернівцях, Херсоні, Миколаєві, і навіть у Маріуполі (Донецька область).

В'єтнамські жителі в Україні більше працюють торговцями на базарах. У Харкові – на знаменитому ринку «Барабашово», в Одесі – на не менш відомому ринку «Сьомий кілометр». Чому так склалося?

Ще в часи Радянського Союзу перша хвиля в'єтнамської молоді приїхала до України в період 1988–1989 рр. Тоді переважно 20-річні молоді в'єтнамці працювали на заводах у великих містах. Наприклад, на текстильній фабриці в Херсоні. Після розпаду Радянського Союзу, багато в'єтнамців повернулось додому, але багато залишилось. Бо стан життя в Україні на той час був багато кращий, ніж вдома. Молоді хлопці і дівчата працювали на ринках, де вони достатньо легко і швидко покращувати свій матеріальний стан. Вони ставали заможними, купували квартири, створювали сім'ї, народжували дітей, а ці діти – ставали українцями в'єтнамського походження. Але стаючи громадянами України, в'єтнамці не забувають свого походження, своїм дітям і внукам вони передають культурні традиції, мову, віру, вчать готувати національні страви, шанувати національний одяг, дотримуватися звичаїв та правил, які мають національний колорит.

Перша традиція, про яку я хочу сказати, не є унікальною. У багатьох культурах поширена повага до людей старшого віку. Але у в'єтнамців вона має свої особливості. Це відповідає філософській доктрині *конфуціанства*. Усі в'єтнамці в усьому світі дотримуються цінності культурного життя, яка по-в'єтнамськи звучить: «*kính lão đác thọ*», що означає – повага до людей літнього віку, і не просто літніх людей, а повага до людей, які старші від вас. Поважаючи старших, ви самі будете мати гарні результати. Насправді, у В'єтнамі літні люди отримують багато поваги від молоді. Наприклад, бабусям і дідусям не треба працювати, якщо вони мають дітей, то ці діти повинні утримувати їх. Або перший (найстарший), або останній (наймолодший) син завжди залишається жити з батьками. Син і його дружина зобов'язані не тільки будувати власну сім'ю, а й захищати і забезпечувати сім'ю його батьків. Більшість літніх людей не працюють завдяки цій традиції.

Зараз тим в'єтнамцям, які колись молодими приїхали в Україну в 90-х роках, вже за 50. Багато з них вже мають внуків або внучок. І вони зараз не багато працюють, а переважно відпочивають у колі сім'ї і друзів.

Друга традиція «*Tôn sư trọng đạo*» – повага до викладача, майстра. Саме слово «*đạo*» – споріднене із поняттям *Даосизм*. Для в'єтнамців Дао означає вчення про те, як досягнути успіху в житті, наприклад: як стати добрим сином, добрим чоловіком, доброю дружиною, добрими батьками. Іншими словами: що можна робити і чого не можна робити у спільноті, у суспільстві.

І третя визначальна традиція – «*Thờ cúng ông bà*», що означає «повага до своїх померлих родичів». У кожному домі є спеціальний столик, висотою більше, ніж 1.5 м, на якому розміщені портрети померлих родичів, зображення Будди і часто є портрет Хошиміна.

Перед цими портретами часто стоять квіти, різні фрукти і пахощі. Ця традиція є спільною для обох релігій – Даосизму й Конфуціанства та об'єднує їх із Буддизмом. Щороку в річницю пам'яті померлого родича (за місячним календарем), члени сім'ї та знайомі, усі разом готують страви, які померлий чи померла колись любив/-ла. Приготовані страви спочатку ставлять на спеціальному столику, гуртом моляться, просять про добре життя, а вже потім – спільно споживають їжу.

Для в'єтнамців, Буддизм відіграє важливу роль. Ця релігія поширена у В'єтнамі більше 2000 років, відколи є Буддизм, відтоді є В'єтнам. Буддизм для в'єтнамців настільки важливий, як для України – Християнство. У Харкові в'єтнамці побудували буддистський храм, де всі українські в'єтнамці можуть збиратися разом. Щороку в цьому храмі в'єтнамці святкують свої свята, серед них найбільші свята – це Новий Рік (за місячним календарем, по-в'єтнамськи «*Tết*») та День В'єтнамських Батьків (по-в'єтнамськи «*Vu Lan*»). Я був в цьому храмі в Харкові два рази на День В'єтнамських батьків минулого і цього року. Це свято припадає на літо, тому я можу туди приїздити, щоб бачити своїх земляків.

А де є в'єтнамці, там живе в'єтнамська мова. У цих містах, де я бував, я зустрічався не тільки з в'єтнамськими літніми людьми, а також із молоддю. Мені приємно, що вони розмовляють в'єтнамською мовою. Я бачив, що в'єтнамці відкривають в'єтнамськомовні класи для своїх дітей. Викладачі цих класів – це в'єтнамські молоді добровольці, а учні – це їхні молодші брати, сестри, діти сусідів чи знайомих. Вони організують класи з вивчення в'єтнамської літератури, в'єтнамської історії та інших дисциплін, як у В'єтнамі. А ці діти, які народились в Україні, знають українську та в'єтнамську мови. Упродовж їхнього дитинства вони зазвичай відвідують В'єтнам декілька разів, щоб не забувати свого коріння. А коли ці діти стають дорослими, вони самі вирішують, де їм проживати: у В'єтнамі, в Україні або десь в іншій країні світу за їхнім бажанням. Деякі з них залишилися в Україні, деякі живуть у Європі

або в Америці чи в Канаді, та багато з них повертається у В'єтнам. Так що кількість в'єтнамців в Україні з часом зменшуватиметься.

Мені приємно що я не сам в Україні. В'єтнамське суспільство тут досить добре та сильне. Дякую Україні та українцям! За те, що підтримували і підтримуєте мене та в'єтнамців взагалі. Завдяки цьому культурне життя в'єтнамців в Україні зростає і розвивається.

УДК 171/172

НА ПЕРЕХРЕСТІ ДОСКОНАЛОГО ОСОБИСТОГО І СТАЛОГО СОЦІАЛЬНОГО (НА ОСНОВІ ПОЄДНАННЯ ЕСТЕТИКИ ТА КУЛЬТУРИ)

С. А. Несін

Наук. керівник – С. Т. Онуфрив, доцент, канд. філол. н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Виклики сучасного світу диктують не лише правила поведінки, але й впливають на саме виховання. Всебічно розвинені люди покладаються на поклики думок і холодність розуму, аби створити свій особистий рівень всеобізнаності в естетиці, культурі та її подачі в маси. Суспільство приймає всезагальні оцінки та думки тих, хто є експертом, але відкидає тих, хто ним не є. І з цього аспекту естетика вже дає тріщину на стіні її культурного виховання.

Чи розуміють люди, що таке естетика? Просто красиве слово чи, можливо, щось більше і з глибоким сенсом? Вперше цей термін ввів німецький філософ і теоретик мистецтва Олександр Готліб Браумгарен. Він виділяв «естетику» як судження смаку і пізнання прекрасного. За його дослідженнями, предмет «естетики» поняття «досконале», і також зазначив, що естетика – це наука про досконале у світі явищ, про досконалість чуттєвого пізнання і удосконалення смаку.

[1]

Естетика взаємодіє гармонійно із культурним вихованням у двох її аспектах – і в культурі, як ставленні до світу, і в культурі як витворах мистецтва. Перші пізнання прекрасного відкривають світ ще з дитинства. І культура соціального спілкування та комунікації теж «досліджується» з ранніх років. Питання у тому, якого значення цьому надається. Культурне виховання вважають чимось інстинктивним, чи набутим протягом періоду дорослішання? На це звертають увагу батьки під час росту особистості у дитини? Чи все пливе за течією без жодного бунту і прагнення до самоусвідомлення власного прекрасного?

Розглянемо соціокультурну теорію особистості Карен Хорні. Вона стверджувала, що соціокультурні умови роблять глибокий вплив на розвиток і формування індивіда. І Хорні довела, що культурні чинники впливають на розвиток особистості. [2]

Певні аспекти поведінки дитина черпає із батьківських настанов, їхніх методів виховання, навколишнього світу, суспільної думки. Але любов до цього клубка культурних знань рідко прищеплюють разом із багажем нової інформації. І пізніше зароджується симпатія і апатія, чи швидше ненависть до того, що не підтримує позиція у внутрішньому світі індивіда. У підлітковому віці важливе місце посідає вже не саме виховання і ставлення до світу, а формування цими чинниками особистості, участь у соціокультурній діяльності та організації культурного дозвілля.

Наталія Флегонтова у своїй статті «Культурне дозвілля як складова морально-естетичного виховання учнів гімназії: з досвіду роботи на експериментальному майданчику» зазначила, що серйозне занепокоєння викликають низька культура мислення певної частини учнівської молоді, недостатня розвиненість потреб у самоосвіті та самовихованні. Все це, зрештою, призводить до світоглядного інфантилізму, духовної «всеїдності», технократичного снобізму, що суттєво знижує творчий потенціал особистості і, відповідно, її духовний розвиток. [3]

Саме тому естетика є невід'ємною складовою у культурному вихованні. У пізнанні світу і взаємодії з ним потрібно відчувати не лише потяг до прекрасного, але і розуміння незрозумілого і того, що «виходить за рамки». Поняття «булінг» теж з цим пов'язаний. Люди, що не наповнені естетикою у культурних знаннях та у соціальних відносинах, створюють кулю негативну, яка поширюється на «білих ворон». Нерозуміння їхніх вчинків, тому що «так, не диктує суспільство», викликають незрозумілі відчуття, які транслюються як відразу. Створення такого ставлення спотворює визначення «культури» як її первинного значення. Виховання стає більше не культурою, а фактом комунікації «без рамок». Естетика надихає і змушує захоплюватися як витворами мистецтва, так і людиною, яка це створила, та людиною, яка випромінює баланс існування добра і зла, толерантності і безтактності.

Естетика у культурному вихованні не лише впливає на стосунки з іншими людьми, але й на самооцінку, на особисте життя. Досконалість свого смаку кожен бачить у різному, але головне це відчувати. Без прищеплення самопізнання краси, людина не відчуває щастя, щастя, що пов'язане з самим собою, без повного розвитку особистості. Якщо вбачати досконалість світу у найбанальнішому предметі, це вплине на все життя. До прикладу, можна взяти Бланш Вітман. Це дівчина, що була асистенткою Марі Кюрі. Бланш ставила смерть і красу надто близько одне до одного. Про це згадує Пер Улоф Енквіст у романі «Книга про Бланш і Марі», що побудована на розповідях самої Вітман із «Книги запитань».

«Наші дорогі продукти, для яких навіть не знайшлося шафи, були викладені на столах і лавках; зусібич ми не бачили їхні ледь променисті обриси, і це мерехтливе сяйво, яке наче витало у темряві, щоразу зворушувало і зачакловувало нас.» [4, с. 18]. Це слова Бланш про радій, який

потім відібрав у неї життя. Але вона вбачала у ньому красу, вона сприймала це сяйво за витвір мистецтва. Радій, смерть, мистецтво і любов - вона, як і ніхто, гадки не мала, про що говорить. Але її захоплення вражало. Тоді і зараз. Її життя було складним, але щасливим. Так вона казала. Особливо, останні роки. Її оточення, що було сформоване лише фізиками-геніями, яких не всіх сприймав світ, дарувало їй незнання. Але це незнання надихало її. Це зацікавлення, ця любов, ця естетика в її очах робили її сильною. Бланш жодного разу не шкодувала себе, а дякувала, що змогла пізнати таке прекрасне сяяння. У результаті, ці захоплення принесли великі відкриття, хоча її роль була досить мізерною.

Такі люди надихають. І так має надихати кожен. Але щоб нести цю місію, потрібно любити себе, удосконалювати, розуміти світ, сприймати себе, шукати досконале у своїх очах. А ці пункти будуть виконанні лише з естетикою культурного виховання. Починати потрібно з дитинства і робити впродовж життя. Спочатку це батьки, потім сама особистість. Любов до інших, толерантність, повага - це теж естетика культури - це вияв розуміння унікальності і краси кожного індивіда. І естетику потрібно у собі виховувати до всього, чути світ, але не обов'язково його слухати, бо він починається з кожного. Надто багато голосів, серед яких важливо знайти свій. Досконалий.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Пер Улоф Енквіст. Книга про Бланш і Кюрі/ П.У.Енквіст. – Львів: ВСЛ, 2016 – 222с.
- 2.Значення терміну «естетика» за О. Баумгартеном./Освіта.-2010. Електронний ресурс: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10685/>
- 3.Соціокультурна теорія особистості К. Хорні. - Електронний ресурс: <http://um.co.ua/1/1-1/1-1175.html>
- 4.Наталія Фегонтова. Культурне дозвілля як складова морально-естетичного виховання учнів гімназії: з досвіду роботи на експериментальному майданчику./ Наталія Флегонтова. – Рідна школа №3.2012 – 4с.

ТИПОВІ ПРОБЛЕМИ ДИПЛОМАТИЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Ю. Є. Пасс

Наук. керівник – О. Г. Литвин доцент, канд. філол. н.

Національний університет «Львівська політехніка»

На міжнародній арені, окрім міжнародного права, не менш важливу роль відіграє дипломатичний етикет і протокол. Протягом століть міжнародне співробітництво виробило певні правила і норми дипломатичного спілкування, порушення яких не допускається й нині. Загальноприйняті правила, традиції, умовності становлять дипломатичний протокол, який охоплює, практично, всі сфери дипломатичної діяльності. Дипломатичний протокол передбачає правила реакцій, дій, учинків, поведінки, проте основну і найбільшу частину його складають морально-етичні правила поведінки і мовний етикет у різних ситуаціях дипломатичного спілкування [1]. Так ось, існують загально визначені правила, які порушувати керівникам країн не можна, це – табу, тому метою нашої роботи є показати мовленнєві «ляпи», що трапляються у промовах очільників держав на міжнародному рівні, і проілюструвати, як слова і певні непродумані дії впливають на міжнародні відносини. По-перше, порушення висловлює неповагу до країн-співрозмовниць, по-друге, складається негативний імідж держави у світі.

Чинний Президент США Дональд Трамп неодноразово порушував правила дипломатичного протоколу та етикету, наприклад: кілька разів президент США хотів зателефонувати прем'єр-міністрові Японії Сіндзо Абе, однак не враховував, що країни розташовані в різних часових поясах (коли в Штатах день, то в Японії – ніч), і пояснити, що керівникові країни може бути 80 чи 85 років, і він буде спати або перебуватиме в іншому місці о 22:30 за їхнім часом, було дуже важко. Виявляється, що Д. Трамп обожає говорити телефоном із міжнародними лідерами, коли на те немає жодної необхідності. Один із чиновників розповів, що Трамп настільки полюбляв безглузді телефонні розмови з Президентом Франції Еммануелем Макроном, що той одного разу відверто запитав: «Про що ми говоримо?».

За дипломатичним протоколом, усі візити керівників країн ретельно готуються, бо завжди визначається мета зустрічі. Як недоречність можна сприймати й те, що Президент США вже зустрічався сім разів із японським прем'єром Сіндзо Абе, а важлива була лише одна зустріч, над чим самі японські чиновники жартують, але сказати Америці відкрито вони бояться, оскільки хвилюються за стратегічні стосунки зі Штатами.

Одного разу порушення дипломатичного протоколу мало і позитивний наслідок: в одній із країн (джерела приховують) стався землетрус, Д. Трамп наказав відправити терміново кілька літаків Військо-повітряних сил США із гуманітарною допомогою.

На міжнародному рівні важливу роль відіграє і освіченість керівника. Наприклад, був один «ляп» при зустрічі очільника Білого дому та італійського прем'єра Джузеппе Конте. Д. Трамп привітав пана Конте з перемогою на виборах, хоча в Італії прем'єра призначає парламент, а не обирають.

Звичайно, що ми можемо посміятися над помилками американського Президента, бо це ніяк не стосується нас, українців. Але якщо ми розглянемо такий випадок, коли Президент України Володимир Зеленський також допустився великої помилки у телефонній розмові з Президентом США? Під час телефонних розмов глав держав, дотримуючись правил дипломатичного етикету, потрібно завжди розробляти стратегії переговорів, незважаючи на те, чи маємо справу із союзником чи супротивником, бо ніколи не знаєш, як можуть використати подану інформацію. Наприклад, нещодавно Україна була втягнута в один зі скандалів Америки, і можна тільки прогнозувати, які наслідки можуть бути через необережне висловлювання.

Після звинувачень Д.Трампа у тиску на українську владу та зловживання своїми повноваженнями, була висвітлена стенограма однієї розмови двох президентів, у якій ми чітко можемо побачити стратегію, обрану українською стороною: повністю погоджуватися з думкою «великого та сильного друга». За таку поведінку деякі західні журналісти прозвали пана В. Зеленського «підлабузником».

Критичним це стало, коли наш президент почав погоджуватися з припущеннями, що безпосередньо стосувалися інших держав, які незмінно допомагали нам протягом останніх п'яти років (Німеччина, Франція та ЄС як єдиний орган).

Сказати, що після такого Україна зможе вийти незаплямованою, – це нічого не сказати. На результати таких грубих помилок нам чекати залишилося недовго - до виборів у США.

Можливо, ви запитаете: «А де ж тут промах? Що трапилося?» Я відповім, що керівник країни не може забувати про національні інтереси та безпеку під час переговорів з будь-яким іншим керівником держави. Це найсерйозніша помилка, наслідком якої може бути втрата суверенітету держави, її цілісності та репутації. А репутація та імідж держави має важливе значення.

Дипломатичне красномовство – це елітарний рівень спілкування, спрямований на налагодження або збереження добросусідських відносин між державами, і тому варто врахувати, що дипломатичний протокол та етикет несуть у собі й успіх, й провал одночасно. Іноді вас можуть підняти просто на сміх, але найчастіше це закінчується припиненням будь-якої співпраці з цією країною, яка потім або ізолюється, або занепадає без підтримки у світі.

Повноважних осіб, які ігнорують факт існування загально визначених правил, потрібно не допускати до таких місій ще раз. Як кажуть: «Незнання законів не звільняє від відповідальності.»

ЛІТЕРАТУРА

1. Дипломатичний протокол. Вікіпедія.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дипломатичний_протокол
2. Трамп заперечує порушення під час розмови з Зеленським.
URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/rozмова-zelensky/5093124.html>
3. Білий дім оприлюднив стенограму телефонної розмови Трампа і Зеленського.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-trump-zelensky/30183420.html>
4. Дипломатичні ляпи Трампа: коли господар Білого дому стане невиїзним зі США.
URL: <https://www.depo.ua/ukr/svit/diplomatichni-lyapi-trampa-koli-gospodar-bilogo-domu-stane-neviyiznim-zi-ssha-20180112707654>
5. Не такий, як усі. Особливості дипломатії Дональда Трампа.
URL: <http://mizhnar.com.ua/texts/не-такий-як-усі-особливості-дипломатії/>

УДК 663.232.1.

СЕНЕГАЛ: НА ШЛЯХУ ДО УСПІХУ!

Сагна Жан-Люк

Наук. керівник – Д. В. Мазурик, доцент, канд. філол. н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

1. Географічне розташування Сенегалу та трохи історії.

Моя рідна країна називається Сенегал. Це держава на заході Африки. Площа Сенегалу – 196 200 км². Омивається Атлантичним океаном. Сенегал має кордони з різними країнами: межує на півночі з Мавританією, на сході з Гвінеєю і Гвінеєю-Бісау. Сусідня Гамбія є напіванклавом, тому що Сенегал із трьох боків охоплює її територію – на півночі, на сході та на півдні. На території країни розташована найзахідніша точка Африки – мис Альмаді.

Столиця країни – Дакар. Саме тут завершується відома міжнародна траса ралі «Париж–Дакар», яке проходить через найбільш небезпечні місця на Землі, зокрема пустелю Сахару. Дакар – найзахідніша точка на материковій Африці. Це означає, що місцеві жителі пізніше за всіх в Африці бачать схід і захід сонця.

За легендою, назву для країни придумали португальці. Коли вони прибули сюди в XVI столітті, рибалки сказали їм «*sunu gaal*», що означало «ще наші човни». Португальці нічого не зрозуміли і просто стали називати країну Сенегал.

Сенегал довгий час був французькою колонією. Офіційно незалежним Сенегал став 20 червня 1960 року. Уряд Сенегалу офіційно визнав незалежність України 2 червня 1992 року, дипломатичні відносини з Україною встановлено 25 листопада 1992 року. У Сенегалі (у Дакарі) працює українське посольство і консульство.

У минулому Сенегал був центром работоргівлі. Про цю сумну сторінку в історії Сенегалу розповідає музей, який називається «Будинок рабів». Там є, наприклад, «Двері через які не повертаються». Вони відкриваються прямо в океан – саме звідси з Африки були вивезені десятки тисяч рабів, яким не судилося повернутися додому.

Національні символи Сенегалу – баобаб і червоний лев. Але, на жаль, левів у нас залишилося небагато. Побачити їх можна в Національному парку Ніоколо-Коба.

У Сенегалі є 7 пам'яток, внесених до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Серед них загадкове «рожеве озеро» — Ретба. Виглядає воно точно як малюнок із дитячої книжки — білосніжний берег і рожева вода. Таке незвичайне забарвлення дають озеру найдавніші ціанобактерії, що мешкають в солоному середовищі.

У Сенегалі є цілий острів з черепашок молюсків. Тут будинки, стежки і навіть кладовища зроблені з черепашок, які хрускотять, коли на них наступають.

Сенегал вважається однією з найбезпечніших країн у Африці. Це єдина країна в західній Африці, в яку ніколи не входили ворожі війська.

2. Різні етнічні групи Сенегалу.

На території Сенегалу проживає 28 етнічних груп. У Сенегалі є декілька етнічних груп, які проживають в гармонії на помірно великій території з відмінностями в поселеннях за регіонами. Найбільш численними етнічними групами Сенегалу є Волофи, Пельс, Серерес і Діола, зосереджені переважно в Касамансі на півдні країни, до яких додаються Південно-Східна Малінке і Сонінк, найбільше присутні у верхній долині річки Сенегал, а також населення Манканеса.

Спадщиною французької колонізації є те, що французька є офіційною мовою. Кілька місцевих мов мають статус національних мов. Етнічний склад населення: волоф – 43,3%, пулар – 23,8%, серер – 14,7%, діола – 3,7%, мандинка – 3%, сонінке – 1,1%, європейці та ліванці – 1%, інші – 9,4%. Домінуюча релігія – іслам. Релігійний склад: мусульмани-суніти – 94%, християни (переважно римо-католики) – 5%, місцеві вірування – 1%.

3. Мовна різноманітність.

Офіційною мовою Сенегалу є французька, якою послуговуються у сферах державного управління, місцевого самоврядування, освіти, засобів масової інформації, бізнесу. Французькою мовою виходять газети і журнали, вона переважає на телебаченні. Але тільки приблизно 20% чоловіків і 3% жінок розмовляють французькою мовою. Паралельно у більшості галузей використовують найпоширенішу етнічну мову Wolof (Волоф), якою розмовляє і яку розуміє більшість населення. Ця мова є засобом міжетнічного спілкування. Наприклад, я за походженням *діола* і це моя рідна мова, але я розумію і можу розмовляти не тільки французькою, але й мовою *волоф*.

Однак сенегальці також вживають приблизно 40 інших мов, залежно від регіону та навіть села. З двадцяти однієї національної кодифікованої мови лише мовами Волоф, Пеул, Серере та Мандінка розмовляють більше мільйона мовців. Мови шести (6) етнічних груп мають статус національних: *волоф, діола, мандінка, серер, сонінке і фульбе*. Арабська також присутня в країні, де 94% сенегальців – мусульмани. Тільки 14 мов народів Сенегалу мають алфавіти, які закріплені у спеціальних законах і базуються на латинській та арабській графічній системах.

4. Культура.

Культура Сенегалу органічно поєднує французькі культурні традиції і традиційну африканську культуру, зокрема, культуру народу волоф. Культура Сенегалу в Західній Африці відображає звичаї і традиції 15 000 000 жителів.

Від найбільш віддалених сіл до найсучасніших місць Дакара, сенегальська культура характеризується увагою до традиційних видів спорту, музики, танців, одягу, виробів народних ремесел, які представляють речі з будь-яких підручних матеріалів. Мистецтво і ремесла в Сенегалі мають вікові традиції. Вони включають плетіння, вишивання, гончарство, виготовлення ювелірних виробів з різних металів, наприклад, зі сталі, заліза, бронзи, золота, срібла і міді, або навіть дерева і намистин, насіння і глини. Іншими популярними формами мистецтва є різьба по дереву, вирізання масок, малювання по склу, і ліплення статуй із таких матеріалів, як дерево і камінь. Ринки країни пропонують унікальні витвори місцевих майстрів, а сенегальська музика відома далеко за межами Африки. Основний музичний жанр Сенегалу називається «сабар», він завжди супроводжується танцями. Більшість музичних традицій країни заснована на танцях. Популярними музичними інструментами країни є різні види барабанів.

Сенегал – країна «африканського прориву», одна з найбільш відвідуваних країн Африки після Єгипту, Марокко та Кенії і одна з десяти африканських країн – лідерів по

надходженню іноземних інвестицій. Головними причинами такого прориву вперед стали зручне географічне положення, м'який клімат, економіка, що динамічно розвивається, прогресивне, миролюбне керівництво і добрий гостинний народ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tracy David Snipe. Arts and Politics in Senegal 1960—1996 : Africa World Press, 1998.
2. «Le Sénégal contemporain» – Page 246 de Momar Coumba Diop – 2002 – 655 p.

УДК 39 (510)

КИТАЙСЬКА ТРАДИЦІЙНА РЕГІОНАЛЬНА КУХНЯ

Чу Чу

Наук. керівник - З. О. Мацюк, доцент, канд. філол. н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Кухня кожного народу, його кулінарія – важлива частина національної культури. Залежать особливості харчування від природних умов країни – клімату, тих культур, які вирощують на її території, віковичних традицій народу, його звичок та уподобань. Французький юрист і політик Жан Антхельм Брилья-Саварен, який жив у XVIII ст. і славився своєю пристрасстю до смачної їжі, говорив, що «долі націй залежать від того, як вони харчуються». Не знаємо, якою мірою це так, але, звичайно, традиції харчування – дуже цікава проблема в дослідженні життя кожного народу.

У Китаї різні регіони мають різні смаки та традиційні страви. За смаками можна розділити Китай на чотири регіони: північно-східний, північно-західний, південно-східний та південно-західний. Загалом жителі півночі люблять їсти локшину, тому що на півночі сухий і холодний клімат. Цей клімат підходить для вирощування пшениці, тому на півночі основна їжа – пшенична локшина. На півночі є багато видів локшини, а саме: рамен, Дао Сяо локшина та ін.

Північно-східні традиційні страви – це «ШаджуЦай» і «ГуоБаоЖо». «ШаджуЦай» – це страва, яку готують зі свининою, кров'яною ковбасою та квашеною капустою. «ГуоБаоЖо» – цю страву готують зі свининою, борошном, оцтом і цукром. Ця страва має кисло-солодкий смак.

Північно-західні традиційні страви – це «Ланьчжоу Рамен», «Джуа Фень» (по-українськи *плов*) і «Да Панді». «Ланьчжоу Рамен» – це традиційна страва у провінції Ганьсу. У цій страві є смачний суп та різні види локшини. «Джуа Фень» і «Да Панді» – це традиційні

страви у провінції Сіньцзян. Страву «Джуа Фень» готують зі свіжою бараниною, морквою, цибулею та рисом. Раніше люди їли цю страву руками. Страва «Да Панді» – це одна із найвідоміших страв у провінції Сіньцзян. Цю страву готують з куркою, картоплею, гострим чилі та локшиною.

На півдні Китаю є теплий і вологий клімат. Цей клімат підходить для вирощування рису, тому жителі півдня більше люблять їсти рис.

Південно-західні страви мають гострий смак, особливо у провінції Сичуань страви дуже гострі. Відомі страви у південно-західному регіоні – це «Хуоґуо», «Мапу-тофу» та «Пара легенів». У страві «Хуоґуо» є багато м'яса, наприклад, баранина, яловичина та інші, а також різні овочі (свіжа капуста, картопля, гриби, редька тощо). Це дуже відома і популярна страва в Китаї. «Хуоґуо» дуже гострий, але смачний. Китайці дуже люблять їсти «Хуоґуо». Страва «Мапу-тофу» виготовлена з тофу, вона містить кардамон, гострий чилі та перець. Страва «Пара легенів» є особливою стравою провінції Сичуань. Хоча ця страва називається «Пара легенів», у ній немає легенів. У цій страві є яловиче серце, яловичий язик і шлунок та яловичина. Ця страва належить до сичуанської кухні. Вона ароматна, смачна, гостра та пряна.

Південно-східний регіон охоплює провінції Гуандун, Гуансі, Шаньдун, Фуцзянь, Тайвань, Гонконг, Макао та ін. Смак у південно-східному регіоні солодкий та легкий. Наприклад, страву «Бай джанді» готують з курки; «Суп Гуанчжоу» є різноманітним, смачним і має високу харчову цінність; «Кишковий порошок» – багатий білками, мікроелементами, вітамінами тощо.

У зв'язку з тим, що світ зараз глобалізується, культури різних народів проникають одна в одну, а контакти між різними частинами світу й народами взагалі стали надзвичайно активними, то й національна кухня Китаю, наприклад, поширилася на багато континентів. Тому зараз ми можемо скуштувати китайські страви не лише в Китаї – ресторани китайської кухні є в багатьох країнах по всьому світу, а кухарі приїждять до Китаю вивчати й запозичати вміння майстерно ці страви готувати. Наприклад, дуже популярною стала навіть в Україні страва з фунчози – локшини, зробленої з крохмалю певного виду бобів (треба сказати, що страви з фунчози готують також у Японії та Кореї, тобто, її можна вважати стравою азійської кухні взагалі). Або пекінська капуста - як культурна рослина вона сформувалася на території Китаю, а згадки про неї сягають V–VI ст. н. е. Нині важко уявити, наскільки я знаю, українську родину, в якій не готували б з неї страви. Таких страв або продуктів, що походять з Китаю і стали популярними в цілому світі, можна назвати десятки.

Та все ж таки, якщо ви хочете спробувати смачну оригінальну китайську кухню, то приїжджайте в Китай!

ФІЛОСОФІЯ ПРОСВІТНИЦТВА ЯК ЯВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

А. Стефанців

*Науковий керівник – Запотічна Р. А., викладач кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Просвітництво є важливим етапом у розвитку європейської філософської думки. Віра у безмежну і всепереможну силу людського розуму, у неминучість настання «царства розуму» – ідейне підґрунтя цього філософського напрямку. Просвітництво - це закономірна сходинка в культурному розвитку будь-якої держави, що прямує до індустріалізму. Здобутку епохи Просвітництва складно переоцінити. Саме філософами-просвітителями були проголошені ідеї соціальної, расової і національної рівності людей, принципи системи струмувань і протиположностей у державній владі, права людини на свободу, власність, які були втілені у конституціях сучасних демократичних держав та заклали основи для формування громадянського суспільства. Багато ідей Просвітництва залишаються актуальними і сьогодні та отримують своє друге народження в сучасних філософських концепціях.

Різні аспекти філософії Просвітництва висвітлені у працях як іноземних (Т. Адорно, Д. Койген, М. Горкгаймер), так і вітчизняних науковців (В. Склокін [1], О. Мельник [2], М. Яценко [3], С. Токарева [4]).

Метою нашого дослідження є теоретичний аналіз філософії Просвітництва, визначення її сутнісних характеристик та дослідження ролі цього явища в системі європейської культури. Об'єкт дослідження – філософія Просвітництва, предмет – особливості філософії Просвітництва в контексті європейської культури.

Значну увагу нашого дослідження присвячено визначенню місця філософії в системі культури. Попри велику кількість визначень поняття «культура», ми розуміємо її як загальний процес інтелектуального, естетичного, духовного розвитку людства. Поняття «культура» є ширшим, ніж поняття «філософія», оскільки філософія є структурним елементом системи культури. Проте, на відміну від інших структурних елементів культури, таких як право, освіта, мистецтво, ЛІТЕРАТУРА, філософія займає центральне місце у системі культури. Проаналізувавши праці науковців стосовно питання взаємовідношення культури і філософії, ми зробили висновок про взаємний характер впливу культури на філософію. Культура того або іншого народу накладає свій відбиток на філософію, її проблематику, способи підходу до вирішення проблем, її бачення світу. Водночас, і філософія здійснює значний вплив на

культуру та її структурні елементи. Важливе місце у рефераті займає питання взаємозв'язку філософії Просвітництва з іншими складовими елементами культури цієї епохи.

Досліджено також передумови виникнення філософії Просвітництва. Найважливішими серед них є криза феодалізму і розвиток капіталістичних відносин, наукова революція XVI-XVII ст., зростання і зміцнення національних держав Європи, бурхливий розвитку промисловості, перехід від мануфактури до складніших і прогресивніших технологій.

Просвітництву притаманні такі особливості: вивільнення філософії з-під влади теології, раціоналізм, як віра в необмежені можливості людського розуму, посилений інтерес до природознавства, історичний оптимізм, ідея соціальної, расової і національної рівності людей, віра в прогрес науки і суспільства, наявність єдиних цілей історичного розвитку, відхід від схоластики й догматизму в науці та від спекулятивного методу вивчення природи, залучення до культури і знання широких верств населення, боротьба за світський характер усього суспільного життя, інтерес до внутрішнього життя людини, введення національних мов у науку замість традиційної латини.

Епоха Просвітництва може бути названа революційною не лише в розумінні соціально-економічних та політичних перетворень, а й перетворень у сфері духовної культури. Внаслідок творчості вчених, філософів-просвітників, юристів, літераторів, митців людство отримало принципово нові підходи до розуміння філософських, етичних і естетичних проблем, які не втратили актуальності донині. Так, філософські ідеї соціальної, расової і національної рівності людей, принципи системи струмувань і протигаг у державній владі, права людини на свободу, власність набули втілення у працях правників цієї епохи. У творах літератури і мистецтва засуджувались соціальна нерівність, церковні догми, зловживання владою, свавілля аристократії. Таким чином, філософія, сама будучи складовим елементом культури, перебувала у тісному зв'язку з іншими її складовими – наукою, правом, літературою та мистецтвом. У цей період найтісніший зв'язок філософії простежувався саме з наукою, що у свою чергу спричинило занадто високі очікування від філософії, надії на остаточні відповіді на всі питання буття.

Як вже зазначалось, філософія має національну специфіку, тому одним із завдань нашого дослідження було порівняння особливостей європейського та українського Просвітництва. Просвітництву, як закономірному етапу в культурному розвитку будь-якої держави, що рухається до індустріалізму, незалежно від національних особливостей його прояву у тій чи іншій країні, характерні такі риси, як раціоналізм, історичний оптимізм, демократизм. Проте передумови виникнення ідей Просвітництва в Європі та Україні значно відрізнялись, до того ж соціально-економічне становище в Україні було набагато гіршим, ніж у більшості європейських країн. Якщо в Західній Європі ідеї Просвітництва стимулювалися

висхідним буржуазним способом виробництва і розвивалися разом з Реформацією і буржуазними революціями, то в українських землях Просвітництво поширювалося в рамках феодального суспільства. В Україні Просвітництво не мало належного соціального фундаменту для свого розвитку, а відсутність громадянського суспільства робила дуже проблематичною саму настанову просвітителів на громадянське перевиховання людини в душі демократичних свобод. Крім того, європейське Просвітництво розвивалось у двох напрямках: науково-просвітницькому та етико-гуманістичному, а українське – здебільшого в етико-гуманістичному, для якого характерні поміркованість поглядів, орієнтація на примирення станових суперечностей, курс на перевиховання суспільства і людини, зосередження на питаннях духовного життя людини, її єдності з природою.

Підсумовуючи, потрібно ще раз підкреслити, що філософія Просвітництва є унікальним явищем як загалом європейської культури, так і української зокрема, виникнення якої відповідало вимогам часу і наклало відбиток на подальший культурний розвиток Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник О. П. Філософсько-педагогічні аспекти феномену Просвітництва / О. П. Мельник // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету : зб. наук. статей / ред. кол. : І. П. Аносов (голов. ред.) та ін. Мелітополь, 2011. Вип.6. С. 325-331. Доступний з: <http://elibrary.kubg.edu.ua/2847/13/O_MELNIK_NVMDPU_6_IS_UKKUGB.pdf>
2. Склокін В. Чи існувало українське Просвітництво? Кілька міркувань з приводу незавершеної історіографічної дискусії [Електронний ресурс] Доступний з: <ucu.edu.ua/files/2015/02/sklokin-enlight.doc>
3. Токарева С. Б. Проблема духовного досвіду і методологічні підстави аналізу духовності. - Волгоград: Вид-во ВолДУ. - 256 с., 2003. Доступний з: <<http://ibib.ltd.ua/metodologicheskie-problemyi-ponimaniya-duha.html>>
4. Яценко М. Т. Літературне просвітництво в Україні [Електронний ресурс] Доступний з: <irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?>

УДК 821.111–3

ДЖ. ОРВЕЛЛ І СУЧАСНІСТЬ: ВІДЛУННЯ ТВОРЧОСТІ

І. І. Юринець

Наук. керівник – С.П. Кость, доцент, канд. н. із соціальних комунікацій

Львівський національний університет імені Івана Франка

Джордж Орвелл – англійський письменник і публіцист, який став всесвітньо відомим завдяки алегоричній повісті «Колгосп тварин», а надто – антиутопічному роману «1984», в якому він змалював тоталітарне суспільство майбутнього.

Народився письменник у 1903 році в індійському селищі. Індія тоді була колонією Британської імперії. Навчався в школі графства Сассекс, отримав стипендію і вступив до приватного Ітонського коледжу. В 1922 переїхав до англійських східних колоній, де служив у поліції. 1927 року подав у відставку. Жив спочатку в Лондоні, згодом—у Парижі.

У 1933 Орвелл написав першу автобіографічну повість «Фунти лиха в Парижі і Лондоні». Через рік надрукував рецензію до праці «Майн Кампф», в якій жорстко критикував політику Гітлера та Сталіна.

У 1936 одружився і поїхав дружиною в Іспанію як військовий кореспондент. Там у цей час тривала громадянська війна. Був поранений снайпером в горло і повернувся у Великобританію. У 1938 опублікував книгу «Данина Каталонії», в якій розповів про пережиті події. Тоді ж лікарі діагностували у письменника туберкульоз.

Також Орвелл працював на радіо Бі-Бі-Сі та був літературним критиком газети «Тribune». У 1945 після смерті дружини переїхав на острів Джура (на заході Шотландії).

Джордж Орвелл є автором 10 книг: антисталінський памфлет «Колгосп тварин», антиутопічний роман «1984», соціологічне дослідження «Дорога на Віган-Пірс» та інші.

Помер автор у 46 років від туберкульозу.

У своїй повісті «Колгосп тварин» автор у алегоричній формі розповідає про часи становлення СРСР, зокрема, про революцію 1917 року, про розкуркулення, про брехливі обіцянки нової влади, масові репресії та нищення народу Радянського Союзу встановленим сталінським режимом. Однак цікавою особливістю повісті є те, що герої цієї повісті – тварини. Написана повість упродовж 1943 – 44 рр.

Події повісті відбуваються в одному місці – на фермі, первісна назва якої була «Садиба», та згодом її перейменували на «Колгосп тварин».

Дія повісті починається із зібрання тварин, на якому була висунута ідея про вільне, незалежне від людей життя тварин, про створення власної «республіки» для кращого майбутнього наступних поколінь. Невдовзі відбулося саме повстання, внаслідок якого тварини звільнилися від деспотії людини та створили своє власне господарство, яке назвали «Колгосп тварин». Очолювали це господарство двійко свиней, що вважалися найрозумнішими та найосвіченішими на фермі. Так тварини під проводом двох свиней-керівників жили мирно, дотримуючись власних ухвалених правил, метою яких було не уподібнюватись людині.

Та нова влада щоразу більше і більше дискутувала між собою, що невдовзі призвело до вигнання одного із очільників «Колгоспу тварин» другою свинею, яка майже одразу встановила свій жорсткий режим контролю над тваринами. Тварини ферми щораз то більше і більше зазнавали утисків з боку свого нового «Вождя», який замилював їм очі своїми пустими обіцянками та промовами про покращення життя, при тім, що становище покращувалося лише

у наближених до нього тварин – свиней, яких він вважав «рівнішими» від інших «рівних» тварин. Так йшли роки, а влада все більше наживалася на підлеглих їй тваринах, продовжуючи годувати їх пустими обіцянками...

Завершується повість тим, що свині – така собі еліта серед тварин – перетворилися у того, кому тварини клялися не уподібнюватися – свині стали схожими на людей та так, що самі тварини не могли відрізнити, де свиня, а де людина.

Ця повість актуальна і сьогодні, адже у ній можна побачити відблиски сучасного світового глобального суспільства. Часто людям замилюють очі пустими обіцянками, як це робили тваринам у повісті, а люди, сподіваючись на краще майбутнє для себе і своїх дітей, сліпо вірять і прислухаються до всього, що їм говорять та показують, не надто переймаючись критичним ставленням до подій, людей тощо. Надзвичайно велика кількість сьогодні неправдивої інформації подається у ЗМІ і, на жаль, пересічній людині надзвичайно важко зрозуміти, чому можна вірити, а чому ні, чому можна довіряти, а чому – ні.

Джордж Орвелл, який, за його словами, ніколи не був в СРСР, дізнавшись правду про «соціалістичний рух» у Радянському Союзі, хотів розвіяти міфи про СРСР як ідеал соціалістичної країни серед країн Заходу, де надто все ідеалізувалося. Спочатку Орвелл не одразу зміг знайти видавця для свого твору, проте, коли всі ілюзії розвіялися, «Колгосп тварин» постійно перевидавався та зробив свого автора всесвітньо популярним, який незмінно залишається актуальним і популярним і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джордж Орвелл: біографія: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nashformat.ua/authors/dzhordzh-orvell-books>
2. Орвелл, Джордж. Колгосп тварин: повість / Джордж Орвелл; з англ. пер. Ю.Шевчук; Передмова Джорджа Орвелла до українського видання, Джордж Орвелл; Джордж Орвелл. Життя, Б. Крик, Чому колгосп, а не ферма..., О. Жупанський. – К.: Вид-во Жупанського, 2018. – (Майстри світової прози). – 120 с.

РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ

УДК2-46

ЗНАЧЕННЯ МОЛИТВИ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗОНІ ООС

*Х. Ю. Везнюк**Наук. керівник – О. М. Шелюх, доцент кафедри гуманітарних наук,**кандидат філологічних наук**Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Військова агресія Російської Федерації проти України, анексія Криму та розв'язання війни на Сході країни наприкінці лютого 2014 р. стали важким випробуванням для українського народу та Збройних сил України. Завдяки відданості й героїзму особового складу ЗСУ, Національної гвардії України та добровольчих батальйонів у ході оголошеної керівництвом держави спочатку Антитерористичної операції, а тепер ООС, частину території Донеччини та Луганщини, окупованої агресором, було визволено. Важливу роль у відсічі агресії відіграє волонтерський рух, спрямований на допомогу ЗСУ. Серед активних учасників цього руху є священнослужителі різних конфесій, які впливають на духовно-патріотичний стан військових, членів їхніх сімей, українське суспільство загалом за допомогою молитви, яка необхідна для моральної й духовної підтримки військовослужбовців та громадян України.

Спробуємо у своїх тезах показати, який вплив має молитва на військовослужбовців та її значущість на передових позиціях у зоні ООС (АТО).

На жаль, війна та збройні протистояння – постійні супутники грішного людства. Тому, віруючі всього світу завжди багато моляться за мир, звільнення від супротивників та допомогу Богу всім, хто відчуває на собі небезпеки війни. Християнська творчість багата на молитви, як відомих, так зовсім невідомих нам авторів, що моляться за мир, і таких молитов є безліч. Для воїнів часто друкують спеціальні молитвослови, у яких розміщено короткі відомості про основи віри, основні молитви християнина-воїна, в тому числі – молитви перед боєм, іспит сумління з приведеними гріхами та їх поясненням тощо. Особливістю військових молитовників перш за все є те, що вони розраховані на людей, які не мають багато вільного часу, але в будь-який момент можуть бути покликані в бій, де дивитимуться в очі смерті. Тим не менше, обов'язок усіх християн молитися за тих, хто нині в окопах та блокпостах, на полі бою захищає наш спокій від навали чужинців та зрадників. Немає обмежень щодо кількості молитов або їхньої тривалості протягом кожного дня. Не існує обмежень щодо потреб, з якими ми звертаємося в

кожній молитві. Нам не потрібно запитувати ні в кого, аби призначити зустріч, щоб досягнути трону благодаті. Він досяжний у будь-який час і в будь-якому місці.

Молитва – це можливість просити у Бога[жества] про конкретні благословення.

Ставлення до релігії в суспільстві різне і неоднозначне – від загального і безумовного занурення у віру до повного її заперечення. Але навіть за часів войовничої невіри люди раптом стають віруючими, правда, для цього потрібні особливі умови. Недарма кажуть, що в окопах і в шторм на морі атеїстів немає – чому так відбувається?

Щоб відчувати себе в безпеці, нам потрібно будь-яку життєву ситуацію тримати під контролем. Поки нам здається, що ми в будь-який момент можемо змінити або зупинити її, ми відчуваємо хоч і відносний, але спокій. Якщо ми точно знаємо, що зможемо впоратися з небажаними чинниками, ми відчуваємо себе спокійно, якщо ж такої впевненості в нас немає, тому що ситуація не залежить від нас самих, ми відчуваємо себе беззахисними.

Багато хто боїться смерті. Це нормально. І коли в житті настає момент, коли тобі залишається жити лічені хвилини або навіть секунди, то багато хто готовий хапатися за будь-яку соломинку, за будь-який шанс. Навіть, якщо для цього їм доведеться відмовитися від своїх прижиттєвих переконань. Можливо, ці люди духовно просвітлилися до кінця свого життя й усвідомили те, що не дано зрозуміти, коли ти молодий, а може, вони просто боялися смерті і використовували будь-які можливості уникнути долі і зникнути назавжди?

Маємо свідчення, як Івано-франківський боєць 128-ї гірсько-піхотної бригади Ярослав Корінчук, який майже рік воював в АТО: Попасна, Золоте 3, Дебальцеве, Станиця Луганська, утікав від стресу. Молився. На війні довіра до Бога рятує. У звичайному житті чи не кожній людині не вистачає впевненості у завтрашньому дні, а на фронті – й поготів. У Ярослава з Господом ще до війни склалися особливі стосунки. Чоловік був атеїстом, а потім якось само собою прийшло істинне розуміння Всевишнього. У той час, коли воював Корінчук, на фронті було ще дуже мало священників. До церкви піти теж не було можливості. Бійці самі гуртувалися і молилися.

Близькість смерті змінює сприйняття реальності, кажуть військові і священники. Навіть затятий атеїст стає на війні віруючою людиною. Постійна небезпека смерті, відповідальність за свого бойового друга заставляє переосмислити життєві цінності.

На війні моляться всі, навіть, хто ніколи цього не робив і вважав себе атеїстом, – діляться своїми відчуттями українські бійці. – У військовій частині були російськомовні люди, які вважали себебайдужими до релігії. Але потрапивши у зону АТО, почувши запах смерті вживу, свідомість людини змінюється. Смерть ходить від життя недалеко, вона зовсім поруч. Лише у світському житті ми цього не бачимо, не задумуємось. А коли все відчуєш на власний

присмак, на власні очі побачиш, відчуєш кожною точкою свого тіла, з яким відбуваються на війні страшні речі, то цілком змінишся».

«У державі не одразу розуміли, навіщо там священники. Спочатку були одинокі випадки служіння, але потім навіть військові зрозуміли, що ми потрібні. З міністерства почали звертатися до нас. В окопах нема тих, хто не вірить. Особливо коли ти перебуваєш між життям та смертю», – розповів отець Леонтій, який разом з бійцям служить на передовій. Він зазначає, що у зоні АТО священників на всіх не вистачає.

«У такій складній ситуації, ми мусимо бути сильними та витривалими. Потрібно пам'ятати, що віра додає міцності та стійкості духу у цей нелегкий для України час. Не треба соромитись звертатись до Бога у покайній молитві. Молитва – неабияка сила, яка допомагає виконувати свої обов'язки» (військовий капелан отець Анатолій).

ЛІТЕРАТУРА

1. [https:// m.day.kyiv.ua cuspilstvo](https://m.day.kyiv.ua/cuspilstvo)
2. [https:// novograd.city red people](https://novograd.city/red/people)
3. [https:// ngu.gov.ua](https://ngu.gov.ua)

УДК316.74

ХРИСТІЯНСТВО ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

В. В. Вергун

*Наук. керівник – М. С. Гдакович, доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення, кандидат філологічних наук*

Львівський державний університет внутрішніх справ

У 988 році князь Володимир Великий, усвідомивши визначальне значення світогляду та релігії в житті держави та особистості, прийняв доленосне рішення для країни – прийняв та запровадив християнство. І з того часу невід'ємною частиною культурного, особистісного та суспільно-політичного життя усіх поколінь українців стало християнство. Християнські цінності були взяті за основу для функціонування та розвитку освіти, науки, культури, права та економіки.

У нашій країні відбулося переосмислення цінностей релігійної культурної спадщини та духовне відродження лише після того як Україна здобула незалежність. Президенти України під час інавгурації дають клятву на Пересопницькому Євангелії, у преамбулі до Конституції

України знайшло відображення віри в Бога. На державному рівні почали відзначати такі християнські свята, як Різдво, Великдень, Трійцю та Покрову.

Християни продемонстрували свою активну соціальну позицію через благодійні, просвітницькі, реабілітаційні, гуманітарні програми серед різних верств населення нашої країни. Зокрема, це стосується створення благодійних фондів, лікарень, сирітських притулків, реабілітаційних центрів для допомоги нарко- та алкозалежним, центрів допомоги людям з особливими потребами, безліч просвітницьких та творчих програм для дітей та дорослих громадян нашої країни. Не можна переоцінити значення новостворених інституту капеланства в ЗСУ, поліції, лікарнях, тюрмах тощо, що давно та ефективно практикується в багатьох країнах Європейського Союзу та США.

На початку 1990-х років у багатьох державних школах почали викладатися навчальні предмети духовно-морального спрямування, переважно як факультативні заняття за заявою батьків. З цією метою було підготовлено тисячі вчителів християнської етики, укладено освітні програми, написано підручники, які мають гриф МОН, започатковано Всеукраїнські культурно-просвітницькі заходи для дітей і молоді. Викладання предметів духовно-морального спрямування, за свідченням учнів, батьків, вчителів та експертів з освіти, є понині актуальним, оскільки їхній зміст сприяє формуванню у здобувачів освіти духовно-моральних цінностей, без яких неможливо уявити гармонійне життя людини, народу та країни. Зміст предметів духовно-морального спрямування дітей та молоді не має на меті клірикалізацію суспільства; він покликаний реалізувати можливість громадянам вільного вибору природовідповідного світогляду, як це і задекларовано в статті 35 Конституції України про право на свободу світогляду і віросповідання.

Вагомий внесок відіграли Києво-Могилянська та Острозька академії у просвітництві нашого народу, які були засновані християнськими подвижниками. Неможливо оминати християнську філософію серця Григорія Сковороди, поезику Тараса Шевченка та інших. Нашу цивілізацію вибудовували зазвичай за християнськими цінностями. Шляхом поширення християнства християнськими просвітниками було створено більше 80% писемностей народів світу. Християнство наділило світ нотною грамотою, трудовою етикою, правовою культурою, а також у Конституціях різних країн створило демократичні принципи державотворення, суспільного життя та економічного процвітання. Якраз за допомогою християнства у розвинених країнах світу людину почали визнавати, як вище творіння, а її життя та свободу – найвищою цінністю. Практика багатьох країн світу вмотивовано вказує на те, що чим ближчим до морально-духовних шаблонів збудований в країні суспільний устрій, тим дужче розквітаючою, за багатьма соціальними факторами, є така країна.

Негативно відображується у всіх осередках життя суспільства вилучення християнських переосмислень з життя певної країни чи народу. Ми бачимо, що церква вже є канонічно відокремленою від держави, проте держава не може бути відокремлена від морально-етичних та духовних якостей. Це ми маємо змогу побачити на практиці, а саме: негативний досвід СРСР, Північної Кореї та інших тоталітарних країн. Якщо держава не сприяє підтриманню провідних християнських цінностей, їй доводиться витратити більше коштів на протидію корупції, утримання в'язниць, виправних колоній, боротьбу зі злочинністю та соціальними хворобами, як-от алкоголізм, наркоманія, проституція.

Тож, усі вимоги щодо вилучення християнських цінностей та моральних принципів із різних сфер суспільного життя (освіти, науки, права, культури, економіки) є деструктивними, недемократичними, неконституційними, антигуманними, неприродними та безглуздими. Нехтування християнськими цінностями у власному та суспільному житті зумовить духовно-моральний занепад громадян нашої країни та утворення вакууму, який неодмінно буде заповнено цинізмом, аморальністю, містиккою, злочинністю, сексуальним розбещенням молоді, що містять у собі пряму загрозу для національної безпеки України.

Отже, для вирішення питання прозахист та підтримку духовно-моральних якостей та культурної спадщини нашого народу, інституту сім'ї в Україні необхідно вдосконалювати систему законодавства таким чином, а саме: забезпечення виконання Конституції в частині захисту сім'ї та сімейних цінностей; збереження непорушними норми чинної Конституції України (ст. 51) та Сімейного кодексу України (СКУ, ст. 21), які визначають шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка й обумовлюють, що «усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі» (СКУ, ст. 211 ч. 3); не використання поняття «гендер», «сексуальна орієнтація», «гендерна ідентичність» у Конституції України та жодних інших законодавчих формулюваннях. Не ратифікувати в Україні Стамбульську конвенцію. Тому що в першу чергу від культурної свідомості українців залежить майбутнє української культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеньковский В. В. Христианская философия / В. В. Зеньковский. – М., 2010. – С. 19.
2. Калінін Ю. А. Релігієзнавство. – К., 1997. – 455 с.
3. Нойхауз Н. Ценности христианской демократии. – М., 2005. – 93 с.
4. Рабінович С. П. Права людини у природно-правовій думці католицької церкви (за матеріалами соціальної доктрини католицизму) // Праці Львів. лаб. прав людини і громадянина НДІ держ. буд-ва і місц. самоврядування АПрН України / Редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. – Серія І: Дослідження та реферати. – Вип. 7. – Львів; 2004. – 198 с.

РОЛЬ РЕЛІГІЇ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

О.М. Вознюк,

кандидат педагогічних наук, доцент

А.Б. Поцелуйко,

кандидат філологічних наук, доцент

Львівська філія Дніпровського національного університету

залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна

Ви дуже сильні, якщо бажаєте добра, якщо стараетесь, якщо гуртуєтесь,
якщо намагаєтесь спільно творити добро, жити чесно, жити творчо.

Любомир Гузар

Однією з важливих складових функціонування сучасного суспільства, виступає, безсумнівно, релігія. Релігійність – суб'єктне утворення ціннісно-сислової природи, яке містить в собі образ божественного, відповідні меми, символіку, систему табу (когнітивний і емотивний компоненти), а також ритуали (конативна складова). Стрімкі трансформації сучасного суспільства випробовують на міцність традиції і моральність у нашій культурі. Одним із найістотніших наслідків таких змін є перебудова системи духовних та смислових життєвих орієнтирів. Перебудова духовних цінностей особистості посилюється економічною кризою, кризою релігій та інших соціальних інститутів. У той же час більшість людей не перестають звертатись до Бога у найвідповідальніші чи найскладніші часи свого життя, що визначає проблему релігійності завжди актуальною та важливою. Вивчення психологічної природи релігійності, її змісту, структурних компонентів та типологічних особливостей вимагає нового вирішення у науковій психології [3].

Сучасний віруючий – освічена людина, обізнана в багатьох сферах знань і суспільного життя. Студентство потенційно є найінтелектуальнішою і найактивнішою частиною соціуму, яка визначатиме перспективу його розвитку на десятиліття. Тому свідомість студентів можна розглядати вірогідною основою світоглядної моделі суспільної свідомості майбутнього, прогнозуючи водночас і стан релігійності суспільства, і тенденції її розвитку. Сьогодні, коли релігія і церква активно повертаються до різних сфер суспільного життя і стають важливими маркерами ідентифікаційних пошуків людини, релігійна свідомість в протистоянні із секуляризмом, матеріалізмом та сцієнтизмом перетворюється на вагомий альтернативний

світській свідомості чинник, намагаючись утвердитися знову в культурному, ідеологічному та політичному просторі [1, с.204].

Релігія, своєчасно відповідаючи на виклики сучасності, забезпечує прогресуюче засвоєння людиною релігійних догм і норм, самоорганізуючу системну цілісність її свідомості, формування таких необхідних нині її складових, як толерантність.

Зважаючи на те, що про українську релігійну культуру та духовність, зокрема про сутність тих процесів, що відбуваються в духовному житті студентської молоді України, мало що відомо поза її межами, набуває додаткової актуальності [2, с.250].

Будь-які – кардинальні і малопомітні – зміни в індивідуальній та суспільній свідомості, що зумовлені різними обставинами, зокрема науково-технічною й антропологічною революціями, утвердженням світоглядного плюралізму, законодавчо зафіксованою і гарантованою більшістю країн свободою совісті і віросповідання, стають предметом уваги багатьох наук. Стан і новітні тенденції в розвитку релігійної свідомості цікавлять не тільки релігієзнавців чи психологів, соціологів чи юристів. Крім того, самі церкви вже не можуть не враховувати в своїй діяльності тих трансформацій, яких зазнає світоглядне поле. Сьогодні, коли більшість моральних проблем людини вважаються сферою її особистої екзистенції (у тому числі й релігійна належність), коли мас-медіа та комп'ютерні засоби комунікації радикально змінюють життя особи, розвиток її потреб, мотивацій, емоційно-інтелектуальну сферу, все менше залишається фундаментальних цінностей, на які можна опертися молодій людині.

Отже, визначальною для досліджень є необхідність наукового аналізу процесів, пов'язаних із трансформаціями духовного світу студентства, його релігійної свідомості та впливу релігії на формування професійної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврілова Н. // Н. Гаврілова. Релігійність сучасної студентської молоді // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. – Чернівці, 2003. – Вип. 163-164: Філософія. – с. 203-205.
2. Гаврілова Н. // Н.Гаврілова. Розвиток православної освіти в сучасній Україні // Українське релігієзнавство. – 2005. – №4. – с. 242-256.
3. Кузнецов О.І. Структура та типологічні особливості релігійності студентів//<http://esjournal.in.ua/index.php/22276246/article/viewFile/157257/15650>

КЛАЙВ СТЕЙПЛЗ ЛЬЮЇС ЯК ХРИСТИЯНСЬКИЙ АПОЛОГЕТ

В. Ю. Лісовська

*Наук. керівник – М. С. Гдакович, доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення, кандидат філологічних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Клайв Стейплз Льюїс видатний англійський письменник, вчений і богослов, відомий філологам своїми академічними працями з середньовічної літератури і християнської апологетики. Він був одним із видних представників Оксфордської літературної групи «Інклінгів» (учасниками групи також стали Ч. Уільямс, У. Льюїс, Дж. Р. Р. Толкін та ін.), на зборах якої нерідко читали рукописи книг, які потім ставали знаковими подіями в історії літератури. І легендарна епопея «Хроніки Нарнії», яка прославила письменника на весь світ, з'явилась не випадково [3].

Варто відзначити досить цікавий факт із життя Клайва Льюїса: у ранньому дитинстві, втративши віру в Бога, він частину свого життя присвятив окултним наукам. Але після знайомства з Джоном Рональдом Толкіном, який шанував християнську мораль, атеїстичні позиції Льюїса ослабли.

У 1931 році письменник повернувся в лоно церкви, ставши послідовником англійських традицій. Згодом він став ведучим релігійної програми на радіо, випуски якої підтримували моральний дух громадян у важкий для країни період. Багато цитат із програм того часу лягли в основу твору «Просто християнство», виданого в 1952 році. Крім того, Клайв часто бував на базах британських ВПС з лекціями на християнські теми.

«Покаятися – значить вбити частину самого себе, пережити якусь подобус мерті. Треба бути дійсно хорошою людиною, щоб прийти до каяття. І тут ми зіштовхуємося із труднощами. Тільки погана людина потребує покаяння: тільки хороша людина може покаятися посправжньому. Чим ви гірші, тим більше потребуєте покаяння, але тим менш ви схильні до нього. Тільки досконала людина може прийти до досконалого покаяння. Але така людина покаяння не потребує», – писав Клайв Льюїс в книзі «Просто християнство» [4].

Льюїс був доктором літератури Квебекського (1952) і Манчестерського (1959) університетів, почесним доктором літератури університетів Діжона (1962) і Ліона (1963), почесним членом рад оксфордського коледжа Св. Магдалини (1955) і кембриджського Університетського коледжа (1958). Він був обраний членом Королівського літературного суспільства (1948); нагороджений почесною медаллю Фонда Карнегі (1957) [3].

З творчістю видатного письменника, богослова знайомі дорослі і діти в багатьох частинах світу. Наповнені чудесними біблійськими символами, значеннями і співзвуччям, його книги несуть добро і віру в справедливість. Чарівні повісті «Небіж чаклуна», «Лев, Біла Відьма та Шафа», «Кінь і його хлопчик», «Принц Каспіан: Повернення в Нарнію», «Подорож Досвітнього мандрівника», які увійшли в цикл під спільною назвою «Хроніки Нарнії», стають першими мудрими провідниками в складний, великий світ, розташований вже за межами самих книг.

Біблійний пласт в «Нарнії» був найбільш важливим для Льюїса. Творець і правитель Нарнії, «син Імператора-за-морем», зображений у вигляді лева, не тільки тому, що це природний спосіб для царя країни звірів, які вміють говорити. Левом від коліна Юди в Одкровенні Івана Богослова названий Ісус Христос. Лев Аслан творить Нарнію піснею – і це відсилання не тільки до біблійної розповіді про створення Словом, але до творіння як втілення музики айнурів, із «Сильмариліону» Толкіна.

Аслан з'являється в Нарнії на Різдво, віддає своє життя, щоб врятувати «Сина Адама» з полону Білої Чаклунки. Сили зла вбивають його, але він воскресає, тому що стародавня магія, що існувала до створення Нарнії, говорить: «Коли замість зрадника на жертковий Стіл з доброї волі зійде той, хто ні в чому не винен, хто не робив ніякої зради, Стіл зламається і сама смерть відступить перед ним». У фіналі книги Аслан є героєм, який символізує Христа в Біблії і ранньохристиянському мистецтві, і запрошує їх покуштувати смаженої риби – це алюзія на явище Христа учням на Тиверіадському озері [2].

Сюжет книги «Кінь і його хлопчик», що розповідає про втечу хлопчика Шаста і коня, який вміє говорити з країни Тархістан, якою править тиран і де шануються не справжні, жорстокі боги, у вільну Нарнію, – алюзія на історію Мойсея і виходу євреїв з Єгипту.

У книзі «Подорож Досвітнього мандрівника» описується внутрішнє переродження одного з героїв, Юстаса Вреда, який піддавшись жадібності, перетворюється в дракона. Його зворотнє перетворення в людину - одна з найяскравіших у світовій літературі алегорій хрещення [1].

«Остання битва», заключна книга серії, що розповідає про кінець старої і початок нової Нарнії, являє собою алюзію на Одкровення Іоанна Богослова, або Апокаліпсис. У підступній Мавпі, яка спокушає жителів Нарнії, змушуючи їх поклонитися лже-Аслану, вгадується парадоксально викладений сюжет про Антихриста і Звіра [2].

Ефектом такого вільного і захопливого володіння матеріалом являється можливість говорити мовою казки про величезну кількість досить серйозних речей – і не просто про життя і смерть, але і про те, що знаходиться за межею смерті, і про що в настільки улюблені Льюїсом Середні століття говорили містики і богослови [2].

«Від того що ти за людина і звідки дивишся, залежить, що ти побачиш і почувеш», - писав Льюїс у своєму збірнику «Хроніки Нарнії» [3].

Зрештою, в Нарнії ворота раю відкриті для всіх. В останній книзі серії Емет, благородний тархістанець вмирає, намагаючись врятувати інших. Емет («істина» на івриті) виявляється в раю, де його благословляє Аслан. Він запитує чому його пустили сюди, адже він за життя почитав іншого бога. Аслан говорить Емету, що особливості релігії не мають значення: добротність – ось що важливо, і рай очікує всіх, хто творить добро. На мою думку, фантастичний світ Нарніїта її околиць, створений богоподібним левом Асланом, таки відображав релігійні уявлення автора. Грунтуючись на міфологічних сюжетах, він хотів у доступній формі донести читачам думки про Бога і віру, тому в книзі ясно проглядалися паралелі з біблійними розповідями. Позитивні персонажі асоціювалися з пророками і праведниками, негативні – зі зрадниками і послідовниками Сатани. Це звучить цілком сучасно – і тому книги про Нарнію повинні залишатися на полицях як маленьких, так і дорослих читачів, адже вони змінюють світ на краще: «Ми не маємо права знати, що було б, але ми можемо змінити майбутнє» [3]. Форма оповіді-казки зачаровує й дотепер, адже, як писав Льюїс, «коли-небудь ви станете досить дорослими, щоб знову прочитати казку» [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Эппле Н. КлайвСтейплзЛьюис. Настигнутыйрадостью. Фома. №11 (127). 2013.
2. Кураев А. Закон Божий и «ХроникиНарнии». К. С. Льюис. «ХроникиНарнии». Письма детям. Статьи о Нарнии. М., 1991.
3. К.С. Льюїс. Хроніки Нарнії. Харків: КСД, 2017. 912 стор.
4. Льюїс К. Просто християнство. Л.: Свічадо, 2018. – 224 с.

УДК 39

ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА КУЛЬТУРУ УКРАЇНЦІВ

А. Р. Миколаєць

Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький

Чи можна розглядати релігію як сферу культури? Так! І щоб у цьому переконатися треба звернутися до глибин історії нашої країни і народу.

З давніх часів людина зрозуміла, що їй потрібно у щось вірити, аби пояснити природні явища чи відчувати себе захищеною. Вона почала створювати у своїй уяві богів, які б оберігали близьких і рідний дім, тощо. Усе це відображалось в побуті наших пращурів: почалися

будівництва капищ, з'явилися жерці, які розмовляли з духами. Язичницькі і тотемні вірування зумовили розвиток фольклору: про богів склали перекази, які передавалися з вуст в уста, склалися пісні, на їх честь влаштовували свята, що мало вкупі великий вплив на культуру.

З поширенням християнства у X столітті змінилися покровителі: місце багатьох богів посів один Бог, і, замість капищ, почали будувати храми. До рук людей потрапило Святе Письмо – Біблія, переклад якої слов'янською мовою був здійснений просвітителями Кирилом і Мефодієм [1] за сто років до хрещення Русі, що дало змогу нашим предкам з прийняттям християнства водночас ознайомитися зі священними текстами. Переклад Біблії також сприяв поширенню у ті часи слов'янської писемності, з якої і бере початок українська писемність.

З утворенням Речі Посполитої у XVI столітті і початком протистояння між католицькою та православною церквою на території нашої країни виникли православні братства [2], які мали на меті захист православних руських міщан супроти релігійних і національних утисків з боку Польщі та католицької церкви. Немає сумнівів у тому, що вони відіграли значну роль у суспільно-політичному та культурному житті України, адже братства залишили після себе такі культурно-історичні пам'ятки, як Успенська церква та Ставропігійський інститут у Львові, при яких довгий час працювали друкарні та школи. Діяльність братств поширювалася по всій території нашої країни, завдяки ним у суспільстві, зокрема у школах, набували популярності драматична ЛІТЕРАТУРА й театр, церковна, світська та інструментальна музика.

Коли у XVII столітті Україну охопила хвиля збройних повстань проти утисків католицької шляхти та кріпацтва, у війні проти Речі Посполитої українці чекали на допомогу від Московського царства, і одним з визначальних чинників у пошуках союзника було врахування того факту, що воно також підтримувало православ'я...

Як бачимо, релігія та культура були завжди тісно пов'язані між собою. Язичництво подарувало нам календарно-обрядові пісні. А коли його місце посіло християнство, воно не стерло його слідів навіть через століття: у нас залишилися Зелені Свята та Свято Купала, свята Василя та Меланки. Православна церква ж збагатила нас святкуванням Різдва, Великодня та Трійці.

Релігія існує разом зі суспільством. Вона розглядає місце людини у світі та її призначення у ньому, а також спонукає людей думати, розвиватися, як в творчому напрямі, так і в психологічному. Прикладами першого є церковна архітектура, картини (іконопис), твори, вірші (псалми), другого – світогляд людини та її поведінка в оточенні інших людей. З цього ми можемо зробити висновок, що релігія суттєво впливає на формування культури і є її невід'ємною частиною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кирило і Мефодій. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE_%D1%96_%D0%9C%D0%B5%D1%84%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B9
2. Православні братства. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D0%B1%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0#%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D0%B1%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0

УДК316.74

РЕЛІГІЯ ЯК ОСНОВНЕ ЯВИЩЕ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

В.В. Особа

*Наук. керівник – С.П. Кость, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Найдавнішим пам'яткам матеріальної культури близько 500 тис. років, першим слідам духовної діяльності 30 – 40 тис. років. Саме у цей період виникла культура в загальному сенсі цього слова, тобто сукупність матеріальних і духовних цінностей.

Релігія – (лат. Religio – побожність) – це особлива форма духовної діяльності людей, яка ґрунтується на вірі у надприродний світ і сили Бога, Вищу Абсолютну Справедливість, Вищу Досконалість тощо.

Точний час появи перших релігійних вірувань невідомий. Логічним є припущення, що вони виникли одночасно з культурою. Проте архаїчні культури не мали писемності, а отже, не має інформації про їхні ідеї, сюжети, ритуали тощо.

Науковці намагаються їх осмислити на основі кількох непрямих джерел:

- а) екстраполяції в минуле значущих ідей, здобутих із деяких найдавніших писемних джерел (єгипетських, шумерських, вавилонських, давньосемітських, ведичних та ін.);
- б) аналогій із тими сучасними культурами, що зберегли певні архаїчні ознаки;
- в) неоднозначних, а часто сумнівних, тлумачень наявних археологічних даних.

Архаїчні культури були синкретичні, тобто в них ще не диференціювалися різні типи духовної та практичної діяльності: релігійної, естетичної, міфопоетичної, виробничої та ін. Їх сприймали як єдність, яка мала сакральний і ритуальний сенс.

Світогляд представників архаїчної культури був персоніфікованим і антропоморфним. Усі стихії та явища світу люди наділяли особливими якостями і своїми сутнісними властивостями. Світ розуміли як одну велику кровно споріднену сім'ю (наприклад, олімпійська міфологія давніх греків), кожен представник якої відповідав за певну сферу дійсності.

Ранні вірування різноманітні. Кожному з них властиві певні культи, ритуали, обряди, однак можна виокремити певні їх типи, властиві всім архаїчним культурам. До них належить анімізм (лат. *anima* – душа) – віра в духів і різноманітних духовних сутностей у навколишньому, невидимому світі. Основою цього вірування є уявлення про посмертне існування душі. Вона може відділятися від тіла, мандрувати, вселятися в іншу людину або тварину чи предмет.

Посмертне існування душі уявляли або в новому втіленні або в переселенні в царство мертвих. Наприклад, у північноамериканських індіанців прийнято ховати померлих біля дороги, щоб їхні душі могли ввійти в тіла жінок, які проходять повз могили, і народитися знову. В африканському племені йоруба новонародженого поздоровляють із поверненням та намагаються визначити, душа якого з померлих предків повернулася до них у новому тілі. Для індійської релігійно-філософської думки характерним є учення про перевтілення душі, а також віра в переселення душі в особливу країну, у подорож туди і назад (Одіссея у давніх греків, Еней у римлян) поширена в ескімосів, північно-американських індіанців, африканських зулусів та ін.

Близький за походженням до анімістичних уявлень фетишизм (франц. *feitiço* – амулет) – віра в таємничу силу певних предметів, що оберігають людину і приносять щастя. Фетишем міг стати будь-який предмет, що вразив уяву людини: камінь незвичайної форми, шматок дерева, частини тіла (зуби, шматочки шкіри, висушені лапи, кістки тощо). Пізніше з'явилися фетиші, виготовлені з каменю, кістки, дерева, металу фігурки; це міг бути навіть малюнок чи татування на тілі, випадково вибраний предмет, який, на думку власника, приносив йому успіх. .

Важливим є питання: коли і як виникла релігія?

Богослови стверджують, що релігія має надприродне, божественне походження, існує споконвічно і що історія розвитку суспільства зобов'язана саме релігії.

Сучасна наука доводить, що становлення людини й суспільства охоплює великий історичний період, який тривав понад 2,5 млн років (за новими даними – 3,5 млн років). Деякі археологи та антропологи засвідчують, що в історії людства існував тривалий безрелігійний період, а перші релігійні уявлення в сучасному розумінні склалися у верхньому палеоліті приблизно 40 – 20 тис. років до н. е., коли жили люди сучасного антропологічного типу (кроманьйонці). Окрім інших, релігія виконує регулятивну функцію. Як будь-яка інша сфера

духовної культури, вона створює певну систему норм і цінностей, специфіка яких полягає насамперед у збереженні й закріпленні віри у надприродне. Цьому завданню підпорядковані не тільки культові дії, а й сімейно-побутові стосунки, система традицій і звичок.

Отже, релігія є однією з форм суспільної свідомості, яка відображає дійсність в образах та утворює віру в їхню реальність. Натепер історію культури розуміють як процес формування її ключових символів і смислів під впливом панівного в певний історичний момент у цій культурі релігійного світогляду. Її важливою складовою є релігія як система вірувань у надприродні сили з символами і ритуалами, що роблять життя осмисленим та унормованим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Релігія як головне явище духовної культури – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21270/>
2. Цветков А. П. Культура і релігія / А. П. Цветков. – Київ : Альма – матер, 2011. – 190 с.

УДК 821.161.2-32.09

ВІРА В БОГА В ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА (НА ОСНОВІ НОВЕЛ «МОЄ СЛОВО» ТА «ДАВНЯ МЕЛОДІЯ»)

К. Ю. Познухова

*Наук. керівник – О. І. Легка, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури ім. академіка М. Возняка
Львівський національний університет ім. Івана Франка*

Новели Василя Стефаника вважають песимістичними. Проте Іван Франко у статті «Старе й нове в сучасній українській літературі» висловив іншу думку: «навіпаки, у многих із його оповідань віє сильний дух енергії, ініціативи, а у всіх бачимо велику любов до життя і до природи – речі, зовсім суперечливі песимізму» [5, с. 108-109]. Попри нелегку долю Василь Стефаник, як і герої його новел, не втрачав життєвого оптимізму. Віра відіграла в цьому важливу роль.

У житті письменник не завжди дотримувався християнських канонів. Богдан Лепкий згадував, що Стефаник до церкви не ходив, але вірянином був, оскільки поважав «традиції хлопські».

Найважливішою людиною у житті Стефаника була його матір. Вона росила сина релігійною людиною. Змалечку навчала молитви, водила до церкви. Про це він згадує в новелі «Автобіографія»: «... а вже говорити вечірні молитви під проводом матері не було сили нас

примусити. І моя бідна мама знайшла на це таку раду: кожної неділі перед вечером проводила нас сім предовгих молитов, щоб стало до другої неділі. Клянчати було тяжко, і по довгих торгах мати дозволила нам брати під коліна кожушинку. По молитвах ми діставали нагороду – або книшників або букату цукру» [3, с. XLIV – XLV].

Матір Василя Стефаника можна вважати його духовним наставником. Як і Андрея Шептицького. Він справив враження на письменника вже під час першої зустрічі, оскільки обох поєднувало бажання служити народові. В останні роки життя Стефаник переписувався з Андреем Шептицьким. У своїх листах письменник наголошував на бажанні зустрітися з Митрополитом: «Хоч я дуже хорий, то таки ще маю надію особисто зголоситися до Вас, Ексцеленціє, і просити о цю найвищу авдієнцію» [2, с. 313]. Він був тяжко хворий і хотів отримати духовну настанову від Предстоятеля Церкви.

Відомо, що Шептицький підтримував Стефаника і морально, і матеріально.

Новели «Моє слово» та «Давня мелодія» – автобіографічні, вони показують світобачення Василя Стефаника. Першу називають духовним маніфестом письменника. У ній змальовано його життєвий шлях, відображено внутрішній світ. Стефаник «пішов від мами у біленькій сорочці, сам білий» [3, с. 120], і «ходив тихонько, як біленький кіт» [3, с. 120]. Біла сорочка символізує душевну чистоту письменника, його єднання з Богом. Самостійне доросле життя було сповнене болю і розчарувань. Стефаник «сотворив собі свій світ» [3 с. 121], який у серці був «шовком тканий сріблом білим мережаний і перлами обкинений» [3, с. 122]. Його світ – сповнений любові і віри, якої ще змалечку навчила мати. Життя для Василя Стефаника було одухотвореним [6, с. 110].

У новелі «Давня мелодія» письменник згадує, як у дитячі роки вперше почув колядку – «духовний зв'язок людей і Неба, тривання багатьох поколінь віруючих» [1, с. 43]. У ній простежується історична пам'ять українського народу, його генетичний код. Як і в «Моєму слові», Стефаник, його сестра та матір були одягнені у білі сорочки: «Я з сестрою у білих сорочках сиділи на печі. Мама, ще дуже молода, чекала на братів. Її біло-мережані рукави радуються, що покривають її міцне тіло» [3, с. 279]. Вони символізують невинну душу дитини та духовну мудрість матері.

Юрій Гаморак в своїй спробі біографії Василя Стефаника стверджує, що батько добре ставився до церкви. Він виступав не проти духовенства, а проти антицерковної політики К. Трільовського. Під час хвороби постійно повторював, що хоче «сповідатися і відійти у вічність так, як відійшли його батьки» [3, с. XLI]. До церкви ходив часто, але «практикуючим християнином не був» [3, с. XLI].

В останньому листі до батька Юрій пише: «Ви не ходили до церкви, ані не били поклонів, але Ви ніколи не були жодним фарисеем. Ви в своєму житті не скривдили

нікого, навпроти — Ви все помагали бідним людям, скільки лише могли. Через те Ви не потребували шукати Бога в церкві, бо він був у Вас самих, у Вашім серці» [4, с. 176].

Василь Стефаник розрізняв поняття віри та церкви. Любов до Бога ішла з середини. Вона проявлялася у ставленні до ближнього. І це було для нього важливішим, ніж сповідання усіх християнських канонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єсипенко Д. Християнський світогляд Василя Стефаника: шлях духовного зростання [Електронний ресурс] / Єсипенко Дмитро. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/article1>.
2. Листи Василя Стефаника до Андрія Шептицького. Вступна лекція і примітки Олега Купчинського // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка, т. ССХХІ. Праці філологічної секції — Львів, 1990. — С. 308-325.
3. Стефаник, Василь Семенович. Твори; за ред. Ю. Гаморака. — Видавнича спілка «Українське слово». – Регенсбург, 1948. – С. 347.
4. Стефаник Юрій. Роздуми про батька — Київ, 1999. — С. 223
5. Франко І. Старе й нове в сучасній українській літературі // Франко І. Зібрання творів : У 50 т. — Київ, 1982. – Т. 35. – С. 91-112.
6. Черненко Олександра. Експресіонізм у творчості Василя Стефаника / Олександра Черненко. — Едмонтон, 1989. — С. 298.

УДК 808: 395.6

РИТОРИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В ЙОГО ЗВЕРНЕННЯХ ДО МОЛОДІ

А.С. Сафіяник

*Наук. керівник – М. С. Гдакович, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення, кандидат філологічних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Становлення української державності, інтеграція у світове та європейське співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадського суспільства передбачають орієнтацію на особистість, духовно-моральну та інтелектуальну культуру, що спрямовує сучасне шкільництво до переходу на особистісно-розвивальну модель навчально-виховного процесу, поліпшення результатів навчання і виховання, становлення гуманної високоморальної освіченої людини, яка прагне оволодіти

успішним, дієвим, ефективним і переконливим мовленням, здатної жити і працювати з максимальною користю для себе і для суспільства. Тому є потреба звертатися до української спадщини.

Митрополит Андрей Шептицький – одна із найвеличніших постатей ХХ ст. Напевно, немає жодної галузі суспільного у першій половині ХХ ст., до розвитку якої не був би причетний А.Шептицький. Багато корисного він зробив у царині економіки, охорони здоров'я, сільського господарства та банківської справи. Багато сил віддав він освітньо-виховній та видавничій діяльності, створив у Львові восьмикласну класичну гімназію, підтримував українське приватне шкільництво, щедро спонсорував українські культурно-просвітницькі товариства, був меценатом українського мистецтва. Здійснював виховну роботу серед молоді та засновував пластові табори. Крім того, А.Шептицький активно працював у видавничій сфері. Численні монографії, послання та проповіді, декрети і листи – всі ці писання стали для нас свідченням величі Духа та глибинидумки найбільшого пастиря в історії української Церкви.

Важливе значення Митрополит надавав вихованню побожної, національно свідомої молоді. Цьому питанню присвячено такі статті: «Митрополит Андрей Шептицький до всієї молоді Галицької Провінції, що звеличала Свято У. М. Х. (подяка учасникам і організаторам Свята)»[1], «Слово до української шкільної Молоді, яка зложила приречення на вірність Христові»[2]. А. Шептицький відзначав, що молодь «переживає важку кризу в теперішніх часах [кін. 30-х рр. ХХ ст.], бо заражена на важкі спокуси й небезпеки». Допомогти вистояти в ці нелегкі часи здатнітакі християнські чесноти, як мужність, мудрість, жертовність, вірність народові та Церкві. Визначальне місце у вихованні майбутнього покоління, на думку Митрополита, повинна посідати любов до Батьківщини, заради якої молодь має бути готова віддати життя. Служіння Батьківщині передбачає любов, пожертвування, посильну працю, сповнення всіх своїх обов'язків. Якщо ж служити Батьківщині всяким беззаконням – це не служба, а, швидше, «понижування і оплюгавлення» держави[3].

Митрополит Андрей (Шептицький) мав до молоді дуже особливий підхід. Він добре розумів, що юнацький вік сповнений блискучим ентузіазмом, інколи надміром енергії, а часом і бунту проти старших та тих, котрі диктують свої правила життя. Підлітки з легкістю впевнено повторяють за Архімедом легендарну фразу: «Дайте мені точку опори – і я переверну весь світ!» Змінювати (реформувати) все навколо – справа слухна, однак, якщо не перевернути у покаянні спершу свій внутрішній світ, все інше далі крокуватиме до провалля. Церква сьогодні діє в радикально іншій комунікаційній парадигмі. Її голос звучить не понад іншими голосами, як колись, а поміж ними. Це видно по тому, як ми реагуємо на послання єрархії Церкви. Це ще добре, якщо парох зачитає послання і вивісить його текст у себе на дошці оголошень. Але міра

засвоєння вірними Церкви послань свого духовного проводу є значно меншою, ніж це було в часи Шептицького. Ось такий парадокс у часи комунікаційного буму.

Однак, використовуючи ряд риторичних прийомів, та показавши свою риторичну майстерність, Митрополит Андрей зумів донести до великої частини молоді свої повчання та переконання. Щоб зрозуміти Митрополита, нам треба зануритися зовсім в іншу добу, хоч, припускаю, ми вже ніколи не зможемо пізнати, як резонували ті чи ті думки Шептицького і його ровесників у параметрах тогочасного суспільства. Хочемо того чи ні, ми «прочитуємо» Шептицького очима людини початку XXI століття.

Аналізуючи риторичні засоби, котрі А. Шептицький застосовує у своїх посланнях, можна побачити певну лаконічність і достатність вислову, котра не володіє великим обсягом та значною кількістю слів, однак повністю розкриває думку і основну мету того чи іншого послання чи звернення до молоді. Серед найбільш відомих є послання про те, що «найкраща ціль не освячує лихих засобів» (Шептицький А. Безбожність і аморальність / Андрей, Митрополит //1933. — 2 лип. — С. 1-2.). Коротко, лаконічно, але водночас дуже глибоко і розумно. Адже в даному посланні Митрополит хотів сказати, що використовуючи методи «гри не по правилах» на шляху до своєї мети, ціль, яка була поставлена перед собою, не буде виправдана такими методами. Автор послання не вдавався до такого широкого тлумачення даного послання і обмежився значно меншою кількістю слів і мовних засобів, однак доніс ту саму думку до молоді.

Андрей Шептицький звертав увагу на етику праці. Його висловлювання «в кожную працю треба вкладати ціле своє серце» означає, що незалежно від того, який вид діяльності ти будеш здійснювати, треба вкладати ціле своє серце, цілого себе, і то в усіх званнях, бо інакше праця не дає добрих наслідків.

Підсумовуючи, варто зазначити, що риторична майстерність, спрямована на розвиток продуктивного мислення, мовленнєвої культури й комунікативної компетентності є вагомим складовою формування гармонійної особистості як найбільшої цінності в демократичному суспільстві. У процесі дослідження літературних джерел у ході нашого пошуку виявлено, що володіння риторичною майстерністю високо цінувалося ще в минулому столітті. І навіть враховуючи те, що світогляд та світосприйняття сучасної молоді значно відрізняється від того, що було за часів написання даних послань Андреем Шептицьким, актуальності вони досі не втрачають. Завдяки саме своїй риторичній майстерності Митрополит зумів пронести свої вчення крізь плин поколінь, крізь зміни у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шептицький А. Митрополит Андрей до всієї молоді Галицької Провінції, що звеличала Свято У. М. Х. (подяка учасникам і організаторам Свята)/Андрей Митрополит // 1933. — 21 трав. — С. 2-3.
2. Шептицький А. Слово до української шкільної Молоді, яка зложила приречення на вірність Христові / Андрей, Митрополит // 1933. — 4 черв. — С. 1-2.
3. Шептицький А. Христос Воскресе! / Андрей Митрополит // 1937. — 2 трав. (чис. 17). — С. 2-3.
4. Шептицький А. Безбожність і аморальність / Андрей, Митрополит // 1933. — 2 лип. — С. 1-2
5. Шептицький А. Як будувати рідну хату / ПОСЛАННЯ ДО ДУХОВЕНСТВА (3 декретів Архієпископського Собору 1942 р.)

УДК22.05

ІСТОРІЯ ПЕРЕКЛАДУ БІБЛІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Філіппова В.В.

Бабій І.В. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, викладач кафедри українознавства, кандидат педагогічних наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Біблія – книга цілковито унікальна, невичерпна, книга, в якій усе сказано як про Бога, так і про людину. Всюдисущий Бог у ній багаторазово нам відкривається і дає нам прозрівати Свою тайну. Себе ж людина пізнає в ній, починаючи з найвозвишеніших прагнень своїх і закінчуючи найтемнішими сторонами своєї совісті, тими, де рана, нанесена первородним гріхом, кровоточить у кожного. Саме слово Біблія послужило згодом назві в багатьох мовах світу неповторного поняття витвору людського розуму – книзі.

Біблія писалася, переписувалася й перекладалася впродовж більш ніж 1700 років представниками понад 60 поколінь різних народів світу й не зазнала відтоді практично жодних змістових відхилень від оригіналу. Біблія стала першою друкованою на земній кулі книгою, бо її латинський варіант виготовив ще в першій половині XV ст. один знаменитий німець. Жодна з книг ніколи навіть не наближувалася до такої величезної й постійної популярності, як Біблія. Повний переклад Біблії здійснено більш ніж 250 мовами світу, окремі книги Святого Письма перекладалися ще 740 мовами та діалектами. В історії літературних мов світу є чимало прикладів, коли саме майстерно перекладена Біблія ставала за взірць подальшого розвитку цієї мови й літератури.

Тернистим був шлях Божого Слова до українського народу. Його поява спочатку церковнослов'янською мовою була пов'язана з іменами християнських просвітителів IX ст. Кирила і Methodія, котрі здобули богословську освіту в кращих школах столиці Візантії. Україномовні переспіви Псалмів, сюжети з Псалтиря все частіше набували поетичних форм у тогочасних творах. Перший відомий на сьогодні й збережений переклад біблійних текстів українською мовою є Пересопницьке Євангеліє (1556-1561 рр.) Відтак переклад Нового Завіту здійснив Пилип Морачевський (1860р.), але легальний друк його праці тоді був неможливим через Валуєвський циркуляр 1863.

Дещо пізніше за цю справу взявся Пантелеймон Куліш й вважав переклад українською мовою Біблії основною справою свого життя. На це пішло майже півстоліття невтомної праці письменника. Систематично працювати над перекладом Куліш почав у 60-х роках XIX століття, а з 1869 року до перекладу Біблії залучається ще одна особа – 24-річний українець з Галичини, вихованець Віденського університету, громадянин Австро-Угорщини Іван Пулюй. Обидва чоловіки належали до найчисленніших українських церков – Православної та Греко-Католицької. Вони були громадянами двох різних держав, котрі поділили між собою Україну. Цих, здавалося б, зовсім різних людей поєднували шанобливість до Бога і любов до Його Слова. Але пожежа в маєтку П. Куліша в Мотронівці, що сталася 6 листопада 1885 р., ледь не поклала кінець роботі: вогонь знищив не лише будинок, а й переклад Старого Заповіту. Куліш розпочинає все спочатку і займається перекладом аж до своєї смерті 1897 р. Ще за свого життя, йому вдалося видати Новий Заповіт, а повна україномовна Біблія побачила світ вже після смерті Куліша й цю працю довершували Іван Нечуй-Левицький та Іван Пулюй. У 1904 році Британське Біблійне Товариство видало повну Біблію, перекладену П. Кулішем, І. Пулюєм і І. Нечуєм-Левицьким. У біблеїстиці загальноприйнято вважати Кулішів переклад першим повним перекладом Біблії українською мовою.

На початку XX ст. перед українським суспільством складалися об'єктивна потреба другого повного перекладу Святого Письма українською мовою. Така відповідальна й надзвичайно тяжка місія випала на долю видатного діяча українського відродження XX століття митрополита Іларіона Огієнка. Розпочинаючи роботу, І. Огієнко поставив перед собою два найголовніші завдання: найточніше передати зміст оригіналу, дбаючи передусім про змістову точність цілого ряду багатозначних слів і забезпечити переклад милозвучною, сучасною літературною мовою. Переклад усієї Біблії було завершено 11 липня 1940 року, однак через військовий стан надрукувати переклад не вдалося.

Пантелеймон Куліш трудився над перекладом 30 літ, для І. Огієнка ця хресна дорога до своєї Біблії виявилася довшою. Від початку перекладу богослужбних книг до появи сигнального примірника перекладеної ним повної Біблії минуло 42 роки. У 1962 році в Лондоні

побачив світ солідний том (1529 сторінок) з відтисненим позолотою українським заголовком — Біблія.

Прикметно, що переклади Біблії українською мовою П. Куліша та І. Огієнка не були сприйняті Церквою для богослужебного вжитку через те, що для читачів та вірян деякі місця з цих перекладів залишалися частково або повністю не зрозумілими, а окремі терміни та форми висловлення, прийнятні в розмовній мові, не могли використовуватися в богослужінні. З огляду на нагальну потребу Української Церкви в повному перекладі Біблії українською мовою Святійший Патріарх Філарет взяв на себе працю з перекладу Старого та нового Заповітів. Загалом робота з перекладу була завершена в рекордно короткий термін – п'ять з половиною місяців, до того ж щодня він Святіший перекладав по 10 глав Біблії.

8 вересня 2004 р., представляючи новий переклад Біблії, який сьогодні є четвертим повністю виданим перекладом українською мовою, Святійший Патріарх Філарет підкреслив, що це, є першим повним виданням Біблії, яке включає як канонічні, так і неканонічні книги, а переклад став першим перекладом Священного Писання на сучасну церковну літературну українську мову.

Отже, можна зробити висновок, що переклади Біблії в Україні мають свою специфіку, зумовлену тим, що тривалі періоди український народ не мав власної державності і, відповідно, українська мова чи її церковнослов'янський варіант не мала державного, офіційного статусу. І все ж, попри дуже несприятливі умови, українці найраніше з-поміж слов'янських народів Центральної та Східної Європи одержали Святе Письмо рідною і зрозумілою широкому загалові мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жукалюк М., Степовик Д. Коротка історія перекладів Біблії українською мовою. – К.: УБТ, 2003.
2. Тимошик М. Книги Святого Письма українською мовою: до історії перекладу й видання//Український богослов. – К., 2003.
3. Тимошик М. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське духовне відродження / М. Тимошик // Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Життєписи великих українців. – К., 1999.
4. Науменко В. Ф. С. Морачевский и его литературная деятельность / В. Ф. Науменко // Киевская старина. Кн. XI-XII.
5. Електронний ресурс <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21486/>

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНО - НАЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

УДК 821.161.2-5.09

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ ПИСЬМЕННИКА ІВАНА МАЛКОВИЧА (НА ПРИКЛАДІ ЙОГО ПРОМОВИ ПРИ ВРУЧЕННІ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ)

І.-Д. С. Ільїна

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Індивідуальний стиль письменника – це система характеристик змісту і форми, які притаманні творам окремого автора. Дослідники вважають, що стиль письменника залежить насамперед від вміння використовувати мовні засоби, які формують творчу манеру – індивідуально-суб'єктивну особливість втілення ідейно-художнього задуму. На основі творчої манери й формується власний стиль письменника – «стійка спільність ознак творчої манери, образної системи і засобів художньої виразності, що характеризують своєрідність творчості письменника, сукупність особливостей його творчості, якими його твори відрізняються від творів інших митців» [4].

Характерною ознакою індивідуального творчого стилю Івана Малковича є використання епітетів – тропів поетичного мовлення, призначених підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом [1]. Вони увиразнюють мову автора, створюють своєрідний образний мікросвіт з метою естетичного впливу на читача: *селянський романтик; національний геній; бідний кобзар; відважний син; незабутній протестний брязкіт; убивча сила; безславний, безсловесний попихач; натхненна мова; українська натура; сльозливо оповідати; свавільний п'яний дячок, горезвісний закон Ківалова.*

Цікавим прийомом індивідуального творчого стилю є використання метафор – тропів поетичного мовлення, у яких певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю [1]. Метафоричні перенесення можуть відбуватися на основі подібності за формою, розміром, кольором, за певними зовнішніми чи внутрішніми властивостями. *«Багато поетів страждали і гинули, але небагато давали прихисток у слові цілій нації»*, – пише Іван Малкович, створюючи яскраву метафору «давали

прихисток у слові цілій нації», підсилюючи її синекдохою. *«І Шевченко переливає свою правду в поезію, і його слова снуються в такій божистій послідовності, що, змикаючись одне з одним, дають нам вічну, непроминальну енергію українського духу»*. Ця метафора, створена за внутрішніми властивостями, «слова снуються», підсилена яскравими епітетами, які дають можливість у комплексі створити неповторний цілісний образ.

Своєрідністю творчої манери автора є використання порівнянь – засобів художньої образності, одного з видів тропів, що полягає у зіставленні одного предмета або явища з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його [3]: *«Ми ще й досі, як соняшник до сонця, повертаємо голови на почуте українське слово; Носіїв української мови, ще й сьогодні багато хто з наших співгромадян трактує як дивакуватих аборигенів»*. Стилістична роль таких порівнянь полягає у виділенні якоїсь особливості предмета чи явища, яка виступає дуже яскраво в того чи іншого предмета, з яким порівнюється це явище. А оскільки йдеться про «високе» – творчість геніального творця – Малкович намагається, використовуючи порівняння, максимально наблизити поета до сучасного читача: *«Шевченкові смисли звучать, як важкий, глибокий рок, а не мелясна попса»*.

Особливої виразності мові Малковича додає вживання антитез – стилістичних фігур в художній літературі та в ораторському мистецтві, які утворюються шляхом зіставлення слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом [2]: *«Але виявляється, що те його внутрішнє світіння, то далеко не абажурне сяйво, то – вогонь правди»*. У таких антитезах протиставляються поняття загальноживані з абстрактними, пафосними, що особливо підсилює емоційно-експресивне забарвлення тексту.

Особливо збагачують емоційність поєднання метафор з яскравими, іноді несподіваними епітетами: *«І дітям, і студентам варто наголошувати, що сильна і дієва мрія відкриває нам усі шляхи; Як же нам хотілося довести всьому світові, що Шевченко і модерний, і сучасний, адже з нього постійно ліпили тільки селянського романтика і таврувальника панів; Я мрію дожити до тих часів, коли дітям у школі перестануть сльозливо оповідати про горопашного кріпака, який служив безправним, безсловесним попихачем у панів, а змінять парадигму і вестимуть натхненну мову про неймовірного хлопчика; Тож приклад Шевченка має їх окрилювати, а не вганяти в безнадію»*.

Отже, у публіцистиці Івана Малковича присутні багато різноманітних засобів поетичного слова. Найчастіше вживаються порівняння, епітети, метафори та антитези. Вони не лише допомагають донести певну інформацію до аудиторії, а й суттєво збагачують та підсилюють експресивність тексту, роблячи його цікавішим для читачів чи слухачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2006.
2. Словник літературознавчих понять і термінів, с.14. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/slovnik-literaturoznacnih-ponat-i-terminiv-53983>
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 7, 1976.
4. Томбулатова І. Індивідуальний стиль письменника: чинники та носії. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis-nbuv.gov.ua>

УДК 316.7

ІВАН БОГУН – ОБРАЗ ДУХУ ВЕЛИКОГО УКРАЇНЦЯ

Б. Р. Карабин

*Наук. керівник – Л. М. Андрушко, канд. мистецтвознавства, доцент
кафедри філософії та політології*

Львівський державний університет внутрішніх справ

Постать Богуну пронизана легендами історіями, від яких перехоплює подих. Цей чоловік зробив величезний внесок у звільненні українців від тяжкого ярма, яке повисло на їхніх плечах, він був з тих людей, які завжди казали горне «Ні» несправедливості й неволі. Такої завзятої і сміливої людини як Іван Богун, важко знайти крізь століття історії українського народу [1, с. 120]. Тому так важливо розповісти про цю людину-героя. Розглянемо історичні факти та події з його життя, в яких проглядається велич цього козака.

Усі сучасники Івана Богуну відзначали його розум, хитрість, хоробрість і талант полководця. Він відмовився від реєстрового чину і маєтків, які обіцяли йому поляки, і підтримав визвольну війну українського народу проти Польщі (1647-1654 рр.) з першого дня повстання. Саме в цій війні командир Вінницького полку полковник Богун став легендою за життя [4, с. 236]. Богун був козацьким полководцем в часи Хмельниччини, і під час Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького взяв участь у багатьох битвах, де проявляв свою лідерську активність і талант полководця. Перша розгорталася ранньою весною, коли більшість козаків перебували у домівках. Битва відбулася під містечком Монастирище. Польський шляхтич Стефан Чернецький очолив кривавий похід на землі України. Польський магнат підібрав надзвичайно вдалий час для нападу, адже зібрати козацькі полки, які були у наявності, було практично неможливо через обмежений термін, значні відстані і бездоріжжя [4, с. 260]. Богун, не гаявши часу, розіслав гінців до найближчих сотень,

зрештою вдалося зібрати лише чотири сотні, тоді як польське військо налічувало двадцять п'ять тисяч живої сили. Бій Богун вирішив прийняти під містечком Монастирище, що дозволяло йому заблокувати «Чорний шлях» до Умані [5, с. 250].

У районі Монастирища була добре захищена фортеця, яка мала стратегічне значення і в якій козаки і тримали оборону міста, але тут потрібно згадати прислів'я: «Що найбільша оборона фортеці не її величні мури, найбільша сила її захисники». Поляки протягом двох діб вели безперервні наступи, в козаків не було й хвилини, щоб перевести подих. Але Богун придумав авантюрний план, який згодом виявився геніальним, сотні козаків було наказано перевернути свої думки навиворіт, осідлати коней і голосно кричати по-татарськи, це все було втілено під покровом ночі, поляки, подумавши, що на допомогу козацькому кошу прийшли татари, впали у паніку і чимдуж почали тікати, козаки своєю чергою не прогаяли моменту і всіма силами почали гнати поневолювачів з рідної землі. Шляхта, тікаючи з поля бою, зазнала величезних втрат, залишила свій обоз і навіть кидала свої хоругви, принижуючи отак свою честь [2].

На допомогу із кількома полками мчав сам Богдан Хмельницький, але, прибувши на поле бою, він застав лише славу перемогу, після того ще довго сміявся із шляхти і дивувався вдалості козаків. [5, с. 251-266]. Наступна битва, на яку варто звернути увагу стала найбільшою у межах Європи у XVII столітті. Запорозьке військо у союзі з татарською ордою повинно були дати бій армії Речі Посполитої поблизу містечка Берестечко. Татари, не витримавши шквального вогню німецьких найманців, почали тікати із поля бою, залишаючи відкриті козацькі фланги. Богдан Хмельницький у відчаї почав доганяти татар, а наказним гетьманом був обраний Іван Богун. Ситуація була патова: козацьке військо було оточене і на нього чекав повний розгром від шляхти. Залишаючись із своїм військом до кінця, Богун наказав гатити болото, тобто скидати всі можливі речі, не шкодуючи нічого з речей, щоб створити мости. Так І. Богуну вдалося переправити майже все козацьке військо, зберігаючи його потугу і силу.

Після цього випадку про величного козака ще довго ходила слава у народі, і пізніше були складені поетичні рядки:

А хто тоді задумав переправу,
Рятунок для козацтва, як Перун?
Хто тут найбільшу мав в народі славу?...
Шепочуть трави, очерет: – Богун ... [6, с. 74-75].

Пізніше козацький полковник брав участь у битві під Конотопом, де вже довелося захищати нашу землю від московитів. У цій битві завдяки блискучій перемозі козаків вдалося розгромити вщент московитів. Ходять чутки, що дізнавшись про поразку московський цар заплакав, бо знав, що такого міцного війська йому вже не зібрати. Але, на жаль, козака, якому

завжди посміхалася удача спіткала лиха доля, Богун був безпідставно звинувачений у відносинах з Московією, за що його і розстріляли [7, с. 142-157].

Іван Богун залишив нам найцінніше – ідею боротьби за рідну землю. Ідея є вічною, час і кулі їй не страшні, вона живе у кожному із нас і не покидає у найтяжчу мить, коли потрібно йти вперед і не здаватися. Іван Богун зробив величезний внесок у скарбницю нашої історії, про його подвиги будуть ходити вічні легенди, які запалюватимуть все нові й нові серця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богун Іван // Малий словник історії України / відпов. ред. В. А. Смолій. К. : Либідь, 1997. 464 с.
2. Грушевський М. М. Історія України-Руси. Т. ІХ-1. С. 730.
3. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. (ст. 118) Київ: ПІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 452 с
4. Лісевич І. Ролле Юзеф-Антоній // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2012. Т. 9 . С. 276.
5. Стороженко І. С. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у Визвольній війні українського народу середини XVII століття. Книга перша: Воєнні дії 1648-1652 рр. Вид-во ДДУ, 1996. 320 с. С. 251-266.
6. Флоря Б. Молоді роки Івана Богуна // Україна в минулому. К.: Львів, 1992. Вип. 2. С. 71-75.
7. Яковлева Т. Г. Загибель Івана Богуна // Український історичний журнал. 1991. № 5. С. 142-157.

УДК 392. 51(477)

ОСОБЛИВОСТІ ОБРЯДУ «КОМОРА» У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВOSTІ УКРАЇНЦІВ XVIII – XIX СТ.

Я. І. Катрук

*Наук. керівник – Л. М. Андрушко канд. мистецтвознавства, доцент
кафедри філософії та політології*

Львівський державний університет внутрішніх справ

Народне весілля досліджували багато українських вчених, серед яких П. Чубинський, Ф. Вовк [8], М. Сумцов, Н. Здоровега [9], Г. Пашкова, В. Борисенко [5], І. Несен, Л. Артюх [2] та інші [1]. До наукових зацікавлень дослідників належали історія

весільного обряду, його структура, символіка та семантика. Загальновизнаним є погляд на весілля як на соціально-культурну форму переходу молодих від неodrуженого стану до одруженого. У міфологічному плані весілля трактують як містичний ритуал, через який здійснюється символічна трансформація особи [1, с. 36-43]. У характері весільного обряду українців відбилися народна мораль, звичаєве право, етичні норми та світоглядні уявлення, що формувалися протягом століть.

Дослідження еротичної сторони весілля започаткував вчений Ф. Вовк, який здійснив детальний опис обряду «комори» та проаналізував його символіку [8]. У дослідженні скористаємося обрядовістю «весільної комори» та такими категоріями як «чесна» та «нечесна» молода, оскільки у другій половині ХХ століття «комора» не прослідковується у весільному циклі, проте деякі її елементи збереглися у народній пам'яті дотепер.

Дошлюбна чистота була звичаєм, що функціонував в суспільній культурі та менталітеті українців, ототожнювався з певними моральними нормами. Народ сприймає її як важливу вимогу сталої етичної системи та ідеології. Дошлюбна моральна чистота дівчини оцінюються дуже високо і є виразником гармонії та нормального порядку життя.

Основним завданням для дівчини було вберегти неушкодженою дівочу цноту до одруження – саме цей момент був ключовим у визначенні «доброчесності» дівчини під час весілля [8, с. 284]. Французький дослідник Гійом Левассер де Боплан у своєму знаменитому «Описі України» (XVII ст.) звертає увагу на деякі подробиці цього обряду [3]. Діставши безперечне підтвердження дівоцтва, захищеного молодою жінкою аж до шлюбу, присутні виявляють несамовиту радість: починають верещати, скакати по лавках та столах, бити посуд тощо [8, с. 287]. У піснях з цього приводу співалося, що «молода пішла в луг по калину розвеселити родину». На Чернігівщині розповідали: «Єслі что помічають на рубашке, п'ють і пають до умору». Коли молода була «чесною», «сніданки» танцювали на лаві, коли ж ні, то сиділи «по кутах». Викликали веселість та прилив енергії також еротичні пісні, народні ігри та танці, які були обов'язковим елементом весілля [4]. Домінуючим в обряді комора є червоний колір, ритуальні дії з атрибутами червоного кольору, особливо піднесений настрій учасників весілля. Ф. Вовк зазначає, «червона барва в цьому разі, здається, має однакове значення у всіх славянських та арійських народів, як і взагалі у всіх народів земної кулі [8, с. 295]. А такі ритуальні дії, як підкидання предметів, рух, боротьба відбувалися не тільки на весіллі, але й на засіяній ниві [6]. Тому, припускаємо, що «чесна» молода давала позитивний стимул репродуктивним силам природи, зокрема рослинності. Підсилювали цей вплив червоний колір весільних атрибутів, ритуальні дії з ними а також веселощі, які за міфологічними уявленнями вважались такими, що сприяють родючості [10, с. 4]. Інформація про якість молодої передавалася, зокрема, через рослинний код. Символами

втрати незайманості виступали калина та рожа. На Житомирщині, коли молода була «чесною», усі весільні пісні починали словами «Ой з калиночки дві квіточки...» [1, с.37-41]. Докази про особливі здібності цнотливої молодої знаходимо і в праці В.Борисенко, вона пише, що така наречена, за народним уявленням, була «здатна забезпечити багатство і плодючість усьому живому» [5, с. 145].

Якщо дівчина не зберегла незайманості до шлюбу, тоді весілля скорочувалося, іноді згорталось зовсім, веселощі відповідно були відсутні. Передусім молода, виходячи з комори, позбавлена права співати пісню калини. Коли б випадково їй пощастило одурити товариство та проспівати цю пісню, то це могло б накликати різні нещастя як на неї саму, так і на цілу її родину. Далі молода вислуховує дуже неприємні слова про неї в піснях [8, с. 295]. Якщо молода виявлялась «нечесною», замість червоної фарби, яка символізувала процвітання роду молодого, використовували синю та чорну, які у народі були знаками жалоби та смерті [7, с. 75]. Замість корогви вішають на ганку брудну ганчірку, а на стрісі хати ставлять старий помийний цебер без дна або зовсім старе колесо. Батькам нечесної молодої співають цинічні пісні, надягають на шию солом'яні хомути, а на голови – діряві відра, частують горілкою з дірявої чарки [8, с. 296].

Отже весільний обряд комора відображає міфологічні уявлення про зв'язок людини з природою. У свідомості наших предків природне олюднювалося і розглядалося як єдине ціле та підкорене спільним законам буття. Недотримання народних законів, за давніми уявленнями, негативно впливало на природні процеси, зокрема, передчасна втрата дівчиною цноти приводила до порушення відтворюваності у природі. В окремі періоди «нечесну» молоду почали сприймати як істоту, позбавлену Божого благословення, яка шкодить людям та господарству. Тому традиційний український весільний «обряд комори», під час якого відбувався перший статевий акт молодят, слід інтерпретувати не лише як перевірку цнотливості нареченої. Першорядним завданням для дівчини було вберегти неушкодженою дівочу цноту до одруження – саме цей момент був ключовим у визначенні «добročесності» дівчини під час весілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко Л. М. Український рушник як поліфункціональний сакральний твір народного мистецтва: функція, типологія, семантика, художні особливості Львів: ЛьвДУВС, 2010. 166 с.
2. Артюх Л. Весільне печиво українців та росіян // НТЕ. 1979. №5. С.80–84.
3. Боплан Гійом Левассер де. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і веденням воєн / Переклад з фр. Я.І. Кравця, З. П. Борисюк. К.: Наук.думка, 1990. 235 с.
4. Байбурын А. К. Ритуал в традиционной культуре. СПб.: Наука, 1993. 237 с.

5. Борисенко В. К. Весільнізвичаї та обряди на Україні. К.: Наукова думка, 1988. 192с.
6. Велецкая Н. Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов. Москва: Наука, 1978. 239 с.
7. Весілля (Збірник). У 2-х кн. / Упорядкування текстів, приміт. М. М. Шубравської. Голова ред. колегії О. І. Дей. К.: Наук. думка, 1970. Кн.1. 455 с.
8. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології. К.: Мистецтво, 1995. 336 с.
9. Здоровега Н. І. Нариси народної весільнообрядовості на Україні. К.: Наук. думка, 1974. 159 с.

УДК 82.32

«ФЕЛІКС АВСТРІЯ» СОФІЇ АНДРУХОВИЧ: БЕСТСЕЛЕР ПО-ГАЛИЦЬКИ

О. С. Кобилкіна

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Роман Софії Андрухович «Фелікс Австрія» в 2014 році став переможцем всеукраїнської премії «Книга року ВВС», а також отримав особливу нагороду «Форму видавців» у Львові та премію «Літакцент року». У 2016 році в австрійському видавництві ResidenzVerlag вийшов німецький переклад роману, що отримав назву «Паперовий хлопчик» (DerPapierjunge). Влітку 2016 книга була видана в Польщі. 5 квітня в Братиславі роман Софії Андрухович «Фелікс Австрія» отримав літературну нагороду Visegrad Eastern Partnership Literary Award.

У центрі сюжету – дві жінки, нерозривно пов'язані між собою, на тлі Станіславова кінця XIX – початку XX століття. Це історія дружби і нерозділеного кохання, страждань і радостей, ілюзій та болісної реальності. Доли героїнь переплелися так тісно, як стовбури дерев – у нерозривному зв'язку, який не дає ні жити, ні дихати, ні залишитися, ні піти.

Дія «Фелікса Австрії» відбувається в Австрійській імперії, в нинішньому Івано-Франківську, тодішньому Станіславові. Історія розповідається від імені головної героїні – служниці Стефи. У центрі подій її взаємини з пані – Аделею.

Свого часу батько Аделі, знаний лікар, порятував ще маленьку Стефу зі страшної пожежі, в якій загинула її мати, та залишив жити в себе вдома. Виріши, вона стала служницею, проте стосунки з Аделею виявилися значно складнішими й глибшими, ніж це зазвичай буває між прислугою і хазяями.

Між ними не розквітло лесбійське кохання (як могла б підказати кон'юнктура), натомість утворилася химерна суміш субординації, сестринської, ба ледь не материнської любові, приятелювання та суперництва. Любов та її численні солодкі й болючі різновиди в цілому є одним із головних мотивів книжки [1].

Стефа – ідеальна служниця, а готує вона взагалі неперевершено. Її навіть кличе з собою до Америки й пропонує там засунвати рестораційний бізнес молодий чоловік, не зовсім їй байдужий. Але вона не знаходить у собі сил навіть серйозно подумати про те, щоб залишити свою побутово безпорадну пані.

Є тут і «детективні» лінії. До будинку Аделі (зведений її чоловіком, він один із перших у місті яскравих і незвичайних зразків сецесії – такий собі казковий будинок-корабель) «прибивається» дивна дитина. Це неймовірної гнучкості хлопчик. Міні-розслідування приводить до висновку, що він утік із мандрівного цирку, з улюбленого Стефою ілюзіону. Виявляється, це син раптово померлої «жінки-змії», йому випадково дають ім'я Фелікс. А хазяїн ілюзіону (і, можливо, батько Фелікса) навіть намагається забрати дитину назад.

Але головне в книжці Софії Андрухович – стиль і ті деталі, з яких її «зроблено». Ідеться про мову, дух, подробиці. Софія Андрухович дуже цікаво і колоритно витворила свою версію атмосфери та реалій перших років ХХ століття. Надзвичайно докладно описані вулиці й будинки, продукти, що продавалися на ринках, страви, предмети побуту, твори мистецтва, медичні книжки, одяг, публічні заходи, газети, плитки, форми поведінки й ритуали.

Купа милих діалектизмів. Мовна й культурна присутність різних народів, що масово мешкали тоді в Галичині (аж до забавних конфузів: у книжці багато приміток мало не на кожен діалектизм в українській мові, зате поряд може опинитися без перекладу цілий уривок тексту польською мовою) [2].

Софія Андрухович докладає свої монети в скарбничку міфу про давню галицьку мирну і погідну мультикультурність. При цьому сама ж його м'яко, малопомітно підважує. Бо ж справді, у «Феліксі» безконфліктно співіснують українці, поляки, євреї, німці та інші, а проте якось так виходить, що саме служниця – українка, а про скульптора Петра (чоловік Аделі) чомусь кажуть, що він людина дуже шляхетна, «хоч і русин».

Так само і з «австрійським міфом», який, виглядає, переживає сьогодні черговий підйом. Австро-угорська провінція початку ХХ століття виглядає в Софії Андрухович на перший погляд – як і личить «матінці»: блаженний спокій, повільність комунікацій і процесів (незалежно від темпераменту учасників), елегантність на центральних вулицях, обнадійливість технічного прогресу, надзвичайна стабільність соціальних обставин, щось схоже на впевненість у завтрашньому дні.

Але, як придивитись уважніше, все не аж так ідилічно. Усі ознаки вічного миру й стабільності тут украй крихкі. Не випадково книжка починається і закінчується пожежею. Не випадково химерного і непередбачуваного хлопичка, втікача з цирку називають Феліксом на честь гасла «Felix Austria». «Дрібні» суперечності, які зовсім скоро вибухнуть, виглядають в Андрухович трохи прихованими, але вони є.

І скляна стеля в будинку, зведеному Петром, промовисто загрожує луснути та провалитись. Спокій «Фелікса» дуже напружений, це Спокій Напередодні. Що, насправді, вельми повчально. Як сказала на церемонії нагородження «Книжки року BBC» професорка Віра Агеева, ця книжка нагадує, що імперії не вічні, не такі стійкі, як здається. Софія Андрухович працює з міфологією, історією та «геопоетикою» тонко й інтелектуально [3].

Мова в книжці ведеться від імені головної героїні. Відтак, авторка конструює «жіноче мовлення» контексту початку минулого століття: делікатне, локальне, «домашнє», зосереджене на деталях, а то й взагалі на кухні (поетика кухні, їжі, купівлі й готування продуктів тут, до речі, справді яскрава, переконлива і варта окремих досліджень).

Роман закінчується раптово. Аделя, яка не могла мати дітей, завагітніла. Стефа підозрює її у таємному романі з отцем і навіть наважується привселюдно це оголосити у «найбільше свято в році» – День народження Аделі. Потім вони сваряться і починається пожежа, яка, власне, і є кінцем. Книга видається незакінченою, хочеться знати, що далі відбулося з Аделею і Стефою, як склалися їхні стосунки, чи справді Аделя народить, що буде із Феліксом. Та авторка закрила все завісою таємниці, вона дає нам змогу самим додумати кінець, а можливо, буде і продовження книги.

Роман є вирваною історією із життя, з усіма щастями і нещастями, із правдою, із щирістю, він охоплює і звичайні, побутові проблеми, і глобальні, як людські стосунки. Це енциклопедія людських взаємин, де почуття, де образи, заплутаність, де думки і переживання – усе показано та роз'яснено.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Фелікс Австрія» Софії Андрухович: складні форми любові і критична, версія «галицького» міфу – [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/57405/Feliks_Avstrija_Sofiji_Andruhovich_skladni_for_my_lubovi

2. «Фелікс Австрія» як ретро-роман – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/12/141205_book_2014_reader_review_andruhovich

3. До проблеми ідентичності в романі «Фелікс Австрія» Софії Андрухович – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15023>

УДК 070.48 (06)

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ «ПІЗНАЙКО» І ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ ПЕРІОДИКИ УКРАЇНИ

С. Кравець

Науковий керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач

кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Процес становлення дитячої періодики досить складний, залежить від багатьох чинників: соціально-політичного, історичного та культурного. Дитяча періодика відображає розвиток тієї чи іншої країни та суспільства, його культурний, моральний, демократичний контекст, тому вона є дуже важливою складовою національної літератури. Визначимо поняття «дитяча періодика»: це масив періодичних видань, створених спеціально для дитячої читацької аудиторії з урахуванням вікової диференціації, психофізіологічних можливостей, когнітивних потреб та особливостей сприйняття.

Найважливіші проблеми дитячої періодики спричинені насамперед недостатньою увагою з боку і суспільства, і окремих батьків до книги, самого процесу читання. Сучасні гаджети, телебачення, комп'ютерні розваги успішно витісняють книгу, періодику на задній план. Проте без гарної книги не можливо виховати особистість. І звісно ж, неможливо підвищити культурний та мовний рівень держави. Як сказав свого часу дитячий письменник Всеволод Нестайко в інтерв'ю газеті «День»: «Невже не розуміють наші владні структури, що незалежність України, як не дивно, залежить від української дитячої літератури. Якщо діти не читатимуть книжок українською мовою – вони не знатимуть рідної мови, не стануть українцями, і їм та незалежність буде до гудзика» [1]. Отже, без якісної літератури для дітей нація не матиме майбутнього. Проблем із дитячою періодикою також не бракує. Сучасний ринок дитячих періодичних видань можна вважати насиченим і навіть перенасиченим. За останній рік з'явилося понад 20 нових найменувань. На ринку не тільки загальнодержавна, а й регіональна дитяча преса. Проте більшість видань одноманітні, мають схожу рубрикацію, завдання, конкурси. Частина дитячої періодики – переклад відомих і розкручених російських та англомовних видань. Інша частина – кальки популярних європейських та американських дитячих коміксів. Отже, перша проблема – одноманітність видань для дітей.

Найпопулярнішими серед дітей на сьогодні є такі україномовні видання: «Пізнайко», «Котя», «Барвінок», «Малятко», «Стежка», «Юний натураліст», «Країна знань», «Вулик», «Однокласник», «Дзвіночок», «Казковий вечір», «12плюс», «Веселочка», «Яблунька», «Ліхтарик», «Долонька», «Арт-клас», «Соняшник».

Розглянемо дві основні проблеми дитячих видань:

1. Низька якість. На сьогодні спостерігається дуже багато періодичних видань, які зникають так само швидко, як і з'являються. Це пов'язано, перш за все, з комерційним аспектом видавничої справи. Авторам небезпечно й не вигідно співпрацювати з такими виданнями-одноденками, тому вони так неохоче контактують із дитячими видавництвами. Саме через цей фактор якість періодики для дітей невисока, особливо це стосується інформаційного наповнення журналів. Дуже мало періодичних дитячих видань, спрямованих на виховання у маленьких читачів патріотизму, на прищеплення почуття гордості за свою країну та націю. Недостатньо журнальних і газетних текстів, матеріали яких відображали б психологічні, культурні, соціальні, ідеологічні особливості українців. Незначна кількість медіапублікацій присвячена історичній, краєзнавчій, географічній тематиці, що б сприяло пізнанню країни, в якій вони живуть, її минулого й сучасного.

2. Мова дитячого видання – це особливий різновид літературної мови, тому вона має свої засоби виразності, дієвості, емоційності, свої естетичні ідеали. Особливої уваги потребує й лексична база текстів сучасних дитячих видань, оскільки часто словник, яким послуговується автор при написанні твору, не відповідає лексикону дитини конкретного віку, її життєвому, мовленнєвому досвіду. У текстах сучасної дитячої періодики трапляються діалектизми, жаргонізми, рідковживані слова, професіоналізми. Проблемою сучасних україномовних журналів є суржик, який зустрічається як в оригінальних, так і в перекладних текстах. Отже, невідповідність між лексичною базою текстів для дітей та розвитком маленького читача є третьою проблемою дитячої періодики.

3-посеред періодичних видань, призначених для дитячого читача, особливе місце займає пізнавально-розважальний журнал «Пізнайко». Журнал заснований 1996 р. Нині редакція щомісяця випускає два видання: «Пізнайко для дошкільнят» (для найменших читачів від 2-ох до 6-ти років) і «Пізнайко від 6» (для молодших школярів). Від 2001 до 2013 року виходила англomовна версія журналу «Posnyko» (від 4-ьох – 10-ти років). Наразі його архівні випуски можна придбати в інтернет-магазині на сайті «Пізнайка» (з диском або без диску). А від 1997 до 2015 рік включно друкувалась російськомовна версія для молодших школярів.

Ми досліджували українську версію журналу. Головна мета видання (вікова категорія від 6-ти р.) – сприяти формуванню світогляду маленького українця, розвиток його інтелектуального рівня. «Пізнайко» привертає увагу різноманітною формою подання інформації: це й традиційні статті на різноманітну тематику (від цікавих пригод, подорожей до уривків з популярних літературних творів, відповідно адаптованих пізнавальних текстів з фізики, хімії, біології та математики); і різноманітні конкурси, вікторини, кросворди, головоломки, які залучають маленького читача до співтворчості. У такий спосіб журнал налагоджує тісний контакт з читачем, зацікавлює його, ненав'язливо через гру формує і інтелектуальний рівень, і лідерські якості.

«Пізнайко» для малюків ураховує психіку, мовлення, розумові здібності, пізнавальні потреби та інтереси дитини цієї вікової категорії, а тому пропонує читачеві ігрові завдання для навчання, доклейки, розфарбовки, казки, вірші, скоромовки, загадки. Поєднання інформації з грою – яскрава жанрова особливість цього видання.

Не менш важливим аспектом обох видань, незважаючи на різну читацьку адресу, є матеріали, призначені для батьків та вихователів. Це поради дидактичного характеру, які допоможуть батькам співпрацювати з дітьми, особливо, якщо йдеться про малюків.

Таким чином, журнал «Пізнайко» є одним з лідерів з-посеред дитячих видань. Цей часопис є цікавим осередком, який навчає і виховує дітей, формує їх світогляд, пропагує українську літературу і культуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеволод Нестайко в газеті «День» інтерв'ю:

http://ababahalamaha.com.ua/uk/День,_2003-29,_Всеволод_НЕСТАЙКО

2. <https://studopedia.org/7-14587.html>

МИКОЛА ГАНКЕВИЧ: СТОРІНКИ ПОЛІТИЧНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ

І. М. Маркович

*Науковий керівник – Н. О. Степанець, канд. філол. наук, викладач
української мови та літератури викладач вищої категорії
Львівський професійний коледж готельно-туристичного та
ресторанного сервісу*

У радянські часи партію українських соціал-демократів, до якої належав Микола Ганкевич, трактували як «дрібнобуржуазну», «опортуністичну». Діяльність УСДП та її провідних діячів не вписувалася в офіційну класову схему суспільно-політичного руху і мало цікавила радянських дослідників. На сьогодні існує певний теоретично-науковий доробок із досліджуваної проблематики. Окремі питання громадсько-політичної діяльності М. Ганкевича досліджували вчені: О. Сухий, Я. Грицак, О. Босак, А. Голуб, О. Жерноклеєв, І. Райківський та інші. У сучасній історіографії так і не створено цілісного політичного портрета цього визначного громадського діяча.

Свою громадсько-політичну діяльність М. Ганкевич розпочав ще під час навчання в гімназії, вступивши до таємного молодіжного гуртка її старшокласників, – «Громади», члени якої присягали, що працюватимуть упродовж свого життя на користь рідного народу й народної справи. У 1890 р. І. Франко запросив М. Ганкевича та його однодумців до співпраці в редакції журналу «Народ», який того ж року став офіційним друкованим органом Русько-української радикальної партії (далі – РУРП), серед засновників котрої були як І. Франко, так і М. Ганкевич.

Саме РУРП стала першою українською політичною партією європейського зразка – зі суцільною програмою, масовою організацією й реєстрованим членством. А в основу її програми поклали етичний і науковий соціалізм на демократичній та кооперативній базі, людську гідність для всіх і всеукраїнську єдність. Та все ж «марксістці» та їх опоненти об'єдналися тоді у складі РУРП лише тимчасово. Причому «молоде крило національних радикалів», як назвав його у своїх спогадах М. Ганкевич, згуртувалося у тій партії одразу ж після її створення. Але їхні постійні спроби перетворити цю партію на соціал-демократичну наразилися на впертий спротив їхніх опонентів.

Тому 1896 р. М. Ганкевич та його однодумці скликали таємні збори українських робітників у Львові, на яких були прийняті рішення заснувати Українську соціал-демократичну партію (далі – УСДП) і видавати українську робітничу газету, але не кириличним шрифтом, а

латинським – щоб її читали й полонізовані робітники. Микола Ганкевич був обраний до Екзекутиви (виконавчого комітету) УСДП, а вона проголосила себе автономною національною секцією Соціал-демократичної робітничої партії Австрії (СДРПА). Водночас він залишився членом СДПСіГ/ППСДГіС. Відтак на початку ХХ ст. всередині УСДП розгорнулася гостра внутрішньопартійна боротьба між двома її фракціями – уже порівняно ветеранами цієї партії, очолюваними М. Ганкевичем і С. Вітиком, та молодшою генерацією, серед якої виділялися Л. Ганкевич, В. Старосольський, В. Темницький і В. Левинський.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія України ХІХ століття. Практикум. Частина 1: Плани семінарських занять та методичні рекомендації для студентів історичного факультету. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2002. 136 с.

2. Вітчизняна бібліографія історії Галичини (1991–1996 рр.) // Галичина. 1997. № 1. С. 179-190 (у співавторстві з М. А. Геником).

3. Історія Галичини на сторінках вітчизняних журналів (1991–1997 рр.) // Галичина. 1998. № 2. С. 185-199 (у співавторстві з М. А. Геником).

4. Райківський І. Як написати, оформити і захистити курсову роботу. Методичні вказівки для студентів історичного факультету. – Івано-Франківськ, 1999. 21 с.

5. Як виконувати курсову роботу (для студентів спеціальності «Історія» Інституту історії і політології). Навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2009. – 48 с. (у співавторстві з А.З.Корольком та О. В. Марущенком).

УДК 070.41(06)

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТВОРЧОГО СТИЛЮ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

З. С. Новосельська

Наук.керівник – Н.І.Голубінка, ст. викладач кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Українського Умберто Еко, лауреата премії Вілениці, колумніста, співзасновника літературного угруповання «Бу-Ба-Бу» та автора всесвітньовідомого паранормального роману «Коханці Юстиції» Юрія Андруховича, вважають революціонером сучасної української літератури. Його твори добре відомі у світі, перекладені польською, англійською, німецькою, російською, угорською, фінською, шведською, іспанською, чеською, словацькою мовами й

есперанто. Творчість цього письменника досліджували відомі науковці: Л. Печерських, О. Скнаріна, О. Юрчук, Ю. Запорожченко, Н. Сахарчук, Г. Скуртул та ін. Однак проблема вивчення його індивідуального творчого стилю залишилась поза їх увагою.

Джерельною базою нашого дослідження є деякі статті з онлайн-газети «День» в період з 1999 року до 2019, роман «12 обручів» (Розділи 1 і 8, «Принагідні гості» і «З каміння й сну»).

Постмодернізм, у ключі якого розглядають творчість Ю. Андруховича, характеризується широким вживанням засобів комічного, проголошенням культу незалежної особистості, потягом до архаїки, міфу, баченням повсякденного реального життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу, використанням підкреслено ігрового стилю, зумисним химерним переплетенням різних стилів оповіді (від пафосно класицистичного до грубо натуралістичного).

Яскравою рисою індивідуального стилю Юрія Андруховича є іронічність та пародійність: *Несамовито щедрими фуршетами; вони принаймні прагматики; щось таки змінюється – якісь фасади і так далі; нас двох сьогодні забагато. І обидва ми уперті; персоналізована істота під ніком Штаб Зеленського; вирішив тихіше хрустіти грінкою; нічого фантастичнішого статися в моєму житті не могло, ну, хіба що дострокова демобілізація; більшість «освічених співвітчизників» керувалась.*

Публіцистика Андруховича насичена іншомовною лексикою, яка виконує різні функції: або номінативну – *суспільство; триумф; розкольництво; гаджетами; кадри; демонстрантів; євроінтеграція; інформації; абсолютизації; авторизації; сугестивний; інтелектуалів; фахівцем; експонується; футболка; інтерв'ю* – або, вживаючись у переносному значенні, слугує засобом підсилення емоційно-експресивного забарвлення тексту: *Він поставив перед собою два гранчаки і по вінця наповнив їх тьмяною горіхівкою. Це була остання привезена з собою пляшка, і Артур Пепа ішов ва-банк. Рома обхопила голову руками.*

Аналіз творчого доробку письменника, а особливо його публіцистики, дає підстави стверджувати, що визначальною рисою його індивідуального стилю, є тропи – художні засоби мови: метафора-слово чи словосполучення, що розкриває сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю [1]: *Проте навіть у найтяжчі тоталітарні часи в гру вступав чинник особистої життєвої настанови – кожна читаюча особистість в Україні по-своєму протистояла нав'язаному «розподілові ролей», перепрошую, ситуації, що історично склалася; Потім усе населення імперії кинулося на побачення з нею – вони їхали звідусіль до Москви експресами, товарняками й «теплушками», вистоювали по дванадцять годин у чергах під дощем і йшли нескінченним потоком (саме так — «нескінченним потоком!»), аби наблизитися до чогось, як їм здавалося, вічного. Але це так, відступ; Заключні акорди трактатного вступу настільки ж еkleктичні, наскільки й екстатичні. Деміург перемагає*

землеміра. Алхімік підноситься над аптекарем. Вільний трепет сутностей і субстанцій породжує патетичне тремтіння легенів і діафрагми.

- Уособлення – (персоніфікація) – образний вислів, у якому ознаки живої істоти або людини переносяться на неживий предмет, явище: *Тьмяно-коричнева рідина вільно полилася всередину; прірва, що розверзається поруч кожного з нас, не схотіла їй цього подарувати; універсалізм ставить його за межею звичних уявлень.*

- метонімія – це слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з властивим для даного слова предметом за своєю природою: *Їхні папєреднікі – якщо хто забув або просто неовиборець – так само ж нам якоюсь євроінтеграцією голови морочили, й досить довго – аж поки перед Путіним не здулися. То чому б і спадкоємцям не повторити? У них же й приказка улюблена є про можем повторить; Тож я дякую Штабу Зеленського з усіма його винесеннями за дужки – мови, історії, а відтак і самої України; Однією з найфатальніших пасток, які неструктурований чорно-білий соціум може зготувати для митця, є, безперечно, пастка «класицизації». Ліна Костенко чи не найкраще для такої пастки надавалася навіть з точки зору суто літературної: її письмо виразне і прозоре, артикуляція ясна і шляхетна, рими точні або принаймні несподівані й багаті, спосіб формулювання ідей напрочуд сугестивний — рядки так і просяться до словників з афоризмами, саме так, її вислови крилаті.*

- однак особливо яскравого емоційно-експресивного забарвлення надають текстові численні епітети – один з основних тропів поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і, потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати його новим емоційним чи смисловим нюансом, переводячи свої другорядні лексичні значення на основні. Цим він відрізняється від звичайних означень, які увиразнюють авторські судження, увипуклюють образи, підсилюють позитивне чи, навпаки, негативне ставлення до описуваного: *сексапільні дівчатка; одалісково закрутилися; принагідно-випадково отираючись; веселий альбом; сумнівними фарбами; блискавичних змін; тьмяно-коричнева рідина; горіхової теплоти; пекучо-слизької стінки; нехлюйне користування; епохального винесення за дужки; тихий реванш; незабутнього Табачника; молодіжного крила; жахливо ущільненій мішкуватій пастці; крижаних водометів; тактика старенька, випробувана; літплебейських зборах; різкі радикальні рухи; найдавший фортпост; ланцюговий міст; карколомні кар'єри; згусток живої теплої енергії; примітивно-брутальні; банальна фраза; музика ламка; вуличні філософи; тотальні часи; історичної фотографії в патріотичному обрамленні; пильне посередництво; лялькових мерців; американізовані жахи.*

Активізують увагу читача численні варваризми: *Дасістайнефляше; Трінкен; найн; дєвчєонкі!; не мьтєем, так катаньєм;* жаргонізми: *гранчаки; фартушки; брехунцем; твориво; фізіономію; рестораційки.*

Для жанрової творчої манери письменника характерним є вживання фразеологізмів. Такі лексеми, з огляду на їх лаконічність та емоційність, звертають та активізують увагу читача, ніби запрошуючи його до творчої співпраці: *візитна картка Гімлера; Я вжив би тут і наше українське – тихою сапою; Що ж, усі ниточки, у кого й були, і тягнуться вони куди слід; Зате є софт-регіональний проєкт перехоплення влади. Поки що, до 21 квітня, він в овечій шкурі. Вносять за дужки віру, мову, історію «до закінчення війни» (слід розуміти, вже скорого?).*

Отже, індивідуальний творчий стиль Ю. Андруховича відзначається вживанням художніх засобів мови – метафор, метонімії, епітетів, уособлень. Активізують увагу читача численні фразеологізми, жаргонізми, варваризми, цікавим є вживання лексики чужомовного походження. У процесі аналізу виявлено, що публіцистиці Ю. Андруховича притаманні як літературні, так і соціокомунікативні риси, і у зв'язку з цим її важливо розглядати як з погляду мовознавства, так і журналістикознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тропи в українській літературі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/teoriya-literaturi/3461-tropi-v-ukrajinskij-literaturi>

УДК 004.7

ГРИГОРІЙ КУЗНЕВИЧ – ШЛЯХ ТРИУМФУ І ЗАБУТТЯ

І. Р. Пасічник

Наук. керівник – О. М. Мартин, канд. екон. наук, доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Григорій Кузневич – один із культових львівських скульпторів початку ХХ століття, непересічний хист якого історичні лихоліття не дали розкритися вповні. «На мистецькому горизонті, – писала у 1905 році львівська газета “*Nowości illustrowane*», – талант Кузневича засяяв раптово. Змолоду він присвятив себе мистецтву скульптури, над вдосконаленням своїх вроджених талантів працював з величезним запалом спочатку у Львові, а потім у Римі, де навчався під проводом першокласних майстрів, імена і праці яких здобули собі світову славу».

Григорій Кузневич народився у 1871 році в селі Старе Брусно (тепер на території Польщі), славне з давніх-давен традиціями художнього різьблення по каменю, який тут же і добували. Пам'ятники бруснянських майстрів замовляли з багатьох міст Західної України та Польщі. Григорій був сьомою дитиною у сім'ї, батько помер, коли хлопчику ще не було трьох років. Маючи здібність чудово відтворювати те, що бачив, хлопець ліпив із глини фігурки тварин, змайстрував вітрового млина, завдяки якому опинився у державній школі. При ній працювала столярна майстерня, тож спершу Григорій Кузневич розвивав хист, практикуючи різьбу по дереву, а згодом взявся й до каменю.

У 1892 році у село приїжджає знаний галицький архітектор Юліан Захаревич (ректор Львівської політехніки), який, побачивши роботи Кузневича, високо оцінив його здібності і повірив у талант 21-річного хлопця. Саме він виклопотав йому стипендію для навчання у Львівській художньо-промисловій школі (тепер це Львівський державний коледж декоративного й ужиткового мистецтва імені Івана Труша).

Під час навчання Григорій Кузневич працював у різьбярській фірмі знаного майстра Юліана Марковського, став його найкращим учнем. Він став співавтором пам'ятників Яну Кілінському у Стрийському парку, Бартошу Гловацькому на Личаківській, скульптури у вестибюлі Музею етнографії та художнього промислу.

Талант молодого скульптора був високо оцінений – він отримує стипендію Краєвого віділу, яка дала можливість навчатись у 1899-1902 роках в Академії красних мистецтв у Римі. Благословив подорож і допоміг матеріально митцю Митрополит Андрей Шептицький.

Григорій Кузневич закінчив Римську академію красних мистецтв зі срібною медаллю. Одночасно він студіював у вечірній Римській художній школі, де одержав дві медалі – за скульптурний твір і за рисунки. Саме у той час побачили світ одні з найкращих його робіт – скульптури «Перший хлібороб» (1900) і «Гончар» (1901).

Навчаючись у Римі, Григорій Кузневич багато подорожував Італією, побував у Греції та Єгипті, відвідав Єрусалим і Дамаск, а повертаючись з Риму до Львова після завершення науки, ще й Відень.

У 1902 році Григорій Кузневич повертається до Львова і працює як скульптор. Його тогочасні роботи прикрашають Личаківський цвинтар, фасад Народного дому в Стрию, фасад ошадної каси в Сокалі. Для катедрального собору в Сокалі у 1904 році Кузневич створив скульптури апостолів Петра і Павла. Статуя Ісуса вважається однією з найкращих робіт майстра, деякі мистецтвознавці уподібнюють її до робіт геніального датського скульптора Бертеля Торвальдсена.

Тоді ж Григорій Кузневич виготовляє для новозбудованої церкви Святої Параскеви у рідному Старому Брусні величний дерев'яний іконостас.

У 1907 року Григорій Кузневич виїжджає до США і працює як художник і скульптор у Нью-Йорку, Клівленді, Пітсбурзі, Елізабетпорті, Філадельфії. Після п'ятирічної еміграції повертається в Галичину. У США Кузневич створює скульптурний портрет Тараса Шевченка, який став дуже популярним серед українських емігрантів.

Саме в цей час в Києві оголошують конкурс на проєкт пам'ятника Тарасу Шевченку. Григорій Кузневич робить проєкт, проте під час першого конкурсу модель зазізнілась у дорозі. Конкурс мав ще два етапи. Тому на третій етап Григорій Кузневич вирішив спеціально повернутись в Україну. За короткий термін він створив три проєкти, але вони знову затримались у дорозі та журі не змогло їх оцінити. Така невтішна історія створення Григорієм Кузневичем монументу Кобзареві.

Григорій Кузневич мав намір після завершення конкурсу повернутися у США, але змінив плани і залишився у Львові. Після повернення зі США 36-річний Григорій виконує кілька робіт до 100-річчя з дня народження Тараса Шевченка, виконує скульптурні композиції для великого концертного залу Львівського музичного училища ім. С. Людкевича, а також надмогильний пам'ятник Гілярію Еліясевичу на Личаківському цвинтарі, який був заступником начальника пожежної охорони Львова.

Найбільш плідний творчий етап у житті Григорія Кузневича перериває Перша Світова війна. У 1919 році Григорій повернувся у рідне село і залишився там жити, він працював в полі, ремонтував годинники, а також працював над виготовленням пам'ятників та навчав молодих каменярів. У 1928 році він виконав пам'ятник на могилі польських військових, полеглих у 1918-1919 рр. в с. Горинець.

У 1936-37 рр. розписав церкву у місті Чесанові, що тепер на території Польщі. Розписи церкви цікаві тим, що Григорій Кузневич зображених у храмі євангелістів «українізував». Так, у євангелісті Матфеї впізнаємо Андрея Шептицького, у євангелісті Марку – перемишльського єпископа Йосафата Коциловського, у євангелісті Луці – самого Григорія Кузневича.

Після Другої світової війни у 1944 році Григорій Кузневич разом з родиною насильно депортований зі спаленого родинного села, осів у селі Ганачівка на Львівщині, відмовившись за станом здоров'я від запрошення працювати викладачем у Львові. А 9 січня 1948 року після хвороби митця не стало. Його могила збережена і знаходиться у селі Ганачівка.

Григорій Кузневич був непересічним скульптором, хистові якого історичні лихоліття так і не дали розкритися вповні. «Я мав усе і все втратив, зійшов на ніщо», – так з гіркотою наприкінці життя сказав майстер, перед яким свого часу міг відкритися цілий світ. В іншому часі і просторі такі таланти яскраво та довго світили б на культурному обрії, але їх пригасили темні хмари історичних подій ХХ століття. Проте пам'ять про нього живе в його родині, його

збережених до наших днів скульптурах, які, неначе частини великого пазлу, відкривають частини життєвої історії ще одного галицького генія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клосовський С. Незнаний Кузневич. 70 років опісля [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/75330>.
2. Максисько Т. Скульптор Григорій Кузневич / Т. Максисько // Львів. Жовтень. 1971. № 6. С. 58-60.

УДК 82.32

СИМВОЛИ І ПІДТЕКСТИ «ЕНЕЇДИ» ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Ю. І. Петрівник

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Система підтекстів – це одна з форм літературної інтерпретації. Іде запозичення сюжету, імен героїв, але твір будується так, щоб читач побачив реалії свого часу.

Іван Котляревський написав «Енеїду» на початку 90-х років 18-го століття. А у 80-х роках було знищено козацьку державу російським урядом. Тому можна казати, що «Енеїда» – це відгук на цю страшну драму українського народу [1].

Але Котляревський не міг про це написати прямо, тому створив твір для тих, хто не розуміє усіх цих історичних складнощів. А російські цензори в українських школах не вчилися. Ті ж, хто знав історію, дуже добре розуміли підтекст.

Під Енеєм Котляревський мав на увазі козацького ватажка, гетьмана. Він створив загальний образ гетьмана. Його люди – це троянці. За Котляревським, ясна річ, це козаки. Але чому він так зробив? Виявляється, що існувала багатовікова традиція – називати Київ Троєю, бо він дуже довгий час складався з трьох міст: Княже місто, Печерське місто та Поділ. Отже, троянці – означають українці.

Дідона – це Польща. Ми жили з нею довгий час в одній державі, Польща жила українською землею і багатствами. Але коли писалась «Енеїда», Польща була розділена між трьома державами: Австрією, Пруссією та Росією. Це Котляревський описав словами «Дідона спалилася».

Ще один герой – цар Турн, він правив у Італії, де висадився Еней, щоб заснувати своє князівство. І між ними почалась війна, яка «точиться й досі». Хто такий Турн? Відповідь на це питання дає маловідома п'єса, яка була написана ще до Котляревського. Там без жодної шифровки Турн означав російського царя. Тобто Котляревський розказав про вікове протистояння двох антагоністів: України та Росії.

Яка мета була в Енея? Він хотів побудувати «біле місто» – вимріяний образ своєї власної держави. У кінці «Енеїди» ми бачимо, що війна між Енеєм і Турном так і не знайшла розв'язку. Але останні строфи говорять про те, що Котляревський вірив: ми своє «біле місто» таки збудуємо.

Усі образи поеми можна поділити на три великі групи. Перша – це Еней і троянці. У цих образах І. Котляревський змалював українських козаків-запорожців з їх хоробрістю, веселими звичаями, завзяттям.

В образах Зевса, Юнони, Венери, Нептуна, Еола, Плутона та інших змальовано феодально-поміщицьку верхівку з усіма її негативними рисами: хабарництвом, інтриганством, зневажливим ставленням до простих людей. Боги втручаються в Енеєву мандрівку: одні – допомагають йому, інші –перешкоджають.

В образах усіх земних героїв, царів письменник зобразив українських поміщиків-феодалів, їх взаємини і побут.

Головним героєм поеми є Еней, іменем якого і названо твір. Але Еней не сам, з ним усюди і завжди його вірні побратими-троянці.

Троянці – це життєрадісні, сміливі люди, які люблять добре поїсти, попиту, погуляти, розважитись, але вміють і міцно стиснути в руках зброю, постояти за свою честь і мужньо захищати вітчизну, а якщо потрібно, то і віддати життя за неї. Загартовані в походах і боях, троянці над усе ставлять військову доблесть, бойове товариство, побратимство, вірність обов'язку і дружбі. Серед троянців найяскравіше виділяються два друга, Низ і Евріал. Одна з найхвилюючих подій поеми, героїчний вчинок Низа і Евріала, вилазка в стан ворога – свідчення глибокого усвідомлення ними свого патріотичного обов'язку, вірності присязі.

На високому Олімпі живуть боги, які оглядають земний світ і вершать долі простих людей. Це наймогутніший з богів – Зевс, Венера, Юнона, бог моря Нептун, бог вітрів Еол, бог вогню і ковальської справи Вулкан. Життя богів проходить у постійних бенкетуваннях, інтригах, сварках. Ворогування між Юноною і Венерою відбивається на долі Енея: Юнона – намагається заподіяти йому смерть, у всьому перешкоджає, а Венера допомагає, де тільки можна.

В образах богів автор змальовує чиновне панство, вельмож-феодалів XVIII ст. з їхнім світоглядом і манерами. Численні сцени переконують нас, що боги – продажні чиновники, хабарники, мова їх переповнена лайливими словами, вульгаризмами [2].

Наприкінці XVIII століття Україна позбулася останніх атрибутів державного суверенітету. Руйнування 1775 року Запорозької Січі засвідчило марність будь-яких надій на порозуміння з Росією.

Іван Котляревський належав до покоління, на долю якого всі ці події вплинули безпосередньо. Він народився ще в Гетьманщині, а невдовзі рідна Полтава опинилася у складі нового державного утворення. Український гербовий шляхтич став офіцером російської армії, брав участь у російсько-турецькій війні.

Котляревський вирішив протистояти руйніщким обставинам, звернувшись до невичерпного живого мовного джерела. Він береться писати про козацьку минувшину, переборюючи гірку певність, що, може, творить пам'ятник навіки втраченій батьківщині.

Розповідаючи про спалену ворогами-греками Трою, мусив же думати про власну сплюндровану столицю, про зруйнований гетьманський Батурин.

Однак те, що багатьом здавалося кінцем, завершенням, дорогою, але безвідносно до сучасності пам'яттю про колишні звитяги й велич, виявилось початком і провістям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валерій Шевчук. Про мистецтво інтерпретації – [Електронний ресурс] – Режим <https://life.pravda.com.ua/society/2015/02/28/189325/3>. Харчук О. Огляд роману Сергія Жадана «Інтернат» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/50598/
2. «Енеїда» Котляревського: туга за втраченою Україною – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-43470917>

УДК 811.111'276.5:355

КОРПОРАТИВНИЙ ЖАРГОН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Д. Покидін

Наук. керівник – О. Я. Андріянова, канд. філол. наук, доцент кафедри гуманітарних наук

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Сьогодні, коли на Сході України триває російсько-українська війна, увага суспільства прикута до війська. Мовна ситуація у війську викликає інтерес і мовознавців. Проте

неформальна лексика військовиків, яка проявляється у соціолектах, залишається поза увагою лінгвістів.

Метою нашої розвідки є дослідження одного із видів соціолектів – жаргону військовиків, властивого для груп людей із особливим характером діяльності та субкультурою, складною й багатоаспектною, із чіткою внутрішньою структурою та ритуальним виявом, корпоративними цінностями та нормами.

Військовий жаргон формується в особливих умовах. По-перше, в армійському середовищі існують соціально-професійні групи з певними розбіжностями і тільки їм властивими ознаками, проте вони не існують ізольовано, а впливають одна на одну. Структурно Збройні сили України складаються з військовослужбовців строкової та контрактної служби (солдатів, сержантів, прапорщиків, офіцерів) і цивільного персоналу. Організаційно ЗСУ поділяються на окремі види та роди. Тому у підмові військових можна виділити, наприклад, субмову Сухопутних військ, а далі – підмову механізованих військ і т. ін. Окрім того, вирізняємо фахову мову викладачів і курсантів вишу, та й навіть окремого військового підрозділу. Відповідно, ми можемо говорити про існування як загального військового жаргону (зрозумілого більшості представників цього соціуму), так і жаргону певних соціально-професійних груп (скажімо, жаргон танкістів, артилеристів тощо).

По-друге, мовленнєва культура військовиків формується в доволі регламентованому середовищі. Люди, які займаються військовою справою, особливо курсанти та строковики, живуть достатньо ізольованим життям і спілкуються здебільшого в межах підрозділу, цілодобово перебуваючи в одному колективі. Тому корпоративний військовий жаргон у неформальному дискурсі, як наслідок тісної комунікації, проникає в усі сфери життя та сприяє зближенню військовиків, які раніше входили до різних соціальних груп.

По-третє, кількість носіїв фахової військової мови доволі чисельна, а у зв'язку з воєнними діями на Сході України лише збільшується. Тобто можемо говорити про масовість використання військового жаргону і поширення його в розмовній мові.

Отриманий матеріал (дібраний із художньої літератури, журнально-газетної періодики, радіо- і телепередач, документальних і художніх фільмів, Інтернет-дискурсу, бесід із військовими) дозволив нам встановити, що жаргон неоднорідний. Свого часу Л. Ставицька висловила слушну думку про те, що «будь-яке суспільство іманентно не може бути соціально однорідним; воно поділене на соціальні, корпоративні групи зі своєю субмовою, яка, з одного боку, протистоїть літературному стандарту, а, з другого, витворює власний самодостатній мовний мікросвіт, байдужий і до стандарту, і до інших соціально-мовних груп» [4, с. 54]. Жаргон відтворює специфіку фахової мови, в якій використовується як засіб внутрішнього групового мовного спілкування.

Передусім варто з'ясувати, що таке жаргон, адже наразі у сучасній соціолінгвістиці та україністиці відсутнє єдине визначення. Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови, жаргон це – мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивих цій групі; умовна, штучна говірка, зрозуміла лише в певному середовищі; аргіо [2, с. 509].

В Енциклопедії Сучасної України зазначається, що жаргон – різновид мовлення, вживаного переважно в усному спілкуванні в середовищах окремих соціальних, професійних, вікових та інших груп населення; соціальний діалект. Від літературної мови жаргонізми відрізняються специфічною лексикою і фразеологією, використанням словотвірних засобів, не має власних фонетичних й граматичних систем. [1].

В енциклопедії «Українська мова» подано таке трактування жаргону: «Один з різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальнонародної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, іноді й особливостями вимови. У широкому розумінні жаргоном часом називають мову неосвічених верств суспільства, зокрема спотворену міжмовною інтерференцією» [5, с. 167-168].

Ми пристаємо до дефініції Л. О. Ставицької, яка, на нашу думку, якнайточніше розкрила сутність цього лінгвістичного феномена «жаргон – це напіввідкрита лексико-фразеологічна підсистема, яка застосовується тією чи іншою соціальною групою з метою відособлення від решти мовної спільноти» [3, с. 33].

Використання військового жаргону обумовлене: економією мовних засобів (потребою в скороченні слів) («макар» – пістолет системи Макарова; «саушка» — самохідна артилерійська установка); традиціями, які склалися у військовій сфері («пайка» – кількість їжі, яка видається в їдальні; «трьохсотий» – поранений у боях); можливістю засекретити інформацію: («мультик» – універсальне камуфльоване забарвлення); бажанням військовиків належати до особливої субкультури з особливою підмовою.

Жаргон військових постійно зростає й урізноманітнюється. Найбільша кількість жаргонізмів пов'язана з темами, які стосуються основ професійної діяльності, попри те військово-побутове життя солдатів та офіцерів також різноманітно відтворено у жаргоні.

Отже, військовий жаргон, формуючись в особливих умовах і маючи певні особливості, є одним із активних способів фіксації військово-професійної діяльності й необхідний для повноцінного функціонування фахової мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія Сучасної України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20334

2. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 2. С. 509.
3. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. С. 33.
4. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики (на матеріалі сучасної української літератури) / Л. Ставицька // Слово і час. 2000. № 4. С. 54–58.
5. Українська мова. Енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. (ред.); НАН України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Ін-т укр. мови. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 167-168.

УДК:070.485(06)

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ СЕРГІЯ ЖАДАНА (ЗА ЗБІРКОЮ «ТАМПЛІЕРИ»)

Б. Пуцило, М. Пахльовська

«Тамплієри» – це 39 віршів про війну, яку ніхто не оголошував, про біль, із яким ніхто не може впоратися, про любов, від якої ніхто не може відмовитися, та надію, на якій усе тримається», – каже сам автор про свою збірку.

Саме індивідуальна манера письма й фактологічно-ідейного викладу робить письменника впізнаваним за текстом. Використання характерних тропів, художніх засобів, мистецьких прийомів, звертання до конкретного тематичного ряду формує специфіку й літературну своєрідність його творів. Образ автора втілює власний досвід, характер й осмислення написаного, незриму участь у сюжеті.

У літературознавстві це питання глибоко досліджували такі науковці: І. Тамбулатова, М. Храпченко, В. Виноградов, Є. Сидоров, Л. Тимофєєв, В. Жирмунський, Г. Поспелов, О. Пономарів, В. Григор'єв, М. Рудяков, В. Одинцов, І. Гальперін, В. Волошук. На думку Іраїди Тамбулатової, категорія «стиль» належить до тих літературознавчих понять, які постійно перебувають у колі зору, але ще не мають конкретного визначення. Цей феномен розглядають у різних аспектах, серед яких найпоширенішими є лінгво-стилістичний, стилістико-літературознавчий [1].

Сергій Жадан – один з найвідоміших авторів сучасної прози, поезії. На хвилі розвитку постмодерністського напрямку у 1991 р. письменник став одним із засновників харківської організації «Червона фіра», в основу творчості якої ліг неофутуризм. Це вплинуло на написання

у 1999 р. дисертації, присвяченої українському футуризму «Філософсько-естетичні погляди Михайля Семенка».

Вплив Семенка відчутний у поетичному стилі Жадана:

*Він вантажиться разом з усіма до гумового човна,
І море не має берега і не має дна,
Платить перевізнику, знімає обручку з руки,
Розраховує на три дні питну воду та цигарки.*

Динамізм, швидкість дії, яскраві змістові переходи, смислові маневри. Жадан наче холодним поглядом дивиться на життя, реалістично оцінює світ, мовчки кричить про жахіття. Жодних емоцій, лише понівечене місто, люди, шум...

*Розкладають свої скарби,
Ходять зайнятим щойно містом,
Ще один рік пройшов без сівби,
На спалених школах сидять голуби,
Діти їх зганяють свистом.*

У манері «по-жаданівськинепоетизованих» тропів, підібраних буквально й реально, поет дає місце любові. Як у кращих зразках постмодернізму філігранно поєднує здобутки попередніх мистецьких епох, досконало шліфує протилежне й створює єдину картину гармонійно-контрастного мислення.

*Твоє плече подібне до крила.
Він любить тебе за те, що ти була.
Мова зникає, коли нею не говорять про любов.
Моєї любові стане на всіх,
Навіть на тих, хто хотів мене вбити.
Нам з тобою не лишилося нічого,
Крім любові, звісно.
Крім любові.*

Герої Жадана іноді зображені розгубленими, вимученими і наляканими. У їхніх серцях – страх і відчай:

*Формуються світло й темрява, складаючись разом.
Літнє сонце перетікає в зими.
Все, що діється нині з ними всіма, називається часом.
Головне зрозуміти, що все це діється саме з ними.*

Попри похмурість збірки, у ній ж є багато добра, бо, як пише Жадан:

Темрява лише окреслює світло

Тісно та інтимно Сергій Жадан описує стосунки жінки і чоловіка, справжні і деталізовані:

*...він просто хоче бути з нею цієї зими,
Класти їй на подушку зібрані метеорити,
І спати з нею так, як пси сплять із дітьми —
Щоби зігріти і щоби не розбудити.*

Він справжній. Затятий лірик-реаліст, що на тлі парадоксальної сірості спустошених вулиць, у темній парадигмі війни знаходить місце почуттям:

*Так правлять річище, так рушають глибину,
З вагою трав, з упертістю насіння.
Я знаю, що ти спиши, і в стеблах твого сну —
Я знаю — є метал, що студить сновидіння.
Вологі яблука в передчутті падіння
Вбирають осінь — зимну і питну.*

Отже, поетичному стилеві Сергія Жадана притаманні насамперед лаконізм, своєрідна образна «скупість», поєднання ліризму і суворої приземленості. Автор ніби проводить довірливу розмову з читачем, радиться, звіряється, розповідає про біль і трагізм сучасних буднів. І хоча тематика збірки надскладна і болюча, особлива стилістика дає можливість читачеві її осмислити і зробити відповідні висновки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Індивідуальний стиль письменника: чинники та носії / І. Томбулатова // Філологічні семінари. 2013. Вип. 16. С. 132-138.

УДК 070.485(06)

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

А. Я. Романюк

*Науковий керівник – Н. І. Голубінка старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Ліна Костенко – українська письменниця-шістдесятниця, поетеса. Індивідуальний творчий стиль Ліни Костенко неодноразово був предметом досліджень науковців. Він характеризується ідейно-тематичним і жанровим розмаїттям ліричних і ліро-епічних творів, творчими пошуками в царині строфічної будови. У своїх творах письменниця використовує

безліч різноманітних тропів. Дивує те, що Ліна Костенко часто зовсім не ставить розділових знаків, дотримуючись своєї специфічної форми, використовує улюблену інтонацію – іронію. Також в творах можна часто помітити епітети, метафори, вдало підібрані порівняння, антитезу, оксиморон. Наприклад, у своєму вірші «Вже почалось мабуть майбутнє» Ліна Костенко порушує актуальне питання пам'яті. Без минулого немає майбутнього і авторка вкотре доводить це своєю поезією. У вірші дуже багато прикметників, але більшість з них не є епітетами, а навпаки виконують роль іменників. Фактично кожне речення – це звертання до читача, тому дієслова вжиті в наказовому способі, а речення є риторичними звертаннями.

Використані такі художні засоби:

1. Епітети: сонце завтрашнього дня, вечірню жаринку, шляхетну інохідь коня, рафаелівська Мадонна, велика ряснота людей, тендітні пальці;

2. Метафори: почалось майбутнє, незабутнє (минуле) взялось інеєм, посмішка Джоконди ніколи не мине, рафаелівська Мадонна у вічі дивиться вікам, тендітні пальці етики торкнуться вам серце і уста;

3. Антитеза: не забувайте незабутнє, не знецінюйте коштовне, не проміняйте неповторне на сто ерзаців у собі.

Поетеса любить звукову гру словами, що стає основою для створення каламбурів, вираження іронії, увиразнення несподіваних асоціацій: «Не будь рабом і смійся, як Рабле». Чільне місце в індивідуальному словнику займають найменування понять рослинного і тваринного світу (до речі, ліс – одна з головних дійових осіб її ліричної поезії).

Більшість поезій Л. Костенко можуть бути прикладом суцільної метафоризації: від першого до останнього рядка. Як відомо, метафорою називають «один з основних тропів, який полягає в перенесенні ознак з одного предмета на другий на підставі подібності». В основі цього образу лежить логічний механізм порівняння й виявлення подібності між різними класами предметів.

Ланцюжки метафор в ліриці Ліни Костенко:

*Посмішки,
цвітіння людських облич –
червоні троянди пристрасті,
білий гнів ломикаменю,
колюча шипшина зневаги,
сині іриски втоми...
(«Посмішки...»)*

Різновидом метафори є й метафоричний епітет. Можна сказати, що у Ліни Костенко майже всі епітети метафоризовані: «Горизонт піднімає багряним плечем // день...»; «Блакитні вії хата підніма»; «Стоять садів квітучі повені».

Отже, в творчості Ліни Костенко слід відзначити широке використання власних назв, семантичних варіацій філософських понять «час», «простір», «буття» тощо.

Особливість геніальної поезії в тому, що кожен читач знаходить у ній знайомі мотиви. Для тлумачення авторських епітетів, метафор, порівнянь достатньо невеличкого тексту, знання реалій – української природи, побуту, звичаїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журнал «Типологія та функції мовних одиниць».
2. Ліна Костенко «Триста поезій». К., 2012. 432 с.
3. Словарь української мови / збір. ред. журн. «Кіевская Старина»

УДК 1(091):032

КОНЦЕПЦІЯ СРОДНОЇ ПРАЦІ ЯК УМОВА ПОСТУПУ СУСПІЛЬСТВА

Н. В. Савка

Наук. керівник – Л. Я. Фльорко, канд. філософс. наук, доцент

кафедри філософії та психології

Національний лісотехнічний університет України

Якби ніхто не знав про Сковороду,
якби час не пощадив для нас його рукописні твори
...якби народ не зберіг легенд про його дивовижне життя,
якби зосталася одна-єдина його епітафія,
то і вона блиснула б для людства спалахом дивовижної сили і осяяння:
«Світ ловив мене, та не впіймав!»

Іван Драч

Сучасний глобалізований світ швидкими темпами не лише прогресує, але й, ще більше, регресує. Нові відкриття, нові технології, нові можливості практично стали мотиваторами негативних змін у сфері екології, освіти, соціальному середовищі, культурі... Зацикленість на матеріальних благах, публічному схваленні призвели до втрати самоідентичності й самості

людини. Сучасна молодь надає перевагу не живому спілкуванню, а «лайкам» у віртуальному просторі, не праці, яка захоплює, а праці, яка задовольняє виключно матеріальні запити. У такій межовій ситуації є вкрай важливим не лише проаналізувати сьогодення, але й окреслити шляхи виходу з цього кризового стану.

На нашу думку, такий шлях уже давно окреслив відомий мандрівний український філософ Григорій Сковорода. Він чи не найпершим увів поняття праці не як матеріального блага, а як насолоди для душі, стверджуючи, що щаслива та людина, яка зуміє пізнати себе та реалізувати свій таланти. І саме більшість його робіт присвячені тематиці сродної праці.

До прикладу, усім відома байка «Бджола та Шершень», у якій філософ намагається вмотивувати нас бути схожими на бджіл. Здається мається на увазі, що ми повинні бути працьовитими, ніколи не лінуватись, але мислитель пояснює це так, що «Пчела есть Герб мудраго Человѣка, в сродном дѣлѣ трудящагося»[1, с. 172] («Бджола – це символ мудрої людини, яка у природженому ділі трудиться»). І ще в школі за навчальною програмою ми ретельно розглядали образ Шершеня і образ Бджоли, роздумували, що є добро, а що зло. Та чи ми надали його словам, повчанням необхідної цінності? Безумовно, що ні. Більшість наших студентів вчать там, де найкраще за словами батьків. А тому, що ця професія актуальна на ринку праці, вона високооплачувана та й батьки мають у цій сфері вагомий зв'язок. Так банально, але ж дієво, з такими аргументами хіба що може не погодитись лише сильна духом, абсолютно вільна особистість. Це призводить до знецінення моральності, і, як наслідок, розрізнення людей, що займаються сродною чи несродною працею є найбільш глибокою думкою у світі.

Наприклад, чи може держава бути самостійною, сильною, самозабезпеченою, коли нею керує людина, яка не має нахилів до цього, а лише як Шершень думає про самовигоду; чи може лікар вилікувати людину, коли ж навіть не бажає їй добра; чи вчитель зуміє чогось навчити, коли більш за все не любить дітей!? Дії наперекір природному покликанию призводять до так званого всесвітнього хаосу. І як би не було прикро, але і з української, і з історії інших країн можна навести приклади, коли людина, займаючись несродною працею, руйнувала не лише свою долю, а й долю країни.

І зараз, коли постає питання, а як же зрозуміти, яке покликання має кожний з нас, Г. Сковорода і тут нам допомагає, вказавши у силі байки «Бджоли та Шершень» вислів Епікура: «Благодарение блаженной натурѣ за то, что нужное здолала нетрудним, а трудное ненужным» [1, с. 173] («Подяка блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке непотрібним»). Тобто, те, чим ми займаємось повинне бути легким, це повинно бути від душі. І лише тоді ми зможемо справді досягти успіху у житті та самореалізуватись. Схожу думку ми можемо побачити і в китайського філософа Конфуція, який наголосив, що якщо людина не хоче

працювати, то нехай знайде улюблену працю і тоді вона буде ходити не на важку роботу, а на працю, яка приносить задоволення.

Отож, Г. Сковорода вчить нас, щоб бути щасливим, потрібно займатися тим, що дається легко, приносить задоволення, тобто спорідненою працею. Хоч «По разным Природным Склонностям и Путь житія разный. Однако Всѣм один Конец: Честность, Мир и Любовь» [1, с. 158] («У людей і з різними природними нахилами життєвий шлях різний. Однак всім їм один кінець – чесність, мир і любов»). Якщо сучасна людина прийме сквородинські закони як імператив для свого життя, то, безперечно, її життя набуде нового сенсу. Григорій Сковорода вчив, що в природі все влаштовано розумно і завданням людини є зріднитись з нею й співжити у гармонії. За такої умови природа постає джерелом радості, задоволення й надихає людину на творчість, реалізацію своїх умінь, відкриття талантів... Людині, яка працює натхненно, за покликанням легше здолати певні труднощі. Праця такої людини завжди є цінною й приносить користь іншим, а значить сприяє поступу суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / За ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1400 с.

УДК 82.32

ОЛЬГА ТОКАРЧУК, НОБЕЛІВСЬКА ЛАУРЕАТКА: ХТО ВОНА І ЯК ПОВ'ЯЗАНА З УКРАЇНОЮ

Г. І. Сливчук

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Нобелівську премію з літератури за 2018 рік присудили польській письменниці Ользі Токарчук – польській письменниці, сценаристці, поетесі, лауреатці багатьох літературних премій.

Ольга Токарчук народилася 29 січня 1962 в родині вихідців з України, у невеликому місті Сулехів, що на заході Польщі. У її сім'ї панував культ книжок. Мати письменниці – вчителька польської мови та літератури, а батько – бібліотекар. Ольга почала писати в

підлітковому віці та спершу приховувала це своє захоплення від сторонніх. Згадуючи юність, говорить: «Писання було для мене хобі, якого я соромилась». 17-річною Ольга вперше опублікувала своє оповідання. Дебют майбутньої письменниці відбувся на шпальтах часопису скаутів. За освітою Токарчук – психолог. Після закінчення Варшавського університету вона працювала психотерапевтом. Утім, їй не давало спокою старе «хобі» – писання. Перший роман «Подорож людей Книги» вона видала у 1993 році.

Дебютувала у 1979 на сторінках журналу «Навпростець», де під псевдонімом «Наташа Бородіна» опублікувала перші оповідання. Перший роман «Мандрівку людей книги» написала у 1993. Книга отримала премію «Польського товариства книговидавців». На початку жовтня 2007 вийшов роман «Бігуни». Над ним Ольга Токарчук працювала три роки. Згадує, що більшість нотаток робила під час подорожі. «Але це не книжка про подорож. У ній немає описів пам'яток чи якихось місць. Це не щоденник мандрівки й не репортаж. Я швидше хотіла придивитися до того, що значить подорожувати, рухатися, переміщатися. Який у цьому сенс? Що це нам дає? Що це значить», – пише авторка у вступі. Як каже сама Токарчук, «писання романів – для мене перенесене в зрілість розповідання собі самій казок. Так, як це роблять діти, перш ніж заснути. При цьому користуються мовою, що знаходиться на межі сну й дійсності, описують і вигадують». 5 жовтня 2008 Ольга Токарчук отримала за «Бігунів» літературну премію «Ніке». Книжка перемогла також у рейтингу читачів. Останній роман «Веди свій плуг понад кістками мертвих» побачив світ восени 2009 року й викликав бурхливі дискусії. Книжки перекладено на 27 мов.

У 2018 році за книгу «Бігуни» отримала Міжнародну Букерівську премію. Вона була перекладена Дженніфер Крофт англійською під назвою «Flights[en]» (Польоти)

Нобелівський комітет відзначив «уяву оповідачки, яка з енциклопедичною пристрасстю представляє перетин кордонів як форму життя (йдеться про уявні кордони. Авторку також назвали «провідним польським прозаїком свого покоління». Токарчук ніколи не розглядає реальність як щось стабільне чи вічне. Вона конструює свої романи в напрузі між культурними протилежностями; природа проти культури, розум проти божевілля, чоловік проти жінки, дім проти відчуження», – йдеться в рішенні Нобелівського комітету. Ольга Токарчук добре відома українським книголюбам [1].

Українською перекладені її книжки «Бігуни», «Правік та інші часи», «Мандрівка людей книги», «Гра на багатьох барабанчиках», «Останні історії», «Веди свій плуг понад кістками мертвих».

Письменниця є однією з найвідоміших польських авторок в Україні і зачіпає дуже багато важливих тем. Роман «Бігуни», за який вона отримала Букера, про сучасних волоцюг, постійних мігрантів, які постійно перебувають в пошуку якоїсь зміни, якогось місця для себе,

того, що вони могли б назвати домом. Але насправді – це вічна нескінченна дорога, це метафора глобальних кочовиків, якими, по суті, є ми всі.

Її найфундаментальніший роман «Правік та інші часи» про уявне, міфічне село в центральній Польщі, яке є космосом. Воно в собі концентрує всі радощі, біди та лиха нашого часу. У часи тотальної урбанізації Токарчук пише про маленькі локуси й територію пограниччя. У польському міфічному селі Правіку в самісінькому серці Польщі, на перетині українських, польських та єврейських культур, химерно переплітається існування людей і рослин. У невеликому прикордонному селі Клодзька пенсіонерка Яніна Душейко розслідує вбивства й переймається ставленням людей до тварин. Десь у Сілезії, на околиці світу, персонажі застрягли у містечку Нова Руда – місці, де не буває нічого нового й навіть новини приходять із запізненням. Герої Токарчук обирають життя, а то і смерть на кордоні, на межі природи й цивілізації. Вони мріють наблизитися до рослин і зірок, досягнути мистецтво природних перетворень, вписати себе в рустикальний, а не міський ландшафт.

Мандри, паломництва, подорожі – одна з улюблених тем Токарчук. І роман «Бігуни», і «Книги Якова», і «Веди свій плуг понад кістками мертвих» – про переміщення у просторі, причому мандрують не лише люди, а й тварини та навіть планети небосхилом. Так само мандрує прозою читач, щоразу вибудовуючи нові маршрути й зустрічаючись із авторкою на полі тексту.

Токарчук безліч разів приїжджала в Україну, зустрічалася із читачами, дала чимало інтерв'ю українським виданням, брала участь у публічних розмовах, теле- і радіоефірах, читала лекції в наших університетах. Віншуючи Токарчук, ймовірно, неодноразово згадають, що її бабуся за батьковою лінією була україною, татова двомовна родина мешкала біля Золочева, а сама Токарчук визнавала, що відчуває внутрішню спорідненість з Галичиною [2].

Пані Токарчук стала п'ятим польським лауреатом в історії літературного Нобеля.

ЛІТЕРАТУРА

1. За що Ольга Токарчук отримала Нобелівську премію – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://litakcent.com/2019/10/11/za-shho-olga-tokarchuk-otrimala-nobelivsku-premiyu/>
2. Нобелівська лауреатка – польська письменниця з українським родоводом Ольга Токарчук – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.poglyad.tv/nobelivska-laureatka-polska-pysmennytsya-z-ukrayinskym-rodovodom-olga-tokarchuk/>

ВІЙСЬКОВА ПРИСЯГА: ТРАДИЦІЯ І СЬОГОДЕННЯ

К. С. Смерека

Наук. керівник – О. М. Шелюх, канд. філол. наук., доцент кафедри гуманітарних наук

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,

Традиційно в багатьох сферах життєдіяльності прийнято використовувати певний обряд, який гарантуватиме невідступне виконання обов'язків. Так, йдеться про обітницю, клятву або ж присягу: обітниця перед Богом, обітниця подружжя, клятва Гіппократа, присяга Президента, судді й військовослужбовця.

Присяга – офіційне урочисте зобов'язання, що береться з нагоди отримання певних особливо відповідальних обов'язків чи вступу в особливий соціальний стан. У присязі поєднуються правові та моральні соціальні норми, тож вона може закріплюватися як звичаями, традиціями, так і правовими актами [2].

Військова присяга має велике державне значення. Текст сучасної Військової присяги затверджено Постановою Верховної Ради України 6 грудня 1991 р. У ній сформульовано найважливіші вимоги, які ставляться до воїна, і які він має неухильно виконувати в інтересах національної безпеки України.

«Бути вірним і відданим народові України». Складаючи присягу, воїн Збройних сил України клянеться перед народом, державою бути вірним і відданим їм. Вірними і відданими рідній землі були запорізькі козаки, січові стрільці, воїни УПА. Відданість народу, державі означає сумлінне виконання воїном своїх обов'язків щодо захисту свободи та національної незалежності держави. Найтяжчий злочин – порушення Військової присяги, зрада народу і Батьківщини.

«Сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок, накази командирів». Найважливіший обов'язок Збройних сил України – забезпечення сприятливих зовнішніх умов для розбудови держави, підтримання високої боєздатності, готовності до збройного захисту незалежності, територіальної цілісності та недоторканності кордонів України. Це обов'язок і кожного військовослужбовця.

Щоб бути боєздатним, готовим до виконання військового обов'язку, необхідно старанно навчатися військової справи, опановувати знання та вміння, необхідні для майстерного володіння довіреною зброєю, військовою технікою. Сьогодні зброя і військова техніка є колективними засобами ведення бойових дій, тому недбале ставлення хоча б одного з воїнів до

виконання своїх обов'язків може призвести до втрати боєздатності екіпажу, обслуги, підрозділу, до поразки в бою.

«Неухильно дотримуватися Конституції, законів України». Кожний військовослужбовець є повноправним громадянином України, а тому він має неухильно дотримуватись вимог її Конституції та законів. Для цього слід знати зміст не тільки статутів Збройних сил, а й інших законів України, що регламентують військову діяльність, права та обов'язки громадян.

«Зберігати державну і військову таємницю». Служба у Збройних силах пов'язана з тим, що воїни ознайомлюються із сучасною бойовою технікою і зброєю, їх секретними зразками, з новими військовими технологіями, документацією тощо. Така інформація не повинна дістатися ворожим спецслужбам і розвідкам.

Зберігати і не розповсюджувати державну та військову таємницю – обов'язок кожного громадянина, кожного військовослужбовця. Розповсюдження, передача такої інформації вважається злочином проти Батьківщини і карається згідно із законами України.

Отож, коли ж уперше прозвучала військова присяга на українських теренах? Чи відбулись текстуальні зміни? Яке значення вона мала і має для наших військовослужбовців?

Ритуал складання військової присяги як клятви воїна на вірність своєму народові, Вітчизні, існує з давніх-давен. На території України його започатковано у IX ст. з приходом на наші землі скандинавів. Саме від них було запозичено цей обряд. Вступаючи до дружини, воїни клялися князеві у своїй вірності, і після цього дружинники вважалися побратимами.

Разом із ритуалом вербального складання присяги, в Україні побутувала традиція використовувати й народні святині – хліб та сіль, а також землю, традиція цілування якої при виголошенні клятви бере початок від запорізького козацтва. Земля здавна – найвірніший свідок, тому, клянучись, їдять землю або цілують її; вірять, що земля не подарує тому, хто не дотримає слова. Саме такий народно-обрядовий ритуал для присяги чи клятви використовували у козацькому війську. Відомо, що в часи імперського панування Росії протягом VIII-XIX ст. Україна не мала свого війська, тому цей традиційний духовно-вольовий обряд не мав практичного значення.

Лише, як свідчать історики, на початку XX ст., з утворенням українських військових легіонів, повертається давно забута традиція. Так, 3 вересня 1915 року в Україні вперше, після кількох століть, був проведений ритуал складання військової присяги на вірність Україні Легіоном січових стрільців. Подібно в умовах окупації, під час Другої світової війни, присягали на вірність українському народу вояки Української Повстанської Армії. Перша така присяга відбулася на Великдень 1943 року в лісах Рівненщини. Присягати вояки УПА мали дуже урочисто, за участі представників від проводу чи вищого місцевого керівництва, а також

священика, який відправляв літургію або молебень за упокій полеглих повстанців. До присяги приводилися вояки після закінчення вишколу. Це міг бути і один відділ, хоча часом на урочистості збиралося разом кілька сотень.

До свята присяги вояки готувалися кілька днів: відбувались репетиції хору, вивчали напам'ять текст присяги, встановлювався польовий вівтар. Іноді для богослужіння споруджували окремих престол, який ставили трохи осторонь. Крім того, особливу увагу приділяли і зовнішньому вигляду: повстанці урочисто мали виглядати, тому вони підстригали волосся та голилися, лагодили свій одяг, ремонтували та начищали взуття. Неабияке значення мала і зброя – вона мала бути чистою до блиску. Церемонія відбувалася на великій галявині, де вояки із зброєю в руках шикувалися в каре (незамкнений чотирикутник). У центрі стояв вівтар, на який ставили реліквії для присяги: згідно з інструкцією підпільного парламенту України – Української Головної Визвольної Ради – це був тризуб, однак нерідко присягали на важкій зброї, переважно на кулеметі.

Подібна урочистість церемонії складання присяги була більше чи менше традиційною як для українських збройних формувань періоду Української революції 1917-1921 років, так і для армій інших країн, адже вона символізувала не лише прийняття новобранців до війська, але і їх відданість державі та народу. Використання національної символіки підкреслювало небуденність і особливу місію ритуалу і особливе ставлення до цього. Отже, присягу складали у піднесеному урочистому дусі, що надавало текстові особливого звучання.

Якщо ж звернутись до текстового наповнення присяги в історичному зрізі: від княжих часів до сучасності, то побачимо, що її ідея та дидактичне значення не змінились. Так, за княжих часів дружинники, складаючи присягу, виголошували: «згодні голови свої зложити...». Українські січові стрільці, складаючи присягу, промовляли: «...присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві...». Воїни Української повстанської армії клялися: «...урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським...». У сучасній присязі читаємо: «...присягаю не зрадити народу України», – і тут можна було б продовжити тими ж словами, якими й розпочали ці тези.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білань Н. Буду революційно-пильним воїном... Військова присяга УПА // Українська правда, Історична правда: <http://www.istpravda.com.ua>
2. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>
3. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://te.zavantag.com>

ДО ПИТАННЯ ПРО КУЛЬТУРУ ТА ОСВІТУ ЛЬВОВА В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Ю. Г. Тидаш

Науковий керівник – Н. О. Степанець, канд. філол. наук, викладач української мови та літератури,

Львівський професійний коледж готельного-туристичного та ресторанного сервісу

Німецьке керівництво не було зацікавлене у розвитку української культури та освіти на окупованій території. Будь-які здобутки в цій галузі слід пов'язувати із самоорганізацією інтелігенції та активністю місцевих сподвижників. Українська інтелігенція робила все можливе, щоб підвищити духовний рівень народу, зміцнюючи український характер міста.

Культурний процес на території Генеральної губернії був значно ширшим і потужнішим, ніж в інших регіонах України, проте німецька влада активно слідкувала за всіма напрямками культурного життя. У сфері освіти вона запровадила свою структуру, дотримувалася принципів творення окремих однопіслядипломних шкіл для німців, поляків, українців, виключаючи євреїв.

Наприкінці 1944 р. у Львові працювало 15 українських народних шкіл, де 150 вчителів-українців навчали 5 тис. дітей-українців, тоді як польських шкіл було 37, вчителів – 411, а учнів – 13,1 тис. Через рік кількість українських шкіл збільшилася до 33 (6,8 тис. учнів), польських – до 51 (14, 5 тис. учнів). У 1942 р. у Львові працювало п'ять німецьких народних шкіл, де навчалася близько 1360 дітей німецьких чиновників і фольксдойчів.

Весною 1942 р. на базі колишніх ВНЗ Львова відкрились вищі державні фахові курси, а саме: медичні, фармацевтичні, ветеринарні, агрономічні та технічні. У вересні 1942 р. почали функціонувати вищі курси лісового господарства. Загальна кількість студентів у всіх інститутах розподілялася так: медичний – 722, фармацевтичний – 125, ветеринарний – 260, технічний – 400, сільськогосподарський – 170.

До театру окупаційний режим ставився порівняно м'якше, ніж до інших ділянок культурного життя. Вже у липні 1941 р. українська театральна еліта заснувала Спілку українських театральних митців. Драматичні актори, співаки та працівники балету у приміщенні театру опери та балету заснували Український театр м. Львова. Всього за два з половиною роки діяльності українського театру у Львові 750 вистав відвідали понад 600 тис. глядачів, з них на 250 тис. німецьких військових.

Українське музичне життя у Генеральній губернії розгорталося під керівництвом Спілки українських музикантів. Уся музична культура Галичини розвивалась на хорovій основі. Помітний вклад у розвиток української культури внесли митці, об'єднані у Спілку українських образотворчих митців у Львові.

Незважаючи на певні політичні та матеріальні обмеження, діяльність представників культури стала своєрідним виявом утвердження національного духу, непримиренності з окупаційним режимом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скоробагатов А. В. / Проблема німецько-фашистської окупації України 1941-1944 рр. <http://history.org.ua/JournALL/histname/26/4.pdf>

2. Костянтин Курилишин. Українське життя в умовах німецької окупації (1939-1944 рр. М.: Львівська національна наукова бібліотека України, 2010. 328 с.

УДК 94(438) (092)

ЄЖИ ГЕДРОЙЦЬ – ВЕЛИКИЙ ПОЛЯК, ЯКИЙ ЗНАВ УКРАЇНУ

Л. Ю. Титаренко

Титаренко Л.Ю., ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ), студентка 2 курсу спеціальності «Журналістика», факультет міжнародних відносин

Останнім часом зацікавлення культурою, яку створювали емігранти за кордоном, набуває особливого ракурсу. Якою вона була, яку функцію виконувала і, зрештою, виконала – ось те коло питань, що стали центром сучасних наукових розвідок Г. Клочека, Н. Момот, О. Охріменко, М. Климчука та ін. Особливе місце в історико-культурному ряду еміграційного життя займає постать Єжи Гедройця – редактора, публіциста, видавця відомого журналу «Культура», який виходив у містечку Мезон-Ляфіт під Парижем.

Метою статті розвідки є дослідження діяльності Єжи Гедройця у контексті тенденцій світової культури 20 століття.

Єжи Гедройць на теренах Європи став тією постаттю, яка відкривала світові Україну, і робив він це вже тоді, коли незалежність України була недосяжною. Народився у Мінську 1906 року, потім жив у Варшаві, куди 1918 року було репатрійовано його родину. 14-річний Єжи Гедройць був добровольцем у службі зв'язку командування генерального округу Варшави. Україна його завжди цікавила, цей інтерес тривав протягом усього життя. Ті, хто його знав близько, зазначали, що це було навіть занадто. Гедройць добре розумів українську мову та читав українською. Під час навчання у Варшавському університеті вивчав українську історію у

професора Мирона Кордуби. «Крім мене, там були самі українці, які дивились на мене з подивом, неначе я був залізним вовком», – згадуватиме він пізніше. Гедройць був активним учасником молодіжних організацій, працював пресекретарем парламентського речника у Міністерстві сільського господарства, пресекретарем начальника відділу в Міністерстві промисловості й торгівлі.

З 1931 року редагував видання «Бунт молодих», що 1937 року перейменовано на «Політику». Саме тоді Гедройць визначив себе у житті не тільки як редактор, а й як політик. Він зазначав: «Я – не редактор. Я – засадниче політик, який використовує часопис для популяризації поглядів, які є важливими» [3]. Коли на схилі літ його запитують, чи не хотів він колись зайнятися практичною політикою чи отримати якусь державну посаду, він скаже: «Ні-ні. Політика мене увесь час зачаровувала, але я є людиною, яка воліє ходити власними шляхами» [3]. Він зміг сформувати довкруг видання «Політика» цікавих, інтелектуально потужних людей. При кожній нагоді Гедройць та автори його журналу зазначали помилки у державній політиці щодо українців. На його думку, «саме поляки як «державний народ» несуть відповідальність за те, як в Польській державі поводитися з білорусами, литовцями, українцями та євреями. І перед поділами Польщі. І в міжвоєнний період, і під час Другої світової...» [3]. У 1946 році Гедройця призначають директором Літературного інституту в Римі. Саме тоді з'являється його видання «Культура», яке він організовує разом зі своїми однодумцями. Він зміг залучити до публікацій тих, хто мав, за висловом Гедройця, що сказати людям. Видання проіснувало до 2000 року в Парижі. Як зазначила публіцистка Богуміла Бердиховська, «Культура» стала найважливішим часописом східноєвропейської еміграції на Заході [2]. Фактичним зв'язковим Гедройця з українським еміграційним середовищем став Богдан Осадчук – журналіст, публіцист, професор, який 50 років співпрацював з «Культурою». Завдання видання – показати світові найкращих постатей сусідніх народів. Саме тому, крім іншого матеріалу, на сторінках «Культури» з'являється українська проблематика. Єжи Гедройць залучив до видання найбільших інтелектуалів української еміграції: Ю. Шевельова, Є. Маланюка, Л. Мосендза, Ю. Лавріненка, І. Лисяка-Рудницького, І. Кошелівця та ін. Таких емігрантів він називав «пілігримами свободи». І Гедройць теж був серед них.

ЛІТЕРАТУРА

7. Бакула Б. Польща і Україна в діяльності «Kultury» / Б. Бакула // Сучасність. 1997. № 1. С. 97-103.
8. Бердиховська Б. Україна в житті Єжи Гедройця і на сторінках паризької «Культури» / Б. Бердиховська // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури». К., 2005. С. 9-33.

9. Гедройць Є. Автобіографія у чотири руки / Є. Гедройць. Пер. З польськ. Л. Лисенко. К.: Дух і Літера, 2017. 406 с.
10. Єжи Гедройць та українська еміграція: листування 1950-1982 років. К.: Критика, 2008. 752 с.
11. Курдина З. Єжи Гедройць – редактор, який передбачив польську і українську неалежність / З. Курдина // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. № 2. 2008. С. 2-3.

УДК 159.9

ЯК ЛЮДИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ВИЗНАЧАЮТЬ СВОЮ НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ?

М. Урсу

Результати дослідження американської організації Pew Research Center вказують, що головною ознакою національної ідентичності є мова, якою людина говорить. Виявляється, що більшість німців, голандців, шведів, австрійців не вірять у визначальне значення місця народження людини. Так, наприклад, у Німеччині 79% нвселення вважає, що національну генетичність у першу чергу визначає мова. А в Нідерландах 84% жителів країни заявили, що якщо ви хочете бути справжнім голландцем, дуже важливо, говорити голландською мовою. Тобто, націю об'єднує мова, саме вона визначає культурну і національну ідентичність.

Роль мови в житті особистості та спільноти, а отже, і в успішному спілкуванні та взаємодії націй визначається її функціями, серед яких важливе місце посідають ідентифікаційна, тобто націєтвірна функція, та творча і культурогенеративна функція. Відомий мовознавець О. Потебня у своїй праці «Мова і народність» підкріплює, що мови – суть засоби перетворення початкових домовних елементів думки і тому можуть бути названі засобами створення думки.

Мова творить не тільки думку, вона творить культуру народу і сам народ. «Різні мови» – це не різні слова на позначення одного й того самого предмета – це різні бачення його», – писав фон Гумбольдт. Так, українська «парасолька» не те саме, що російський «зонт». Різні мови – це різне світобачення, різне світосприйняття, різний світогляд.

Мова – явище генетичне. Генофонд народу формується одночасно з особливостями його ментальності, темпераменту, особливостями його нервової діяльності і особливостями його мови. Слово може позначати цілу історичну епоху певного народу, його важливі

культурні, побутові, хвичаєві чи інші ознаки. В мові народу відображені властиві лише йому особливості культурно-історичної долі, особливості світовідчуття й світотворення.

Втрата ріднонаціональної мови – це денационалізація, або розідентифікація особливості, яка є передумовою деградації людини і народу.

Сьогодні Кремль на чолі з Путіним, чітко усвідомлюючи роль мови як ідентифікатора менталітету й культури народу (в тому числі й політичної), намагаються протягнути ідею про надання особливого статусу російській мові в Україні. Тому саме сьогодні кожному українцеві потрібно усвідомити думку, що українська мова є фундаментом існування не тільки нації, але й держави.

І допоки в Україні паралельно існують дві національні мови, дві діаметрально різні культурні традиції, доти будуть існувати і потенційні джерела дестабілізації, адже головна ознака асиміляціїнації – зміна мови спілкування. Недаремно ж за майже 310 років залежності України від Росії було видано більше сотні актів заборони української мови.

І як тут не згадати ім'я видатного класика української літератури Івана Котляревського, який першим у важкі роки заборони української мови написав твір живою українською мовою, показав її багатство, соковитість, виразність, здатність гідно репрезентувати самотність українського характеру, українського менталітету, української культури. В його «Енеїді» була закодована боротьба за українську мову, за волю України, за нову й сильну українську Трою – державу сміливих, незалежних відчайдухів – нащадків славних українських козаків.

Минули століття, і знову маємо захищати нашу мову як символ незнищенності української нації і української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня О. «Мова і народність». К., 1993.
2. Гумбольдт В фон / Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

«ІНТЕРНАТ» СЕРГІЯ ЖАДАНА – ТЕКСТ ПРО ВІЙНУ

С. С. Цветкова

Наук. керівник – Г. Г. Хлипавка, кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

«Ідея написати роман про події цієї війни виникла влітку 2014 року. Тоді я пробував прописати перший сюжет і почати цю книгу. Вона не дуже писалася і думаю, що дуже добре, що не писалась. З часом з'явилася постать головного героя, я зрозумів, що я хочу робити, зрозумів, що він хоче робити. Почав писати у 2015 році і закінчив в останній день зими 2017 року» [1].

Насправді, Сергій Жадан знову витягнув під світло прожектору ту війну, що стала для нас фоном, новинами в телевізорі й тихими історіями, котрі переповідаєш на кухні найближчим опівночі. Ця історія залишилися без оцінок і весь час мене не залишало враження, що це розшифровка влогу. Людина переповідає все, що з нею відбувається, що вона бачить, що відчуває. А той, хто це читає, відчувається, як під час перегляду фільму Дюнкерк – не встигаєш ні пережити, ні плакати, ти сконцентрований і просто хочеш жити [2].

Головний герой «Інтернат» Сергія Жадана – Паша, тридцятип'ятирічний неодружений мовник із безіменної станції, яка знаходиться майже впритул до лінії фронту, свідомо займає цілком нейтральну позицію в ситуації, коли якраз і потрібно робити вибір на користь однієї з ворогуючих сторін. Паша поза конфліктом. Принаймні, він у це цілком щиро, здається, вірить. Він майже не дивиться телевизор, зовсім не слідкує за новинами, будь-що намагаючись не помічати те, що відбувається навколо нього, сховавшись від реальності за купою підручників та зошитів. Для нього всі однакові. Жодної різниці нема. Він не підтримує ані одних, ані інших.

Паша живе з батьком в одній половині будинку (іншу спалив сусід, який потім подався кудись на схід), його сестра працює провідницею і якраз перебуває в рейсі, а малолітній племінник, тим часом, знаходиться в інтернаті в сусідньому місті, теж безіменному, в якому відбувається щось жахливе. Якраз батько й змушує Пашу вирушити в дорогу, своєю безпомічною старечою активністю підштовхуючи його до якихось більш рішучих дій. Паша погоджується, проте не відразу, і якось неохоче. Здається, йому байдуже – поїхати й забрати племінника додому чи лишитися й нічого не робити, нехай все буде так, як і є. Складається враження, наче зв'язок між членами родини обірвався вже настільки давно, що тепер вже немає жодного сенсу його відновлювати. Надто багато зусиль доведеться докласти. Надто складне

це завдання. Пашина сім'я, наче стара пошматована ковдра, окремі частини котрої ще можна якось зшити до купи, позалатувавши дірки, але легше просто викинути на смітник.

Цілком очевидно, що причина Пашиної поведінки, – він замкнутий та байдужий до світу й до самого себе, – криється не лише в характері чи в складних поточних обставинах, але й у травматичному досвіді минулого, про яке він постійно згадує під час своєї подорожі до інтернату та назад, колись йому довелося приймати перше важке рішення в своєму житті. Сімнадцятирічний Паша тоді мав залишити станцію і поїхати на навчання до міста.

Вийнятий зі своєї шкаралуці, вимотаний із кокона, він стоїть посеред порожньої й чужої йому країни і не може зрозуміти, як бути далі, як вистояти проти цього невидимого тиску, яким його вичавлює з реальності.

Промовистим є епізод, коли хлопець, думаючи, кого набрати, перш за все набирає Ніну, директорку інтернату, яка, вочевидь, стала для нього справжнім моральним авторитетом. Чого лише вартий епізод, коли вона розповідає Паші про те, як вона не давала зняти з будівлі державний прапор, коли сотня людей навколо просто мовчки за усім спостерігала. Зрозуміло, що після цього хлопець зробив для себе важливі й правильні висновки. Зрозуміло, що він чітко усвідомлює, на чиєму боці правда.

Племінник Паші – Саша, певним чином, сам по собі. Проте саме він і ті, хто, умовно кажучи, його підтримає, хто в майбутньому піде за ним, – і стануть ймовірними спасителями українського Донбасу. Нове покоління, яке попри всі наявні складнощі та суперечності, всю невизначеність сьогодення та плутанину, яка тягнеться з ретельно й несвідомо забутого минулого, матиме спільні цінності й буде готовим їх захищати.

Важливе місце в романі також посідає епізод, коли боєць передає Паші відбиток папороті на камені, який він забрав зі зруйнованого музею.

Ми з тобою здохнемо, а вона далі десь лежатиме собі. Історія розумієш? Ось оце – історія. А ми з тобою – не історія: сьогодні ми є, а завтра нас не буде.

У цьому контексті можна згадати про роман Василя Барки «Жовтий князь», та, зокрема, про те, як селяни оберігали золоту чашу із пограбованого більшовиками храму, як символ світла й любові, поміж нескінченних страждань та смерті [3].

Смерть йде назирці й за Пашею. Уперше він стикається з нею ще в юності, у перший день нового року, коли просто бродить навмання по снігу, думаючи про велетенський світ, що лежить перед ним і про любов, яка не має меж, аж доки не провалюється під лід. Зрештою, йому дивом вдається врятуватися, оскільки річка надто мілка. Проте відтоді він живе зі страхом перед білою безвістю та кригою.

У другій частині роману Паша з племінником намагаються покинути місто. Вранці хлопець показує Паші тіло загиблого сапера, до якого хтось продовжує щоранку телефонувати.

Прикметно те, що саме тринадцятирічний хлопець пояснює Паші, що це означає. Після цього вони вирушають додому.

Насамкінець Сергій Жадан змінює наратора, замість стороннього спостерігача, він надає слово Саші, у завершальних главах оповідь ведеться саме від його імені – ракурс змінюється, автор прозора натякає, що ось він, справжній герой цієї історії, той, чиє майбутнє залежатиме від нього самого, той, хто зможе зробити правильний вибір у складній ситуації. Бо, виходить, що може це зовсім і не Паша забрав малого з інтернату, а навпаки, саме малий повернув Пашу додому.

«Інтернат» – це доволі прямолінійний роман про війну, про те, що відбувається саме тут, саме зараз і саме з нами, тому, безперечно, він важливий та актуальний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан про «Інтернат»: приводячи війну у дім, ти ризикуєш втратити багато – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42185504>

2. «Інтернат» Сергій Жадан – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://medium.com/ryabchick/%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%82-%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9-%D0%B6%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD-6f404f7b762d>

3. Харчук О. Огляд роману Сергія Жадана «Інтернат» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/50598/

УДК741.7

ФЕНОМЕН ВИТИНАНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

К. В. Шевчук

*Наук. керівник – О. М. Шелюх, канд. філол наук, доцент кафедри гуманітарних наук
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,*

В Україні народні паперові прикраси з'явилися десь у середині XIX ст. У селах вони стали чи не основним оздобленням інтер'єру світлиці: мережками з паперу прикрашали полиці, сволюки, стіни, горщики для квітів. Перші українські витинанки – це прості прикраси, вирізані з кольорового паперу. Вони мали чіткі, суто графічні форми. Найпростішим способом – із паперу, складеного навпіл, – вирізали дерева, вази, птахів, а з паперу, складеного у декілька разів, – хороводи.

Захоплювалися витинанням найчастіше дівчата й жінки, працюючи ножицями без попереднього малюнка.

Переваги паперової витинанки полягали в тому, що вони простіші у виготовленні, їх можна було зробити одразу кілька, складаючи декілька аркушів паперу. Готуючи хату до свят (Різдво, Великдень тощо), паперові прикраси можна було легко оновлювати і замінювати повністю або ж частково, що теж сприяло розвитку цього мистецтва.

Розквіт українських народних витинанок припадає на кінець XIX-початок XX століття. Із села вони переходять у місто завдяки міграції сільського населення. У міських квартирах з'являються паперові серветки, фіранки. У деяких школах вводили знайомство з витинанкою як предмет, спрямований на естетичне виховання. Це народне мистецтво викликало суперечки серед інтелігенції, одні вбачали необхідність популяризації витинанки, інші – їх ігнорували, вважаючи примітивними.

Однак, як би не оцінювали витинанки, головне те, що вони не залишилися непоміченими. Незаперечним фактом цінності народного прикладного мистецтва є невичерпний потенціал розвитку творчої уяви, фантазії. Художник І. Репін, за його словами, прилучився до живопису саме з витинанок, які вирізував у дитинстві разом із сестрою. Виготовленням витинанок у дитинстві захоплювалися також М. Гоголь, художники Г. Нарбут, М. Добужинський.

Класики української прози Г. Квітка-Основ'яненко та М. Коцюбинський, передаючи дух української хати, місцевий колорит, описують у своїх творах, як перед святами діти та молодіці обліплювали стіни від дверей до божниці вирізаними з паперу квітами, фігурками козаків, а перед образами чіпляли паперових голубів з ажурними хвостами. Стіни декорували витинанками під «шпалери».[3]

Вражають технологічні особливості створення витинанки. Таким чином витинанки поділяються на: ажурні – виготовляються з одного аркуша паперу, зображення міститься у прорізах; силуетні – зображення є силуетом; одинарні – виготовляються з одного аркуша паперу; складні – аплікаційні з кількох аркушів паперу.

Робити витинанки можна за допомогою ножиць, спеціального ножа та навіть руками. Зображення майстри або наносять відразу на полотно або ж вирізають його, складаючи папір у декілька разів, таким чином утворюються візерунки. Ще один цікавий вид витинанок – вириванки. Малюнок наноситься олівцем, для прикладу, якимсь схематичне зображення, і руки тут відіграють роль ножиць. Це, кажуть, робилося в ті дні, коли не можна було різати ножем у хаті. Тоді господині швиденько робили саме вириванки. Для вириванок папір спочатку мнуть, аби пом'якшити, а вже потім без використання ножиць та ножа роблять візерунки.

У 60–70-ті роки ХХ ст. промислові барвисті тканини, килими та інші декоративні прикраси витіснили витинанки з побуту. Проте майстриня зі Львова Дарія Альошкіна знайшла новий спосіб привернути увагу до українського ремесла, створюючи витинанки для сучасних інтер'єрів, громадських закладів та обкладинок для книжок.

Її витинанки зіткані із символів. Кожна з них має особливе значення: тут є і магічні трави, що захищають від злих духів, і напівмістичні персонажі з легенд та української міфології. Кожна витинанка має своє ім'я, що походить від назви рослини, зображеної у тлі: Кріпна, Рум'янка, Полинова, М'ятна, Яблунева, Чорнобривцева та інші.

Таким чином, художниця перетворює тло для основного зображення на ключовий символ роботи, показуючи його важливість, про яку пам'ятали наші предки, але забули ми. Особливого значення набуває у творах художниці образ жінки – чарівниці, святої, земної жінки-матері чи жінки-доньки. Особливо важливим в її роботах є образ берегині, навколо якої – трави, дерева, рослини як символи та обереги [4]. Ще одним із головних образів є Дерево Роду, що символізує міцність родини та роду. Кожний витвір має свій образ та ховає в собі цілу історію.

Зауважимо, що роботи Дарії вражають не тільки грою символів та образів, а й своїми розмірами. Вона працює у двох напрямках. Перший – витинанки альбомного типу, які можна купувати і покласти під скло. Другий – це величезні фіранки на вікна, які можна чіпляти і на стіни чи інші поверхні.

Її фіранки подорожують подекуди більше, ніж сама мисткиня. Географія доволі широка – Німеччина, Польща, Франція, Бельгія, Південна Корея, США.

Окрім закордонних проєктів, за останні декілька років зросла кількість пропозицій співпраці та замовлень з України. Дві витинанки-фіранки Альошкіної прикрашають міську раду у Львові, а у 2018 році Видавництво Старого Лева проілюструвало роботою художниці обкладинку книги Жоржі Амаду «Дона Флор та двоє її чоловіків». Також роботи Дарії висять у львівській обласній бібліотеці імені Романа Іваничука [2]

Свої роботи майстриня робить у техніці витинання ножем. Інструмент подібний на скальпель із змінними лезами. Інколи під час виготовлення однієї роботи жінці доводиться змінити 5–6 лез.

У творчому доробку Дарії понад 500 витинанок. Більшість із них розкуповують, деякі мисткиня зберігає у себе вдома. Через час Дарія спалює свої вироби. Каже, що у цьому теж своя магія. Ніби вони вже відслужили своє і час робити нові.

Зараз робота з папером стає модною, бо мистецтвом витинанки починає цікавитись молодь, що створює багато цікавих і неординарних полотен. І це надасть традиційній витинанці новго дихання.

ЛІТЕРАТУРА

1. https://zik.ua/news/2018/08/18/dariya_aloshkina_u_paryzhi_buly_zdyvovani_shcho_v_ukraini_ie_takyy_vyd_mystetstva_1387173
2. <https://ukrainer.net/vytynanka/>
3. https://studopedia.su/5_5891_Istorlya-viniknennya-vitinanki-mistetstvo-siluetu.html
4. <https://lysty.net.ua/estetyka-symvoliv/>

УДК655.4

ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОГО ДРУКАРСТВА: ВІДОМЕ Й ТАЄМНИЧЕ

С. Ю. Шелюх

*Наук. керівник – Н. П. Шимечко, голова циклової комісії
видавничої справи та редагування*

Львівський поліграфічний коледж Української академії друкарства

Книга має величезне значення для становлення і розвитку нації, адже саме освічені люди можуть вести її у майбутнє. Історія фіксує безліч імен великих людей, які розуміли, наскільки важливою є роль книги для державотворення, а саме: Я. Мудрий, Б. Хмельницький, І. Мазепа, Т. Шевченко, І. Франко, М. Грушевський. Це лише мала частина тих, кого можна називати. Лише освічені, здатні вільно мислити, керують майбутнім і не дозволяють керувати собою, а першопочатком є книга.

Чи замислюється читач ХХІ ст., який часто надає перевагу електронному виданню, як далеко сягає коренями книга, історія якої почалася із майстерно розписаних пергаментів та дорогоцінних обкладинок. Чоловіки годинами сиділи у скрипторіях при Софійському соборі і переписували тексти, щоб множити слово. Пергаменти зі шкіри тварин, фарби, чорнило, час, багате оздоблення палітурки. Книга була дорогою і недоступною. Так тривало до XV ст.

Книгодрукування у світі зародилося в XV ст. в Німеччині. Першодрукарем вважають Йогана Гутенберга, який придумав та сконструював перший друкарський верстат. До речі, цікавим є факт, що зроблений він був із винного верстата. Також німець відкрив власний унікальний сплав для рухомих літер (70 частин свинцю, 25 частин олова, 5 – сурми) і в 1456 р. видав першу у світі друковану 42-ох рядкову Біблію, «Гутенберзька Біблія». За виразністю шрифту, рівномірністю відстаней між знакам і пробілами, продуманими пропорціями між колонками та відступами, за чіткістю тексту та зображень цю книгу вважають еталоном для видавців і друкарів. Крім того, була ще 36-ти рядкова Біблія. Цікавим фактом є також те, що

для кожного твору він виробляв новий шрифт. Припускають, що навчився ремесла Гутенберг у голландського друкаря Лауренса Костера.

Виникає запитання: хто ж є першодрукарем? У світі вважається Йоган Гутенберг, оскільки друкарство у Європі поширилося саме від нього. Костер же працював на локальному рівні. За весь час роботи було три спроби створити друкарню, але жодна не збереглася до наших часів (Одна з них у Страсбурзі, дві інші – у Майнці).

Етап появи друкованої книги є важливий тим, що книга ставала дешевшою і вже ширше коло людей могло собі дозволити купувати її і, відповідно, читати. Отже, нижчі верстви населення, як плебс, могли здобувати освіту.

Коли ж книгодрукування з'явилося на території нашої держави? Унаслідок складних історичних подій і зважаючи на те, що Україна постійно була центром геополітичних конфліктів, у нашому книгознавстві виникає декілька теорій щодо походження та засновника друкарства: 1) теорія західних учених; 2) теорія І. Огієнка; 3) теорія російських учених; 4) теорія О. Мацюка і Я. Запасака.

Сумним і відомим фактом є те, що упродовж сімдесяти років Україна перебувала під владою СРСР, відповідно її історія, наука та культура дуже часто коригувалася у вигідному саме для радянсько-російському світлі, у якому свій розвиток нація почала із XIV століття. Учені, які наважилися виказувати свої сміливі думки і суперечити ідеології, одразу ж ставали ворогами народу. Таким чином, довгий час мусили в той чи інший спосіб повторювати одне і те ж: книгодрукування до України прийшло з Росії, коли московський першодрукар Іван Федоров (Федорович) після заснування друкарні у Москві 1564 р. через вісім років через Білорусь в Україну прийшов до Львова і там, заснувавши першу друкарню, видав другого «Апостола». І з такої теорії випливало, що українці змогли долучитися до прогресивного винаходу людського розуму, друкарського верстата, завдяки своєму «старшому братові». На закріплення у людській свідомості такої теорії були придумані свята: 400-річчя заснування російського друкарства (1964 р.) і 400-річчя українського друкарства (1974 р.).

Теорія ж західних учених навпаки заперечує теорію російських учених. Вона каже, що до приходу Івана Федорова та його друкування «Апостола» на територіях Західної України вже існувало книгодрукування. Цю теорію обстоював Є. Бандтке та Д. Зубрицький. Єжи Бандтке у своїй ґрунтовній праці «Історія друкарень у Королівстві Польському і Великому Князівстві Литовському, і в краях закордонних, де польські справи творяться» ще у першому розділі зауважив: «Іван Федоров не зложив, а обнови́в тут друкарню руську в 1573р.» [1, с. 132]. Денис Зубрицький посилається на післямову «Апостола», де сам московський друкар каже про те, що переконався в існуванні друкарства до його приходу: «...когда вселушимся в преіменитом граде Льво́ве, яко по стопам ходяче топтанним некоего богоі́збранна мужа начах глаолить собі

молитву сію» [1, с. 132]. Себто сумнівів у тому, що на території Західної України друкарство існувало до Федорова не виникає.

Виникнення та поширення друкарської справи в Україні І. Огієно поділяє на два види: поза етнічними українськими землями і власне на українських землях. Уперше за кордоном, у Кракові, німецький друкар Швайпольдт Фіюль у 1491 р. на замовлення української громади випускає у світ кириличним шрифтом «Часословець» і «Октоїх», першоджерелами яких були рукописи, створені в 14-15 ст. у Грушівському монастирі (Закарпаття). Крім того, загальна стилістика оформлення, мовні та правописні особливості видань вказують на те, що ці друки були українськими. Щодо виникнення друкарства на власне українських землях Огієнко називає місто Заблудів, де Іван Федоров по дорозі до Львова через Литву і Білорусь видав «Учительне Євангеліє» 1569 р. На той час Заблудів стояв на пограниччі Білорусі та України, де переважало українське населення. Тому це дало підставу віднести твір до здобутків української культури.

Найцікавішою і найбільш відповідною до націоналістично-патріотичної ідеї, на мою думку, є теорія молодих учених Ореста Мацюка і Якіма Запасака. Знаючи про «непрестижність» і «неперспективність» справи, взялися за дослідження історії давньої української книжки і зрештою досягли у цьому успіху. У період і після хрущовської відлиги результати їхніх наукових пошуків справили ефект бомби. Праця О. Мацюка «Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова» давала на це питання ствердну відповідь. У цій праці вчений наводить аргументами два документи, що містяться у Центральному державному історичному архіві у Львові. Вони писані латинською мовою, датуються 23 серпня 1791 р. та 20 жовтня 1792 р. і вказують на те, що ще 1460 р. у Львові існувала друкарня, а це за 112 р. до прибуття туди І. Федоровича. У документах монастир Св. Онуфрія просить фіскальну комісію про повернення майна, а втому числі і друкарні, яку конфіскували провізори ставропігійського братства. Провізори ж, звісно, пояснювали, що друкарня заснована львівським міщанином, українцем Степаном Дропаном 1460 р., на законних підставах тепер належить їм. Таким чином, О. Мацюк небезпідставно вважає «існування друкарні у Львові, починаючи з 1460 р., безперечним», а Степана Дропана «зачинателем українського друкарства». Я. Запаско у своїй праці «Про дофедорівське друкування в Україні» зауважив, що така рання поява друкарства в Україні є дещо дивною, але зважаючи на те, що на той час Львів мав високий рівень культурного та економічного розвитку, досить тісні зв'язки із західними, безпосередньо німецькими містами, то стає зрозумілим поява книжок у Львові раніше від інших міст.

Тож, можемо безперечно стверджувати, що друкарство на територію України прийшло із Заходу, а не Сходу, себто від німців, а не з Московії. Українським першодрукарем був Степан Дропан, а перша друкарня створена 1460 р. у Львові. Щодо постаті Івана Федоровича, у

жодному разі не применшуючи ваги його праці, не можна вважати його засновником друкарства в Україні, адже навіть на надгробному камені сказано: «Іван Федорович, друкар Москвитин, котрий своїм заходом занедбане друкарство оновив...».

ЛІТЕРАТУРА

1. Тимошик М. С. Історія видавничої справи. – 2-е вид., виправлене. К.: Наша культура і наука, 2007. 496 с.

УДК 379.8:303.446.2]:39-053.81(=161.2)

МІЖКУЛЬТУРНА ДОЗВІЛЛЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ МОЛОДІ

О. Ю. Шмаюн

*Наук. керівник – М. М. Бровко д-р філос. наук, професор
Київський національний університет культури та мистецтв*

Як відомо, у кожного народу є свої характерні традиції, звичаї, мораль, досвід, які передаються з покоління в покоління, сприяють гармонійному розвитку особистості. Традиції мають на меті передавати історію, знання для інших, вони відіграють досить важливу роль у вихованні та відтворенні культурної ідентичності в усіх сфер духовного життя людини.

До питання вивчення традицій, звичаїв звертається багато відомих науковців, філософів, вчених, серед них: В. В. Авер'янов, С. Г. Азовцев, С. К. Бондирев, В. М. Каїров, Г. С. Лозко, В. Д. Плахов, І. В. Суханов та ін. Кожен науковець, філософ намагається сформулювати власне визначення поняття «традиція». Проблеми дозвілля, дозвіллевої компетентності досліджуються у роботах культурологів: В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк, О. Гончарової, С. Іконнікової, В. Кірсанова, Ю. Ключко, І. Петрової [2, с. 15].

Традиції українського народу, звісно, мають початок ще з давніх часів. Життєві знання, необхідність підготовки трудової, бойової, досконалої в морально-вольовому відношенні зміни вимагали, щоб люди постійно дбали про передачу свого життєвого досвіду молодшому поколінню, виробленню у дітей необхідних навичок і звичок культурної поведінки.

Вивчаючи українські традиції, людина показує, що вона є частиною історично сформованої культури. Знання про традиції існують різного характеру, а саме: знання про стосунки людей між собою, ставлення людини до суспільства, до сім'ї, тобто, до того, що складає єдине й особисте життя певного народу.

Міжкультурна дозвіллева компетенція має на меті визначення сукупності теоретичних знань щодо національних культур за допомогою виховної діяльності [1]. Вона сприяє виробленню практичних навичок спілкування із комунікантами інших культурних традицій, а в контексті загальної інтеграції та інформатизації суспільства міжкультурна компетентність може тлумачитись як здатність індивіда до ефективного вирішення завдань під час міжкультурного спілкування, яке передбачає діалог взаєморозуміння, а не зіткнення різних культур.

Завдяки різним культурним традиціям, людина здобуває нові знання, навички, які в майбутньому передає наступному поколінню. Традиції існують різних характерів, а саме: національного, інтернаціонального, патріотичного, релігійного, сімейно-побутового характеру. Також протягом свого виховання, людина має можливість здобути традиційні знання в шкільному закладі, закладі вищої освіти, науковому, творчому у сільському і міському середовищі.

У культурній організації дозвілля молоді велике значення мають колективні прогулянки. Важливо, щоб вони були не спорадичні, а увійшли в звичку, стали маленькою традицією, і саме – прогулянки спільні із друзями. Кожна людина зростає у різних умовах виховання, тому вона черпає для себе від іншої людини зацікавленість у різних культурних аспектах, яких їй бракує [2, с. 45]. А також існують різні види проведення дозвілля, серед них, можна визначити популярні, такі як тренінги щодо імітування конфліктних та проблемних ситуацій, флешмоби серед студентів, кімнати йоги, перегляди кінофільмів.

Отже, інновації в становленні української нації формуються у результаті тяжких, тривалих історико-демографічно складених процесів з різносторонніх, всебічно розвинених націй, які мають свої традиції, індивідуальні особливості. Можна впевнено стверджувати, що історико-культурні події, які відбувались в українському суспільстві протягом свого розвитку безперечно вплинули на формування українських традицій молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
2. Воловик А. Ф. Педагогика досуга / А. Ф. Воловик, А. В. Воловик. – М.: Флінта, 1998. 311 с.
3. Олійник О. О. Психологічні особливості організації сучасного дозвіллевого простору / О. О. Олійник // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2014. № 4. С. 26-31.

**PRZYRODA JAKO ELASTYCZNY ŚRODEK POETYCKI W
POSTMODERNISTYCZNYM ŚWIECIE NA PRZYKŁADZIE ŻYCIE MARII SERHIJA
ŻADANA**

A. Kaczyńska

Naukowy kierownik – Doktor Nauk Humanistycznych Katarzyna Jakubowska Krawczyk,

Katedra Ukrainistyki

Uniwersytet Warszawski

Celem mojego referatu jest ukazanie roli przyrody w tomie „Życie Marii” Serhija Żadana. Występujące elementy natury pozwalają czytelnikowi odczuć realia wydarzeń na wschodzie Ukrainy oraz zrozumieć emocje społeczeństwa, które jest z nimi w bliskim kontakcie. Dzięki takiemu zabiegowi i formie przekazu, czytelnik jest w stanie zaangażować się emocjonalnie i poznać miarę własnej wrażliwości. Moja praca to próba zbadania współczesnej poezji opowiadającej o człowieku i wojnie w XXI wieku.

Czytając poezję minionych stuleci, człowiek uwrażliwiony na ten rodzaj sztuki, zawsze odczuje niebanalne emocje. W zależności od okresu, stylu czy nawet życiorysu samego poety i towarzyszących mu wydarzeń historycznych, każda taka forma w jaką ubiera otaczający go świat, wydaje się być patetyczna i owiana tajemnicą. Być może istota wrażenia tkwi w jedynie naszych receptorach poznawczych, że ilekroć czytamy czy oglądamy coś z czym byliśmy poznawani na lekcjach historii, jest nam bliższe. Fakt, że czas odgrywa ważną rolę w samej naszej percepcji sztuki, szeroko rozumianej, nasuwa pytania. Z perspektywy czytelnika XXI wieku poezja, film, muzyka, opowiadająca dla przykładu o II Wojnie Światowej, zdaje się wywierać większe wrażenie i wywoływać nawet skrajne emocje, mimo iż czytelnik ten nie był naocznym świadkiem wydarzeń.

A co z czytelnikiem i poezją XXI wieku, gdzie utwory rozwijały się wraz z konfliktem? Czytelnik jest wówczas obserwatorem takich wydarzeń na bieżąco, zna bowiem dokumenty przedstawiane w telewizji czy internecie, choć nie do końca wszystko rozumie. Tutaj właśnie wyłania się obraz wojny w Donbasie oraz wizerunek osób czynnie doświadczających jej skutków, które w swojej książce Życie Marii, zasiał Serhij Żadan.

Żadan w swych utworach bardzo często zwraca się ku przyrodzie i jej symbolice. Natura jest nieodłącznym elementem życia każdej jednostki i to właśnie ona jest jedną z „matek-inspiracji”. Człowiek uwielbia wracać do swoich korzeni, do macierzy. Jedną z najślawniejszych matek w chrześcijańskim świecie jest Maria, która urodziła Jezusa i której to anioł zwiastował jego nagłe

nadejście. Maria musi więc odnaleźć się w zupełnie nowej, niespodziewanej sytuacji. Z kolei wiara od zawsze motywowała człowieka do twórczego działania i wzbogacania swego życia. Wiara stanowi pierwiastek kulturowy każdej cywilizacji. Pisarz wykorzystując elementy przyrody, które są dostrzegane przez podświadomość każdego czytelnika, ale nie będące przedmiotem analizy na co dzień, jest w stanie stworzyć obraz, który staje się nadzwyczaj spójną kreacją wszelkich uczuć. W dobie postmodernizmu takie rozwiązanie dla czytelnika okazuje się być jednym z najlepszych sposobów przekazu liryki. Matka Ziemia, która karmi nas od zawsze, jest naszą towarzyszką w podróży między okładkami tomiku. Okazuje się, że poezja jest dla każdego, jest tak uniwersalna jak przyroda, której motyw przewija się niemal na każdej stronie *Życia Marii*. Szczególną rolę odgrywa tu noc, która jest obecna gdzieś w tle na wielu kartkach: *Ця ніч може бути довгою і мовчазною Вона може ділитися з нами надіями й шансами*. [1, s. 36]; *ніч - це серця з золотими нервами* [1, s. 30]; *кожна ніч була повільною, мов ріка* [1, s. 18]. Kolejnym towarzyszem staje się zima, wraz z którą przychodzi śnieg: *зранку тут падає сніг, ніби міняють лаштунки. Шії в жінок беззахисні, як мармур узимку* [1, s. 87]. Do tego skojarzone z nimi ciemność i chłód bilansują się z pszenicą, złotem, latem: *літо лишило тобі високу пшеницю* [1, s. 28]; *влітку на ранок така золота її вулиця (...)* *Буду триматися світла, що завжди горітиме* [1, s. 90]. Choć samo lato nie zawsze jest tu pozytywnie przedstawione: *літо не має жодного прощення й ласки* [1, s. 109].

Nieodzowni świadkowie każdej historii, każdej sekundy świata, obserwatorzy jednostek z każdej warstwy społecznej: mieszkańców wsi, miast, jednostek nimi rządzących, wrogów i nie-wrogów, ale też nie przyjaciół. Życie Marii to życie każdego z nas. To próba pogodzenia swoich uczuć z otaczającym nas światem. Każdy może stać się wrogiem, nawet wspomniane wcześniej lato. Wielka okazja do akceptacji jednorodności i różnorodności jednocześnie.

Wnioski: Serhij Żadan robi przekrój przyrody, która w swej elastyczności pomaga odczytać odbiorcy wojnę, nie jako odległe sprzed dziesiątek laty wydarzenie, lecz coś znajdującego się tuż obok. Wielowymiarowość symboliki chociażby pojedynczego drzewa jakie znalazło swe miejsce w poszczególnych utworach, to próba skupienia uwagi czytelnika na jego własnym Ja, zachęta do refleksji nad własnymi korzeniami i zadaniu sobie pytania, co tak naprawdę czujemy.

LITERATURA

1. Ryszard Nycz. Poetyka doświadczenia. Teoria – nowoczesność – literatura. - Warszawa : Instytut Badań Literackich PAN, 2012.
2. Ryszard Nycz. Antropologia literatury – kulturowa teoria literatury – poetyka doświadczenia: Teksty Drugie, 2007. [Електронний ресурс] - № 6 - с. 34-47. - [22.10.2019].

3. Dorota Korwin-Piotrowska. Poetyka - przewodnik po świecie tekstów, 2011. [Електронний ресурс : ruj.uj.edu.pl]; [22.10.2019].
4. Wiktor Werner. Wokół metafory wojny. Pro Libris, Lubuskie Pismo Literacko-Kulturalne, 2004. [Електронний ресурс] - № 1(6) - с. 69-82. - [22.10.2019].

МОВА Й КУЛЬТУРА – ГОЛОВНІ ІДЕНТИФІКАТОРИ НАЦІЇ

ЧАСТИНА I

УДК 811.161.2

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ РЕАЛЬНОСТІ

М. О. Баб`як

Наук. керівник – М. Я. Нагірняк, канд. іст. н., доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

«Мова – це наша національна ознака, у мові – наша культура, ступінь нашої свідомості... Мова – душа кожної національності, її святощі, найцінніший скарб... І поки живе мова – житиме й народ, як і національність. Не стане мови – не стане і національності: вона розпорозиться поміж дужчим народом». Ці слова були сказані ще на початку ХХ сторіччя визначним українським вченим І.Огієнком, палким поборником самобутності та самостійності української мови. Але й нині вони звучать дуже актуально.

Історія української мови завжди була не тільки об'єктом наукового дослідження, а й предметом різноманітних спекуляцій та політичної боротьби.

У ХХ столітті наша мова знецінювалася радянською владою (більшовиками) та Польщею. Зокрема, з 1920 року в Польщі окуповану Західну Україну офіційно почали називати «Малопольська Виходня», українців – «русинами», а мову – «русинською». Щоправда, полякам теж не пощастило: сусіди – Росія, Прусія, Австрія виявилися сильнішими й вчинили з польською мовою приблизно так, як з українською.

Спадкоємицею ідеологічної концепції царського уряду про «єдинонеделимство» землі російської стала радянська влада. Для цього в складні 20-ті рр., щоб зберегти цілісність земель, які входили до складу колишньої Російської імперії, більшовицька партія на ХІІ з'їзді РКП (б) вимушена була піти на деякі поступки національним меншинам. Особливо хитрістю й підступністю відзначалася політика щодо України. Після загарбання більшовицькими військами України, Ленін, щоб відвернути симпатії селян від уряду УНР, підготував резолюцію VIII Всесоюзної партійної конференції «Про радянську владу на Україні», у якій, зокрема, йшлося, що «члени РКП на території України мають утілювати в життя право трудящих мас» вчитися й спілкуватися рідною мовою в усіх радянських установах, створюючи протидію будь-яким русифікаторським спробам відтіснити українську мову на другий план.

Хитрий тактичний хід РКП (б) було реалізовано в так званій українізації, хоч насправді це був процес дерусифікації. Виникла парадоксальна ситуація: український народ у “власній державі”, на власній землі отримав дозвіл з Москви розвивати свою мову, культуру, літературу. Радянське керівництво добре розуміло, що, змінивши російсько-більшовицьку імперію під назвою СРСР, можна в будь-яку хвилину перервати, зупинити, знищити “дозволену українізацію”. Так і сталося. Постановою ЦК ВКП (б) та РНК СРСР “Про хід хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та у Західних областях” від 14 грудня 1932 року українізацію припинено.

15 грудня 1932 року цю постанову Й. Сталін і В. Молотов продублювали в телеграмі ЦК республіканських партій, крайкомам, обкомам, головам раднаркомів, край – і облвиконкомів. Вимагалось припинити українізацію в Україні й усіх районах СРСР, де компактно проживали українці. Слід зазначити, що українці та представники інших національностей сприйняли українізацію як вияв історичної справедливості, що мав на меті реалізацію національно-мовних прав українського народу. Насправді ж під українізацією приховувалися антинаціональні дії радянської влади. Партійне керівництво було зобов’язане перевести всі україномовні видання на російську мову й до осені 1933 р. підготувати перехід шкіл на російську мову викладання.

Почалося масове втілення в життя теорії колишнього секретаря ЦК КП (б) У. Д. Лебеда про дві культури в Україні. У ній, зокрема, ішлося, що міська культура – пролетарсько-московська, сільська – українська. Майбутнє за пролетаріатом – авангардом світової революції, тобто за пролетарсько-московською міською культурою та мовою. Тому, мовляв, об’єктивно українська (сільська) культура проковтнеться російською (пролетарською) культурою. Комуністична партія й має всю свою діяльність спрямувати на неминуче досягнення перемоги міської, пролетарсько-московської культури у всій більшовицькій імперії.

Розгорнувся підступний комуністичний наступ на українські природні етнопсихологічні засади. Русифікація здійснювалася всіма засобами, які має тоталітарна система: негайно було припинено видання всіх словників, “переглянуто” старі словники й всю термінологію, вилучено низку українських підручників і наукових видань, проведено «уніфікацію» української термінології з російською, «чистку» кадрів на мовному фронті, «вигнано з освітніх закладів буржуазно-націоналістичні елементи», «переглянуто» український правопис і “забезпечено цілковитий подальший розвиток української радянської культури на мовному фронті дійсно більшовицькими шляхами”, так, як цього вчили Ленін і Сталін.

Слухняно виконуючи рішення РНК СРСР і ЦК ВКП (б) “Об обязательном изучении русского языка в школах национальных республик и областей”, РНК УРСР і ЦК КП (б) України цього ж таки 1938 року ухвалили постанову “Про обов’язкове вивчення російської мови в

неросійських школах України”. Відтоді розпочалося активне згортання мережі шкіл не лише українських, а й інших національних меншин. Їх переводили на російську мову викладання. Таким чином в Україні було створено лінгвоцид.

Лінгвоцид щодо української мови має довгу історію, сторінки якої рясніють підступом, погордою, нахабством, лицемірством поневолювачів та щедро политі сльозами і кров'ю їхньої жертви – нашого народу.

“Розвинутий соціалізм” створював усі матеріальні, соціальні, політичні передумови для русифікації. У жовтні 1978 р. ЦК КПРС і РМ СРСР видали постанову «О мерах по дальнейшему совершенствованию изучения и преподавания русского языка в союзных республиках». А вже в листопаді Рада Міністрів УРСР ухвалює постанову «Про заходи по дальшому удосконаленню вивчення і викладання російської мови в загальноосвітній школі УРСР». Колегія Міністерства освіти УРСР, виконуючи постанови партії і уряду, наказу Мінвузу СРСР, розробила заходи, внаслідок здійснення яких з другого півріччя 1980-1981 навчального року почалося вивчення російської мови в перших класах загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання. При цьому класи, академічні групи з метою поглибленого вивчення російської мови ділили на дві групи.

Згідно з рекомендаціями Всесоюзної науково-теоретичної конференції «Русский язык – язык дружбы и содружества народов СССР», яка відбулася 22-24 травня 1979 р. у Ташкенті, позакласні та позашкільні заходи – піонерські й комсомольські збори, тематичні вечори та вікторини, читацькі конференції та спектаклі мали проводитися російською мовою. Розпочався перехід на викладання російською мовою всіх предметів у школах, профтехучилищах, технікумах, вишах.

Рішення партійних з'їздів і Пленумів ЦК КПРС. ЦК КП України в післявоєнний період систематично й наполегливо закликають «посилювати боротьбу з українським буржуазним націоналізмом», поглиблювати інтернаціональне виховання трудящих на основі теорії про зближення та злиття націй. Під тиском політики КПРС російська мова ставала для багатьох другою, а потім і першою, рідною мовою, збільшувалася кількість людей неросійських національностей, які рідною мовою називали російську, – так званого російськомовного населення, а в Україні тим часом різко зменшувалася кількість українських шкіл, профтехучилищ, технікумів, вишів з українською мовою викладання. Прикметно, що вперше українцеві було дозволено обійняти посаду Першого секретаря ЦК Компартії України аж 1953 року.

Зросійщені і збільшовичені українці, прихильники так званого «естественного слияния родственных и близких между собой славян» намагалися «натхненно і організовано» виконувати постанову ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “О дополнительных мерах по

улучшению изучения русского языка в общеобразовательных школах и других учебных заведениях союзных республик”, яку ухвалили в травні 1983 року. Відповідну постанову, зрозуміло, ухвалили й ЦК КП України і РМ УРСР. Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР у своїх листах ректорам ВНЗ вимагало «ежегодно установлять перечень специальных дисциплин, которые целесообразно преподавать на русском языке», систематично інформувати про заходи щодо виконання названих вище постанов партії та уряду. А з вишів України в Міністерство освіти злітали доповідні з «перечнем специальных дисциплин», які, відповідно до примусової “целесообразности”, уже перевели на викладання російською мовою, а також інформаційні листи «Об организации кабинетов русского языка и литературы».

Нині офіційний маховик русифікаторства зупинено. Однак чимало прихильників збереження «единой и неделимой» досі пропагують фальшиву тезу, що, “злившись навіки з єдинокровоною їй Росією, Малоросія відчинила двері цивілізації, освіті, мистецтву, науці”.

Поворотним пунктом у долі української мови стало ухвалення 28 жовтня 1989 р. Верховною Радою України Закону «Про мови в Українській РСР». Згідно з ним, українська мова з 1 січня 1990 р. отримала державний захист, була офіційно визнана державною мовою України. Статус української мови визначає і Конституція України, ухвалена Верховною Радою 28 червня 1996 р. Стаття 10 Основного Закону держави проголошує: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України».

Наша мова має посісти в Українській державі належне їй місце. Реальність утвердження української мови як державної мови України підкріплюється не лише законом, а й багатьма її якостями, насамперед соціально-комунікативними можливостями та високим духовним потенціалом.

Таким чином, ми маємо зрозуміти, що кожна імперія, ведучи боротьбу із своїми меншинами, завжди використовувала різні методи, серед яких приниження, утиски і навіть повне винищення мови. І, узявши до уваги тезу, – якщо є мова, то буде держава, – ми повинні дбати про нашу мову, а гарантом її безпеки має стати держава.

ЛІТЕРАТУРА

1. Без мови немає нації / Упоряд. Л. Голота, Є. Букет. К., Український пріоритет, 2011. 112 с.
2. Історія української мови: Хрестоматія / С. Я. Упоряд. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко. Автор передмови С. Я. Єрмоленко. К., Либідь, 1996. 288 с.
3. Лизанчук В. Історія російщення українців / В. Лизанчук, М. Рожик. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2011. 412 с.

4. Українська мова в ХХ сторіччі: історія лінгвоциду / За рад. Л. Масенко. К.: КМА, 2005. 400 с.

УДК 81' 373: 630^х

ЛІСІВНИЧІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ

А. Бегей., А. Зенинець

Наук. керівник – О. С. Гриджук, , д-р. пед. наук, професор

кафедри соціології та культурології

Національний лісотехнічний університет України

Професійне мовлення майбутніх фахівців лісового господарства має свою специфіку, що виявляється в поєднанні елементів наукового, офіційно-ділового та розмовного стилів. Під час безпосереднього спілкування в професійній діяльності ми також будемо послуговуватися професіоналізмами, бо робота в лісі спонукатиме нас до використання простіших, більш зрозумілих мовних засобів.

В енциклопедії «Українська мова» читаємо, що професіоналізмами є «слово або вислів, притаманні мові певної професійної групи» [1, с. 537]. Професіоналізмами стають «емоційно забарвлені елементи, що виступають як розмовні синоніми-еквіваленти до стилістично індивідуальної професійної номенклатури чи слів-термінів і часто виходять за межі літературної норми» [1, с. 537].

Нашим завданням було зібрати професійні найменування, які використовують у роботі в лісовому господарстві, і відшукати терміни, еквівалентні до них.

У процесі роботи ми визначили, що найчастіше терміни в повсякденному професійному спілкуванні переважно замінюються професіоналізмами. Приклади подано в табл.1.

Таблиця 1

Синоніми-професіоналізми до термінів лісівництва

Терміни	Професіоналізми
<i>круглий лісоматеріал</i>	<i>баланси</i>
<i>пиломатеріал</i>	<i>ошвар</i>
<i>різновид транспорту</i>	<i>дига</i>
<i>колода</i>	<i>клец</i>
<i>деревина низької якості</i>	<i>пиловник</i>
<i>держак із залізним гаком</i>	<i>цапіна</i>

Загалом під час дослідження ми з'ясували, що в лісівництві професіоналізми слугують для позначення:

- різного роду процесів (*штамповка, підсочка*),
- виробничих пунктів у лісі (*верхній склад, нижній склад, візир, шкілка, маточник*),
- видів насаджень (*матки, сушка*),
- щільності насаджень і крони (*шуба, вікна, дуб в шубі*),
- ярусу насадження (*ранжир*),
- частин деревини та її вад (*смільняк, скалка, обрізки, рогівка*),
- шарів деревини (*літовище, нізка*),
- способу обрубки сучків (*за підлице*),
- інструментів (*клюпа, ланцет, віснюк, ромпак*),
- назв осіб за родом діяльності (*гаєвий / гайовий*),
- жуків (*короїд, стригун, садівник*),
- тварин (*рогач, сохатий, сікач*) та ін.

Уважаємо за доцільне проілюструвати частину професіоналізмів.

Рис. 1 *Баланси*

Рис.2. *Цапіна*

Рис.3. *Синьова*

Рис.4. *Блискавиця*

Ще однією особливістю нашого майбутнього професійного мовлення є використання

діалектних найменувань. Це пов'язано з тим, що залежно від того, у якому регіоні України ми будемо працювати, ми маємо знати місцеві (діалектні) назви, наприклад, флори і фауни. Наведемо кілька прикладів: ведмідь – *медвідь*; заяць – *сплюх, косий*; лис – *крутько*; вовк – *сірий, сіряк*; білка – *білиця, вивірка*; дикий кабан – *дик, сікач*; лелека – *бузьок, боцян, клекотень*; брусниця – *кам'янка*; чорниця – *чорні ягоди, афени, яфени*; тис – *тесина, тес, тіс, негній-дерево*; ясен – *ясень, ясінь, ясенина, елем, падуб* та ін.

Таким чином, під час навчання ми повинні засвоїти різні спеціальні найменування, що відображають специфіку нашої майбутньої роботи: і терміни, і професіоналізми, і діалектизми – зрозуміти різницю між ними, навчитися доречно використовувати їх у майбутньому професійному спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська мова: енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

УДК 070.485(06)

ЗОВНІШНЯ РЕКЛАМА ЛЬВОВА

Ю. Бобак

Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Проблеми мови реклами все частіше стають об'єктом дослідження українських мовознавців. Але якщо аналіз газетно-журнальної та телевізійної реклами достатньо глибоко здійснений у працях науковців (О. Пономарів, Л. Білоконенко, О. Дерпак, Г.Храновська), то мова зовнішньої реклами, а особливо назви закладів громадського харчування, крамниць тощо ще не була в полі зору лінгвістів. А оскільки такі номінації суттєво впливають на формування мовного обличчя міста та естетику архітектурних ансамблів, то, на нашу думку, тема вимагає особливо пильної уваги й ґрунтовного дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати та систематизувати назви закладів громадського харчування (кав'ярень, ресторанів, кафе), крамниць, фірм–ергонімів. Оскільки творцями таких номінацій зазвичай є самі власники, у яких іноді відсутні навички володіння мовними нормами, а тому вони є яскравими представниками рівня мовленнєвої культури й освіченості її носіїв. Матеріалом для дослідження стали приблизно 130 одиниць зовнішньої реклами Львова.

Аналіз ергонімів Львова (ми брали до уваги центр міста) дав можливість з'ясувати основний зміст таких номінацій:

- за сферою діяльності підприємства: *Львівгаз, Оптика, Ощадбанк, Приватбанк*, туристичні фірми: *Пілігрим, Поїхали з нами*;
- за ознакою належності фірми, підприємства, установи: стоматологічна клініка М. Заблоцького, Будинок моди Оксани Мухи, ресторани «Василина», «Святослав», мережа магазинів взуття «Злата», магазини «МаркоСолі», «Савка. Норкові шуби»;
- за просторовими характеристиками: Винниківський ринок, Привокзальний ринок, ювелірний магазин «Перлина Львова», бутік «Італійко», кафе «Крива Липа», ресторан «Високий замок», кафе «Кайзервальд», «Львівські пляцки», «Віденська кав'ярня», «Наливки зі Львова», «Львівська майстерня пряників»;
- за асоціативними характеристиками: ювелірні магазини «Золотий вік», «Яхонт», «Кімберлі», «August», кав'ярні «Світ Кави», «Копальня кави», «Вірменка», магазини «Діамантик», «Володар часу», «Секундочка», мережа аптек «Знахар»;
- за прихованими ознаками: Торговий центр *Форум*, аптека *Доброго дня*, магазин одягу *Дефіле*, ресторан *Франкова кузня*;
- за рекламою *Гранд-Готель*, магазин одягу *Браво*, *Елітоптика*, *Avalonlux*, крамниця *Елітні сири*.

За будовою виділяють такі групи ергонімів:

-однокомпонентні: *Монако, Світоч, Ябло, Гелесвіт*;

-двокомпонентні: *Азбука квітів, Живий хліб, П'яна вишня, Час поїсти, Білий кролик*;

-багатокомпонентні: *Львівська майстерня шоколаду, Львівська мануфактура кави, Крамничка гарних речей*.

Звертає на себе увагу з-посеред ергонімів значна кількість лексем чужомовного походження. Це й власне іншомовні слова: піцерія «Челентано», ресторан «Казанова», й скальковані лексеми з чужих мов (переважно англійської, французької, польської), які пишуть мовою оригіналу: «Papaaya», «Casablanca», «Humana», «Applecity», «Churasco», «Week», «Walker», «ETNO», «Glostudio», «Littlegreen», «VictoriaSecret», «L`amourdetrois».

Оскільки Львів був і є своєрідною туристичною Меккою, з-посеред ергонімів вирізняються діалектизми, які мають на меті не тільки привернути увагу споживача, а й занурити його у своєрідну атмосферу неповторного мовного феномену, що отримав назву «львівської гвари» (крамниця *Файні мешти*, кав'ярні *На бамбетлі, Фраєрка, Теплий п'єц, МіськоПструг, Рантка, Креденс-кафе*, ресторани *У пані Стефи, Кнайпа Курнаха*, магазини *Буденні бомбони, Чоколядка, Кресаня*, бар *Гребуче ябло, Галицька бульба, Файна готівка*).

Суттєвим недоліком зовнішньої реклами міста є порушення мовної норми в таких ергонімах:

1. Еколавка, Балувана Галя

Порушено мовний рівень лексичний: українською мовою слово *лавка* – місце для сидіння, російською – *крамничка*; *балувана* – *вередлива*, слово скальковане з російської мови.

2. Горящі путівки

Порушено мовний рівень морфологічний: скальковано дієприкметникову форму з російської мови, пропонуємо – гарячі путівки.

Сім поросят – іменники середнього роду IV відміни поєднуються в українській мові зі збірними числівниками – семеро поросят.

Отже, проаналізувавши ергоніми Львова, ми виділили такі лексико-семантичні групи ергонімів: за сферою діяльності підприємства, за просторовими характеристиками, за асоціативними характеристиками, за прихованими ознаками.

За будовою ергоніми поділяємо на однокомпонентні, двокомпонентні, багатоконпонентні. І хоча з-посеред таких номінацій велика кількість іншомовних слів, особливу увагу звертають ергоніми-діалектизми, які разом з історичними й архітектурними пам'ятками Львова стають частиною туристичної мапи Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цілина М. М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2006. 23 с.

УДК 070.23(06)

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ГАЗЕТИ «ЖИТОМИРЩИНА» У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ПОЛІССЯ

К. - К. П. Бовсуновська

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка., старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Засоби масової інформації в сучасному світі є комплексом інститутів та установ суспільства, що створюють єдиний інформаційний простір, який консолідує думки, почуття, бажання людей в єдину суспільну думку. Завдяки ЗМІ формується громадська думка – стан масової свідомості, що містить у собі приховане чи явне ставлення різних соціальних спільнот

до проблем, подій дійсності.

Засоби масової інформації сьогодні – це потужний чинник впливу на психологічний, національний та соціальний стан людей. Уплив ЗМІ може бути як позитивний, так і негативний. З упевненістю можна виділити безпосередні аспекти, які пов'язані з основною функцією ЗМІ, – передачею інформації.

Абраам Моль (відомий як доктор фізики та філософії) писав про ЗМІ так: «Вони фактично контролюють всю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особливої ваги, підвищують таким чином все поле культури. Те, що потрапило в канали масової комунікації, в наш час майже не впливає на розвиток суспільства» [1].

Метою нашого дослідження є розгляд ролі регіональної газети «Житомирщина» у формуванні культурного простору Полісся. «Житомирщина» – обласна офіційна громадсько-політична газета, заснована в березні 1919 року. За часів Радянського Союзу була нагороджена орденом «Знак Пошани». Попередня назва – «Радянська Житомирщина». Редакторами видання є Павлов Григорій Леонідович та Панчук Дмитро Оксентович. Газета видається українською мовою, на відміну від часопису «Ехо», який видається російською. І це – головний конкурент «Житомирщини», адже багато мешканців міста розмовляють російською мовою, і це збільшує попит на «Ехо». Але за останні роки збільшилося фінансування «Житомирщини» завдяки тому, що читачі хочуть читати більше україномовну газету, ніж написану чужою мовою. Цьому великою мірою сприяла Революція Гідності й, безперечно, події на Сході України. Найактивнішими журналістами «Житомирщини» є Володимир Соболев, Юлія Сокальська, Володимир Павленко та ін.

Тож перейдімо до рубрик газети. Їх дуже багато, усі вони містять цікаві та надзвичайні історії, факти, події всього регіону та країни. Найпопулярнішою рубрикою є «Україна і світ», у ній описуються проблеми, пов'язані з подіями в Україні й за кордоном. Це дуже важлива рубрика. Тут можна побачити і великі аналітичні матеріали про економіку, суспільне життя, і дописи про культурні та спортивні події. І це все «працює» на формування національної свідомості громадянина України, виховує почуття гордості за свою країну, її людей.

Рубрика «Калейдоскоп» запрошує читача до активної співпраці. У ній кожен охочий може розповісти про свої досягнення, поділитися враженнями про захопливі подорожі, посміятися з кумедних історій своїх друзів. Це надзвичайно суттєва форма роботи з читачем, адже встановлюється зворотний зв'язок, і читач перетворюється з пасивного отримувача інформації на активного співавтора текстів.

«Точка зору» – рубрика, яка містить інформацію про важливі, а найчастіше суперечливі події суспільного, політичного, економічного життя країни та регіону. Автори

статей цієї рубрики намагаються розглядати проблеми різнобічно, глибоко, щоб читач мав можливість вивчити тему й чітко сформувати свою точку зору.

«Мудрість віків» і «Фото дня» – рубрики, на перший погляд, із взаємно протилежною тематикою. Але часова віддаленість інформації, а особливо фото, які її яскраво доповнюють, намагаються сформувати національно свідомого читача, утвердити думку, що без глибокого знання минулого ми приречені на безславне майбутнє й безбарвне сьогоднішнє. У цих рубриках плідно працює фотограф редакції Володимир Соболев. Він є автором численних матеріалів на наукові та мистецькі теми. Особливою популярністю в читачів користується рубрика «Усміхніться». Дотепні жарти, кумедні ситуації, у які потрапляють самі дописувачі, привертають увагу до рубрики, роблять її завжди актуальною.

Доречними в газеті, на нашу думку, були б інтерв'ю зі знаковими й цікавими сучасниками. Це суттєво вплинуло б на тираж, додатково привернуло б увагу читачів до часопису.

«Житомирщина» – періодичне видання для середнього і старшого покоління читачів. Надто мало матеріалу про молодь і для молоді. Адже Житомир – місто велике, молоді достатньо. Безперечно, конкуренції з модними гаджетами та Інтернетом редакції не витримати, але спробувати варто, принаймні намагатися висвітлювати проблеми молодіжної аудиторії потрібно.

Отже, проаналізувавши часопис з січня по серпень 2019 року, можна зробити такі висновки:

- газета має чітку структуру, кожен номер витриманий відповідно до традиційної схеми;
- часопис намагається виховувати національну свідомість читача, заохочує його до співпраці на різних мітингах, зустрічах, форумах;
- важливим є розважальний аспект: кожен номер містить багато фото, рубрик, цікавих фактів;
- відстоює національно-політичні інтереси українця в історичному, політичному, економічному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. До питання регуляції журналістської діяльності в Україні: етичні та юридичні аспекти / [Вакулич В. М., Бухтатий О. Є.].

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

М. М. Бужанський

Наук. керівник – Г. П. Хирівська, старший викладач кафедри українознавства

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Виникнення будь-якої галузі науки веде до систематизації наукових відомостей з цієї науки. Спираючись на літературні публікації, можна дійти висновку, що фактично медична термінологія як сукупність назв на позначення предметів та явищ, пов'язаних з людським тілом, хворобами, лікуванням, почала своє існування значно раніше, ніж термінологія як наука. Початки української медичної термінології сягають ще в прадавні часи. Зародження медичної термінології, – звичайно, у іншому вигляді, ніж сьогодні, – спостерігалось поряд із зародженням медицини, яка вважається однією з найдавніших наук. Пласт медичної народної лексики є одним з найдавніших у мові [1, 2].

Бачимо, що українська медична клінічна термінологія є результатом багатовікового розвитку світової та вітчизняної лікувальної справи; на її формуванні чітко відбився міжнародний досвід та національні особливості. Періодизація розвитку досліджуваної терміносистеми збігається з етапами становлення української загальнонаукової термінології. У становленні та розвитку української термінології умовно можна виділити декілька етапів [3]. Охарактеризуємо докладніше основні періоди формування української медичної термінології. Здебільшого виділяється 5 етапів:

I. XI–XVIII ст. – донауковий період;

II. XIX – поч. XX ст.;

III. 20-ті роки XX ст.;

IV. 50-80-ті роки XX ст.;

V. 90-ті роки XX ст. [4].

Під час першого етапу, який можна назвати донауковим або також накопичувальним, відбувалося накопичення спеціальних слів, зафіксованих у різноманітних грамотах, юридичних документах, монастирських книгах тощо. Вважається, що цей період тривав до першої половини XIX ст. [4]. Як результат систематизації накопичених народом знань з'являлися так звані Лікарські поради та Травники – тобто рукописні збірки (перекладні та власні), у яких було зібрано великий арсенал слів, пов'язаних із народною медициною. У цих збірниках містилися практичні поради, знання як лікарів, так і народних цілителів того часу. Такі пам'ятки містять досить багатий лінгвістичний матеріал для дослідження появи та розвитку

медичних термінів в українській мові. Розвиток власне медичної термінології в Україні починається саме з появою цих різноманітних джерел, які виникають приблизно в XVII–XVIII ст. Дослідження таких пам'яток свідчить, що українська медична лексика тоді вже існувала в певному обсязі: анатомічні терміни, номенклатура хвороб. Наприклад, окреслені медичні термінологічні поняття зафіксовані в «Лексиконі словенороському» Памви Беринди (1627 рік). За свідченням істориків, в Україні XVI–XVIII ст. існувала і церковно-монастирська медицина, й цехова, що була вже професією спеціально підготовлених фахівців [1]. Цей період в історії української літературної мови позначився зародженням і поступовим розвитком наукового стилю. Практичну та наукову медичну діяльність обслуговувала відповідна галузева підмова, необхідним компонентом якої була система медичної лексики. В українських писемних пам'ятках цього періоду (рукописних Травниках, Лікарських порадиниках XVI–XVIII ст. тощо) широко представлені назви тогочасних медичних понять, здебільшого найменування праслов'янського походження (недуга, неміч, слабість, короста, лишай, гостець), а також іншомовні термінолексеми (дизентерія, холера, чума, малярія), які починають активно входити до загального і медичного вжитку.

Другий етап (II пол. XIX–поч. XX ст.) дослідники пов'язують з діяльністю Наукових товариств у Львові, Києві, Харкові та ін. і часописом “Основа”, на сторінках якого українські науковці репрезентували тогочасні принципи формування вітчизняної наукової термінології. Значний внесок зробили праці І. Франка, М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Левицького, І. Пулюя, П. Куліша та інших ентузіастів. Період характеризується створенням нової термінології, збиранням та систематизацією вже існуючої народної переважно в Західній Україні, зокрема в Галичині [5]. Порушення питання створення та розвитку української термінології було зумовлено початком просвітницького руху. У медичних текстах цього періоду зафіксоване паралельне вживання іншомовних і питомих найменувань (дифтерит – обкладки, скарлатина – гариця та ін.), що свідчить про пошуки власне мовних відповідників до запозичених термінів та активне освоєння останніх (бактерії, мікроскоп, організм, scarlatin, streptococcus тощо). Підсумовуючи, зазначимо, що в цей період розпочалося свідоме формування української медичної термінології шляхом нагромадження термінологічного матеріалу, закладанням теоретичних основ кодифікації медичної термінології.

Третій етап (1917–поч. 30-х рр. XX ст.) можна вважати періодом широкої цілеспрямованої термінологічної роботи, координованої Інститутом української наукової мови Академії наук (1921). Даний період характеризується розширенням сфери функціонування медичної термінології, що пов'язано з появою нової наукової та навчальної літератури з медицини, галузевих періодичних видань українською мовою. Впродовж цього часу поживалася лексикографічна діяльність, свідченням чого є видання цілого ряду медичних

словників. Лексикографічні праці О. Курило «Російсько-український словничок медичної термінології» (Київ, 1918); М. Галина «Російсько-український медичний словник» (Київ, 1920); Б. Александровського «Шкільний медичний словник (за Галиним)» (Полтава, 1924); О. Корчака-Чепурківського «Номенклатура хвороб. Латинсько-українські назви хвороб та російський показчик до них» (Київ, 1927) ґрунтувалися на концептуальних засадах, що поєднують, з одного боку, намагання вживати питому народну лексику, а з другого, – прагнення наблизити її до міжнародної. Таким чином, термінотворчий процес аналізованого періоду набув рис цілеспрямованої наукової діяльності, що передбачала розбудову української термінології, піднесення медичної освіти українського народу [2].

Четвертим етапом у розвитку української термінологічної роботи вважається період з 50-х до 80-х років ХХ ст. Відновленню термінологічних досліджень та створенню української термінологічної лексики сприяє заснування Президією Академії наук Словникової комісії. Основними завданнями створеної у 1957 році комісії стає укладання та друк словників, які б містили термінологічну лексику, яка виникла у 20-30-ті рр., а також систематизація та унормування української наукової термінології. Результатом проведеної роботи було укладення та опублікування упродовж 1959-1979 рр. низки термінологічних словників з різних галузей науки: 22 тлумачних та тлумачно-перекладних, 33 перекладних словники, 14 довідників, 4 енциклопедії – цілком 75 видань. У 80-ті рр. відбувся спад термінологічної лексикографії, було видано лише близько 20 видань з різних галузей. У цей період підхід до вивчення термінології носить комплексний характер. Започатковуються дослідження шляхів формування окремих українських терміносистем, зокрема медичної. Також у кінці 70-х – на початку 80-х рр. виникає українське теоретичне термінознавство як самостійна наука зі своїм термінологічним апаратом та методологією. Розвиток української термінології спрямовується на шлях мінімального розходження з російською термінологією, про що свідчить аналіз тогочасних лексикографічних джерел та публікування всіх наукових академічних періодичних видань російською мовою. Також цьому значною мірою сприяло запровадження російськомовної освіти як у середньоосвітніх, так і у вищих навчальних закладах, тобто в молодого покоління не було можливості теоретично та практично засвоювати здобутки вітчизняної термінології в процесі навчання.

Останній, п'ятий етап, починається в 90-х рр. ХХ ст. та триває до сьогодні [4]. Початок цього етапу пов'язаний із здобуттям Україною в 1991 р. статусу незалежної держави. Українська мова проголошена офіційною державною мовою. Особлива увага приділяється сьогодні Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 №2704-VIII. Українська утверджується у публічних сферах суспільного життя— у трудових відносинах, діловодстві, обслуговуванні споживачів, ЗМІ, книговидаванні, охороні здоров'я,

нателебаченні, вкінопрокаті тощо. Процес незворотний, але реалізується незаодин день – триватиме кілька років і потребуватиме не лише державних коштів, а й змін у свідомості громадян. Українська держава постає перед проблемою відродження української мови, а особливо української термінології, що значно інтенсифікує процес створення словників. Дослідники неоднозначно ставляться до розвитку наукової, зокрема медичної, термінології цього періоду. На думку одних, умови не сприяють процес утворення термінів, а на думку інших дослідників, цей період є «найпродуктивнішим у розбудові української наукової мови та її термінології».

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що на розвиток і становлення сучасної української медико-клінічної термінології як однієї з підсистем наукової мови впливають різні фактори. Головним чинником можна вважати історично-політичний, який визначає той факт, що розвиток української термінологічної лексики відбувався не згідно з природним законом розвитку будь-якої мови, а підпорядковувався законодавчим тенденціям, які, на жаль, не були спрямовані на лояльне ставлення до української мови як до мови спілкування, освіти та науки української нації. Звідси впливає той факт, що розвиток науки в Україні штучно гальмувався з причини відсутності відповідної термінологічної бази, яка є необхідною як для розвитку самої науки, так і для впровадження наукових досягнень у життя. Українська наука була змушена розвиватись на терені сусідніх держав, використовуючи таким чином чужу термінологічну лексику. Розвиток української мови протягом багатьох століть не підтримувався державою, унаслідок чого вона була витіснена із суспільно-політичних і культурних сфер життя, нею не користувалися в науці. Через нестачу або недосконалість своїх термінів прогалини в українській мові заповнювались іншомовними термінами.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Верхратський С. А. Історія медицини. – 4-е вид., випр. і доп. / С. А. Верхратський, П.Ю. Заблудовський // – К., 1991. – 431 с.
2. Місник Н. Термін як основний структурний елемент фахової мови / Н. В. Місник // Українська термінологія і сучасність. Вип. V. Київ, КНЕУ, 2003, с. 155-157.
3. Самолисова О. Поняття «термінологія» та деякі аспекти українського медичного термінотворення. / О. Самолисова, А. Ніколаєва // Українська термінологія і сучасність. Вип. VI. Київ, КНЕУ, 2005, с. 201-204.
1. Історія становлення української медичної термінології / Н. В. Місник // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов. - 2011. - № 5. - С. 199-203. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2011_5_39

2. Кіцера О. До питання унормування української медичної термінології / О. Кіцера // Українська термінологія і сучасність. Вип. VI. Київ, КНЕУ, 2005, с. 164-167.

УДК 378:37.01

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

В. М. Гродська

Наук. керівник – Р. Я. Яремко, викладач кафедри

практичної психології та педагогіки

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасних умовах надзвичайно актуальним є вивчення проблем ціннісних орієнтирів української молоді в європейському контексті з метою виявлення реальної картини всього, що відбувається з молоддю сьогодні. Адже всім відома ситуація трансформації українського суспільства, яка значною мірою змінили цінності людей і стосунки між ними: відчутні озлоблення, користолюбство, низька культура, байдужість, зневажання честі, совісті, зростання корумпованості, злочинності.

Це безпосередньо впливає на сучасну молодь, тому що їй важко формувати власну систему цінностей і поглядів у межах даною проблематики. Хоча різні категорії молоді мають своїх авторитетів, притаманні їм пріоритети, норми поведінки. Важливим чинником у даній ситуації є те, як молодь ставиться до рідної мови і наскільки володіє нею. Адже, маючи досконалі знання мови, можна краще розповісти про свій внутрішній світ, показати себе як сформовану особистість і мати певну перевагу в соціальному середовищі.

Сучасна молодь використовує у своєму мовленні сленг, за допомогою якого висловлює власні почуття, наприклад: про дівчину, яка подобається, говорять: «Он пішла Анабель»; про прихід нежданого гостя – прітопал, нарісовался; про довгий шлях (від корпусу №1 до корпусу №12), який потрібно подолати за перерву між парами (15 хвилин), – терниста путь, дорога смерті; про помилку, допущену кимось, – заліпуха, гонєво, бред [1].

Слід зазначити, що за останні роки лексика студентів якісно змінилася, на жаль, у гірший бік через можливість поєднувати без обмежень усі стилістичні компоненти: молодіжний, злочинний жаргон, жаргон музикантів, комерсантів, комп'ютерний жаргон (шухер, западло, тусовка). На нашу думку, розповсюдження такого сленгу залежить від того, що студенти читають в інтернеті, адже там немає ніяких обмежень, і тому молода людина може дізнатися все, що завгодно. Водночас, щоб вплив інтернету не був таким сильним, потрібно

приділяти значну увагу духовному й культурному вихованню молодого покоління (відвідування театрів, виставок, читання літератури тощо).

Культурному розвитку загалом і підвищенню мовної культури зокрема має сприяти заклад вищої освіти (далі – ЗВО), у якому навчається студент. У майбутньому це допоможе молодій людині повною мірою розкритися і як особистості, і реалізувати себе в професійній діяльності [2].

Сьогодні перед викладачами ЗВО стоїть непросте завдання -- навчити студентів професійним методам комунікації, тобто «комунікативній компетентності». Така здатність базується на знаннях людини та її готовності до їх адекватного, доречного використання [3].

Отже, можна зробити висновок, що робота над вдосконаленням мовлення студентів є дуже важливою. Це дає змогу дізнатися і культуру власного народу, і збагатити діловий словник, що сприятиме реалізувати себе в тих галузях, у яких прагне розвиватися студент. Адже повний вияв професійних обдарувань індивіда відбувається саме засобами мовлення. Сьогодні культура і мова об'єднані в одне ціле, тому що за допомогою одного та іншого ми можемо реалізувати себе, ставати собі цілі в житті й творчо вирішувати проблеми, які виникають на шляху. Тому культура мовлення є дуже важливою складовою для сучасного суспільства, завдяки якій кожен має можливість самоствердитись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко Т.Б. Культура мовлення студентів у формуванні системи цінностей
URL:http://www.rusnauka.com/20_and_2009/philologia/48889.doc.htm
2. Пасинок В. Г. Культура мови студента: Метод. посібник. Харків: Ротапринт ХНУ, 2000. 41с.
3. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення. Навч. посібник. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 228 с.

СЕНСОРНА ЛЕКСИКА ЯК ОСНОВА ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ПОЕЗІЇ ІГОРЯ РИМАРУКА

М. А. Дика

*Наук. керівник – Л. В. Асіїв, канд. філол. наук, доцент кафедри української мови
імені професора Івана Ковалика*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Серед різноманітних аспектів вивчення поетики художніх творів важливе місце займають дослідження художніх засобів на позначення відчуттів людини (нюху, смаку, дотику, слуху та зору). Особливо це стосується лірики, адже саме цей рід літератури найбільше звернений до емоційної сфери людини. Сенсорна лексика, яка вербалізує чуттєве сприйняття світу, активно функціонує в художньому мовленні, займає важливе місце у створенні образно-метафоричного світу кожного поета, виявляє особливості його світобачення.

Думки Івана Франка про відчуттєву основу словесних образів, викладені у відомому трактаті «Із секретів поетичної творчості» (1898 р.) [3], та теорія О. Потебні [1] стали основою для багатьох літературознавчих та мовознавчих студій. Функціональні можливості сенсоризмів у художньому мовленні привертають увагу й сучасних лінгвістів.

Мета дослідження – виявити специфічні риси використання сенсорної лексики як засобу створення художньої образності в індивідуально-авторському стилі Ігоря Римарука. Предметом аналізу є семантико-стилістичні особливості сенсорної лексики та її функції у віршах. Джерельною базою дослідження послужила картотека сенсоризмів, дібрана методом суцільної вибірки зі збірки Ігоря Римарука «Три потоки місячного світла» (2017 р.) [2].

Актуальність розвідки пов'язана з потребою поглибленого вивчення сенсорної лексики як основи творення образів у художньому тексті та необхідністю детального аналізу індивідуального стилю І. Римарука – яскравого й самобутнього поета.

Для поезії Ігоря Римарука характерні зорові та звукові образи, менше вжиті лексеми на позначення запаху, смаку та дотику.

Найпоширенішими в аналізованих віршах є лексеми – назви кольорів. Більшість з них позначають ахроматичні кольори, зокрема білий та чорний. Серед слів на позначення хроматичних кольорів найпоширеніші назви відтінків жовтої та червоної барв.

Сенсоризми всіх груп в поезії Ігоря Римарука здебільшого виконують зображальні функції в поєднанні з емоційно-експресивними та слугують основою для творення багатьох оригінальних художніх образів. Наприклад, зафіксовано епітети: «срібні перстені мої

стемніють на чорну тугу» [2, с. 253]; метафори: «Золота середина солодка і звабна, як диня, а по цій середині шмагають солоні дощі...» [2, с. 47]; персоніфікації: «... прокашлюється в ринвах важкий вологий ритм майбутнього дощу?» [2, с. 44]; порівняння: «...лапатий вітер залетить, що пахне міддю литих лат і ліками – немов латинь...» [2, с. 33].

У віршах І. Римарука сенсоризми є основою для творення різноманітних мікрообразів. Особливо яскравими є трансформовані фразеологізми (*роси набрали в рот пеньки, відшуміли бурі в склянці, у світі й у кишені вітер свище*) та риторичні фігури («*А може, є в тім умисел прозорий, що запізнали й полиновий хліб?*») [2, с. 137].

Повтор кольороназв виконує емоційно-експресивну, асоціативно-образну та ідіостилістичну роль. У низці поезій (зокрема, «*Біла на білому*» та «*Дощ*») тавтологічне нанизування кольороназв є основним образотворчим засобом, наприклад: «*зрине з провалля Бог на золотих вітрах сном обів'є обох як золотим плющем і золотим мечем доля прогорне страх і пропалю твої дах я золотим дощем може й не золота ця золотиста осінь слухає чорний дощ як Україна спить а золотий шука сонні твої уста*» [2, с. 172].

До речі, у цій поезії простежуємо характерне для стилю Ігоря Римарука тяжіння до контрастів. Зокрема, бачимо яскраве протиставлення *чорний дощ – золотий дощ*. У поетичному тексті домінують образи, створені на основі протиставлення не лише чорного – золотого, а й чорного – білого, червоного – білого, чорного – червоного, білого – золотого.

Така характерна риса ідіостилю поета виявляється не тільки в контрасті кольороназв, а й у використанні інших груп сенсоризмів як основи для творення антитез (*білі янголи – чорні мобіли, білий світло – чорна кітка, ратна золота сурма – глиняний дитячий свищик, студена правиця – гаряча ліва, солодкаві, мов цукати – гіркіші від цукут*) та оксиморонів (*солодкий страх, біла тьма, німий крик, солодке горе, прохолодний вогонь*).

Оригінальність ідіостилю поета виявляється й у нанизуванні сенсоризмів для створення звукових, зорових, запахових та смакових образів: «*мають вони успадковані бути як і духмяність конвалій білих а ще сопух стайні гірської і п'янкий аромат «Climat» вихлопи авт і воскове дихання церкви*» [2, с. 333]. Поєднання запахових образів, часом контрастних (приємних і неприємних), створює загалом позитивне враження.

Нанизування сенсоризмів різних груп створює синкретичний образ, що передає біль втрати, смерть, трагічне світосприйняття: «*заголосить під ранок мобілка над білим холодним ліжком завис вітер мов пес*» [2, с. 255]. У цьому уривку сенсоризм *білий* символізує не щось світле та добре, а передає негативне, трагічне значення та викликає асоціації зі смертю.

Ще однією характерною ознакою стилю Ігоря Римарука є інтертекстуальність, яку простежуємо і в образах, створених на основі сенсоризмів (*червоні з чорним – як вишивання, сільця плете птахолов чорно-червоні*). Лексема *червоно-чорний* викликає асоціації з

традиційним сприйняттям кольорів, а порівняння з вишиванням відсилає читача і до зорового образу, і творить алюзію.

Синестезійні образи є яскравою рисою ідіостилю поета. Найбільше таких образів Ігор Римарук творить на основі поєднання зорової та слухової перцепції: *озвучивши потоки світлі й темні, на світло позлітаються метелики тиші*. Однак яскраві образи творяться й поєднанням інших відчуттів: дотик – слух (*важкий вологий ритм*), смак – слух (*солоні звуки*), смак – зір (*сивина солона*), запах – зір (*світлив дух живиці*), дотик – запах (*густішав запах жита*), дотик – зір (*с'яйво гостре*), зір – слух – дотик (*світло гостре як крик*).

Отже, сенсорна лексика, виконуючи емоційно-експресивні, аксіологічні, репрезентативні функції, є важливим засобом творення художніх образів, що є яскравими елементами ідіостилю Ігоря Римарука, для якого особливо характерне тяжіння до контрастів, складна метафоричність та синестетичні тропи. Оригінальність автора виявляється не у творенні неологізмів, а в оказіональній сполучуваності сенсоризмів, які набувають яскравого метафоричного значення у функціонально не властивому їм оточенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. К.: СИЭНТО, 1993. 192 с.
2. Римарук І. Три потоки місячного світла. Вибрані вірші / Ігор Римарук. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 384 с.
3. Франко І. Із секретів поетичної творчості / Іван Франко. К., 1969. 143 с.

УДК 811.161.2'373.7:070(477)

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ЗАГОЛОВКАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

О. Б. Дмитрик

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Фразеологізми – це стійкі словосполучення, у яких слова виявляють своє значення тільки зв'язано. А отже, характеризуються семантичною злитістю компонентів, цілісністю значення й автоматичним відтворенням у мові. З огляду на їх яскраве емоційне забарвлення, образність та стислість, їх часто використовують у текстах масмедіа. Оскільки основна функція ЗМІ – формування громадської думки, найважливіше для журналіста – привернути увагу читача, змусити його прочитати текст, переконати й спонукати до дії, а для того, щоб насамперед привернути його увагу, журналіст намагається сформулювати заголовок так, щоб він не тільки

передає основну думку, але й емоційно зацікавив читача. Однак, на відміну від мови художньої літератури, де фразеологізми вживають у вигляді, зафіксованому в словнику, у мові ЗМІ ці стійкі словосполучення, для того щоб досягати комунікативно-інформаційної мети, схильні до трансформування. З точки зору лінгвістики такі процеси не так глибоко проаналізовано в працях українських науковців. А тому вважаємо вибір нашої теми особливо актуальним.

Джерельною базою дослідження слугував щотижневий часопис «Український тиждень» (УТ) за 2019 рік.

Проаналізувавши публікації УТ, ми виділили такі лексичні групи фразем:

➤ Фразеологізми, введені до тексту без змін: *Корінь зла*; *Чому важливо знищити колоніальні маркери*; *Приборкання недоторканного*; *Туреччина: втримати баланс*; *Золота середина*. *Де шукати та як розвивати середній клас*; *Зимовий спорт: крига скресла*;

➤ Трансформовані фразеологізми:

○ лексична заміна компонентів фразеологічної одиниці : *Молочні Води*, *Шлаттерові береги* (змінено компонент *кисільні* на *Шлаттерові*); *Кузні еліт*. *За партійними лаштунками* (змінено компонент *кадрів* на *еліт*); *За двома завісами* (змінено компонент *зайцями* на *завісами*); *Хліба чи видовищ?* (змінено компонент *і* на *чи*, у такий спосіб фразеологізм змінив своє значення на потрібне авторові); *Потік розбрату* (змінено компонент *яблуко* на *потік*);

○ Розширення компонентного складу: *Небезпечний шлях добрих намірів* (додано компонент *небезпечний шлях*); *Часто Дональд Трамп таки має рацію* (додано компонент *часто Дональд Трамп таки*); *Тексти з подвійним дном* (додано компонент *тексти*); *Вибори на вістрі лева* (додано компонент *вибори*); *Геополітика*. *Втримати штурвал* (додано компонент *Геополітика*);

○ Скорочення компонентного складу: *За що боролись?* (замість *за що боролись на те й напоролись*); *Сцілла і Харібда Зеленського* (замість *між Сціллою та Харібдою*).

У фразеологізмі автор може змінити або одне слово, або створити словосполучення, додаючи чи власну назву (*Довга рука Пекіна*; *Дарвін і скелети в шафі*; *Ковчег для небратів*), чи загальну (*Сировина як зброя в новій холодній війні*).

Привертають увагу заголовки, у яких автори, використовуючи два фразеологізми чи крилаті вислови одночасно, створюють новий яскравий образ: *Синдром Кроноса і троянський кінь*; *Геркулес і стайні*. Такі заголовки особливо емоційні, оскільки в яскравому образі поєднано чи то дві повчальні історії, чи то два персонажі, які натякають на певний історичний, міфологічний, літературний або ж побутовий факт, закріплений у текстовій культурі або в розмовному мовленні. Це своєрідні стилістичні фігури – алюзії, які спонукають читача до

співпраці, активізують його думку і через їх асоціативність пришвидшують мисленнєвий процес.

Підсилюють експресивне забарвлення трансформовані фразеологізми, доповнені загальноживаними словами з метою їх конкретизації. За допомогою такого способу зміни лексеми читач має змогу краще зорієнтуватися в змісті публікації: *Нові обличчя повітряної війни; Розімкнуті коло; Що робить Україну відсталою; Сенсація сповільненої дії; Контрабанда в ОРДІЛО: золоті жили; Чи допоможе рада танцюристу.*

Отже, використання в заголовках журналістських текстів фразеологізмів слугує важливим засобом мовної експресії, не тільки привертає увагу читача, але й підсилює дієвість самого тексту, спонукаючи читача до співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Практична стилістика української мови. Частина I (Лексика). Н. Голубінка, О. Литвин, І. Ментинська. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. С.68.

2. Сучасна українська мова: Підручник / О. Пономарів, В. Різун, Л. Шевченко та ін. за ред. О. Пономаріва, К. Либідь, 2001. С. 78.

УДК 811.161.2

РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ЛІКАРЯ

Я. Р. Іванів

*Наук. керівник – Т. А. Єщенко, завідувач кафедри українознавства, канд. філол. наук, доцент
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

Аналізуючи сучасну теорію і практику мовленнєвої підготовки лікарів, можна стверджувати, що в науці недостатньо вивчено та розроблено теоретичні засади усного мовлення працівників закладів медичного призначення. Тоді як чималий відсоток фахового мовлення лікаря (діалоги «лікар ↔ лікар», «лікар ↔ родичі пацієнта», «лікар ↔ пацієнт») відбувається саме в усній формі. У мовознавчій науці інтонацію та її роль у комунікації досліджують у своїх працях Н. С. Вебич [1], Л. Раєвський і В. Лопатка [2]. Проте відсутні розвідки, в яких було б порушено зазначену проблему в аспекті практики усного спілкування представників галузі охорони здоров'я.

Мета: описати інтонаційну виразність мовлення як значущого складника професійної компетентності лікаря.

Структура спілкування охоплює: 1) значення і зміст слів, фраз, адже в спілкуванні з пацієнтом особливо значну роль відіграє точність вживання слова, його виразність і зрозумілість, правильність побудови фрази і її доступність для розуміння, чіткість і правильність вимовляння звуків, виразність і зміст інтонації; 2) мовні звукові явища: темп мови, модуляція висоти голосу, тональність голосу, ритм, тембр, інтонація, дикція. Інтонацію розуміємо як «комплекс декількох звукових засобів: мелодії, пауз, темпу мовлення, ритму, акценту і голосу. Функцією інтонації в повсякденній комунікації є комунікативна здатність. Нетрадиційні варіанти інтонаційних типів можна зрозуміти лише в контексті. Вона служить у мовленні як засіб висловлення почуттів того, хто говорить, та його емоційних реакцій» [2, с. 146]. Інтонаційна виразність мовлення – це професійно значуща характеристика мовлення лікаря. Почасти інтонація може бути навіть важливішою, аніж семантика слів і речень. Адже вона може докорінно змінити в негативний або ж у позитивний бік одну і ту ж фразу. У пацієнта може виникнути ефект неприйняття темпу, висоти звучання голосу лікаря, загалом інтонування слів. Правильно дібрана інтонація може зцілити пацієнта і, навпаки, знищити морально, позбавити надію на одужання. Причому інтонація мовлення лікаря повинна узгоджуватися з мімікою та жестикуляцією. У лікаря завжди має бути відповідними швидкість бесіди, але так, щоб прискорення чи уповільнення не сприймалися як поспіх або байдужість. Водночас лікар може з формального погляду говорити правильно, але голосом, що звучить брутально, з інтонацією, яка коливається, з важкою для сприйняття дикцією, збезглуздими наголосами, чергуванням гучності звучання слова. Неприпустимою є інтонація незавершеного висловлювання, адже під час спілкування лікаря і пацієнта інформація повинна бути для хворого зрозумілою, без алюзій і натяків. Нейтральна, спокійна, розмірена інтонація, на наш погляд, є найкращою в ситуації пояснення діагнозу, а інтонація перелічування – під час детального опису переваг і вигод того чи іншого способу лікування чи приймання тих чи інших лікарських засобів.

Запитальна інформація відповідає ситуації під час збирання анамнезу (пор.: *–Що вас турбує? – Який характер болю? – Коли з'являється біль? – Чи їсте гостру та жирну їжу? – Біль відчуваєте зразу після їди? – Чи відчуваєте нудоту? – Є інші неприємні відчуття? – Чи буває печія? – Які ліки вживали?*). Зрідка у фаховому мовленні лікареві доводиться вдаватися до окличної інтонації. Зазвичай це за умови успішного перебігу лікування й досягнення пацієнтом значних досягнень фізичного стану або ж під час цілковитого одужання (*Який Ви молодець! Чудовий результат!*). Найчастіше лікарі, емоційно забарвлюючи своє мовлення, виявляють в інтонуванні речень рішучість, суворість, вимогливість, офіційність. Але трапляється і байдужість, тривожність. Увесь спектр виражальних властивостей голосу: характерні специфічні звуки, що виникають при спілкуванні, сміх, хмикання, шепіт, зітхання та інші;

розподільні звуки (кашель), нульові звуки (паузи), а також звуки назалізації («гм-гм», «е-е-е» та ін) мовці широко застосовують у побутовій мові, однак у лікарській діяльності доцільно використовувати лише паузи, а сміх чи шепіт – ситуативно. Усі інші надають висловлюванню лікаря невпевненості й непрофесійності. За допомогою інтонації в розмову між працівником медичного закладу та пацієнтом вносяться різні смислові та емоційні відтінки. Фраза, висловлена так званою «нечіткою інтонацією», буде сприйматися як непереконлива й малозначуща. Натомість правдивість, природність інтонації забезпечить лікареві можливість не тільки щось сказати, викласти, але й бути почутим. Повна реалізація цих ознак забезпечує точність, виразність, емоційність мовлення лікаря.

Отже, інтонаційна виразність усного мовлення лікаря – це вміння використовувати різні види наголосу, враховувати темп мовлення, робити паузи, змінювати висоту тону. Інтонація – складне структурне утворення, елементами якого є мелодика мовлення, фразовий та логічний наголос, темп та інтенсивність мовлення, тембр голосу. Вона забезпечує ясність, точність, естетичну довершеність мовлення, дозволяє точно визначити зміст речення та комунікативний намір лікаря, тобто все те, що лікар хоче чи вважає за необхідне висловити. Адаже спілкування лікаря з пацієнтом впливає на оцінку якості медичних послуг загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербич Н. С. Інтонація публічного виступу: основні напрямки дослідження [текст] / Н. С. Вербич // Мовознавство. 2011. - №5. С. 90-94.
2. Раєвський Л., Лопатка В. Нетрадиційна інтонація у повсякденній комунікації (на прикладі сучасної словацької мови) [текст] / Л. Раєвський, В. Лопатка // Збірник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. - №2 (4). 2016. С. 140-146.

УДК 811.161.2

КОНЦЕПТ «ЗДОРОВ'Я» У ХУДОЖНІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

М. С. Козлова

*Наук. керівник – Т. А. Єщенко, завідувач кафедри українознавства,
канд. філол. наук, доцент*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Однією із значущих проблем сучасної лінгвістики є опис мовленнєвих процесів у тісному зв'язку з лінгвокультурою, концептосферою, національною мовною картиною світу. Здоров'я людини, турбота про його збереження – складники світобачення особистості. Тому не

дивним, що концептуальне осмислення лексеми «здоров'я» спонукало мовців витворювати численні міфи, художні образи та витворювати нові асоціативні норми розуміння здоров'я. Адже це слово абстрактне й не містить відповідного предметного втілення. Людина завжди прагнула осягнути сутність здоров'я, пізнати та зберегти його. В українській фразеології з-поміж недостатньо дослідженої лексики особливе зацікавлення становлять саме фразеологізми на позначення здоров'я людини.

Здійснити аналіз концепту здоров'я на матеріалі українських фразеологізмів.

Дослідження здійснювалося на матеріалі українських фразеографічних джерел у мережі Інтернет. Основний метод студіювання – описовий.

Першим аспектом репрезентації концепту «здоров'я» є *фізичний рівень*, що охоплює індивідуальну специфіку анатомічної будови тіла, яке може бути як досконалим, так і недосконалим (*одні кістки стирчать; живий труп; як моці; ходячий мрець; одна шкіра та кістки; ребра світяться; хилиться од вітру; як з хреста знятий* тощо). Наприклад: «Він справді схожий був на живий труп – жовтий, сухий, мов тараня (Роман Чумак, с. 224); «З тим Пилипом їй ще буде клопоту. Геть занехаяв себе, кісткисамі та шкіра (Юрій Бедзик, с. 237); «У поліській Борзні бачили його худючим, аж хребет можна промацати через живіт» (Євген Гуцало, с. 49).

В аспекті образного розкриття *психічного здоров'я* в художній лінгвокультурі українців постають такі усталені вислови, як: *на розум небагатий; дурному брат; чорна хвороба, падуча хвороба, немає і краплини олії в голові; розумуні з шило нема; курячий розум; капустаний качан на в'язах; голова набита вітром; дурний по саму зав'язку; дурний – далі нікуди; дурний, аж світиться; дурний, хоч об дорогу вдар; без царя в голові; стратити розум; звихнутися з розуму, схибнутися з розуму; зійти з ума; ума тронутися, втратити глузд; з глузду з'їхати, неначе блекоти наївся*. Наприклад: «Академік» *Мастодонтов-Рапальський, бачачи, що наскочив не на дурного по саму зав'язку, тож, щоб підтвердити свій високий авторитет у світовій науці, мов горохом об стіну сипнув...*» (Євген Гуцало, с. 100); «Ні, наші козаки ще з розуму не спали, Щоб Вовка од біди сховали!» (Леонід Глібов, с. 32); «Та й що ж видумаєте? – Казус сей Так налякав усіх людей, Що більше вже ніхто із глузду не скрутився» (Леонід Глібов, с. 61); «– Чи ти здурів сьогодні, чи блекоти наївся? – кинув Колода» (Василь Кучер, с. 271); «Воронь боже, хто з людей почув би Стефана, то подумав би, що стратився розуму (Степан Чорнобривець, с. 45); «– Уже ж або обпоїла, або підкурила чимось. А тільки він з її волі ніяк не вийде: мов тая дитина, за спідницю держиться, зовсім свого глузду рішився (Дніпрова Чайка, с. 78); «Он стоїть Андрій – він ще не жив, а вже має сухоти. А в Миколки другий рік падуча слабість (Володимир Бабляк, с. 12); «Запхавс ямені той пан у голову, щоб його чорна хвороба вдарила, що й викинути не можу» (Григій Тютюнник, с. 356).

У фокусі *духовного здоров'я*, крізь яке особистість здатна сприймати / не сприймати культуру людства (надбання в освіті, науці, мистецтві, релігійному житті, етиці), оцінювати свої можливості, здійснювати самоідентифікацію, ставитися до свого призначення, визначати сенс Буття постають такі фразеологізми, як: *життя остогидло, з легким серцем, з мочі вибився*.

Ще одним не менш важливим аспектом концептуального осмислення здоров'я є його *соціальний вимір*. У художній свідомості українців почасти вказаний щабель розуміння пов'язаний із фразеологізмами *старцювати, на ноги поставити, тримати у чорному тілі, просити милостиню, просити Христа ради; піти по миру; піти старцями; ходити з торбами, пошитися у прохачі*. Л. М. Печенікова веде мову про те, що «соціальне здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда зі структурними одиницями соціуму (родиною, організаціями), із якими створюються соціальні зв'язки: праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. У загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку, які притаманні головним сферам суспільного життя в певному середовищі – економічній, політичній, соціальній, духовній» [2, с. 12]. Наприклад: *Так і виросла, навіть здорова дівка виросла – а на жебри ходила* (Грицько Григоренко, с. 354); *Ходить з Одаркою по миру, назбира иматків хліба доволі і їсть із дочками своїми, а після знов іде збирати* (Грицько Григоренко, с. 59); *Горить... Палять наші хати. Підуть люди старцями по світу* (Юрій Мокрієв, с. 102).

Також варто зазначити, що в українській фразеології існує значний масив фразеологізмів, що мають у своєму складі компонент здоров'я, представлений у вигляді порівнянь. Найчастіше у порівняльній частині фразеологізмів зафіксовані ознаки та властивості тваринного та рослинного світу, природних явищ та об'єктів. Найбільшу кількість складають фразеологізми, що у своїй структурі мають порівняння здорової (міцної) людини з фізичними рисами та ознаками тварин, здебільшого великих та витривалих, наприклад: *здоровий як слон; будьте здорові як сиві корови (як ведмідь, як бик, як бичок, як бугай, як лось, як віл)*. Деякі фразеологізми мотивовані ознаками довговічності та міцності дерев, наприклад: *здоровий як дуб, здорові як повнолітні дуби, черствий як дубовий відземок, міцний як бук (як горіх), сильний як дубок, прездоровий як дубовий пеньок, кволий як осиковий пень*. Зокрема фразеологізм *крепкий (здоров) як горіх (оріх)* утворився завдяки властивостям міцної шкарлупи горіха, яку можна розкрити, лише докладаючи певних зусиль.

Концепт «здоров'я» в мовній картині світу українців постає в кількох аспектах: фізичному, психічному, духовному, соціальному. Останнє знайшло своє відображення в мові і є одним з аспектів формування специфіки фразеологічного складу сучасної української мови. Найпродуктивнішою є перша та друга групи. Водночас решта груп становлять периферію в процесі вербалізації аналізованого концепту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Здоров'я як стан живого організму. – [Режим доступу] : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Здоров'я>.
2. Печенікова Л. М. Концепт ЗДОРОВ'Я в системі мови (на матеріалі української фразеології) [текст] / Л. М. Печенікова // Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – 2011. – Вип. 31. – С. 10 – 13.
3. Словник фразеологічних синонімів сучасної української мови – [Режим доступу]: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=24&t=537>.

УДК 070.447+82.3](477)

СЛОВА-ТЕРМІНИ В РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ІНТЕРНАТ»

І. Р. Круглова

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

*Крізь сон чути, як у темряві формується батьківщина
ніби хребет у підлітка з інтернату.
Сергій Жадан*

Сергій Жадан — сучасний культовий український поет, прозаїк, публіцист, перекладач, громадський активіст. Він є всюди, усе бачить, про все пише. Він торкається дуже особливих тем, маючи на все власну думку й нового героя.

Ще однією причиною, чому творчість Жадана є настільки популярною, — це його активна соціальна позиція. Наприклад, так він висловлюється про вибір українців щодо вибору президента: «Готуймося до масової депресії. Надто яскравою була ейфорія частини наших співвітчизників, аби подальші життєві обломи не призвели їх до суспільної зневіри та розчарування. Створювати собі віртуальних кумирів і розчаруватись у жорстокій реальності — наша національна риса. Ясна річ, не найкраща». Від себе можу додати лише одне: нам пощастило, що такі люди як Сергій Жадан, народилися в нашу епоху. Джерельною базою нашого дослідження є новий роман С. Жадана «Інтернат». Головні герої — це звичайні цивільні люди, один із яких — Паша, учитель української мови (думаю, що саме ця його професія, є уособленням того, як мало людей розмовляють рідною мовою на сході країни).

У творі вжито багато термінології. Термін – слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, культури, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя. Деякі з цих слів були завуальовані, тому під час читання важко зосередитися на тому де саме є слово – термін. Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, стає зрозумілим лише завдяки цій дефініції – лаконічному логічному визначенню, яке зазначає суттєві ознаки предмета або значення поняття, тобто його зміст і межі. Звичайно ж, що у творах Жадана з цим проблем немає. Адже в більшості випадків кожне слово зрозуміле, бо добре окреслене другорядними членами речення. Загалом серед термінологічної лексики можна виділити: суспільно-політичну, науково-технічну, природничу, адміністративно-ділову тощо. Кожна з них має свої підсистеми. Оскільки цей роман про війну, то найбільше тут трапляється слів на *військову тематику*. **Блокпост** – **блокада** (оточення, облога міста, країни, армії, військами ворожими з метою паралізувати їх діяльність); **плацдарм**, **переворот**, **зброя**, **полковник**, **контрудар**); **буржуйка** – (невелика залізна грубка); **війна** – (організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо); **бомбардування** – (напад бомбардувальної авіації); **снаряд** – (у значенні одного з видів боєприпасів для стрільби з гармати); **ватажок** – (керівник, організатор, передова людина, яка має вплив на інших); **бронетранспортер** – (бойова броньована машина для перевезення піхоти на поле бою і для розвідки); **міна** – (снаряди, призначені для стрільби з мінометів); **барак** – (житлове приміщення, призначене для тимчасового користування.); **шеврон** – (нашивка з галуна у вигляді кута на лівому рукаві форменого одягу солдатів та молодших офіцерів для позначення років їхньої надстрокової служби); **призовник** – (той, хто призивається на військову службу); **автоматник** – (боєць, озброєний автоматом); **погон** – (знак розрізнення у вигляді широкої нашивної або накладної смуги, прикріпленої до плечей військового чи іншого форменого одягу); **ад'ютант** – (військовослужбовець, що перебуває при командирі для виконання службових доручень); **камуфляж** – (пофарбування військової техніки, будівель плямами, смугами, щоб змінити їх природний вигляд і ввести в оману супротивника; маскування); **барикади** – (укріплення, загородження, що служить захистом під час вуличних боїв); **боєць** – (учасник бою, боїв; воїн); **обстріл** – тривала стрільба по якій-небудь цілі.

Політична тематика. **Депутат** – (член органу державної влади, обраний виборцями); **бюджет** – (кошторис прибутків і видатків держави, підприємства на певний період); **адміністрація** – (керівний орган установи, організації, підприємства); **громадськість** – (передова частина, передові кола суспільства); **вибори** – (обрання шляхом голосування депутатів у представницькі органи держави, службових осіб і т. ін.); **демократія** – (форма управління, політичний лад, при якому верховна влада належить народові); **законодавство** –

(сукупність усіх законів (у 1 знач.), що діють в якій-небудь державі); **агітація** – (громадська й політична діяльність, спрямована на роз'яснення політики якої-небудь партії чи організації)

Фінансова тематика. **Бухгалтерія** – (теорія і практика обліку грошових та інших операцій); **кредит** – (права сторона бухгалтерського рахунку, де записують усі витрачені цінності, а також борги й видатки, зазначені в цьому рахунку); **банк** – (фінансова установа, що дає в позику капіталістам з метою одержання прибутків і надприбутків); **кошти** – (капітал, матеріальні цінності); **гроші** – (металеві і паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу).

Геологічна тематика. **Цегла** – (металеві і паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу); **асфальт** – (чорна смолиста маса природного походження або штучно виготовлена з бітуму і тонкоподрібнених мінеральних матеріалів); **цемент** – (мінеральна порошкоподібна речовина, з якої при замішуванні з водою утворюється однорідна в'язуча маса, що швидко тужавіє і перетворюється на каменеподібне тіло; вживається в будівельній справі); **копалини** – (природні мінеральні утворення, які видобувають із надр землі); **залізо** – (хімічний елемент, твердий ковкий метал срібlistого кольору, який, сполучаючись із вуглецем, утворює чавун і сталь); **метал** – (хімічно проста речовина або сплав, ознаками якої є висока міцність, ковкість, добра тепло- та електропровідність та особливий блиск).

Літературознавча тематика. **Мова** – (Здатність людини говорити, висловлювати свої думки). **Інтоніяція** – (послідовна зміна висоти тону, сили й часу звучання голосу, що відбиває інтелектуальний та емоційно-вольовий зміст мовлення). **Акцент** – (своєрідний характер вимови, властивий тій або іншій мові). **Грамматика** – (наука, що вивчає будову мови, тобто будову й форми слова, речення і словосполучення). **Сарказм** – (злісна, уїдлива насмішка).

Фізична підтема. **Пітьма** – (відсутність світла, освітлення; темнота, тьма). **Вогкість** – (якість і стан за значенням вогкий). **Повітря** – (це всюдисуща суміш газів — найнеобхідніша умова нашого життя). **Тиск** – (який виникає, відбувається в атмосфері).

Медична тематика. **Палата** – (окрема кімната для хворих у лікарні); **інвалід** – (людина, що частково або повністю втратила працездатність унаслідок поранення, хвороби, каліцтва чи старості); **смерть** – (припинення життєдіяльності організму і загибель його); **ветеринар** – (лікар, що лікує тварин, фахівець з ветеринарії); **пов'язка** – (шматок тканини, бинта і т. ін., що підтримує хвору частину тіла); **поранений** – (який дістав поранення, має рану (рани)); **хвороба** – (порушення нормальної життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього середовища); **кров** – (червона рідина, яка циркулює в замкнутій кровоносній системі організму); **здоров'я** – (стан організму, при якому нормально функціонують усі його органи); **фармація** – (наука, що вивчає питання добування, обробки, виготовлення, стандартизації, зберігання та відпускання лікарських засобів); **хірургія** – (галузь,

що вивчає захворювання, основним методом лікування яких є хірургічна операція); **укол** – (стикання чого-небудь гострого, що подразнює, завдає болю або раниць). Як бачимо, у романі «Інтернат» велика кількість термінів вжито у прямому значенні. Вони, як правило, виконують номінативну функцію і, не переобтяжуючи текст, створюють для читача своєрідне інформаційне тло, на фоні якого розгортаються події. Поєднуючись з розмовною лексикою, терміни створюють особливо яскраві емоційні образи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/Жадан>
2. Інтернат: роман / Сергій Жадан. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2017. 336 с.
3. Офіційний сайт Сергія Жадана. Режим доступу: <http://zhadan.info>.
4. Сергій Вікторович Жадан [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Жадан_Сергій_Вікторович.

УДК 331

EXPRESSIONS OF POSSESSION IN KOREAN LANGUAGE

Woonhyeong Ko (HUFS, Korea, Department of Ukrainian Studies)

Soyoon Lee (HUFS, Korea, Department of Ukrainian Studies)

Yeyeong Oh (HUFS, Korea, Department of Ukrainian Studies)

academic adviser: Olena Shchegel (HUFS, Korea, Department of Ukrainian Studies)

Every language, be it Korean, Ukrainian, English or any other, has its own grammatical rules and unique linguistic expressions. When we look up the words in the dictionary in order to translate them from one language into another we would find their meaning but often their cultural connotations get lost or are not conveyed sufficiently. This is because some words and expressions have different implications in different cultures. One of such implications can be seen in usage of expressions that indicate possession. The subject of this paper is to analyze peculiarities of possessive expressions in the Korean language, find distinct patterns inherent to Korean and explain why such peculiar forms of expression exist. This paper is the initial stage of a larger research that aims to study and compare possessive expressions in Korean, Ukrainian and English.

In the Korean language, the most common ways to express possession are to use possessive pronouns *woori* and *jeohui* (which are translated into English as ‘our’), genitive case marker – *ui*, main predicate element – *itda* (‘there is’), dative case markers – *ege*, *-kke* (‘belonging to’), etc. Depending on

the context, these same expressions can mean either that something belongs to a group of people or to a single person. In other words, while there are means in the Korean language to say ‘mine’ people would rather choose to say ‘ours’. For example, Koreans would say *우리엄마*(*woorieomma*) which means ‘my mother’ but the word-for-word translation is ‘our mother’; or *저희집*(*jeohui jib*) – ‘my house’, but the word-for-word translation is ‘our house. Historically, life as a community and belonging to a certain group have been very important to Koreans. Such mindset found its representation through language and today has become an important part of both linguistic and cultural landscape of Korea.

Linguistic expressions also help us understand the Koreans' perception of the notions of possession or ownership. All Korean expressions of possession can be broadly divided into two groups – those where the possessor is an active agent and those where the possessor is a passive recipient. Compare these two ways of saying ‘I have some money’. We can say *나는돈을가지고있다* (*Nanuntonyulkajigoitda*) which literally means ‘I have money’ and thus represents the possessor as an active agent. But we can also say *나에게돈이들어왔다* (*Naege toni tyurowatta*) which literally means ‘The money came to me’. In this sentence the possessor poses as a passive recipient. These examples show a specific way of thinking about wealth, things and belongings in Korea. People tend to perceive possessions not as something that should be actively collected but as something that might come and go either because of fate or because of the decision of the community.

УДК 811.161.2:81'373.43

ЕТИМОЛОГІЯ ХІМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА НОМЕНКЛАТУРИ

А. В. Лукін

Наук. керівник – О. Г. Литвин, канд. філол. наук, доцент кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Хімія є однією з фундаментальних природничих наук. Її становлення супроводжувалося розвитком цивілізації та розвитком науково-технічного прогресу, що зумовило впровадження хімічних технологій, реалізацію різноманітних хіміко-технологічних процесів, підвищення ефективності та якості виробництва. А це, безперечно, вплинуло на різні сфери розбудови української державности. Зокрема, завдяки новаціям у хімічній промисловості, економіка України вийшла на новий рівень і сьогодні здатна змагатися зі

світовими лідерами. Однак невід'ємною складовою росту хімічної інфраструктури є впровадження відповідної термінології та номенклатури.

Мета роботи – визначити основні періоди розвитку та становлення української хімічної термінології та номенклатури крізь призму історичних подій, використання сучасної хімічної термінології, спроба входження української наукової інформації в міжнародний інформаційний простір. Нині хімічна термінологія та номенклатура перебуває на стадії формування та розвитку, тому її дослідження є актуальним аспектом на шляху вдосконалення української мови. Процес пізнання та вивчення цього роду наукової термінології дає можливість доступу до різноманітних міжнародних джерел інформації як друкованих, так і ресурсів Інтернету про хімічні речовини, їхні властивості, правила безпечного поводження, методи знешкодження та утилізації. Поширення інформації про хімічну термінологію та номенклатуру нерозривно пов'язане зізнаннями про культуру української мови. Знання хімічних визначень, понять, термінів і їхнє грамотне використання як в усному, так і в письмовому вигляді дають ряд переваг, зокрема, змогу набутися ґрунтовний теоретичний досвід для засвоєння інших природничих дисциплін та вдосконалення професійного мовлення, яке свідчить про культурний рівень людини.

Українська хімічна термінологія динамічно формувалася і змінювалася впродовж століть під впливом різноманітних історичних подій, її шлях був доволі тернистим, оскільки відбувався за несприятливих для неї умов.

Розвиткові перших хімічних знань сприяла поява керамічного виробництва. Посуд прикрашали фарбами природного походження на основі вохри, крейди, вуглецю. Унаслідок цього культурно-господарський комплекс із відповідними природничими знаннями та технологічними навичками у V тисячолітті до Р. Х. охопив територію, де сьогодні розташована Україна. Тут починається знайомство з металевими виробами, а не пізніше IV тисячоліття до Р. Х. поширюються найпростіші методи перетоплювання мідних речей та інші галузі кольорової металургії. У IV тисячолітті до Р. Х. в Малій Азії з'явилася металургія бронзи, яка набула поширення впродовж наступного тисячоліття. На території майбутньої держави України ця доба розпочалася з III тисячоліття до Р. Х. [1].

Своїм корінням українська термінологія сягає часів Київської Русі. Важливу роль у поширенні наукових знань в Україні відіграли Острозький культурно-освітній центр (1580–1608); братські школи, що виникали в XVI–XVII ст.; Київський культурно-освітній центр. Уже в XVII ст. учений Києво-Могилянської академії Г. Кониський обґрунтував теорію терміна. Українську науково-виробничу, природничу, мистецьку термінологію представлено в загальномовних словниках того часу. Гальмували розвиток української наукової мови до середини XIX ст. недержавний статус української мови, заборони її як засобу спілкування та

державна роз'єднаність української мовної території [2]. Першою публікацією, присвяченою українській науковій термінології, є стаття М. М. Левченка «Замѣтка о русинской термінологіи», опублікована в Петербурзькому журналі «Основа» 1861 року, у якій подано 128 термінів, у тому числі й хімічних, штучно створених на народній основі (вуглець тощо). З початком викладання українською мовою в академічній гімназії міста Львова (кінець XIX ст.) постала потреба в підручниках і словниках. Першим україномовним підручником був переклад з англійської, здійснений В. Шухевичем 1884 р., теж орієнтований на народну мову. Пізніше з'явилися підручники хімії (Г. Полянського, П.Огоновського, Р. Цегельського, Ю.Гірняка та ін.) [3].

Наступний період характеризувався своєрідним розквітом для природничої термінології в загальному, оскільки на той час припала діяльність НТШ (Наукове товариство ім. Тараса Шевченка), засноване 1873 р. м. Львові. Чимало здобутків зібрано математично-природописно-лікарською секцією НТШ, яка мала широкий розголос в українському середовищі як Галичини, так і закордоном. Значний внесок у розвиток науки та збагачення наукової термінології зробили численні статті відомого хіміка, ученого, професора І. Горбачевського та молодого хіміка, дослідника Юліана Гірняка, присвячені вивченню ролі твердої, рідкої і газоподібної фаз у хімічній рівновазі, вивченню хімічної кінетики, а також статті П.Холодного, М. Музики, Б.Бачинського.

У 20 – 30-ті рр. виникають наукові товариства на Великій Україні. Активно опрацьовувати та творити українську термінологію почали після проголошення Української Народної Республіки (1917 р.), коли було скасовано заборони щодо української мови. У цей час зацікавлення термінологією набуває масового характеру, над виробленням української термінології працювали Українське наукове товариство в Києві (голова М. Грушевський), Кам'янець-Подільський університет (ректор І. Огієнко), Українська академія наук (президент В. Вернадський) тощо [2]. Найвищим моментом формування технічної термінології стали 20-ті рр. XX ст., позначені плідною працею створеного 1921 р. Інституту української наукової мови Академії наук, який очолив А. Кримський.

Простежити розвиток української хімічної термінології ми можемо також завдяки низці статей і досліджень сучасних лінгвістів, зокрема праці Г.Наконечної «Українська наукова термінологія: історія і сьогодення». Сучасні науковці виділяють такі основні періоди розвитку досліджуваної термінології: 1861–1921 рр. – галицький період; 1921–1934 рр. – перенесення центру термінологічної діяльності на Наддніпрянщину; 1934–1939 рр. – початок боротьби з «націоналістичним шкідництвом на мовному фронті»; 1939–1958 рр. – максимальне зближення української хімічної термінології з російською; 1959–1990 рр. – продукування російської національної термінології в українській транслітерації [4, 5–9]. Вивченню ранніх періодів

історичного розвитку й функціонування української хімічної термінології з коментарем наступних етапів її формування, особливо XIX–XX ст., присвячена, праця Н. А. Цимбал (XVIII ст. – адаптація міжнародної номенклатури органічної хімії в національних мовах; з 1873–1939 рр. – активне формування української хімічної термінології в період діяльності Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка; проголошення в 1917 р. Української державності, в 20–30-х рр. XX ст. українізація посилює термінологічну діяльність; з кінця 30-х рр. XX ст. українську номенклатуру органічної хімії заміщує номенклатура російського зразка, номенклатура органічних сполук залишається міжнародною; 60-ті рр. XX ст. – період національного піднесення, домінування міжнародної хімічної термінології; 90-ті рр. XX ст. – новий етап розвитку українського хімічного термінознавства) [5,с.215].

Зростання обсягу знань про речовини, їх властивості і процеси у XX–XI ст. спричинили диференціацію, гібридизацію та інтеграцію сучасної хімії, а також виділення тематичних груп. Диференціація хімії призвела до виділення окремих її гілок (неорганічна хімія, органічна хімія, термохімія, хімічна кінетика, ензимологія). Виділення тематичних груп (груп термінів, об'єднаних спільним значенням) важливе для усіх видів термінологічної роботи, тому що є початковим етапом для наукового аналізу термінології. У терміносистемі хімії виділено такі тематичні групи: назви хімічних сполук (акролеїн), назви процесів (фільтрування), назви реакцій (реакція комплексоутворення), назви властивостей (ароматичність), назви ефектів (ефект спряження), назви станів (таутомерія), назви зв'язків (хелатні зв'язки), назви механізмів реакцій (ариновий механізм), назви наук (вуглехімія), назви систем (диполь), назви величин та одиниць їх вимірювання (ацитність), назви законів, теорій, правил, положень (теорія колірності), назви явищ (димеризація), назви методів (віскозиметрія), назви складників сполук (гетероатом), назви приладів (адсорбер), назви осіб за професією (хімік). Тематичні групи зв'язані між собою, оскільки утворюють цілісну термінологічну систему, яка має незамкнений характер.

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що становлення української хімічної термінології відбулося у 20-ті рр. минулого століття, але подальше унормування досліджуваної термінології як сукупності назв науково-технічних понять є одним із важливих напрямів її вдосконалення для досягнення належного рівня мовної та логічної системності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куйбіда В. В., Лопатинська В.В. Періодизація хімічної науки та її термінології.
2. Кушнір А. В. Формування та розвиток української термінології/УДК 81'373.46.
3. Куйбіда В.В. Становлення та характеристика народних фізико-хімічних термінів/УДК 168.52/:001.4.

4. Наконечна Г. Українська наукова термінологія: історія і сьогодення. Львів: Кальварія, 1999. 120 с.

5. Наконечна Г. В. Формування і розвиток української хімічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. В. Наконечна. К., 1994. 18 с.

6. Цимбал Н. А. З історії формування української хімічної термінології // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / [відп. ред. Л. О. Симоненко]. К. : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 215–219.

УДК 81' 242+316.7]:17.023.32

LANGUAGE AND CULTURE AS THE BASIC IDENTIFIERS OF A NATION

P. Lukin

*A. Posokhova, Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
and Professional Speech Cultur, Candidate of Philological Sciences*

Lviv State University of Internal Affairs

There are a large number of peoples in the world, each of whom creates a special culture, language, symbols, morals, norms, ways of communication and activity, has artistic and sensual reproduction of the world and so on. However, language is a significant factor in human creation. It is the basis of the universal in the diversity of cultures and at the same time always belongs to a certain people. It reflects the processes of cultural formation, its social varieties and international connections.

The national language as a phenomenon of culture was explored by the famous cultural historian Ivan Ohienko (1882 - 1972). In his work «The Ukrainian Culture» he stated: «And no matter what side of life we take, we will very well see that our people prove themselves to be a separate, peculiar people, a people with an independent culture» [2, p. 21]. There is also argued that the language reflects «the spirit of our people» and that «by the root of the word one can learn about our culture».

I. Ohienko emphasized: «Language is our national feature, in language there is our culture, the degree of our consciousness. Language is a form of our life, a life of cultural and national, it is a form of national organization. Language is the soul of every nationality, its sanctity and national treasure. And as long as the language lives, so will the people as a nationality. It will not become a language, nor will it become a nationality: it will completely scatter among the more powerful people» [1, p. 239–240].

We believe that the link between language and culture must necessarily be reciprocal, because language shapes society's perceptions of culture, preserves traditions, customs, cultural phenomena and heritage, and culture, in turn, determines the nature of language development. Culture is the totality of society's achievements in the fields of education, science, art, and other areas of spiritual life. It is impossible to imagine the origin or development of culture apart from language, because language is such a part of culture that enables a person not only to acquire his own experience but also to use the experience and knowledge acquired in the past or present of other people who are or were members of the group. To the extent that culture as a whole consists of conventional things, its linguistic aspect is its most vital and necessary part.

Culture, as a generalized concept, is formed in specific historical and natural conditions, creates its picture of being, the image of man, and especially its language of communication: the language system through which people communicate with each other. But it is not the only purpose and role of language in the culture. Through language people convey and capture symbols, norms, customs, information, scientific knowledge and patterns of behavior, beliefs, ideas, feelings, values. In this way, there is socialization, which is expressed in the assimilation of cultural norms and the mastery of social roles, without which a person cannot live in a society. Thanks to language, harmony and stability are achieved in a society.

So, exploring the connection between language and culture, we can say that:

1) language is a reflection of culture: the more cultural realities change and develop, the more changes occur in language;

2) language is a component and a tool of culture: knowing a language, one can understand science, religion, literature, cultural traditions;

3) language is a specific way of existence of culture, a factor of the formation of cultural codes, since language and culture are different codes, but each linguistic personality is a cultural personality;

4) language is a spiritual force, without which we cannot live, it is in human knowledge and memory.

It should be noted that language is one of the most important and distinguishing features of a people. It captures, preserves knowledge of the reality that people learn in the process and the result of their life. Language is an integral specific part of any ethnic culture, and it clearly reveals the identity of national culture, its difference from the cultures of other peoples. Reflecting culture, language can influence the way of world understanding, peculiar to a specific linguistic and cultural community.

In literature, the meaning of language is defined as follows:

1) a reflection of a culture that reflects not only the real world, surrounding the person, but also the mentality of the nation, traditions, customs, morals, system of norms and values.

2) the treasury of culture, because all the knowledge, skills, material and spiritual values, accumulated by the people, are stored in his linguistic system - folklore, books, oral and written speech;

3) the carrier of culture, for it is through language culture is transmitted from generation to generation. In the process of cultivation, children acquire the generalized experience of previous generations by mastering their mother tongue;

4) an instrument of culture that shapes the personality of a person and perceives the mentality, traditions and customs of its people through language.

We agree that the existence of any national culture is impossible without symbols and attributes that distinguish a nation among others, point to ethnicities and identities.

Consequently, language is at the forefront of the national attribute system. It preserves the historical memory, unique original historical experience and spiritual values of the nation. The mother tongue is the source of national spirituality and patriotism.

LITERATURE

1. <http://archive.nndiuv.org.ua/toprint.html?id=1823>

2. Ohienko I. Ukrainian culture. A brief history of the cultural life of the Ukrainian people. K.: Abris, 1991. P. 239–240. (Ohiyenko I. Ukrayins'ka kul'tura. Korotka istoriya kul'turnoho zhyttya ukrayins'koho narodu. K.: Abrys, 1991. S. 239–240.)

Секція 7

МОВА Й КУЛЬТУРА – ГОЛОВНІ ІДЕНТИФІКАТОРИ НАЦІЇ

ЧАСТИНА II

УДК 82-6:003:074+394:9

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТІВ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

О. Т. Матвійчук

*Наук. керівник – О. Г. Литвин, канд. філол. наук, доцент кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Кожен студент факультету міжнародних відносин мріє стати тим, хто представлятиме інтереси країни на міжнародній арені. Дипломат, консул, посол, аташе – цей перелік професій є величезним, а робота цих фахівців є різноманітною. По телебаченню ми бачимо чимало зустрічей, конференцій, засідань, де представник нашої держави пропонує, захищає інтереси

України, укладає різні угоди. Фахівець міжнародних відносин має певні права та обов'язки, які повинен неухильно виконувати. Звичайно, що, крім знань дипломатичних правил, дотримання етикету та протоколу, представник держави на міжнародному рівні має володіти ораторським мистецтвом. Вміння красномовно висловлювати думки, ідеї та пропозиції зміцнює та покращує авторитет держави.

Беручи до уваги цю частину роботи, так звану світську, багатьом здається, що бути дипломатом – то найлегша справа. Але працівники дипломатичних відомств займаються не лише заходами та конференціями, а ще й внутрішньою роботою, якої не бачить пересічний громадянин, і яка є найголовнішою, адже вона є основою для організації укладання договору чи тієї ж зустрічі між дипломатами. Наприклад, до внутрішньої роботи слід віднести встановлення дипломатичних відносин, спілкування (листування) між різними представництвами, комісіями, главами держав, міністерствами закордонних справ тощо. Крім офіційних телефонних дзвінків, використовуються й листи, різні види документів задля внесення пропозицій стосовно співпраці, інформування, запобігання тієї чи іншої конфліктної ситуації.

Саме дипломатичне листування є характерним практичним видом діяльності, яке має велике значення у формуванні, веденні та регулюванні відносин між відомствами, представництвами. Як і кожний процес, дипломатичне листування має такі особливості:

- сталість написання (згідно з правилами, встановленими протягом тисячоліть);
- використання мови (ведення документів двома і більше мовами задля оперативності);
- дотримання норм літературної мови;
- різноманітність документів листування;
- значущість, відкритість, актуальність інформації;
- естетичний вигляд документації.

Щодо видів документів, які застосовуються в дипломатичному листуванні, то дослідники виділяють особисті та вербальні ноти; приватні (особисті); листи напівофіційного характеру; меморандуми; пам'ятні записки; заяви. Більшість текстів дипломатичних документів має таку структуру: а) протокольна формула; б) смислове ядро; в) аргументаційна частина; г) викладення факту (фактів) [2]. Протокольними формулами є звертання до особи, якій адресований документ; висловлення поваги до адресата на початку документа і заключний комплімент у кінці дипломатичного документа. Застосовуються протокольні формули в особистих посланнях глав урядів і держав, в особистих нотах, у вербальних нотах, а також у пам'ятних записках, переданих із кур'єром. Інші види дипломатичних документів протокольних формул не містять. Хоча протокольні формули не мають, як правило, конкретного політичного змісту, вони є невід'ємною частиною дипломатичного документа й

начебто задають йому певну тональність. Сміслове ядро містить суть документа і є концентрованим вираженням позиції держави з того чи іншого питання. Сміслове ядро – основна частина дипломатичного документа. За обсягом ця частина може бути дуже малою порівняно з іншими складовими дипломатичного документа [3].

Отже, розглянемо деякі дипломатичні документи детальніше. Вербальна нота відрізняється від особистої будовою документа, темою самої ноти, широким вживанням протокольних формул. Самі ж ноти (як вербальні, так і особисті) ще поділяються на підвиди, що забезпечує правильність та коректність висвітлення тієї чи іншої події залежно від її характеру й обставин, для різних органів зовнішніх відносин характерне використання різних нот.

Якщо говорити про приватні листи напівофіційного характеру, то у назві вже вказано на те, що даний лист є особистим і надсилається для вирішення певних питань, а також містить прохання про послуги та має приватний характер. Варто зазначити, що цей тип листа здійснює певний вплив на адресата, проте він не є основним видом документації в листуванні, тобто не має певної самостійності в дипломатичній практиці.

Термін «меморандум» означає «те, що треба запам'ятати», тому цей документ застосовують для висвітлення інформації щодо конкретного питання, тобто аналіз його головних аспектів. Меморандум ведеться від третьої особи, є самостійним документом або йде як частина ноти. Пам'ятна записка документом, що супроводжує усну заяву дипломата чи відомства, або виконує роль нагадування про важливе питання. Це один з документів, що передається особисто, тобто з рук в руки.

Заяви урядів, міністерств закордонних справу дипломатичному листуванні мають непрямий характер. Це означає, що сторона, якій надсилається даний тип документа, не зобов'язана на нього відповідати, однак цей вчинок може викликати ту чи іншу політичну поведінку обох сторін у подальших відносинах.

Отже, врахувавши типи документів та їхні характеристики, фахівець з міжнародних відносин повинен звертати увагу ще й на те, що написання листа чи ноти повинно бути грамотним та не містити помилок та виправлень, адже невелике непорозуміння може призвести до порушення «спокою» у відносинах і навіть розгортання конфлікту. Фахівці-міжнародники мають знати та правильно використовувати правила написання не лише самої структури документа, а його змісту, тобто слів, термінів, різних специфічних назв відомств, аббревіатур тощо. Вони не тільки мусять пам'ятати правила дипломатичного протоколу, а й використовувати різні дипломатичні формули та кліше задля прояву ввічливості та відповідності до документації у своїй практичній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про дипломатичну службу» від 20 вересня 2001 р. № 2728.
2. Куньч З., Куньч М. Особливості дипломатичного мовлення як різновиду офіційно-ділового стилю. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe (дата звернення: 28.09.2017).
3. Мацько О. М. Дипломатичний підстиль української мови / Оксана Михайлівна Мацько // *Наука і сучасність*. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. К.: ІЗМН, 1998. Ч. 1. С. 194–200.
4. Мацько О. М. Мовні формули у дипломатичних текстах сучасної української мови (функціонально-стилістичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2001. 19 с.
5. Підготовка та оформлення ділових паперів: метод. та мовностилістичні рекомендації до курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» / Г. Л. Вознюк та ін. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. 68 с.

УДК 811.161.2

**УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УМОВАХ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ МОВОЗНАВЦІВ
ТА ЦІЛКОВИТОЇ РУСИФІКАЦІЇ 1932 – 1990 рр.**

В. В. Надурак

Наук. керівник – М. С. Гдакович, канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення

Львівський державний університет внутрішніх справ

Жодне суспільство не може існувати без мови: всі народи й кожна окрема людина живуть у мовній сфері. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний розвиток суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу. Формування наукової мови в Україні в радянський період відбувалося за несприятливих умов, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно. Умови бездержавності України унеможлилювали становлення науково-технічної, природничої, гуманітарної та мистецької терміносистем.

Історія формування української термінології є окремою частиною історії розвитку всієї лексичної системи мови. За висловом видатного українського мовознавця професора Івана Огієнка, «термінологія – це зовнішня форма науки, що дає змогу легше й глибше

науково працювати, чому стан наукової термінології завжди свідчить і про стан національної науки» [3, с. 493]. У тридцятих роках ХХ ст. розпочалося переслідування українських мовознавців. З приходом П. Постишева на посаду другого секретаря ЦК КП(б)У в січні 1933 року українська школа термінознавства зазнала нищівних ударів, що призвело до цілковитої зміни засад творення терміносистем. Владою було сплановано втручання в лексичний склад і внутрішню структуру української мови, спрямування її в бік максимального зближення з російською. Заборони впроваджувати в українську термінологію будь-які нові терміни поза посередництвом російської мови лишалися чинними протягом усього радянського періоду [4]. Програмними стали статті «На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті» А. Хвилі, «Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння» О. Фінкеля. В Україні впроваджено унікальний, виключно московсько-більшовицький винахід: формально національну (українську) мову не забороняли, навпаки, говорили про бурхливий її розквіт, благотворний вплив на неї «братньої» мови, але насправді її розвиток коригували в потрібному політичному напрямі – до наближення української мови до російської. У такій ситуації українська наукова термінологія фактично втратила свою автентичність і перетворилася на копію російської. Упродовж 1933–1935 рр. Інститут мовознавства видавав «Термінологічні бюлетені», у яких значну частину (14,5 тисячі) українських термінів замінено російськими відповідниками (*буриштин* – *янтар*, *копальня* – *шахта*, *линва* – *трос*), уніфіковано рід запозичених термінів на зразок цих запозичень у російській мові (*бензина* – *бензин*, *синтеза* – *синтез*, *емаль* (чол. роду) – *емаль* (жін. роду)). Після виходу цих бюлетенів, які фактично знівелювали багаторічну термінотворчу працю українських науковців, термінологічна діяльність припиняється на чверть століття. Крім того, Інститутові доручено переглянути 21 словник, що були в процесі готування або друку ще перед погромом. За період 1934–35 рр. Інститут мовознавства видав тільки 5 корегувальних «бюлетенів»; ще два (біологічний і загальнотехнічний) були вже на початку 1934 р. в друку, але не вийшли; після перегляду з усіх, а це 21 словник, готових російсько-українських словників вийшов тільки «Словник медичної термінології» І. Кириченка (1936 р.), доля інших – не відома. Поза Інститутом мовознавства вийшло протягом 1934–1935 рр. у видавництві «Радянська Школа» для початкової і середньої школи 9 словничків, складених «відповідно до тексту підручників». Катастрофа 1936–1937 рр. перервала всю діяльність Інституту мовознавства в галузі термінології на цілих два десятиліття, а в інших видавництвах вийшов лише «Словник медичної термінології латинсько-українсько-російський» (Держмедвидав 1948 р.) М. Книповича. Зацікавлення термінологіями різних галузей знань поновлюється лише в другій половині 50-х років ХХ ст., коли у квітні 1957 р. Президія АН УРСР створила Комісію для складання

термінологічних словників. Було заплановано насамперед 18 російсько-українських словників, з яких 16 видано у 1959–1966 рр. та 1970 р. (ботанічний, геологічний, хімічний, фізичний, гірничий та інші). Також вийшли три, очевидно, «з другої черги», серед них великий «Російсько-український технічний словник» М. Матійка й ін. (1961р.); кілька вийшло поза АН УРСР. Словники цього періоду склалися «з критичним використанням» термінологічних словників 1920–30-х рр., український пуризм у термінології засуджувався не менше, ніж у 1933 р., а кількість пропонованих запозичень з російської мови зростала; наприклад, технічний словник (1961р.) уже не знає «відсоток», «прямовисний», а лише «процент», «вертикальний» і т. ін. Як правило, усі ці словники створювалися на російській мові, а добір українських відповідників суворо обмежений. Винятково подаються тільки наявні терміни, а селекція виявляється в рекомендації одного з них («Мінералогічний словник» Є. Лазаренка і О. Вина, 1975р.); другою інновацією зрідка є включення, поряд з російськими, англійських термінів. Від кінця 1960-х рр. праця над термінологічними словниками сповільнюється, й вони з'являються тільки вряди-годи («Словник соціально-економічний» С. Воробйової, 1976р. – дещо поширене вид. словника 1966р.).

Критичний стан термінологічної справи в УРСР спричинив спроби опрацювання термінології в еміграції. Початки цієї праці виводяться від спроб студентських громад по першій світовій війні в Празі, Берліні й Данцігу. Більшого розміру праці були здійснені в Української Господарській Академії в Подебрадах у Чехо-Словаччині, де утворено Науково-термінологічну комісію при сільсько-господарському інженерному відділі («Німецько-український лісотехнічний словник», 1928р.; «Російсько-український сільськогосподарський словник», 1927р. та інші), і пізніше в Словниковому відділі Українського Наукового Інституту в Берліні («Німецько-український технічний словник» І.Жуковського – З.Кузелі 1943р., німецько-український медичний П. Остерле – Р. Смика 1944р.) [5].

По другій світовій війні термінологічні праці було реалізовано у США. НТШ видало 2 випуски «Бюлетеню Термінологічної Комісії» (1958–1962 рр.; автор А. Вовк). Осередками термінологічних зацікавлень стали українські професійні товариства, зокрема ветеринарів, лікарів та інженерів. Їх конференція утворила Український термінологічний центр (1965р., Нью-Йорк), що зібрав чималі матеріали, видав кілька коротких словничків як матеріал до дискусії (англо-український: летунський Михайла Пежанського, медичний Михайла Данилюка та інші) і підготував до видань кілька більших словників (вибраних термінів і назв Анатолія Вовка) [4]. Українська Вільна Академія Наук у США видала працю Наталі Осадчої-Янати «Українські народні назви рослин» (Нью-Йорк, 1973р.).

Підсумовуючи вищезазначене, можна константувати, що історична термінна номінація, тобто процес найменування спеціальних понять науки і техніки був дуже складним за умов, які мали місце в даний період української історії. Ліквідація Інституту української наукової мови 1930 р. (ця дата збігається зі шквалом критичних публікацій), репресії багатьох українських мовознавців (у тому числі й А. Кримського), всі термінологічні словники ІУНМ було вилучено з книгарень та бібліотек. Сьогодні спостерігаємо надзвичайну термінографічну активність: якщо в 1990 р. видано 5 термінологічних словників, то з 1992 р. їхня кількість становить не один десяток. Це словники різних типів – перекладні, енциклопедично-довідкові, тлумачно-перекладні, частотні, словники-тезауруси, словники нових термінів. Можна впевнено стверджувати, що активна праця сучасних мовознавців-лексикографів за останню чверть – період відновлення української державності заповнила лакуни в терміносистемах, спричинені зумисним лінгвоцидом московського-більшовицького режиму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гольденберг Л., Королевич Н. Українська мова. Бібліографічний покажчик (1918 – 1961). К. 1963. 300 с.
2. Козловський В. О. Термінологічні уваги // Бібліотечний журнал. 1926. Ч. 6-8. С. 17-25.
3. Огієнко І. Для одного народу – одна наукова термінологія! // Рідна мова. Варшава. 1935. Ч.11.- С.491-498.
4. Масенко Л. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду.– К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 399 с.
5. Пежанський М. Список термінологічних словників та споріднених видань, опублікованих в УССР в 1950-60-х рр.; http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Zbirnyk_2010/TK_Zbirnyk_2010_pezhans'kyj.htm

LANGUAGE AS A MIRROR OF A CULTURE
(in the case of greetings in Korean)
МОВА ЯК ДЗЕРКАЛО КУЛЬТУРИ
(на прикладі аналізу привітань в корейській мові)

Pak Ga Hyeon

South Korea

Hankuk University of foreign studies

Department of Ukrainian Studies

Academic adviser -- Olena Shchegel

HUFS, Department of Ukrainian Studies

Greeting is the first thing we do when we meet someone. We use greetings as a means of conveying our feelings to other people when we meet and those may express welcome, gratitude, sympathy, comfort, etc. Therefore, we can allocate greetings into the category of ‘expressives’ within illocutionary acts (Austin, 1962).

Greeting are important because they are the most basic and easy way to show our attitude towards a person and because they are a crucial tool to make a good first impression. It would not be an exaggeration to say that greetings play one the most important roles in building and maintaining social relationships.

Noam Chomsky in the second edition of his book «Language and Mind» (1972: ix-x) states that «Human languages hould direct lyre flect the characteristic sofhuman intellectualcapa cities, that languages hould be a direct mirror oft hemind in way sin which other system sof know ledge and belief cannot”. Based on this statement we can assert that language can be seen as a reflection of culture.

In social life, greetings are a way of interacting and the first step in communication strategies. Greetings are a part lexicon that exists in every language. But despite the fact that they are a frequent and universal phenomenon, they can vary significantly across different languages. Greeting expressions reflect ritualized aspects of conversational routines, and therefore should not be taken literally (Malinowski, 1936), but looking into their direct meaning and researching the origins of greetings can provide us with a more profound understanding of the culture of people who speak the language.

Even at first glance it is clear that greetings are not the same in different languages. For example, Mongolians greet each other «Таныүхэрэрүүлүү?» which means ‘Are your cattle healthy?’.

This expression shows us that in the Mongolian culture livestock is of crucial importance to people. In Israel, “שָׁלוֹם” is the word meaning peace, harmony, wholeness. It can refer to either peace between two entities or to the well-being, welfare or safety of an individual or a group of individuals. In Russia, «Здравствуй!» conveys the wish for another person to be healthy and well. In South Korea, there are various ways of greetings some of which are quite unique. This paper aims to analyze Korean greetings and to find which cultural characteristics they convey. This paper is the first step of a further comparative research that would aim to study greeting in Korean and Ukrainian languages.

In South Korea, the word greeting is written in Chinese characters¹ as ‘人事’, which can literally be translated as ‘occurrences related to people’. So Jung-Su(1997) defined the expression of greeting as ‘a cultural element rooted in early language life, representing the characteristics of the language culture most fundamentally’. Park Su-Ran(2005) said that the greeting is ‘one of the necessary action to establish and continue good and friendly’. Bang Hye-Suk (2007) defined the greeting as ‘a verbal behavior device making connection between human and society/culture.’ So, from the meaning of the characters as well as from the definitions by numerous scholars we can see that greetings are the words that connect people.

In Korea, the most universal form of greeting is «안녕하세요» (*Annyeonghaseyo*). Its use is similar to «Hello!» in English or «Добрийдень!» in Ukrainian. ‘안녕 (*Annyeong*)- the first part of the greeting –often translated as ‘peace’. But it is, in fact, a rather complex notion that also means absence of troubles, health, peace of mind, stability and wellness. The nuances of 안녕하세요 may vary slightly depending on the intonation of the speaker (or punctuation in written language).

- If we use a question mark at the end of the expression - ‘안녕하세요?’ – the literal meaning is ‘Is everything peaceful and are you healthy?’ In this case the answer should be ‘네, 안녕하세요’ (Yes, everything is peaceful and I am well).

- If we use a period or an exclamation mark at the end - ‘안녕하세요.’ or ‘안녕하세요!’ –the literal meaning is ‘I wish you health, peace and stability’. In this case the answer should mimic the intonation of the greeting: or ‘안녕하세요!’ (I wish you the same!).

When meeting an acquaintance in the street the phrase “어디가세요?” (*Eodigassdaoseyo*) is frequently used, which means ‘Where are you going?’. This greeting often perplexes foreigners who might consider this as a violation of their privacy and feel uncomfortable that they are required to answer about their plans and destinations. In fact, if you are greeted in this way there is no pressure to

---

¹ In Korea, there are many words derived from Chinese characters.

say where you are going or where you have been to. It is sufficient to just answer “네, 어디가요”, which means ‘Yes, I am on my way somewhere’; there is no pressure to go in any further detail. Another answer can be ‘오반가워요! 잘지내시죠?’ (Oh, glad to meet you! Is everything fine?). To use this greeting, two prerequisites are required. Firstly, the meeting needs to occur in the street and secondly, the person needs to be your acquaintance. This expression is not usually used to one’s superiors.

Another type of greeting in Korea is «식사하셨어요?» (*Sigsahasyeosseoyo*) which literally means ‘Have you eaten?’ and is used as frequently as “안녕하세요” (*Annyeonghaseyo*). If you haven’t eaten, it may imply an invitation to eat, but in most cases it is just a formal greeting. In other words, it is not a concern about another person’s meal but an expression of regard or concern for the other party in general.

‘식사’ (*siksa*) means ‘meal’ and is often used in the meaning of ‘the main meal’ which in Korea is rice. In Korean language, there is a variety of so called ‘meal greetings’ where words ‘meal’ and ‘rice’ are used. Such greetings are a reflection of Korean history and culture and thus might often be misunderstood by the foreigners who do not know the cultural connotations of these phrases. As Yoon Sang-Ho (2014:8) writes, foreigners often cannot understand the true meaning of these expressions. Here are some examples of foreigners’ reactions to Korean ‘meal greetings’ when they just start learning the language.

a: «Koreans always ask, ‘did you eat?’. At first I thought ‘how many times a day do they actually eat?’»

b: «Some Koreans asked me if I had eaten rice. I thought ‘why do they always talk about rice?’ Do they really have no rice?’ Actually, that day I didn't eat rice so I answered, 'I ate sandwich».

c: “At first, I didn't know that ‘Did you eat?’ was simply a greeting so, I answered ‘No, not yet.”

For Koreans, the ‘rice’ is not just some kind of food, but also the most important thing for survival. Historically, food was a major concern. During the Joseon Dynasty (1392-1910), each spring there would be periods of austerity (April-May by the lunar calendar), in wartimes food was scarce as well. The situation was especially difficult for peasants and people who lived in rural areas. Later, during the Japanese occupation, people lived in extreme hunger. So food in general and rice in particular was a very important topic to them.

The importance of meal is well illustrated by the word 식구 (*sikku*) – members of a family – which literally means ‘people who live together in the same house and share meals.’ Since food was so scarce the fact that a person was willing to share it with you meant that they regarded you very dearly,

like a family. For the same reason, asking a person if they have eaten or have had rice showed that you care about them the same way you would care about your family. Likewise, the phrase ‘Let’s eat rice together’ is not a simple invitation for a meal but a means to show that you want to be close friends with a person.

1. Conclusion

Greeting expressions reflect ritualized aspects of conversational routines, they are one of the oldest strata of the lexicon in every language. As such they tend to reflect cultural peculiarities of the people who use them, show what was most important to these people to demonstrate their favor to counterparts and what was needed to establish and maintain good social relationships.

In Korean language, the lexis linked to food and especially rice is used widely in greetings because during the long history of hardships being able to eat meant that everything was alright, that there was no war and that a person was healthy. So nowadays, when you are greeted in such way the connotation is that your interlocutor genuinely cares about you and wants to have a closer relationship with you. Asking where another person is going as a greeting is also meant to demonstrate authentic interest and care about that person. Most frequently used greeting “안녕하세요” (*Annyeonghaseyo*) shows that peace and universal wellness are of a great importance in Korean culture. Knowing the deep hidden meanings of Korean greetings would help foreigners understand Korean culture better and not be confused when greeted in Korean traditional ways.

REFERENCES

1. Austin J. L. (1962). *How to do things with words*[M]. Mass: Harvard University Press.
2. Malinowski B. (1936). The problem of meaning in primitive languages. In C. K. Ogden & I. A. Richards (Eds.), *The meaning of meaning* (pp. 296-336). London: Kegan Paul.
3. Parit Wongthanasen(2009). 한국어와태국어의친교적표현에관한대조적연구-인사말을중심으로. 한국태국학회논총, Vol.16 No.1
4. 나은미 (2014). “한국어밥인사표현”의맥락과화용의미. 民族文化研究, vol.63 No.-
5. 박세리 (2018). 한국어교육에서의의례적인사표현연구. 한국외국어대학교대학원
6. 주원원 (2013). 한국어인사표현연구-중국어와의대비를중심으로. 충북대학교대학원

НЕОЛОГІЗМИ В ПОЕЗІЇ ЮРІЯ ІЗДРИКА

Ю. І. Паньків

Наук. керівник – Н. І. Голубінка., старший викладач кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Неологізми (від грец. *neos* – новий, *logos* – слово) – це нові слова, словосполучення, фразеологізми, що з'являються у мові. Розрізняють два види неологізмів: загальнономвні та індивідуальні (інша назва-авторські чи індивідуально-авторські). Загальнономвні поділяються ще на два види – лексичні й семантичні. Види неологізмів: 1) загальнономвні, які називають нове поняття, виконують номінативну функцію, свою чергою поділяються на: а) лексичні неологізми – нові слова, утворені за наявними в мові моделями (закордоння, пропрезидентський, пострадянський) або запозичені з інших мов (райтер); б) семантичні неологізми – нові значення вживаних раніше в мові слів: наші (члени фракції «Наша Україна»), зелені (захисники природи), зелені (долари); 2) індивідуальні (авторські) – дають іншу, емоційно-експресивну назву поняттю, «зберігають» за собою авторство й завдяки своїй образності не переходять до розряду загальнономвних, прикладом є неологізми П. Тичини: *прометейно, сонцебризно, дощоросно, павутинитися, акордитись, блискотінь*.

Юрій Іздрик – український письменник, поет, культуролог і засновник журналу «Четвер». Народився 16 серпня 1962 року в місті Калуші, де сьогодні живе та працює. Автор повісті «Острів КРК» (1994), поетичної збірки «Станіслав і 11 його визволителів» (1996), романів «Воццек» (1996, 1997), «Подвійний Леон» (2000) і «АМ™» (2004), збірки есеїв «Флешка» (2007), «Флешка-2GB» (2009), «Таке» (2009), «Underwor(l)d» (2011), «Іздрик. Ю» (2013), «Після прози» (2013), «АВ ОУТ» (2014), «Календар любові», низки повістей, оповідань, статей з культурології та літературознавства. Один із творців станіславського феномену.

У своїй поетичній творчості Іздрик уживає загальнономвні (лексичні) неологізми, які, органічно вплітаючись у поетичну структуру твору, виконують номінативну функцію: *так запитую в себе та вже відповім мабуть завтра нині спати вкладаюсь в дедлайну прокрустове ложе; а ти мені снишся безбожно і бог – наче третій зайвий стилістика монохромому виказує сон уві сні; любов – це постійний подвиг або в– це важкий наркотик; імена й означення стануть пазлами на які весь світ цей поділено; ми – вписане маркером слово у старому репринті; всі одкровення і тайни земні – все це було ще в шкільній програмі всі парадокси усіх парадигм всі криптограми усіх технологій.*

Це, переважно, лексеми, які дуже часто трапляються у сучасному молодіжному дискурсі, зрозумілі читачеві і не вимагають додаткових пояснень. З-посеред них можна виділити:

– **чужомовні запозичення:** *розсекречений код заморожений шифр розтамовжена хіть оцифрована плоть кабалістика схрещених римських цифр балістичні атаки фугасних нот фарширований правими лівий марш орендований лівими правий край силіконові гільзи пустий патронташ; наша любов – це як пейнтбол; їм не потрібно нашого корму треба їм трешу треба поп-корну;*

– **відкальковані лексеми** (переважно з англійської мови): *твої місячні фейки літають утоплені й голі твої сонячні фріки сміються крізь жовтий бамбук, побажай мені серце легкого трафіку;*

– **жаргонізми:** *розчавлені медузи вичавлених цитрин війна-аблепіха і – «тіха-тіха», думаєш пройде усе без збоїв кайфу відловив все буде круто; пустиш по венах тrefний профіт впустиш у мозок трафний слоган; то покинь вже понти – просто визнай свою помилку і закрій цей проєкт як на зло закриваєш очі все вже ясно з тобою – одно невідомо тільки що ти хочеш чувак? чого ти іще від нас хочеш?*

– **варваризми:** *thatisthequestion; fuckthesystem – це не проблема бо система у кожного є; він трохи інакший цей твій post-production ;кожен шанс це по суті – essay; бачиш світло в кінці YouTub'a? чуєш хрускіт небесної криги? Що з вами сталося братове? Що з вами сталося сестри? Хотіли ми жити по-новому збиралися грати presto.*

Однак особливого емоційно-експресивного забарвлення поезії Іздрика надають індивідуальні, чи авторські неологізми, утворені поєднанням двох і більше лексем чи морфем з метою надання такому слову нового сенсу: *тролейбусу знесло залізний дах і перемкнуло вольтаж; колись онімію забуду слова а буду лиш тихо кашляти мокротами виповниться голова зате перестану відбашилювати за право бути почутим; ти – ніхто в декорації тлінного тіла ти – ніщо інстальоване в навколоверть; ти наче жало безумного бога – жити на вістрі «тут-і-тепер»; променіти прометеєм дано не кожному; і все що насправді буде забуте а все ілюзорне стане психозом чи психозоєм де всі посліпли.*

Часто авторські неологізми покликані надати текстові особливого забарвлення – позитивного чи, навпаки, негативного: *та коло спектральне на те і спектральне – не слухає вересків електоральних, тут лежала колись обітована наша земля та в сусідів згори був всесвітній потоп і – змило тож тепер тільки хвилі а ще – стопіціот островів.*

Особливою експресії надають підсилені словами-неологізмами тропи: *знаєш вже несуттєво чим все це і як закінчиться – буде зміна сезонів чи так і зависнемо в лютому (метафора) , навіть відстані й час ми долаємо безперешкодно резонатори думки і духу крутіші*

вайфаю і скайпу (порівняння); *а брат мій – рубає хіп-хопом* (метафора); *козак без коня і прима в тонус – весь інтерпол на їїсолах почати з нуля – її бонус*; *я забив сім болтів на дурну борню за місцину під сонцем демонів і спалилось інферноткскзть* (так сказати – Авт.) *на корню демонтовані демони – де вони? демонтаж інструктаж абордаж дебурдаж* (алітерація).

Отже, індивідуальний творчий стиль Іздрика характеризується вживанням значної кількості неологізмів як загальнономовних, так індивідуальних. Ці лексеми містять потужний заряд експресії, надають викладові невимушеності, розмовного забарвлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2000. 248с.
2. Ю. Іздрик Календар любові. Видавництво Старого Лева, 2015. 432с.

УДК 305-055.2

НАТАЛКА ПОЛТАВКА В ХХІ СТОЛІТТІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

А. Є. Полторацька

*Наук. керівник – М. М. Лабач, зав. кафедри українознавства, канд. філолог. наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Призначення та роль жінки в суспільстві – проблема не нова, і в ХХІ столітті вона залишається актуальною, як і раніше. Активна емансипація, яка тривала все попереднє століття, привела до того, що, виконуючи свою першу роль – народження й виховання дітей, українська жінка, як і жінка будь-якої іншої країни, здебільшого, активно працює, бере участь у громадському житті, тобто, не поступається чоловікові в багатьох сферах, а іноді й випереджує його. За цих умов на часі й питання щодо того, якою хоче бачити жінку чоловік, а дівчину – її суджений, наречений, тобто, яким був колись і є сьогодні ідеал жінки, дівчини.

Тут мусимо згадати класичну працю щодо питання жіночої ролі в суспільстві – «Друга стаття» французької письменниці Сімони де Бовуар, в якій вона ніби «теоретично підсумувала цілий етап у розвитку феміністичної ідеології й жіночого руху загалом» [2, с.5]. У цьому дослідженні авторка розглядає надзвичайно широкий спектр проблем, зокрема щодо ролі жінки в суспільстві, та й у нашій класичній літературі є багато сюжетів, у яких ця проблема головна, наприклад, у повістях Ольги Кобилянської «Людина» та «Царівна» – емансипація жінки в Галичині в ХІХ столітті. Ми ж хочемо сягнути глибших часів, розглянути під цим кутом зору

один із перших творів класичної української літератури – п'єсу Івана Котляревського «Наталка Полтавка» й порівняти образ головної героїні з сучасною дівчиною.

Отже, Наталка Полтавка – чи не перший образ активної жінки в українській літературі. Чому активний? Згадаймо коротко сюжет п'єси: Наталка, фактично, сама керує своїм майбутнім, адже відмовляє всім нареченим і чекає коханого Петра, який поїхав на заробітки, аби стати достойним претендентом на руку дочки в очах Наталчиного батька, але звісток від нього дуже довго нема. Наталка відмовляє багатьом досить заможним женихам – вона живе почуттями і не керується корисливими мотивами. Та все ж згодом задля спокою матері погоджується на її вмовляння і заручається з возним Тетерваковським, але коли несподівано повертається Петро, то так само несподівано повертається й Наталчина рішучість — вона наполягає на скасуванні заручин, і вражений возний сам благословляє закоханих на шлюб. Петро, який ніби й погодився з втратою Наталки, підбадьорений розвитком подій, одразу опановує нову роль: «Наталко! Тепер ми ніколи не розлучимося. Бог нам поміг перенести біди і напасті, він допоможе нам вірною любовію і порядочною життяю бути приміром для других» [1, с.249]. Отже, як бачимо, Наталка виборола своє щастя, частково навіть пішовши проти волі матері. Чи була б цінною така риса в характері сучасної дівчини – вміння наполягати і виборювати своє щастя? Без сумніву, так, бо вона свідчить про зрілість особистості, її вміння захищати власну думку й переконання.

Усі ми пам'ятаємо характеристику, яку дає Наталці виборний, сватаючи її за возного: «Золото не дівка! Крім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, – яке у неї добре серце, як вона поважає матір свою, шанує всіх старших себе, яка трудяща, яка рукодільниця, себе і матір свою на світі держить» [1, с. 223]. А якщо пригадаємо своєрідну самохарактеристику Наталки в пісні «Ой я дівчина Полтавка...», то можна додати до цих позитивних рис ще й інші: добре серце, «не спесива», тобто, незарозуміла, вірність Петрові, на противагу подругам, які «зо всякими жартують», Наталка без Петра «веселості не знає». Чи для сучасної дівчини були б зайві ці риси й чи сучасний хлопець не хотів би, аби його дівчина, майбутня дружина, мала ці всі чесноти? Звернімося до опитування, яке ми провели в середовищі курсантів Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Опитано було 47 осіб; на питання «Чи знаєте Ви, що означає поняття «емансипація» ствердно відповіли 14 (30%), що означає «фемінізм», знають 43 ос., тобто, 91 %; необхідними для дівчини такі риси, як доброта, ніжність, щирість, відданість вважають 46 ос. (98%); думають, що дружина має бути доброю господинею, 37 ос. (79%); уважають, що добре було б, якби майбутня дружина була вродлива, але зовнішня краса – не головне 27 ос. (57%); матеріальний стан дружини буде мати значення для 35 ос. (74%); 35 ос. (74%) уважають, що сучасна дівчина, а отже, потенційна дружина, повинна вміти шити, вишивати, добре

куховарити, бути акуратною, створювати затишок удома; більшість хлопців 34 (73%) будуть прислухатися до порад своїх батьків відносно вибору майбутньої дружини. Аналізуючи це опитування, можна зробити висновок, що базові цінності, головні риси, які завжди були важливі для дівчини, дружини, залишилися тими самими, що й століття-два тому, незважаючи на серйозні зміни в суспільстві, на впливи ззовні тощо, а отже, образ Наталки проглядається, як бачимо й в ідеальному образі сучасної дівчини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котляревський Іван. Наталка Полтавка // Котляревський Іван. Поетичні твори. Драматичні твори. Листи. К.: Наукова думка, 1982. 318 с.
2. Сімона де Бовуар. Друга стать. У двох томах. Т.1. К.: Основи, 1994. 390 с.

УДК 81'373.4:821.161.2-92

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА ПУБЛІЦИСТИКИ ОКСАНИ ЗАБУЖКО ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТВОРЧОГО СТИЛЮ АВТОРКИ

А. Б. Пукас

*Наук. керівник – Н.І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Публіцистика є сферою масової комунікації, тому вона має дуже широкий діапазон. З огляду на призначення публіцистичного стилю — формування громадської думки, визначальною рисою його є вдале поєднання логізації викладу з емоційно-експресивним забарвленням [1; с. 12].

Метою нашого дослідження є проілюструвати найхарактерніші індивідуальні особливості творчого стилю Оксани Забужко — української письменниці, поетеси, есеїстки й публічної інтелектуалки. З ім'ям Оксани Забужко пов'язаний вихід сучасної української літератури на міжнародну арену. Твори письменниці перекладені понад 20 мовами, окремими книжками виходили в Австрії, Болгарії, Італії, Ірані, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, Сербії, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швеції.

Письмо Оксани Забужко — стилістично новаторське та інтелектуально провокативне, а лексика публіцистики дуже багата й різнопланова. Письменниця також має надзвичайно виразний стиль, де «поетичний» та «інтелектуальний» голоси переплітаються й витворюють складну структуру.

Проаналізувавши тексти однієї з останніх праць Оксани Забужко «І ЗНОВ Я ВЛІЗАЮ В ТАНК: ВИБРАНІ ТЕКСТИ 2012–2016: СТАТТІ, ЕСЕ, ІНТЕРВ'Ю, СПОГАДИ,— ми виокремили такі лексичні групи, що підсилюють емоційно-експресивне забарвлення тексту:

- Епітети (художні означення, що образно характеризують предмет або дію, підкреслюють визначальну властивість певного явища чи поняття [1, с. 43]): *наймертвотнішібрежнєвські десятиліття; підшкірна, стовбурово-спинномозкова пам'ять; новоініційовані читачі; вульгарно-політтехнологічне навантаження; відмолоділо-щаслива; десять гулатівських років.*

- Метафори (тропи, побудовані на вживанні слів у переносному значення на основі подібності [1; с.44]): *політичний клас розсівся в телевізорі; мої земляки поглядають із-за шенгенського “паркану”; канути в “європейське несвідоме” затонулою Атлантидою.*

- Метонімії (тропи, побудовані на перенесенні значень за суміжністю, тобто на основі тісного внутрішнього чи зовнішнього зв'язку між зіставляваними поняттями [1; с.45]): *Донецьк усю дорогу по-простацькому рубав вугілля; Історія по-різному ламає народам хребти; Свій шлях до Берліна Радянський Союз закидав людським м'ясом; Росія дуже ретельно готувала демонтаж України.*

- Порівняння (троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого [1; с.41]): *і знов затихали, як у церкві; як малий вогонь під каструлею; як немовля, що весело блискає голим задком, несвідоме своєї голизни.*

Однак у публіцистичних текстах Оксани Забужко зустрічаються поєднання кількох тропів, де нелегко одразу визначити, який художній засіб є панівним, а який — вторинним. Такі тропи, гармонійно поєднуючись, утворюють єдиний емоційно наснажений образ, який потужніше впливає на читача. У результаті зростає стилістичний ефект висловлення й враження від нього. Ми виявили такі приклади поєднання художніх засобів:

- ◆ **Синтез метафори і фразеологізму** (фразеологічні одиниці, з одного боку, сприяють посиленню логізації тексту, а з другого, допомагають надавати викладові різних емоційно-експресивних відтінків): *сіяти, так би мовити, зерна правди в їхні застебнуті на всі гудзики душі; першу скрипку в їхній політиці грають аж ніяк не самі українці; Донбас за минуле десятиліття зробився притчею во язицех для решти країни.*

- ◆ **Синтез метонімії та порівняння:** *й УРСР наш “вічно живий”, як той Невмирущий Чахлик з міського фольклору; Маріуполь — взагалі мов відкрита рана; стара, католицька Франція уже розчинилась у мусульманському морі — як пенсіонер, що перед смертю жениться з юною арабською масажисткою й переписує на неї все своє майно.*

◆ **Синтез порівняння та метафори:** *тема між нами була й урвалась — “підвисла”, як збитий системною помилкою комп’ютер; Тож Матриця 14 років суне по світу, як ніж крізь масло.*

◆ **Синтез епітета та іронії:** *з характерною для нашої “прогресивної” журналістики примруженою зверхністю; колоніальна УРСРівська еліта; схарпудженим “загрозою українського фашизму” європейським колегам.*

◆ **Поєднання фразеологізму та антитези:** *З нас глумилися в живі очі — а ми лиш кліпали віями.*

◆ **Симбіоз порівняння та епітета:** *й показує іншому своє відкриття ще тремтячим і драглистим, як живу устрицю.*

Утім, на нашу думку, найхарактернішим для творчого стилю Оксани Забужко є використання складних, розгорнутих тропів, поєднання в одному контексті більше, аніж двох образних засобів, які, переплітаючись, створюють неповторний авторський образ. Це своєрідна градація (лат. *gradatio* — поступове підвищення, посилення) — стилістична фігура певної будови, в якій кожна наступна частина посилює (або послаблює), нагнітає смислове чи емоційно-експресивне значення. Причому, як правило, навіть важко встановити, який троп є визначальним, оскільки своєрідні авторські епітети, а дуже часто — індивідуальні неологізми, жаргонізми, варваризми — слугують своєрідним тлом, яке відтіняє окремі складові образної структури:

Весь малодушний переляк сьогоднішньої “веселої” Європи, яка все ще відмовляється “прокинутися”, з безпорадністю ботана на зоні зацитькує серійних убивць і слухняно продовжує називати офіцерів ГРУ РФ “Ukrainianrubels”(!!!), і все пацифістське бляння орвеллівських ягнят у душі «війна — погано, мир — добре»...

Як бачимо, метонімія підсилена епітетом (“весела” Європа), жаргонізмами (ботана, зацитькує), варваризмами («Ukrainianrubels»), алюзією (орвеллівські ягнята), а, як висновок, — протиставлення (антитеза): *війна — погано, мир — добре.*

Особливу увагу привертають саме численні алюзії, які спонукають читача до напруженої інтелектуальної співпраці. Це і згадки про певні історичні події, персонажів, посилення на літературні твори, аналіз політичних та соціально-економічних процесів українського та світового масштабу.

Бо загублена країна — то прецінь річ поважніша, ніж метелик Бредбері, і незліченні лакуни, котрими зяє сучасна європейська свідомість у тих місцях, де в ній мали б бути «українські клітини», роблять її в моїх очах схожою на МРТ атеросклеротика: ризик інсульту є загрозово високим.

Таким чином, індивідуальний стиль Оксани Забужко характеризується великою кількістю художніх засобів — тропів. Особливістю є поєднання при створенні одного образу декількох художніх і лексичних засобів, що сприяє витворенню яскравої, емоційно та інтелектуально наснаженої синтаксичної структури, підсилює експресивність, робить текст авторки неповторним і впізнаваним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000р

УДК 070.431:82-92

ЗАМІТКА ЯК ЖАНР ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Д. С. Собко

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Замітка належить до найдавнішого й найпоширенішого інформаційного жанру. Призначення замітки полягає в тому, щоб переконливою мовою фактів систематично відображати сукупність суспільно-політичних відносин у сучасних умовах [4, с.130].

Для осмисленого й ефективного впливу преси важливі теоретичні знання типології жанрів, вміння вибрати найвідповідніший вид журналістського жанру і дотримуватися вимог його формату. Цю проблему досліджували такі відомі журналітикознавці, як А. Іващук [3, С. 113-115], О. Чекмишев [5, с.129], Н. Бутменчук [1, с. 262-269].

Залежно від характеру новин, соціального та політичного значення факту новин, соціального й політичного значення факту, події, явища, ступеня їх повчальності, способу викладу матеріалу, мовностилістичних засобів і позиції автора розрізняють кілька видів заміток [2, с. 234-235].

Найкоротшою є хронікальна замітка (хроніка). Вона відповідає на питання: "що відбулося?", «де?», інколи вказує "коли?". У хронікальній замітці немає подробиць, події не деталізуються. Важливість хроніки полягає в тому, що вона дає можливість охопити велику кількість різноманітних фактів. Хронікальні замітки частіше за все друкуються в рубриках: «У кілька рядків», «Хроніки», «Новини», «Мовою фактів і цифр», «Зарубіжний калейдоскоп» тощо.

Зокрема, у газеті «Ратуша» хронікальні замітки розміщують у рубриці «Коротко». Це або повідомлення про важливі державні події: *«Ми переплачували за газ»* (про рішення 6 апеляційного суду, яким визначено процедуру формування ціни на природний газ для потреб населення), або повідомлення локальні, які стосуються дрібних подій, навіть звичайних випадків з життя мешканців міста: *«Пенсіонерка купила віллу за 5,7 мільйона»*; *«Дівчата на всіх спеціальностях сухопутки»* (про вступні іспити в Академію сухопутних військ імені П. Сагайдачного).

Для радіо і ТБ притаманні замітки-повідомлення. Серед різновидів газетної замітки також треба виділити: замітку-подяку, полемічну замітку (газетна репліка, цим жанром також користуються теле- і радіокоментатори), критичну замітку (сигнали на факти негативу), фотозамітку (тепер дуже рідкісний жанр).

Особливою експерсією відзначаються полемічні замітки, які містять контроверсійні, іноді взаємопротилежні судження й повідомляють про гострі, сенсаційні події (*Грузинський телеведучий обляяв Путіна в прямому ефірі*). Ця замітка більша за обсягом, оскільки авторові потрібно було пояснити та обґрунтувати задеклароване в заголовку.

Розрізняють жанр замітки-суміші, однак цей різновид не поширився в українській пресі з тої причини, що наші видання ще не можуть себе забезпечити двома стрічками інформаційних агенцій, – щоб було що змішувати. Проте, зважаючи на його поширеність в західній пресі, можна впевнено пророкувати йому незабаром надійне місце в наших виданнях.

Процес підготовки замітки починається з добору потрібного для висвітлення обраної теми фактичного матеріалу. З лавини фактів, подій, явищ, якими насичена наша дійсність, треба безпомилково вибрати лише ті, що дійсно нові, цікаві та вагомі. Підготовка замітки передбачає і включає перевірку фактичного матеріалу.

Головне – писати нетрадиційно, відступати від набридливих шаблонів, дрібних тем, мертвих «тоннокілометрових» і довідкоподібних заміток. Сухі статистичні дані слід перекладати на мову емоційних, переконливих живих образів.

Початок – важливий структурний елемент замітки, проте його мета не в тому, щоб одразу видати увесь згусток інформації, а передусім привернути й утримати увагу читача.

Загалом інформаційні жанри традиційно покликані оперативно й максимально об'єктивно повідомляти новини, інформувати широку громадськість про те, що, де, коли відбулося, хто і якою мірою брав участь у події. Від інших жанрів інформаційної групи замітка відрізняється насамперед своєю лаконічністю, відсутністю коментарю, стилістичною стриманістю.

Таким чином, щоб замітка була об'єктивною, чесною, в ній не повинно бути заангажованості, замовчування, підтасування фактів. Неформатними є також багатослівні

замітки, що містять художню, а не публіцистичну образність, аналітичність, коментарі, відкрите виявлення присутності, агресивності, заангажованості.

Отже, формат виду замітки – це втілення сукупності функцій дотримання етичних принципів, жанрових ознак виду, застосування методу повідомлення, відповідність обсягу, виконання завдань, досягнення суспільно позитивної мети. Щодо перспективи подальшого дослідження, то варто продовжити осмислювати ознаки формату замітки на радіо, телебаченні, в інтернет-виданнях, диференціювати види замітки за іншими критеріями, вивчати формати інших інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутменчук Н. Жанри французької та української преси у порівняльному аспекті / Н. Бутменчук // ЛІТЕРАТУРА. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук.пр. Вип. 39, Ч. 1. К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. С. 262-269
2. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості / В. Й. Здоровега. – Львів: ПАІС, 2004. 268с.
3. Іващук А. Інтерпретація жанру замітки і факту в сучасному українському журналістикознавстві / А. Іващук // Наукові записки інституту журналістики. 2007. Т. 27. С. 113–115
4. Тертичний О. О. Жанри періодичної преси: навчальний посібник / О. О. Тертичний. Аспект Пресс, 2000. 320 с.
5. Чекмишев О. В. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики / О. В.Чекмишев К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. 129 с.
6. Іваченко Р. Г. Літературне редагування. Вид. 2-е, доп. і перероблене / Р. Г. Іваченко. К.,1983. 247 с.
7. Бондаренко Т. Г. Критерії виявлення мовних помилок під час редагування журналістських матеріалів // Наукові записки Ін-ту журналістики. К., 2002. Т. 8. С. 112-117
8. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: навчальний посібник / А.О. Капелюшний. Львів, 2005. 260 с.
9. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи: Навчальний посібник / З. В. Партико. Л.: Афіша, 2001. 416 с.
10. Тимошик М. С. Редакторська підготовка газетних, журнальних, рекламних та інформаційних видань // Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: практичний посібник / М. С. Тимошик. К.: Наша культура і наука, 2006. 560 с.
11. Чекмишев О. В. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики / О. В.Чекмишев. К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. 129 с.

ЛЕКСИКА ІВАНА ФРАНКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ МОВОЗНАВЦІВ

Н. О. Степанець

канд. філолог. наук, викладач

Львівський професійний коледж готельно-туристичного та ресторанного сервісу

І.Франко – ціла епоха в історії української культури та науки. Над своїм неповторним мовним світом учений-енциклопедист не втомлювався працювати, експериментувати й щоразу окреслювати нові проблемні кола умові своєї нації.

Франко зробив чимало для вироблення єдиної літературної мови. Саме тому вивчення його мови має важливе значення для історії української літературної мови, для розуміння структури сучасної української мови. Також такі дослідження необхідні для вироблення певних принципів видання текстів І.Франка.

Над вивченням поетичної лексики Івана Франка працювали І.Ковалик, І. Ощипко [1], Л. Полюга [4]. Найновіше вивчення поетичної лексики Франка здійснив З. Терлак [5].

Прозовій лексиці Франка присвячено ґрунтовну монографію І. Ціхоцького [6], у якій детально проаналізовано проблеми літературної мови, діалектизмів, етнографізмів, тюремного аргю, вуличного жаргону, іншомовних вкраплень та галицької термінології.

Винятково великим є внесок Каменяра у формування термінної лексики. Цей пласт лексики в українській мові на початку ХХ ст. був практично відсутній. Окрім окремих розвідок та статей про термінну лексику Франка, маємо укладений словник літературознавчих термінів [3].

Виокремлюються та вивчаються також явища окремих лексичних нашарувань у творах нашого генія, зокрема «язичіє» чи «росіїзми» [2]. Вивчення таких «небажаних» елементів у мові дає загальне уявлення про мовну картину сучасної Франкові Галичини. Мовна спадщина Івана Франка, що втілена у художніх, наукових та публіцистичних працях, ще не в повному обсязі охоплена та опрацьована мовознавцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалик І., Ощипко І., Полюга Л. Лексика поетичних творів Івана Франка. Львів, 1990.
2. Лесюк М. «Язичіє» в художніх творах Івана Франка І.Франко – письменник, мислитель, громадянин/ Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів 25-27 вересня

1996р.). Львів: «Світ», 1998. С.727-733; Лесюк М. Росіізми в лексиці Івана Франка //Доля моєї мови: науково-популярне видання. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004

3. Пінчук С.,Регушевський Є. Словник літературознавчих термінів Івана Франка. К.,1996

4. Полюга Л. Слово у поетичному тексті І. Франка. К., 1977.

5. Терлак З. Словник мови поетичної збірки І.Франка «Зів'ялелистя». Львів, 2010.

6. Ціхоцький І. Мова прози Івана Франка. Стилiстичні новації. Львів, 2006

УДК 81'373.43:821.161.1-1

ЗАСТОСУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»

К. Терещенко

Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Сьогодні українська преса перебуває в постійному пошуку нових ідей щодо суб'єктивного увиразнення мовлення. Публіцисти намагаються бути ближчими до читача, зацікавити його, сформуванати його погляди та спонукати до дії. Зокрема, одним із способів є застосування емоційно-оцінної лексики.

Актуальність питання визначається активним функціонуванням емоційно-оцінної лексики в публіцистичних текстах та відсутністю спеціальних досліджень з цієї проблеми. Джерельною базою для дослідження слугувала щоденна всеукраїнська газета «День» (період з вересня по жовтень 2019 року).

Емоційно-оцінна (конотативна) лексика – це лінгвістичний феномен, особливий компонент, за допомогою якого виражається психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об'єкта, адресата мовлення, тобто все те, що складає мету емотивної функції слова.

Конотативне значення – це нове вторинне значення, яке виникає в мовленні, а згодом засвоюється мовою. В. Л. Іващенко виникнення конотативної ознаки розглядає як результат:

1) інтелектуально-логічного (асоціативно-образного або власне асоціативного) переосмислення;

2) емоційно-оцінного переосмислення (шляхом інтенсифікації оцінки чи шляхом оказіонального включення емосем у контексті);

3) як вияв органічного поєднання інтелектуально-логічного і емоційно-оцінного переосмислення [3].

Риси та ознаки емоційно-оцінної лексики:

- 1) полікомпонентність семантичної структури;
- 2) наявність формальних ознак та неформальних показників експресивності слова;
- 3) особливості контекстуального оточення [4, 5].

Щодо розподілу слів емоційно-оцінної лексики варто виділити такі рівні:

- 1) рівень семантики одного слова;
- 2) рівень семантики фрази;
- 3) рівень семантики фрагменту.

На рівні семантики одного слова виділяють такі групи :

1. Назви осіб.

-- Негативні найменування (пейоративи);

Співак та «корупційний троль». Чим здивують світ президентські перегони в Хорватії?

Ще один цвях у труну «совка»

– Пестливі найменування:

Бракує санчат!

*Співаючі очі. Потужні крила...→Для півторарічного **синочка** Еміра кримськотатарська співачка написала українськомовну колискову; восени виходить кілька дуєтів, зокрема й з популярним казахстанським репером JahKhalib.*

2. Назви явищ та предметів:

– Пестливе значення:

*Усіх нас поєднує глина →Саме великі поклади цієї породи й визначили долю маленького **містечка** Опішне, що в Полтавщині, стати столицею українського гончарства.*

3. Вигуки та риторичні питання:

Дорогу талантам!

На рівні семантики фрази можна виділити:

1. Вставні конструкції, висловлювання, що демонструють ставлення мовця до об'єкта мовлення (звертання):

Театр, контракт і... профспілка → Низький уклін усім «великим реформаторам», які дали право одній людині виносити вирок, плюючи на стаж роботи, звання, подяки, нагороди, репертуарний лист, а він нараховує близько 100 ролей світової, української класики та сучасної драматургії.

«Безпека та оборона» vs... армія→Запитання: українському солдатіві, котрий кілька років поспіль мерзне в окопах на лінії розмежування, стримуючи «визволителів» і ризикуючи щосекунди власним життям, допомога ніяка не потрібна?

Нескорені війною...**100 трів порушень**

2. Фрази, що характеризують певну дію:

Багатоходовочка наввипередки

3. Фразеологічні конструкції та приказки, прислів'я:

Бракує санчат! → Так і хочеться сказати: з миру по нитці — голому сорочка.

Хмари над Порошенком...

Фанатик нового мистецтва → Він також писав, ця «жахлива дитина», ця «ахіллесова п'ята» української літератури доби її розквіту на початку ХХ століття...

Однозначні емоційно-оцінні слова настільки яскраво виражають емоційну оцінку, що ця властивість лімітує сферу їхнього вживання та обмежує семантичний простір до одного значення. Багатозначні слова, як правило, емоційно нейтральні у своєму основному значенні, але при метафоричному вживанні цей лексичний пласт набуває яскравого, образного емоційно-оцінного забарвлення.

Застосування емоційно-оцінної лексики на сторінках газети «День» сприяє відображенню ставлення самого автора матеріалу до подій, героїв та їх вчинків. Таким чином, використання конотативної лексики дозволяє увиразнити журналістський матеріал, текст, підсилити його емоційно-експресивне забарвлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування. Дис. на здоб. наук.ст. док. філол. наук. Спец. 10.02.01 – укр. мова. / Н. І. Бойко. К., 2006. С. 5-35.
2. Іващенко В. Л. Конотативно-оцінний аспект семантики назв осіб за родом діяльності, місцем проживання та національною належністю. Дис. на здоб. наук.ст. канд. філол. наук. Спец. 10.02.01 – укр. мова. К., 1997. С. 33-35.
3. Стадній А. С. Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики / А. С. Стадній // Вісн. Дніпропетровського ун-ту. Д.: Вид-во Дніпропетровського нац. ун-ту, 2010. Вип. 16, № 11, т. 18. С. 321–325. (Сер. «Мовознавство»).
4. Стадній А. С. Семантичний і функціональний аспекти конотативно маркованих дієслів // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць. – Вип. 7. Хмельницький: ХмЦНП, 2014. С. 156–159.
5. Телия В. Н. Типы языковых значений. М., 1981. 269 с.

АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ В ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Д. Швець

*Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»*

Неологізм (від грец. νέος — молодий, новий і λογισμός — судження, вислів) — слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку й новизна яких усвідомлюється мовцями або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора. Неологізм — категорія історично змінна, один з розрядів пасивного словника, тобто це одиниці, які ще не встигли ввійти (або вже не ввійдуть, оскільки, виникнувши, вони майже відразу ж і зникли) до активного слововжитку. Слово «неологізм» вперше з'явилося в 1735 р. у французькій мові («néologisme»), звідки було запозичене англійською мовою в значенні «використання або звичка використання нових слів, інновацій у мові, а також нове слово або вираз». З того часу в лінгвістичній літературі поняття «неологізм» вживається стосовно нових слів у різних мовах. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um54.htm>]

Можна виділити кілька основних критеріїв визначення неологізма:

- ✓ слово, що позначає нову реалію;
- ✓ неологізм як стилістична категорія: головним критерієм якого є – відчуття смислової новизни;
- ✓ неологізм як утворений синонім до вже наявного слова, який володіє конотативним відтінком;
- ✓ характеристика неологізму як слова, незазначеного/зазначеного в словниках;
- ✓ неологізм як слово, що існує в певний момент часу в тому чи іншому мовному просторі.

Дослідженню неологізмів присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів: Г. М. Віняр, О. А. Стишов, Д. В. Мазурик, І. А. Самойлова, Е. І. Ханпіра, Н. І. Фельдман, О. Г. Ликов, В. В. Лопатін, Ю. А. Зацний, М. О. Бакіна, О. А. Габінська, О. А. Земська, А. О. Брагіна, А. В. Березовенко, І. Г. Дегтяр та інші.

Індивідуально-авторський неологізм (оказіоналізм) – це новоутворення, зазвичай введене в художню літературу й публіцистику письменниками та журналістами для потреб індивідуального стилю автора. Вони часто не стають одиницями словника, хоча є вдалими й комунікативно значущими. Авторські неологізми додають тексту емоційну експресивність і

виразність. Їхня експресивність досягається тим, що вони виражають граничну, первозданну конкретність якого-небудь поняття або явища. Неологізми повинні, за задумом авторів, служити найвиразнішою характеристикою нової дійсності та нових людей. Вони сприяють полегшенню сприйняття та засвоєння насиченої інформації, підвищують силу впливу, програмують реакцію мовця на певну інформацію. Нормативність неологізмів полягає в тому, що їх утворення здійснюється за існуючими в мові словотвірними моделями. Ненормативність неологізмів можна пояснити присутністю навмисного відступу від нейтрального в мові з метою певного впливу на адресата [1].

У мові художньої літератури чіткіше проявляється індивідуально-мовна свідомість, яка полягає в прагненні відійти від норм і побудувати «свою мову». Як приклад хочу навести поезію відомої української письменниці – Ліни Костенко. Аналізуючи специфіку творення неологізмів Л. Костенко, варто відзначити, що переважно поетеса використовує морфологічні способи словотворення – афіксальний і складання. Серед афіксальних неологізмів досить поширені ті, що утворені суфіксальними способом:

- І тільки степ, і тільки спека, спека, і **озерявин** проблиски скупі.
- У присмеркові доброї **дїбровості** пшеничний присмак скошеного дня.
- На крутосхилах срібної **дніпровості** сідлає вічність чорного коня.

З наведеного прикладу бачимо, що суфікси -в-, -ин- надають одиничному іменнику «озеро» значення збірності. У другому прикладі суфікс -ість- надає okazіоналізму «дїбровість» узагальненості, вживається в значенні «усі дїброви».

Досить продуктивним є творення неологізмів префіксальним і префіксально-суфіксальним способами з префіксами без-, не-, анти-, роз-:

- Чужинець ти. І всі ви – яничари.
Турецьке зілля хиже і **безнебе**.
- Не знав, не знав звїздар гострородий, що в **антисвіті** є **антизірки**.
- І **розджохався** хан.
- І де ж мені взяти для дум зрівноважені чола, для смутків сутулих **непродоцимі** плащі?

Цікавим у письменниці є творення неологізмів-антонімів:

- **Напів мандрівний і напів осілий**, уже якусь маєтність запосілий.
- **Напів нездари і напів таланти**, в космічний вік-дрімучий Птолемей.

Також Л.Костенко вдається до творення неологізмів безсуфіксальним способом, зазвичай це іменники-неологізми, утворені від прикметників:

- Не скигли доню, то великий **брид**.
- Гілка суха, як рука кармеліте, тримає у жмені **оранж** горобини.

Найбільш численну групу поетичного новотворення Л. Костенко становлять слова, утворенні способом складання:

- І ми...і степ...і жовтий **падолист**, і цих дворів передвечірній клопіт.

Оказіональне слово «падолист» є відповідником до загальноновживаного «листопад», від якого даний неологізм утворився шляхом перестановки основ.

Також авторка часто використовує новотвори, утворені префіксальним способом, з нумеративним компонентом, у функції ідентифікатора:

- А він же був той дикий, той **праперший**, котрий жарину виглядав од хвищ.

Ліна Костенко використовує неологізми у творах історичного змісту:

- Я вже не я, мене вже **улелекали**, уже рука не вдержить булави.
- І тільки грива, курява і хвіст, лунких копит **оддаленілий** цокіт.

Поетеса використовує застарілі префікси од-, у-, які дають певне змістове навантаження, підсилюють текст.

На думку Зої Валюх, доктора філологічних наук та неологіста, окремо в творчості Ліни Костенко слід виділити okazіоналізми, «утворені за зразками малопродуктивних типів, а також лексеми, що творяться з порушенням законів системної продуктивності словотвірних типів». Зокрема, дослідниця зазначає, що з граматичними порушеннями відбувається процес словотворення дериватів із суфіксом вищого ступеня порівняння -іш-. Зазвичай формотворчі суфікси -ш-, -іш- служать для творення форм вищого ступеня порівняння прикметників і прислівників. У поезії ж Л. Костенко ці афікси приєднуються до іменникових і займенникових основ:

- «А він мене списом припер до намету та так свердлить мені у груди, щоб татари бачили, що він **татаріший**».

Також письменниця творить такі неологізми від займенників:

- «жінка твоя, але я **твоїша**.»
- «було всього, а буде ще **всьогіше**».

Оказіональні прислівники, первинно мотивовані іменниками, на -о можуть утворюватися від основ не лише якісних, а й відносних прикметників, подекуди – від субстантивних основ, що також є порушенням норм сучасної української мови:

- «Король сидів, немов забувши про свою ганьбу. Велично і **камінно**».
- «У них там в небі **зоряно і птично**».
- **Масклакувато** затуливши світ, танцює ритуальні танці штампа.
- Йому приснився жилавий граніт, смертельна туга плакала **органно**.
- Не треба правду говорить **цвітасто**.

Таким чином, авторські неологізми є надзвичайно важливою частиною творчості поета, вони не лише додають виразності та емоційності до віршів, але й підкреслюють та підсилюють індивідуальний стиль автора, роблять його цікавішим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронне видання. Режим доступу: [<http://litopys.org.ua/ukrmova/um54.htm>]; [<http://www.lnu.edu.ua>].

УДК 61(091)(477):183

САМОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ БЕЗДЕРЖАВНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАСНУВАННЯ «НАРОДНОЇ ЛІЧНИЦІ» У ЛЬВОВІ)

Т. Р. Шевченко

Наук. керівник – Н. М. Гірна, канд. іст.х наук, доцент кафедри українознавства

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького

На початку ХХ століття український народ перебував під владою Австро-Угорської та Російської імперій. Позбавлені власної держави, українці були змушені власними силами захищати свої політичні, культурні та соціальні права. Прикладом самоорганізації нашого народу є заснування та функціонування українського шпиталю «Народна лічниця», започаткованого у Львові 1903 року. Довкола цієї ідеї об'єдналися лікарі, економісти, юристи, політики, архітектори, церковні діячі та звичайні люди.

Автором задуму створення шпиталю для надання допомоги усім «без різниці віросповідання і народності» є видатний український лікар Євген Озаркевич [9]. Про плани й починання медика дізналися українські громадські товариства, банки та організації. Розпочався збір коштів для лікарні-амбулаторії, гроші надходили з різних кінців Австро-Угорщини, а також із США та Канади. На потреби шпиталю офірували як окремі громадяни, так і банки, спілки, монастирі тощо, що є прикладом поширення волонтерського руху.

У січні 1903 року відбулися установчі збори товариства засновників лікарні, яку назвали «Народна лічниця». Директором обрано лікаря Євгена Озаркевича. Випускник медичного факультету Віденського університету Євген Озаркевич вважав, що «Народна лічниця» має стати центром української медичної науки, а в перспективі базою для медичного факультету Львівського українського університету. Відомий галицький адвокат, посол до рейхстагу Кость Левицький підготував Статут шпиталю та надіслав його на затвердження до намісника Коронного краю Галичини і Володимирії [6, арк.1-4]. Питання щодо опікуна лікарні

було вирішене одногосно – ним був запрошений Митрополит Андрей Шептицький. Вибір є цілком логічним, адже на початку ХХ століття Українська греко-католицька церква була найвпливовішою та найавторитетнішою інституцією Галичини, а її Глава – Митрополит Андрей не оминав жодної нагоди допомогти своєму народові. Він брав безпосередню участь у всіх політичних, економічних, суспільних, культурних подіях, що торкалися інтересів українського народу, ініціював і фінансував заснування кредитних спілок, українських банків, позичкових кас, фабрик, торговельних товариств, молодіжних організацій, освітніх закладів, музеїв... [3, с.141-143]. Не стала винятком і лікарня. Прийнявши опіку над шпиталем, А. Шептицький передав йому для використання земельну ділянку й будинок на узбіччі Святоюрської гори, по вулиці Петра Скарги, 4 (сучасна вулиця Є. Озаркевича). Ця ділянка належала до найдавнішого володіння василіанського монастиря Святого Юра, утвореного ще приблизно 1550 року й дістала назву Святоюрська юридика [1, с. 213]. Юридика мала 12 споруд – житловий мурований будинок, також там розміщувалися майстерні коваля, шевця, броваря, льодовня, ясла та інші господарські приміщення. У 1884 році житловий будинок реконструювали: підняли стіни, перекрили дах черепицею. Саме цю споруду Митрополит запропонував найперше переобладнати під лічницю й пожертвував на це 7 тисяч крон власних заощаджень [3, с. 158].

Для втілення задуму Митрополита доктор Євген Озаркевич запросив знаного галицького архітектората і підприємця Івана Левинського. Він розробив проект реконструкції, у якому передбачалося, що в житловій частині будівлі буде власне лічниця, а офіцина залишиться складською, господарською частиною. За кілька місяців роботи було завершено, Іван Левинський оздобив будинок орнаментом української вишивки, підкреслюючи цим його українське походження. У семи кімнатах-залах розмістилися амбулаторні відділи: внутрішніх хвороб, хірургічний, дитячий, дерматологічний, очних і вушних хвороб [5, с. 153].

З 1 липня 1903 року лічниця відкрила двері для всіх хворих незалежно від національного походження. Загалом, до Другої світової війни в медичній установі працювало близько 100 осіб. Це відомі лікарі Євген Озаркевич, Тит-Євген Бурачинський, Олександр Подолинський, Броніслав Овчарський, Сильвестр Дрималик, Мар'ян Панчишин, Ярослава Рудницька-Криштальська [7, арк. 1-8]. Окремо зазначимо, що у шпиталі працювала перша жінка-лікар в Австро-Угорщині, доктор медицини Софія Окуневська-Морачевська [8, с. 170 - 171]. Опікувалися хворими та господарськими справами монахині згромадження Сестер милосердя святого Вікентія, що їх запросив із Бельгії Митрополит Андрей Шептицький. Вони передали для потреб закладу необхідну білизну й 60 тисяч злотих. Про обсяги роботи шпиталю свідчать записи в господарських поденниках, а про надані послуги довідуємося з медичних книг хворих. Зокрема, до 1914 року, тобто до початку Першої світової війни, по лікарську

допомогу зверталось близько тисячі осіб на рік, лікарі проводили 30–80 різного роду хірургічних операцій щорічно [7, арк. 1-16].

Цілком закономірно, що постала необхідність розширення медичної споруди, збільшення кількості відділів і ліжок. Новий директор Іван Куровець, що очолив лічницю після смерті Євгена Озаркевича 1916 року, розпочав збір коштів. Гроші на український шпиталь надходили з різних країн, де проживала українська діаспора і де діяла Українська греко-католицька церква. Загалом протягом 1916–1938 рр. було зібрано 840 тисяч злотих і 30 тисяч доларів США, значну суму пожертвував Митрополит А. Шептицький [3, с. 166].

Будівництво тривало кілька років, автором проекту був архітектор Олександр Пежанський. Нова будівля постала на початку 1938 року вже як безпосередньо лікарняно-профілактична установа в стилі функціоналізму. У лікарні діяло три відділення – внутрішніх хвороб (ординатор Мар'ян Панчишин), хірургічне (ординатор Тит-Євген Бурачинський), гінекологічне (ординатор Олександр Подолинський), розміщувалося близько 100 ліжок [5, с. 157]. Одноповерховий будинок, який від 1903 року функціонував як перша Народна лічниця, залишився в структурі медичного закладу. Інженер Юрій П'ясецький об'єднав дві споруди сітковою огорожею від вулиці П. Скарги [4, с.66]. Тепер інституція отримала назву «Український шпиталь «Народна лічниця» імени Митрополита Андрея Шептицького». Таким чином було відзначено надзвичайні заслуги Митрополита перед лічницею й пошановано його 30-річний ювілей перебування на престолі.

Велику допомогу «Народній лічниці» надавали монахи – студити, що розташовувалися поруч. У кінці 1938 року вони передали для потреб шпиталю приміщення колишньої книгозбірні «Студіон». А Свято-Успенська лавра монахів Студійського уставу в Уневі придбала у фірми Сіменс рентгенологічне обладнання на суму 33 тисячі злотих [2, с. 44]. У стінах колишнього студіону запрацювали два нових відділення – рентгенологічне (доктор Я. Рудницька-Криштальська) та дитячий стаціонар (доктор Т. Туна-Надрагова).

Напередодні Другої світової війни «Український шпиталь «Народна лічниця» імени Митрополита А. Шептицького» був найкраще обладнаною медичною установою Львова й Галичини та єдиним медичним закладом, де надавали безкоштовну лікарську допомогу кожному, хто її потребував. Шпиталь став пам'ятною сторінкою нашої історії, прикладом змагань українців за можливість отримати кваліфіковані медичні послуги. Його функціонування засвідчило високу національну свідомість та здатність нашого народу до об'єднання для захисту своїх потреб. Інституція пов'язана з визначними діячами української церкви, науки та культури. Відродившись після відновлення незалежності України, «Народна лічниця» імени Митрополита Андрея Шептицького продовжує свої славетні традиції і нині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вуйцик В. Невідомий найдавніший план Святоюрської гори // Вісник інституту Укрзахідпроектреставрація, 2002. Ч.12. С. 212-216.
2. Кривенко М. «Літопис монастиря священномеченика Йосафата Студитського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону» (1909 – 1940) // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, 2008. №1. С.459-478.
3. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899 1944. Львів: Місіонер, 1998. Т.2. Кн.1. С. 141-178.
4. Николишин Ю. Львів сакральний. Львів: Априорі, 2013. С. 66-67.
5. Бурачинський Т.-Є. Моє життя // Лікарський вісник. Журнал Українського лікарського товариства Північної Америки, 1982. Ч. 3(105). – С. 153-159.
6. Центральний державний історичний архів у Львові (далі:ЦДІАЛ). – Ф.186. – Оп. 8. – Спр.69. – Арк.1 – 4.
7. ЦДІАЛ. – Ф. 684. – Оп. 1. Спр. 2264. – Арк. 1 – 16.
8. 12 травня – 145 років від дня народження першої жінки-лікаря, доктора медицини Софії Окуневської-Морачевської (1865 – 1926) // Пам'ятаймо! (Знаменні та пам'ятні дати Буковини в 2010 р.) : бібліографічний покажчик. Чернівці: Книги – XXI, 2009. С. 170-171.
9. Ганіткевич Я. Євген Озаркевич – один із засновників новітньої української медицини (До 150-річчя від дня народження) // Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Он-лайн - журнал Товариства, 2011. Вип. 5.

УДК 316.775:070.41(477)

ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ УВАГИ ЧИТАЧІВ НА СТОРІНКАХ «УКРАЇНСЬКОГО ТИЖНЯ»

А. І. Шередько

Наук. керівник – Н. І. Голубінка, старший викладач кафедри української мови

Національний університет «Львівська політехніка»

Стрімке збільшення кількості інформації призвело до втрати уваги споживача та необхідності її перерозподілу між численними джерелами. Унаслідок цього загострилася конкуренція серед ЗМІ в боротьбі за увагу аудиторії. Сьогодні замало просто транслювати новини. Аби мотивувати читача до тривалого споживання інформації, необхідні дієві інструменти для

активізації уваги [1]. Такими інструментами для журналістів стають лексико-стилістичні мовні засоби.

Інструменти й методи активізації уваги споживача інформації досліджували Т. Бондаренко [1], М. Булах [2]. Проте співпраця з читачем – це завжди актуальне завдання для журналіста. Тому питання взаємодії журналіста й реципієнта за допомогою тексту залишається важливим.

Серед української аудиторії великий успіх мають комічно-сатиричні жанри. І справа не лише в менталітеті. За словами М. Г. Тура, гумор активізує увагу читача на основі створення вибіркових асоціацій [3]. Журналісти «Українського тижня» часто вдаються до різноманітних комічних прийомів, які поживляють інтерес реципієнта до тексту. Майстром гумористичних жанрів є ОНУХ: *«Донос — це такий літературний жанр, що має багате минуле і, певне, не гірше майбутнє. У принципі є два різновиди цього стилю: анонімний і підписаний»* (УТ, 2019, №39 (619)), *«Окрім того, ЄС любить розповідати про власну політику в сфері безпеки та оборони, мовляв, нам потрібна «стратегічна автономія» (читай: «хочемо не відповідати на телефонні дзвінки від радника президента США з національної оборони Джона Болтона»)»* (УТ, 2019, №30 (610)), *«Якщо йдеться про рідних інтелектуалів, то, на мою думку, їхня «найслабша сторона — невміння бути українським інтелектуалом»* (УТ, 2019, №33 (613)). Юрій Макаров нерідко використовує сатиру в політичному контексті, доповнюючи її іншими стилістичними прийомами: *«Дивлячись, як мимохідь, жартома глава держави зі своїм штабом руйнує одне за одним не такі вже численні, як хотілося б, але й не такі мізерні, щоб ними можна було нехтувати, досягнення попередників, проти волі ламаєш голову над питанням: це легковажність чи підступний план?»* (УТ, 2019, №38 (618)), *«Те, як незграбно грає наш президент на чужому для нього полі за чужими для нього правилами, залишає дивне, проте трохи знайоме відчуття: оце те, що тепер називається київським «Динамо»? Я нічого не переплутав? От тільки червоні картки можуть бути геть не символічними й значно довготривалішими»* (УТ, 2019, №40 (620)).

Поширеним прийомом привернення уваги читача є використання риторичних фігур з яскравим емоціним забарвленням. Такі тропи не лише роблять мову тексту живою та динамічною, а й заохочують читача до взаємодії. Найчастіше в журналістських текстах трапляються риторичні питання, які дають можливість читачеві самостійно знайти відповідь на поставлені питання. *«Виникає неминуче питання: навіщо були всі ті жертви й сподівання, мобілізація й спротив, якщо озброєний до зубів ворог завис на низькому старті й фактично контролює наш інформаційний простір? А державні органи обслуговують самих себе й не збираються виконувати свої основні функції? Ось це і є наш суверенітет на 28-му році незалежності?»* (УТ, 2019, №34 (614)), *«Що далі? Міжнародна спілка ксенофобів? Посібник для Ліги анархістів?»* (УТ, 2019, №34 (614)), *«А*

хіба все має щось означати? Хіба не може бути «просто так»? Це такий постмодерн, дитинко!» (УТ, 2019, №38 (618)).

Цікавим прийомом залучення читача є ремінісценції. Проте, на відміну від попередніх методів, ремінісценція розрахована на освіченого читача, який зможе її виокремити та «прочитати», використовуючи власний багаж знань [2]. *«Нам, звісно, від цього не легше, бо європейські парламентарії (знову нагадую: не євродепутати, а посланці від національних парламентів), приймаючи назад без жодних зобов'язань блудного сина, виходили нібито з цілком прагматичних міркувань»* (УТ, 2019, №28 (608)).

Особливої уваги заслуговує заголовок як найважливіший засіб привернення уваги читача [4]. Журналісти використовують увесь арсенал мовно-стилістичних засобів, аби надати назві матеріалу експресивності та привабити читача. Зокрема, згадані вище методи активізації уваги в заголовках набувають особливої ваги. Популярним на сторінках УТ є коротке риторичне питання у назві: *«Чому дурні?», «Стагнація чи прогрес?», «Кінець «епохи бідності»?», «Перебудова: у лапках чи без?»*. Нерідко автори використовують у заголовках яскраві ремінісценції на інші літературні чи публіцистичні тексти: *«Серце в полум'ї», «На давоському фронті без змін», «Ще не вмерла», «Юрій Луценко та його дементори», «Діалог Макрона і Путіна: крок вперед і два назад»*.

З наведених прикладів можна зробити висновок, що журналісти «Українського тижня» активно використовують мовно-стилістичні засоби активізації уваги читача, забезпечуючи широку популярність видання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Т. Г. Способи привернення уваги інтернет–аудиторії / Т. Г. Бондаренко // Наукові записки [Української академії друкарства]. 2016. № 1. С. 248.
2. Булах М. Б. Алюзії та ремінісценції в сучасних українських мас-медійних текстах / М. Б. Булах // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2012. Вип. 24. С. 143.
3. Тур М. Г. Логіка та філософія мови / М. Г. Тур // Вісник Черкаського університету. Серія. Філософія. 2017. № 1. С. 109.
4. Фіголь Н. М. Емоційно-експресивна функція заголовків в інтернет-журналі «Новий ПіК» / Н. М. Фіголь, А. В. Дедушкіна // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. - 2014. Вип. 28. С. 44.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ У КІНОІНДУСТРІЇ

Т. Р. Щадило

Наук. керівник – І. В. Бабій, канд. пед. наук, викладач кафедри українознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Давно встановлено вплив фільмів на поведінку людей. Кіно залишає у підсвідомості глядача особливу інформацію, спираючись на яку, той поводить відповідно до свого улюбленого героя, копіює його. Найбільше «кіно впливу» зазнають діти, але й дорослі не позбавлені інстинкту наслідування.

В останні роки український кінематограф переживає стрімке зростання. Українські стрічки регулярно виходять у вітчизняний кінопрокат, їх демонструють у конкурсах престижних світових кінофестивалів, покоління перспективних митців дебютує із повнометражними фільмами, налагоджується співпраця українських кінокомпаній із державою та міжнародними партнерами.

Важлива зміна, яка відбулася в українському кіновиробництві останнім часом, пов'язана із його переорієнтацією на взаємодію із європейськими/американськими партнерами для створення спільних кінопроектів. Прикметно, що донедавна українські кінокомпанії надавали сервісні послуги із виробництва фільмів для російських кінокомпаній і створювали фільми (й особливо телевізійні серіали) спільно із ним – із урахуванням інтересів російської аудиторії. Від 2014 року обсяги такої співпраці істотно зменшилися. До прикладу: з 2006 по 2011 світ побачило лише 16 картин, а в 2010 не було випущено жодного нашого фільму, який вийшов у прокат. Після багатолітнього простоювання на 2017-2018 роки профінансовано понад 100 кінострічок і, незважаючи ні на що, сьогодні ми спостерігаємо відродження українського кінематографа. У 2016 році на екрани вийшло тридцять українських фільмів, тоді як у 2012 всього шість.

Оскільки співпраця з російськими телевізійниками та кількість російськомовних фільмів скоротилася на українських кіно- та телеекранах, натомість побільшало англомовних фільмів, що актуалізує питання перекладу кінострічок рідною мовою.

Розпочнемо із назв кінострічок, які є своєрідною візитівкою фільму. Основна мета будь-якої назви фільму – «зачепити» глядача, а відтак – вдало продати фільм. Хоча існує довгий список назв із дослівним перекладом, частіше так званий переклад назв скоріше можна визначити як адаптацію. Створюючи український чи російський варіанти назви, перекладач

бере до уваги не лише оригінальну назву і сюжет, але й майбутніх глядачів, їх ментальність, потреби та інтереси.

Іноді адаптовані назви видаються логічними, як у випадку «The Bucket List» (що в буквальному перекладі – Передсмертний список бажань), котрий в українському прокаті вийшов під назвою «Доки не склеїв ласті», а в російському «Пока не сыграл в ящик». Обидва переклади відображають ідею фільму – встигнути зробити все омріяне перед смертю. Іншим прикладом вдалої адаптації є українська та російська назви «Форсаж» до фільму «The Fast and Furious» (Швидкий та лютий). Прочитавши ці назви, стає зрозумілим, що фільми про перегони, швидкість і, напевно, швидкі спортивні машини.

На противагу візьмемо «епік-фейл» в перекладі – це адаптація назви фільму «Blue Valentine». Цей випадок можна навіть назвати комічним, адже, крім варіантів «Валентинка» (рос.) та «Сумний Валентин» (укр.), в деяких джерелах можна зустріти «Блакитний Валентин» (укр.), «Голубой Валентин» (рос.). Насправді ж у фільмі відтворено романтичну і водночас сумну історію початку і кінця кохання однієї пари, а кінець їхнього подружнього життя припадає якраз на день Святого Валентина. Почувши ж українську чи російську назви можна подумати, що мова йде про комедію.

Багато назв фільмів перекладають за допомогою смислового значення. Я вважаю доречним розглянути американський мультфільм «Shark Tale» – «Підводна Братва». Дослівно назва цього мультфільму перекладається, як «казка-розповідь про акулу-хижака», але, переглянувши мультфільм, стає зрозумілим, що мова йде про життя акул – мафіозі, тобто про своєрідний клан, тому перекладач дозволив собі модифікувати назву оригіналу із застосуванням кримінального жаргону. Такий варіант перекладу є прикладом смислового розвитку.

Проте, назва – не єдине, що викликає труднощі при перекладі фільмів. Дуже часто політична ситуація в країні може зіграти злий жарт. Зокрема, британо-американський серіал «Чорнобиль», прем'єру якого так чекали в Україні і нарешті вона відбулася на телеканалі олігарха Ігоря Коломойського «1+1», потрапив у скандал через український переклад. Громадський і культурний діяч Zen Antipor у своєму «Фейсбуці» звернув увагу на дуже некоректний переклад та озвучування. Четврта серія, початок, сцена з бабусею, яка відмовляється евакуюватися й перелічує усі труднощі, що пережила Україна за минуле століття й всіх, хто намагався вигнати її зі своєї землі: революція, люди царя, більшовики, Сталін та його голодомор... Далі оригінал: «Then the Great War. German boys. Russian boys. More soldiers, more famine, more bodies». І переклад від «1+1»: «...спочатку німці, потім наші...». Розумієте, у «плюсів» Russians – це «наші». Воно й не дивно, що переклад «Russians» як «наші» викликало обурення. Особливо в такий непростий для України час.

Переклад сленгу, обценної лексики, вульгаризмів і т.д. також часто є каменем спотикання українських перекладачів, що працюють у сфері кіноіндустрії. Пропоную розглянути сюжет фільму «Вовк з Уолл-Стріт».

Звичайна людина, непримітний працівник досягає значних висот у фінансовому бізнесі й заробляє мільйони. Більшість героїв фільму – це прості, неосвічені продавці з ринку та наркочилери, які стали працівниками фінансової індустрії та заробили величезні гроші. Мова всіх героїв фільму далека від літературної – це фінансовий сленг; вульгаризми; лайка. Саме мова є тим засобом, який розкриває деякі специфічні риси персонажів, показує їх соціальний статус, виявляє їх рівень освіченості, описує їх поведінку, і передає ставлення один до одного й до самого життя, робить картину світу більш повною.

Загалом сленг надає мові емоційного забарвлення, завдяки чому глядачі можуть отримати додаткову інформацію та створити правильне враження про персонажів. Однак в українському дубляжі матів, рівноцінних англійським, не було! То ж чи матиме для українського глядача фільм той самий емоційний ефект, що й для американців – дуже сумніваюсь. Враження уже будуть не ті!

В українській мові існує тенденція пом'якшувати або нейтралізувати занадто образливі слова в перекладі та замінити їх такими ж виразними й емоційними, але менш образливими еквівалентами або просто опускає їх у перекладі. Тому майже традиційне в англійськомовних фільмах «FUCK» зазвичай перекладають як «ОТ ДІДЬКО». Український переклад є занадто пом'якшеним та нейтралізованим. Спостерігаємо заміну більш вульгарних висловів менш вульгарними. В результаті нейтралізованого перекладу з фільму зник цілий інформаційний та емоційний пласт і український глядач отримав певною мірою «кастрований» фільм. Порівняймо:

Оригінал: Of all the fucking days, she chooses today to give me blue balls!

Переклад: І треба ж їй було саме сьогодні доводити мене до кипіння.

Оригінал: On new issue day? On cocksucking, motherfucking new issue day?

Переклад: У такий день? У, бляха муха, день первинної пропозиції?

Така стратегія суперечить загальним правилам перекладу, які стверджують, що всі особливості оригіналу повинні бути збережені в перекладі! У підсумку втрачаються своєрідні риси персонажів, виражені за допомогою використання нестандартної лексики.

Мета фільму «Вовк з Уолл-Стріт» – викликати розрив шаблону у глядача, висміяти фінансовий вищий світ та «культуру надлишку», викликати відразу у глядачів до так званої «еліти» – була досягнута саме завдяки використанню сленгу в англійській версії фільму. На жаль, цього не можна сказати про український варіант фільму. Сленг, який є одним з

основних персонажів фільму, відсутній майже повністю. Це робить фільм пласким, прилизаним, позбавленим гостроти та основної ідеї.

Питання «перекладати чи ні» лайливу лексику є предметом дослідження багатьох вчених, більшість з яких все ж схиляється до думки, що при передачі інформації іншою мовою повне розуміння і правильне сприйняття є важливішими за морально-етичний аспект. Оскільки мова це не лише слова, а й емоції та прихований зміст, то не варто прикриватися фальшивою сором'язливістю там, де це не лише недоречно, а й шкідливо.

УДК 811.1

ЛЬВІВСЬКА ГАЗЕТА “ДІЛО” ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Ю.Е. Юзьків

Наук. керівник – Н. О. Степанець, канд. філолог. наук, викладач

Львівський професійний коледж готельно-туристичного та ресторанного сервісу

«Діло» – найстаріший (1880-1939 рр.) і тривалий час єдиний український щоденний часопис, що виходив у Львові. У 1920-1930-х роках – це щоденна газета, що висвітлювала поточні питання розвитку Галичини, містила огляд основних світових подій, рубрику культурного життя, рекламну інформацію, друкувала новини з Радянського Союзу та України, яка перебувала в його складі, тобто Великої України.

Мова львівської газети «Діло» у міжвоєнний період відображає розвиток та становлення лінгвістичних норм літературної мови українського публіцистичного стилю. Триває збагачення лексики з огляду на появу нових суспільних, наукових та побутових понять. Зокрема, читачі підпольської України завдяки часопису «Діло» мають можливість збагатити свій словник новими словами: комуніст, бідняк, середняк, біднота, куркульня, політбюро, непман, комнезам, робкор, сільрада, голодівка, голодуючий, голодомор.

Клішовані мовні одиниці суспільно-політичної тематики ужиті переважно із західноукраїнської мовленнєвої практики: доконати роззброєння, видвигнути проєкт, перевести вибори, касувати закон, зверхня влада, вичеркнути з підручників історії, опірне становище, побідні битви, миродайні чинники, мирові балачки, догідні сплати, чужинна преса, законодатна влада, біжучий рік; деякі з них є тепер унормовані: поточний рік, виконавча влада, приватний капітал, чинні армії, порядок денний.

Загалом спостерігаємо зникнення явних полонізмів та германізмів зі шпальт газети. Зокрема, з медичної тематики можна зустріти слова «лік», «лікарство», «лічний», «лісничий»,

«лічниця». Прикметник «лікарський» вживається переважно в значенні «медичний». Бачимо також кілька лексем для назви одного поняття, наприклад: «лікування» і «лічення».

Використання таких мовленнєвих варіантів – одна з основних ознак тогочасних текстів «Діла»: власти – влада, властитель – власник, горожанин – громадянин, заступник – представник, знакомий – знайомий, існуючий – чинний, побіда – перемога, пожар – пожежа, поміч – допомога, прохожий – перехожий, самоозначення – самовизначення, світлина – фотографія, скількість – кількість, сотрудник – співробітник, убійник – вбивця, умовина – умова. Така варіативна синонімія зумовлена не стилістичними завданнями, а тим, як зазначає М.А.Жовтобрюх, що відбувалися змагання між окремими словами за закріплення їх у літературному вжитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діло: 1900–1911 рр.
2. Зоря Галицька: 1848 р.
3. Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України (відділ рукописів). Ф.350 (Дирекція міліції у Львові), оп.1, спр. 2286.
4. Центральний державний історичний архів у Львові. Ф.146 (Галицьке намісництво, м.Львів), оп. 8, спр. 147.
5. Шаповал Ю. Г. «Діло» (1880 – 1939 рр.): Поступ української суспільної думки. Львів, 1999. 384 с.